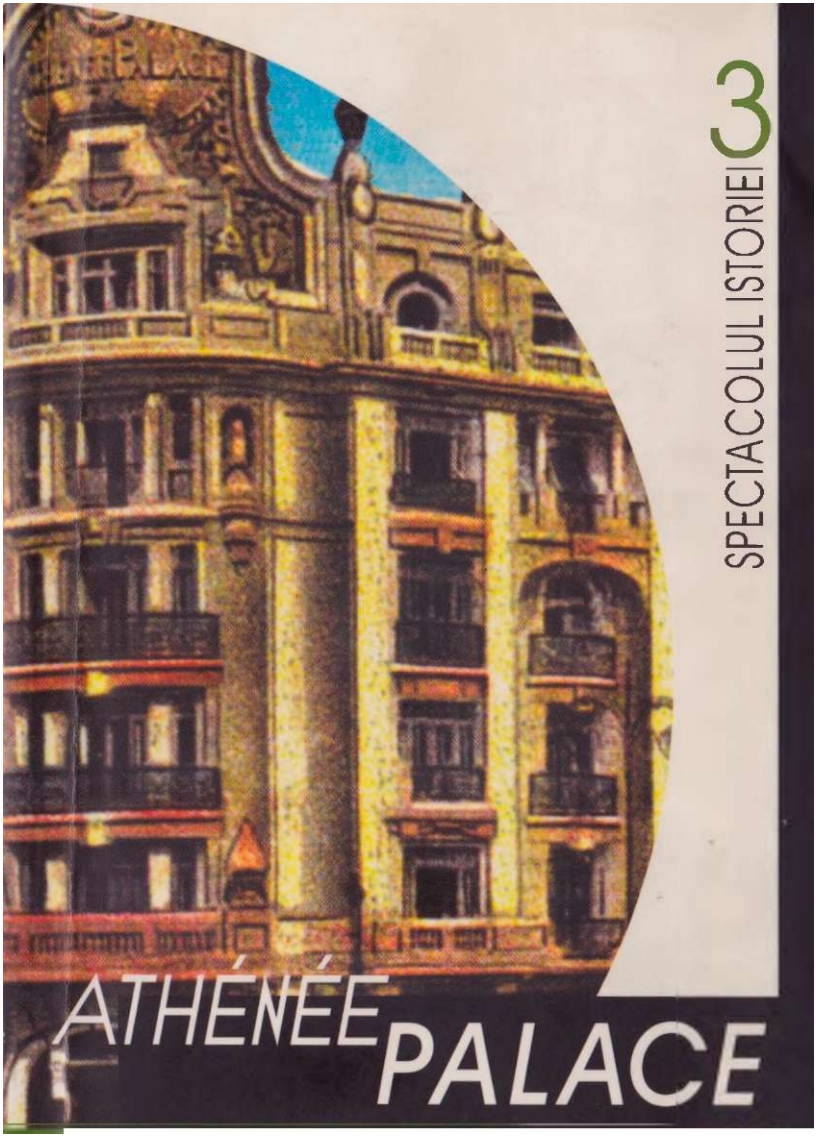

R.G. WALDECK

ATHÉNÉE PALACE

Apariţia acestei cărţi a fost sprijinită de Hotelul

Athénée Palace Hilton din Bucureşti

Rosa G[oldschmidt] Waldeck (1898 – 1982) – s-a născut într-o familie de bancheri evrei din Germania. În 1920 a obţinut titlul de doctor în sociologie la Universitatea din Heidelberg sub conducerea lui Alfred Weber. După o viaţă aventuroasă, descrisă în *Prelude to the Past*: *The Autobiography of a Woman* (1934), s-a stabilit în SUA în primii ani ai deceniului al patrulea şi a început o prodigioasă carieră jurnalistică şi scriitoricească. Între iunie 1940 şi ianuarie 1941 a fost corespondentă a săptămânalului american *Newsweek* la Bucureşti, experienţă care avea să stea la baza romanului-reportaj *Athénée Palace* (1942). Alte opere publicate: *Meet Mr. Blank, The Leader of Tomorrow's Germans* (1943), *Lustre in the Sky* (1946), *The Emperor's Duchess* (1948) şi *Europe Between The Acts* (1951).

R.G. WALDECK

Athénée Palace

Cu o postfaţă de ERNEST H. LATHAM JR.

HUMANITAS

Bucureşti

Traducere din engleză de ILEANA STURDZA

Coperta colecţiei DONE STAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale

WALDECK, R.G.

Athénée Palace / R.G. Waldeck; trad.: Ileana Sturdza; postf.: Ernest H. Latham Jr. – Bucureşti: Humanitas, 2000 352 p.; 18 cm. – (Spectacolul istoriei, 3) ISBN 973 – 50 – 0094 – 6

I. Sturdza, Ileana (trad.)

II. Latham Jr., Ernest H. Postf.)

821.111 (73) – 94

R. G. WALDECK *ATHENE PALACE*

© 1998, The Center for Romanian Studies, Iaşi.

HUMANITAS, 2000, pentru prezenta versiune românească

ISBN 973 – 50 – 0094 – 6

Mulţumirile autoarei

Într-o carte care în unele privinţe tratează despre politică şi despre condiţii totalitare, ar fi o lipsă de bună-creştere dacă autorul şi-ar dezvălui ursele. Deci nu pot decât să exprim gratitudinea mea anonimă

lumii din Bucureşti şi din Transilvania, ale cărei conversaţii mi-au procurat o parte atât de însemnată din materialul meu.

Însă pot să exprim sincera mea gratitudine faţă de cei din America ale căror sfaturi mi-au fost de cel mai mare ajutor la redactarea cărţii, mai cu seamă lui Allen Churchill, a cărui nesfârşită răbdare şi calde încurajări au însemnat cel mai mult pentru mine şi pentru carte. O altă persoană care a avut amabilitatea să mă ajute în multe privinţe este Mr. Jacob Rosenthal, secretarul Uniunii Evreilor Români din America, faţă de care sunt de asemenea foarte îndatorată.

Pentru a anticipa oarecare proteste din partea unor perfecţionişti, autoarea ţine să se ştie că numele marelui hotel de la Bucureşti este în realitate Athénée Palace. L-am scurtat cu un e şi cu accentele, fără alt motiv decât simplificarea lecturii.[1]

R. G. Waldeck

---

1 în ediţiile sale americană şi britanică, precum şi în ediţia apărută la Center for Romanian Studies (Iaşi-Oxford-Portland, 1998), pe care o urmăm în traducerea de faţă, adoptînd majoritatea utilelor note, precum şi studiul lui Emest H. Latham Jr., numele hotelului bucureştean este ortografiat „Athene Palace". (N. t.)

Scena românească

Când se va recunoaşte oare în Europa că naţiunile nu au decât acel grad de libertate în sânul lor şi între ele pe care curajul lor îl smulge laşităţii lor?

Stendhal

Am sosit la Athénée Palace în vara anului 1940, în ziua când a căzut Parisul. Era o zi caniculară şi piaţa din faţa hotelului era liniştită. Numai fâşia îngustă de umbră de sub marchiza aflată deasupra intrării în hotel dădea o iluzie de răcoare. În faţa hotelului era un petec de verdeaţă mărginit de gladiole roşii uriaşe, dar în jurul lui era o întindere mare de asfalt deasupra căreia se profila doar un frumos cal de bronz cu un călăreţ tot de bronz[2] înălţat pe un soclu de granit roşu. Călăreţul era Carol I, întemeietorul actualei dinastii a României. Aşa cum erau aşezaţi, calul şi călăreţul păreau gata să sară peste grilaj drept în mijlocul palatului actualului rege

2 Statuia era opera sculptorului Ivan Mestrovici şi a fost topită de regimul comunist. (N. (.)

Carol al II-lea.

Athénée Palace ocupa toată lăţimea pieţei Ateneului, încântătoarea piaţă a Bucureştiului deschisă către cea mai celebră arteră din tot răsăritul european, Calea Victoriei. Închipuiţi-vă Casa Albă, Hotelul Waldorf-Astoria, Carnegie Hall, Restaurantul Colony şi Lincoln Memorial, grupate toate în jurul unei pieţe minuscule deschise către o arteră care este un amestec de Broadway, Pennsylvania şi Fifth Avenue, şi veţi pricepe ce înseamnă Piaţa Ateneului pentru România. Aici se afla inima Bucureştiului, din punct de vedere topografic, artistic, intelectual, politic şi, dacă vreţi, moral.

În partea stângă a hotelului, pe latura lungă a pieţei, se afla o clădire urâtă, proiectată în stil clasic, de culoare gălbuie. Era Ateneul, sala de concerte după care piaţa şi hotelul îşi luaseră numele şi unde George Enescu, maestrul iubit al românilor, îşi dirija concertele. Lângă hotel se afla elegantul restaurant Cina, cu frumoasa lui grădină, loc de întâlnire al adevăratei societăţi bucureştene, amatoare de cafenele.

În dreapta hotelului, la o aruncătură de băţ, în

locul unde piaţa se unea cu Calea Victoriei, începea palatul alb al regelui Carol. Se poate spune „începea”, pentru că palatul, care arăta foarte nou şi era neterminat, se întindea parcă la nesfârşit în sus pe Calea Victoriei, calea destinului României, calea pe care cuceritorii turci tăbărâseră asupra oraşului de la miazăzi, iar cuceritorii germani coborâseră de la miazănoapte, şi care a fost martora tuturor gloriilor trecătoare şi tuturor nenorocirilor ţării.

Construit în 1910 în stilul elegantelor hoteluri Meurice şi Ritz de la Paris, Athénée Palace fusese despuiat cu doi ani în urmă de toate cariatidele şi turnuleţele; faţada-i albă şi netedă căpătase o formă aerodinamică, cu toate obloanele vopsite în albastru strălucitor. Holul de la intrare, cu recepţia sa modernistă şi cu vitrinele lucitoare de sticlă şi aluminiu, aveau acelaşi aer voit funcţional. Chiar şi în salonul verde cu oglinzi mari, cu mesele şi sofalele lui joase, un decorator modern îşi pusese dibăcia la încercare; în rest însă, nu prea mai era nimic aerodinamic în hotel. Puteai locui într-o cameră de un aproximativ stil Ludovic al XV-lea, tapetată cu brocart albastru, pe când restaurantul era decorat în roşu, aur

şi alb, în maniera restaurantelor franţuzeşti din vremea celui de-al Doilea Imperiu. În holul mare şi destul de întunecos, în care-ţi petreceai cea mai mare parte a zilei, şiruri de coloane de marmură galbenă formau trei nave ca într-o biserică.

Când am intrat pentru prima oară prin uşa turnantă în holul răcoros al Athénée Palace-ului, nu am simţit decât curiozitatea unui ziarist itinerant pentru cea mai vestită clădire hotelieră din Balcani. Debarcând la Napoli în mai, călătorisem în tihnă printr-o Italie mai frumoasă ca oricând, în ajunul dezastruoasei sale aventuri războinice. Petrecusem două săptămâni în Iugoslavia, unde toate grupurile etnice şi facţiunile de la curte şi din politică erau ocupate să se urască între ele cu o inconştienţă uluitoare, dat fiind pericolul care ameninţa din afară. România era menită să fie doar o scurtă etapă într-o lungă călătorie în zonele de război. Cel puţin aşa plănuisem când am pornit din America spre Europa. N-aveam de unde să ştiu că aici, în acest straniu şi elegant hotel de primă mărime, voi putea observa de aproape cum naziştii cucereau şi colonizau Europa; o perspectivă care, deşi nu cuprindea decât o mică felie

din Europa, nu-şi pierdea nimic din însemnătate – o analiză se poate face dintr-o singură picătură de sânge.

Când am sosit la Athénée Palace în acea după-amiază toridă de iunie, în 1940, eram o americancă încredinţată, chiar împotriva a ceea ce doream, că Hitler ar putea câştiga nu numai războiul, dar că va câştiga şi pacea, şi că în acest caz va organiza Europa. Când am părăsit Athénée Palace într-o zi friguroasă la sfârşitul lumi ianuarie 1941, eram convinsă că în niciun caz Hitler nu va putea să câştige pacea sau să organizeze Europa.

Recentele victorii militare ale lui Hitler aveau prea puţin de-a face cu convingerea mea anterioară că el ar putea câştiga războiul şi pacea. Această convingere pornea de mult mai departe, dintr-o noapte din martie 1936 la Berlin. Trupele lui Hitler tocmai intraseră în Renania şi am văzut oficiali germani care tremurau de teama consecinţelor. Unul dintre ei mi-a mărturisit că fiecare comandant de regiment german aflat în marş primise un plic sigilat cu ordinul să se retragă din zona Rinului imediat ce francezii şi englezii ar fi făcut o mişcare războinică. În

acel caz, Hitler ar fi dat semnalul să se deschidă plicul. Am intuit că asta era ultima ocazie când o atitudine fermă a Franţei şi Angliei ar fi putut să spulbere coşmarul hitlerismului. Lupta nici nu ar mai fi fost necesară. Dar democraţiile au lăsat să treacă momentul favorabil.

De atunci, tot ce am văzut în călătoriile mele de-a lungul şi de-a latul continentului european a părut să confirme această convingere. Oamenii de stat din fruntea democraţiilor, nehotărâţi, slabi, meschini, au trădat înseşi principiile după care ar fi trebuit să se călăuzească; toate eforturile lor de a prezenta un front unic împotriva dictaturii au dat greş; au nesocotit orice ocazie de a găsi soluţii generoase şi imaginative pentru situaţiile de criză create de cruzimea revoluţiei totalitare; au dat greş mai ales în formularea unui program care să atragă popoarele europene.

Aceste popoare europene deveniseră ele însele din ce în ce mai indiferente faţă de democraţie, care le era prezentată în termeni de libertate de gândire şi libertate de exprimare, dar care în termenii experienţei lor de zi cu zi însemna mai ales libertatea de a muri de foame. Am constatat că nu mai mult de

zece la sută din populaţia continentului european era preocupată de libertatea individuală, sau era suficient de motivată pentru a lupta ca s-o păstreze. În ceea ce priveşte restul de nouăzeci la sută, oamenii erau în parte inconştienţi de adevărata natură a umbrei ameninţătoare a lui Hitler, în parte o priveau cu indiferenţă şi în parte erau gata să meargă pe mâna Führerului.

Faţă de această lume dezbinată, în stagnare, naţiunea germană era puternic unită în jurul unicului ţel al cuceririi, un ţel care corespundea cu visele cele mai intime ale poporului. Se adăuga aici uimitorul fenomen reprezentat de conducătorii germani, care înşelau şi minţeau întruna, dar care-şi permiteau să fie neînduplecat de sinceri când era vorba de sacrificiile pe care le cereau poporului şi de necesitatea de a lupta; conducători cu o imaginaţie înspăimântătoare şi cu o îndrăzneală atât de mare când era vorba de a plănui şi a organiza, încât restul lumii încă se mai întreba cu dispreţ dacă planurile lor se vor putea aplica, atunci când acestea erau deja fapt împlinit. Revoluţia lui Hitler, mi se părea, era răspunsul la ceea ce Ortega y Gasset numea „strigătul înfricoşător care

se înalţă precum urletul a nenumăraţi câini cerând ca cineva sau ceva să preia comanda, să impună o ocupaţie, o sarcină". Hitler, mă gândeam eu, ar putea lua Europa din mâna democraţiilor aşa cum iei o bomboană din mâna unui copil.

Nici vorbă ca toate astea să-mi fi făcut plăcere! Nu aveam nimic de câştigat ci totul de pierdut de pe urma victoriei unei ordini în care antisemitismul făcea parte integrantă, în plus, era penibil pentru un intelectual, vital interesat în libertatea de gândire şi de exprimare, să constate cât de puţini oameni se arătau la fel de interesaţi. Priveam diagnosticul pus de mine Europei cu fascinaţia îngrozită cu care un medic cercetează radiografia propriului său cancer letal, nutrind mereu speranţa că diagnosticul se va dovedi greşit, dar interesat totuşi, într-un mod ştiinţific şi detaşat, de progresele bolii ca atare în cursul acestor ani presăraţi cu cedări şi înfrângeri, nu am găsit nimic care să-mi infirme diagnosticul – până am sosit la Athénée Palace. Atunci i-am văzut pe nazişti de aproape, cucerind şi impunând noua lor ordine europeană.

România era, în 1940, o ţară uşor de cucerit şi un

teren prielnic stabilirii unei ordini noi. Naziştii au găsit aici un regim corupt şi pătat de sânge, dispreţuit de toţi, în afară de cei puţini care profitau de pe urma lui. Germanii au găsit aici o clasă sus-pusă indiferentă sau pronazistă. Au găsit aici un antisemitism[3] popular adânc înrădăcinat. Au găsit o mişcare fascistă care, deşi decimată, avea nimbul martiriului. Au găsit patru cincimi din populaţie, unsprezece milioane din paisprezece – ţărani umili, înfometaţi, incapabili să se exprime, de o sărăcie înfiorătoare – care nu se bucuraseră niciodată de vreun privilegiu al democraţiei. Se părea că, dacă naziştii ar fi putut să stabilească noua lor ordine undeva în Europa, România era locul cel mai potrivit. Totuşi, chiar în împrejurări atât de fericite, germanii n-au reuşit decât în parte să-şi impună ordinea, şi asta numai pentru că erau în stare s-o întărească în orice moment prin forţa

3 Pentru descrierea antisemitismului românesc într-un context regional, a se vedea Bela Vago, The Shadow of the Swastika: The Rise of Fascism and Anti-Semitism in the Danube Basin in 1936-1939 (Umbra svasticii: Dezvoltarea fascismului şi antisemitismului în bazinul Dunării în 1936-1939) (Londra, 1975), şi Ezra Mendelsohn, The]cu>s of East Central Europe before the World War (Evreii din Europa central-orientală înainte de războiul mondial) (Bloomington, IN, 1987). Natura anti-semitismului românesc tradiţional este cercetată în William O. Oldson, A Providential Anti-Semitism: Nationalism and Policy in Nineteen Centuri/ Romania (Un antisemitism providenţial: Naţionalism şi politică în România secolului al XIX-lea) (Philadelphia, 1991). (N. ed.)

armelor.

Am văzut toate acestea în cursul celor şapte luni cât am stat la Athenée Palace. Şi de aceea am fost convinsă că Hitler, chiar dacă ar câştiga Europa, nu va fi în stare să câştige pacea şi să-şi stabilească Noua Ordine.

În ziua când am sosit la Athénée Palace, spre seară, o briză uşoară potolea căldura toridă. Apusul soarelui împurpura zidurile albe ale palatului regelui Carol şi însufleţea statuia de bronz a lui Carol I din piaţă. Maşini şi oameni au început atunci să iasă la aer. Într-un anumit loc din piaţă, fiecare maşină se poticnea de o umflătură în caldarâm, sălta în sus, apoi, legănându-se comic, cădea înapoi.

Era ora ieşirii pe „Corso”, ora plimbării de seară în sus şi în jos pe Calea Victoriei, atât de dragă inimii bucureştenilor. Era obiceiul burgheziei din Bucureşti, o burghezie ca toate celelalte burghezii din majoritatea capitalelor din sud-estul Europei. Femeile, aproape toate, nu purtau pălării, aveau părul negru buclat, pieptănat peste obrazul foarte fardat, cu trăsături marcate şi ochi mari. Trupuri voluptuoase se legănau delicat pe un soi de sandale cu talpă groasă

de plută. Aveau un aer occidental, dar în jurul lor plutea parcă o boare de harem. Alături de amestecul acesta atrăgător, bărbaţii lor dezamăgeau. Românii se mândresc cu descendenţa lor din focoşii cuceritori romani şi din femeile dace autohtone. Dar de la colonizarea romană sub împăratul Traian, valuri de popoare barbare s-au revărsat asupra României: goţii şi ostrogoţii, sarma ţii şi hunii, tătarii şi bulgarii, fino-ungurii şi mongolii şi, în sfârşit, turcii, au cotropit unii după alţii ţara. Cu toţii şi-au lăsat amprenta asupra bărbaţilor români, turtind profilurile severe de tribuni şi altoindu-le cu tot felul de trăsături care nu aveau nimic latin. Ştiam că există şi români chipeşi, dar fiinţele care se plimbau seara târziu în Piaţa Palatului erau gălbejite la chip şi pântecoase.

Oricum, luaţi în ansamblu, aceşti oameni formau o mulţime plăcută, dar observându-i pe fiecare în parte, de la fereastra mea aflată la primul etaj al hotelului, am văzut că erau încordaţi şi nu zâmbeau. Căci în cursul zilei fuseseră loviţi ca de un trăsnet neaşteptat, devastator. În ajun, zece din cele douăsprezece cotidiane – se spunea că ultimele două erau plătite de Dr. Goebbels – dăduseră glas încrederii

care domnise tot anul: predominau buletinele şi editorialele favorabile Aliaţilor, articolele scrise de experţi militari aliaţi; în ultimele nouă luni, toate luaseră în derâdere posibilitatea ca o hoardă de nemţi prost hrănită, prost instruită, să atace puternica Franţă. Victoriile germane în Polonia, Norvegia, Olanda şi Belgia erau puse pe seama nepregătirii acestor ţări mici, a acţiunilor trădătoare ale Coloanei a cincea... Dar francezii! Ar fi de ajuns să spună: „Assez!” şi naziştii ar fi spulberaţi.

Azi însă, sub apăsarea nemiloasei realităţi, presa românească a spus pentru prima oară adevărul: toate ediţiile obişnuite, precum şi tirajele speciale, dădeau informaţii de altă natură. Nu se mai putea pretinde că ziarele care preziceau înfrângerea Franţei erau susţinute de Goebbels. Goebbels nu era peste tot; Goebbels n-ar fi putut introduce în fiecare ziar de la Bucureşti ştirea că Hitler ceruse capitularea Parisului pentru a-l cruţa de distrugere. Sau că francezii declaraseră Parisul oraş deschis. Nici radioul nu putea fi acuzat de înşelăciune când a difuzat apelul lui Reynaud[4] către America...

4 Pau! Reynaud (1878-1966), om politic francez, preşedinte al

Întunericul se lăsa asupra pieţei cu o iuţeală ce aducea aminte de Orient. Conturul îndrăzneţ al călăreţului de bronz se topea în amurg. Cu toate că noaptea estompase chipurile oamenilor şi că nu le mai puteam vedea trăsăturile, nici auzi vocile, eu ştiam că vorbeau despre Franţa – iubita, admirata Franţă – acum învinsă şi strivită. Parisul părăsit, pradă nemţilor victorioşi. Drumurile spre sud înţesate de milioane de oameni care urmau guvernul în fuga sa fără rost. Niciun alt popor din Europa nu avusese o asemenea pasiune pentru Franţa ca românii; Franţa era legată de fiecare ceas de glorie din scurta epocă de independenţă a României. Franţa umpluse întotdeauna orizontul României, unde nu mai era loc pentru nicio altă ţară, nici măcar pentru Anglia.

Legătura se stabilise când principatele Moldovei şi Munteniei, sub influenţa târzie a ideilor liberale ale Revoluţiei franceze, au scuturat jugul stăpânilor otomani şi pe fanarioţii greci şi s-au întors către ceea ce ei numeau Europa – dar care, în realitate, era Franţa. De atunci, fiii domnitorilor şi boierilor români

---

Consiliului de miniştri in 1940, a demisionat la 16 iunie 1940, a fost arestat şi deportat in ('ermania între 1942 şi 1945. (N. f.)

au fost trimişi în Franţa pentru a învăţa stilul de viaţă al lumii occidentale, şi tot acolo au fost trimişi tinerii liberali valahi pentru a învăţa căile revoluţiei. Iar când s-au întors la Bucureşti, primii şi-au dus mai departe viaţa de huzur, iar ceilalţi au făcut politică după modelul francezilor. Bucureştenii răutăcioşi îi numiseră pe aceşti tineri eleganţi „bonjurişti", pentru că vorbeau mai curând franţuzeşte decât româneşte şi tânjeau mereu după Paris. Însă din pasiunea lor pentru Franţa s-a născut adevărata independenţă a României.

Românilor le place să povestească o anecdotă care ilustrează intrarea lor târzie pe scena europeană. În ea e vorba despre Ion Brătianu care s-a refugiat la Paris după ce revoluţia de la 1848 a dat greş în Principate. Ion Brătianu circula prin Paris străduindu-se să trezească interesul liberalilor parizieni pentru concepţia sa asupra „miracolului unei Franţe danubiene la fel de uimitoare ca miracolul Franţei canadiene înconjurată de asupritori străini". Dar, oricât ar fi vrut liberalii parizieni să se arate cuprinşi de entuziasm, cunoştinţele lor asupra acestor regiuni îndepărtate erau foarte nebuloase. Monsieur Bastide,

care era atunci ministrul de externe francez, primindu-l pe tânărul Brătianu în audienţă, a întrerupt elocventa expunere a programului său politic, întrebând: „Pardon, monsieur, care este capitala ţării dumneavoastră?”

„Bucureşti, Excelenţă”.

„A, Ruhara? Aţi spus Buhara? Vă rog continuaţi!”

Nimeni nu bănuia atunci că acest chipeş, sumbru refugiat va deveni primul bărbat de stat al noii Românii şi părintele unui şir întreg de prim-miniştri, dintre care cel mai de seamă va aduce România de partea Franţei în primul război mondial. Ion Brătianu s-a întors în 1856 la Bucureşti, unde, susţinut de consulul francez de la Iaşi împotriva intrigilor complicate ale Rusiei, a realizat Unirea Principatelor Dunărene. Noua Românie, cu toate că era încă cu numele sub autoritatea Sublimei Porţi, şi-a început existenţa ca naţiune europeană înarmată cu Codul Napoleon, cu o trupă de teatru franceză şi cu romanele lui Dumas-tatăl.

Franţa a fost răspunzătoare şi de venirea dinastiei de Hohenzollern în România. Când Ion Brătianu a constatat că niciun domnitor român nu

avea destulă autoritate pentru a cârmui ţara (erau mereu atâţia alţii care-l invidiau şi râvneau să-i ia locul), a cerut sfatul împăratului Napoleon al III-lea, iar Napoleon al III-lea l-a sfătuit să ofere tronul lui Carol I, acel Hohenzollern profund teutonic, a cărui bunică era Stéphanie de Beauharnais, fiica adoptivă a lui Napoleon I. A fost un sfat înţelept. Spartanul cu nas de vultur, care obişnuia să tragă cu ochiul la ceas în rarele vizite pe care le făcea în camera soţiei sale, regina-poetă Carmen Sylva, a fost un foarte bun suveran pentru România. Lunga sa domnie a adus ţării independenţa de sub turci în 1877 şi recunoaşterea internaţională ca regat în 1881. De atunci, ministrul de externe al Franţei n-a mai confundat Bucureştiul cu Buhara.

Carol I a murit în septembrie 1914 de inimă rea: Consiliul de Coroană a refuzat să intre în război alături de Germania. (S-a zvonit chiar că bătrânul s-ar fi sinucis.) Căci deşi românii l-au respectat şi l-au iubit pe regele lor german, şi timp de patruzeci de ani au făcut parte din Tripla Alianţă, pasiunea lor pentru Franţa a rămas mai puternică decât lealitatea faţă de dinastie. Doi ani după moartea bătrânului rege – în

care timp lupta a fost acerbă între intervenţionişti şi neutralişti – fiul lui Ion Brătianu şi Regina Maria au adus România în război alături de Franţa. România a suferit o înfrângere cruntă, dar ea luptase de partea celor care au câştigat, şi lealitatea i-a adus câştiguri imense.

Toate acestea reprezentau pentru români Franţa – iar azi Franţa căzuse. Fiecare român ieşit în seara aceea în piaţă intuia că în existenţa propriei sale ţări, căderea Franţei însemna o cotitură, şi această cotitură va duce spre mai rău. De-acum încolo nimeni nu se mai putea îndoi că armata lui Hitler, care a bătut la Grande Armée în mai puţin de o lună, va fi capabilă să bată oricare altă armată din Europa, inclusiv cea română, în câteva zile. Nu era o perspectivă plăcută pentru o ţară bogată în petrol, un produs pe care Hitler nu-l putea găsi nicăieri mai aproape de Germania şi de care avea atâta nevoie pentru acest război.

Dar mai era un alt aspect al situaţiei care pentru bucureştenii din Piaţa Palatului reprezenta un motiv de îngrijorare şi mai mare. Ei îşi dădeau seama cu durere că fără Franţa, România Mare nu va putea

supravieţui. Datorită teritoriilor pe care le recâştigase după ultimul război în dauna a trei dintre vecinii ei – România adăugase 157.019 kilometri pătraţi cu o populaţie de 11.957.000 de oameni la suprafaţa pe care o avea înainte de război de 137 912 kilometri pătraţi şi 7 234 900 de oameni – România era azi înconjurată de duşmani. Căci în ultimii douăzeci de ani, Ungaria, Bulgaria şi Rusia nu renunţaseră niciodată la pretenţiile lor asupra teritoriilor pierdute acum de ei. Din când în când, oamenii de stat ruşi vărsau lacrimi de crocodil pentru nefericiţii lor fraţi din Basarabia, iar oamenii de stat bulgari plângeau şi ei pentru nefericiţii lor fraţi din Dobrogea. Cel mai rău era cu ungurii, ale căror pretenţii asupra Transilvaniei, susţinute cu dibăcie, ajunseseră să câştige lumea întreagă de partea lor. Dar acestea nu prezentau un pericol serios atâta timp cât Franţa era destul de puternică pentru a ţine statele deposedate în frâu. Acum însă, naziştii scoseseră Franţa din luptă şi cei trei puteau să sară asupra României.

Mai mult ca sigur că se vor năpusti cu toţii deodată. Mai mult ca sigur, ei vor avea şi permisiunea lui Hitler: Hitler spusese întotdeauna că acest război

era menit să restituie deposedaţilor ceea ce fusese al lor… Azi, mulţi dintre românii care-şi făceau plimbarea de seară în faţa Athénée Palace-ului găseau poate, pentru prima oară în viaţa lor, cât e de neplăcut că ţara lor se află printre ţările privilegiate.

Se întunecase. O goarnă singuratică suna *Zapfenstreich,* amintind bucureştenilor că era vremea cinei. Câteva clipe mai târziu, piaţa se golise.

În partea dreaptă, palatul regelui Carol era ca festonat cu lumini. Aripa din stânga, neterminată, era ascunsă după un paravan de rogojini. Anexele erau încă din cărămidă roşie şi nu aveau acoperiş. Puţin timp înainte de război, Carol luase hotărârea să dă rime cea mai mare parte din centrul oraşului pentru ca să adauge câteva aripi şi anexe la palatul său, ceea ce le-a făcut o impresie foarte proastă cetăţenilor, care socoteau că nu era momentul ca banii poporului să fie cheltuiţi pe palate regale mai mari şi mai frumoase. Această impresie nu s-a ameliorat când, din cauza unor calcule greşite ale arhitectului, aripa din stânga, deja terminată, a trebuit să fie dată jos. Carol a hotărât atunci să ascundă lucrările de refacere în dosul unui paravan înalt din rogojini.

În această seară palatul era în întuneric, în afară de câteva ferestre luminate la al treilea etaj. Văzând lumină la aceste ferestre, fiecare bucureştean ştia că regele avea să lucreze târziu în noaptea aceea. Şi fiecare se întorcea acasă mulţumit să ştie că regele îşi făcea datoria şi nu se ducea în aleea Vulpache la doamna Lupescu, unde se spunea că-şi petrece aproape toate serile.

La drept vorbind, ferestrele luminate erau ale biroului lui Ernest Urdăreanu, mareşalul Palatului. Biroul regelui era în spatele palatului, cu ferestrele spre parc. Însă cum cele două camere comunicau, iar Carol mergea mereu de la una la alta, interpretarea populară a ferestrelor luminate nu era departe de realitate.

Regele Carol al II-lea era pentru români ceea ce era Hitler pentru germani, Mussolini pentru italieni sau Stalin pentru ruşi. Dar era mai mult decât atât. Căci Carol nu era în fruntea dictaturii unui partid politic, precum ceilalţi dictatori, ci guvernase ca dictator personal din anul 1938, când abrogase Constituţia şi vechiul sistem al partidelor politice. E adevărat că exista o Cameră a deputaţilor şi un Senat,

precum şi un partid numit Frontul Renaşterii Naţionale. Dar toate astea nu aveau nicio importanţă. Regimul din România era cel al unui singur om, şi acela era Carol, al treilea din dinastia Hohenzollern şi primul rege Hohenzollern născut în ţară, dacă omitem scurtul episod când fiul său Mihai, copil încă, a fost rege în locul său, în timp ce Carol era în exil cu doamna Lupescu.

Parcă-l vedeam pe Carol în noaptea aceea, aşezat la biroul său de stil secolul al XVIII-lea încărcat cu fotografii, cutii cu ţigări, vase cu flori, dar pe care era loc destul pentru tot felul de creioane ascuţite, carnete de note şi alte ustensile de lucru aşezate cu deosebită metodă. Înalt, subţire, în hainele sale impecabile croite la Londra, Carol se odihnea probabil în fotoliu, ţinând într-o mână nervoasă veşnicul său portţigaret de abanos. Frumosul său păr blond, ondulat natural, era tot bogat şi mătăsos ca al unui copil. Pe faţa sa uşor umflată şi în ochii săi furtunoşi cenuşii-verzi era o puternică asemănare cu străbunicul său, ţarul Alexandru al II-lea. Era straniu că acest Hohenzollern, în vinele căruia curgea sângele cel mai nobil din Europa, semăna cel mai mult cu un

Romanov.

Regele era obosit după o lungă zi de lucru, vlăguit de orice bunăvoinţă. Avusese multe audienţe în ziua aceea, cu primul ministru Tătărăscu şi cu noul său ministru de externe Gigurtu; primise câţiva membri din Consiliul de Coroană. Acum, în sfârşit, era singur cu Ernest Urdăreanu, atotputernicul mareşal al Palatului.

Circulau prin Bucureşti tot felul de poveşti fantastice despre Urdăreanu – le puteai auzi pe toate la Athénée Palace. Toate încercau să explice enigma extraordinarei influenţe pe care o câştigase acest ofiţer neînsemnat, din 1936 încoace, asupra regelui şi, prin el, asupra întregii ţări. Povestea cea mai fantastică era că regele o măritase pe doamna Lupescu cu Urdăreanu. Deşi era aproape imposibil să pătrunzi prin perdeaua groasă de clevetiri şi zvonuri până la adevăr, era sigur că doamna Lupescu era aceea care-l introdusese la Palat. A fost o vreme când Carol vorbea prea mult şi prea deschis faţă de oricine, chiar despre Duduia. Lucrul nu a fost pe placul ei şi atunci l-a pus pe Urdăreanu să-l supravegheze pe mult prea guralivul rege şi să învăluie tronul în secretul

potrivit tronurilor. Rezultatul a fost că Urdăreanu a devenit omul cel mai influent din toată domnia lui Carol. Prim-miniştri şi cabinete ministeriale se schimbau des, dar Ernest Urdăreanu era mereu acolo, neclintit între rege şi lumea din afară. Niciun apel telefonic şi nicio scrisoare nu ajungeau la rege fără aprobarea lui Urdăreanu. Regele nu primea în audienţă decât persoanele agreate de Urdăreanu, şi chiar acestea erau primite în prezenţa sa. Chiar ministrul Maiestăţii Sale britanice, solemnul Sir Reginald Hoare, şi trimisul Führerului, băţos şi politicos, Dr. Fabricius, trebuiau să ţină seama de bunăvoinţa atotputernicului mareşal al Palatului.

Urdăreanu avea în jur de 45 de ani. Era un bărbat mic de statură, oacheş şi de o eleganţă bătătoare la ochi, avea o placă de argint în craniu şi se spunea că făcea uz de pudră şi de ruj. Lua masa aproape în fiecare zi în casa doamnei Lupescu, vecină cu a sa. Tânărul Voievod Mihai nu putea să-l sufere; când tatăl său nu-l putea auzi, îi zicea Murdăreanu. Era omul cel mai detestat din România. Lumea îl considera corupt până în măduva oaselor. Marea avere pe care se spunea că o adunase într-un număr

foarte mic de ani, întărise această părere. Făcea parte din consiliile de administraţie cele mai mănoase din România. Se zvonea că marile puteri europene, inclusiv Germania şi Anglia, plăteau sume mari favoritului regelui, ceea ce, dacă era adevărat, ar corespunde cu cea mai bună tradiţie a Balcanilor.

Însă chiar cei mai înverşunaţi duşmani ai lui Urdăreanu recunoşteau că el avea o adoraţie pentru rege şi că-i era absolut leal. Ei admiteau chiar că, pe cât era în stare, Urdăreanu îi dădea lui Carol sfaturi privitoare la ceea ce socotea el că e mai bine pentru rege. Ceea ce-i supăra pe aceşti duşmani era că Urdăreanu era „în stare” doar de un fel de şiretenie primitivă lipsită de scrupule, care rareori era în interesul României.

În ajunul căderii Franţei, Carol al României trebuia să facă faţă unor decizii capitale. România Mare era la răscruce, ca şi tronul său. Până acum, Carol reuşise să mulţumească pe toată lumea. Pe de-o parte el respecta întocmai acordul comercial germano-român, încheiat puţin timp înainte de război, care garanta Berlinului cereale, lemn şi 1.500.000 de tone de petrol pe an. El copleşea cu cele mai arătoase

decoraţii româneşti pe bătrânul Dr. Fabricius care era foarte sensibil la aceste dovezi ale favorii regale şi care, din întâmplare, era rudă cu Ribbentrop. Pe de altă parte, se făcea că nu vede cum englezii şi francezii infiltrau sute de agenţi de-ai lor în jurul Ploieştilor şi pe Dunăre şi îi lăsa să saboteze oricând puţurile petrolifere şi convoaiele cu transporturi germane. De asemenea, mai exista încă garanţia britanică pentru România. Jocul politic al lui Carol fusese până atunci destul de dibaci. Diplomaţii străini încercau zadarnic să determine dacă acest nepot al reginei Victoria credea în victoria finală a englezilor şi îi menaja pe nazişti numai pentru a evita neplăceri, sau dacă acest coborâtor din sângele marii dinastii germane era într-adevăr germanofil în sinea sa şi aştepta momentul favorabil pentru a trece de partea lui Hitler. Carol se complăcea în a lăsa lumea să ghicească, găsind că metoda era deosebit de practică. îi plăcea de asemenea să opună pe unii împotriva celorlalţi, ceea ce făcuse cu partidele politice, cu prietenii săi, cu sfătuitorii săi şi cu trimişii marilor puteri. Însă Carol, antiliberal şi antifascist, nu era nici pentru sau împotriva nemţilor, nici pentru sau

împotriva englezilor, el era numai pro Carol.[5]

Ceea ce-l îngrijora cel mai mult pe Carol era faptul că rapiditatea victoriei germane în Franţa punea capăt acestui joc ambiguu al său. Sudul Europei, şi el însuşi de altfel, erau acum la cheremul Führerului. Numai Hitler putea să-i împiedice pe ruşi, pe bulgari, pe unguri să se repeadă asupra României, *dacă* Hitler ar fi vrut să-i oprească! Se părea că ceea ce ar fi avut Carol mai înţelept de făcut era să adopte o politică clară în favoarea Axei şi să uite deocamdată de Anglia; ceea ce regelui i-ar fi fost indiferent, cu excepţia a doua considerente: unul era posibilitatea ca englezii să învingă până la urmă, aşa cum se întâmplase întotdeauna. În acest caz ar fi fost cel puţin jenant dacă întreaga miză politică a României ar fi fost pusă în coşul german. Nu părea să existe nicio soluţie la această problemă, deoarece, dacă regele dorea să reuşească în politica sa categorică în favoarea Axei, el trebuia să se supună de bunăvoie, şi în acest caz nu mai putea spera că partea engleză va

5C T, 1995). O lucrare mai veche de A. L. Easterman, King Carol, Hitler ami Lupescu (Londra, 1942) a fost scrisă în chip de apologie pentru regele detronat. Politica externă a lui Carol între cele două războaie este bine conturată în Dov Lungu, Romanici aud the Great Poivers, 1933-1940 (Durham, NC, 1989). (N. ed.)

socoti că a fost constrâns.

Celălalt motiv de îngrijorare a regelui era mai imediat: el se temea să nu fie deja prea târziu ca să intre în orbita Axei, acum, după ceasul al doisprezecelea.

Carol ştia că Hitler fusese nemulţumit când el acceptase garanţia engleză. Dar, şi mai rău, se putea ca acum Führerul să ceară socoteală pentru moartea lui Corneliu Zelea Codreanu. Înalt, sumbru, energic, Codreanu fusese conducătorul mişcării fasciste române a cămăşilor verzi, numită Garda de Fier sau Legiunea Arhanghelului Mihail. Potrivit unor surse germane şi române demne de încredere, înfricoşătoarea sa moarte era direct legată de singura vizită făcută de Carol Führerului, în toamna anului 1938, la Berchtesgaden. Această întâlnire între Carol şi Führer pare să fi fost foarte plăcută până la un punct. Dar, deodată, în maniera abruptă care-i era proprie, se spune că Hitler ar fi declarat uitându-se sever la Carol, cu ochii săi albaştri: „Ştiţi, Sire, pentru mine nu există decât un singur dictator al României, şi acesta este Codreanu”.

Observaţia făcută de Führer trebuie să fi căzut

ca un trăsnet asupra lui Carol. El sperase că, în sfârşit, de Codreanu, condamnat recent la zece ani muncă silnică pentru înaltă trădare şi închis după gratii, nimeni nu-şi va aminti în politica României. Acum era clar că, chiar în dosul celor mai înalte ziduri, Codreanu era de temut, şi după câteva săptămâni, Codreanu era împuşcat ca „fugit de sub escortă”.

Fină acum Hitler nu făcuse mare caz de asasinarea fascistului numărul unu al României, dar Carol se aştepta ca problema să reapară la timpul potrivit, anume în momentul când va avea cel mai mult nevoie de bunăvoinţa Germaniei. Astfel, tronul lui Carol depindea până la urmă de rezultatul duelului său cu Codreanu. Era însă şi mai greu să lupţi cu Codreanu acum când era mort, decât atunci când trăia.

Relaţia regelui Carol cu Codreanu, fiul unui profesor de liceu, era mai stranie decât orice roman. Chiar legătura sa cu doamna Lupescu, testată şi ratificată ca marea romanţă regală, părea destul de ştearsă, pentru că în timp ce dragostea regelui pentru ea era cauza, sau cel puţin pretextul primului său exil

şi al înstrăinării sale de poporul său, invidia pe care i-o purta lui Codreanu a provocat cercul vicios al răzbunării şi violenţei care i-a pătat domnia, în cele din urmă, aşa cum mi-a fost dat să văd, cauza prăbuşirii domniei lui Carol se putea regăsi, printr-o perdea de sânge şi de ură, în gelozia regelui pentru Codreanu, denumit de partizanii săi, „Căpitanul”.

Invidia sălbatică a lui Carol provenea din faptul că Codreanu era şi făcea tot ce ar fi dorit Carol să fie şi să facă. Încă din 1920, când pentru prima oară auzise de Mussolini, Carol a vrut să înfiinţeze o mişcare fascistă în România, însă Codreanu a fost cel care a înfiinţat-o. Carol ar fi dorit să fie iubit de poporul său, mai ales de tineret. Dar Codreanu a devenit ghidul care robea inimile poporului său, şi mai ales cele ale tineretului. În imaginaţia românilor, Carol ar fi vrut să fie un tribun, nu un rege. Tribunul era însă Codreanu care, în imaginaţia românilor, trecea drept martir şi profet.

Cu toate că fusese sugrumat într-o noapte rece de noiembrie în pădurea de lângă Ploieşti, Codreanu mai domina încă scena politică românească ca o contrapondere a regelui. El continua să trăiască:

oamenii vorbeau despre el, subliniind că făptura sa înaltă şi chipeşă avea ceva care ţinea de un spirit al naturii, ceva care-l deosebea de ceilalţi oameni şi-l făcea să aparţină pădurilor, mărilor, munţilor. Dintre toţi viitorii dictatori, doar el nu se bizuia pe vorbe, ci pe tăcere. Călare pe un cal alb, în costumul alb al ţăranului român, Căpitanul, aşa povestea lumea, trecea prin satele din Moldova şi Muntenia, aclamat de ţărani ca trimisul Arhanghelului Mihail. Nu era nevoie să vorbească, de altfel autorităţile i-o interziceau adesea, dar era prezent, aievea, surâdea cu surâsul său de copil, iar lumea îl iubea şi credea în el.

Efectul pe care-l exercita Codreanu asupra maselor româneşti era atât de mare, încât atunci când a fost judecat la Turnu Severin pentru asasinarea prefectului de poliţie Manciu, zeci de mii de oameni aşteptau în faţa tribunalului. După achitare – verdictul suna: autoapărare legală – s-a însurat: nouăzeci de mii de români din toată ţara în mii de vehicule, au format un alai de nuntă lung de peste cinci kilometri. Autorităţile au confiscat şi au ars filmul cu acest alai, ca un document care ameninţa ordinea şi securitatea

publică. Asta se petrecea în 1925!

În viaţa particulară, Codreanu era avocat şi studiase dreptul în România şi în Germania. Dar nu s-a ocupat multă vreme de meseria sa. A stat mult timp în închisoare sau, pentru a-şi reveni după întemniţare, s-a retras în munţi cu ciobanii, construindu-şi singur colibele. Sau a plecat cu soţia sa în Franţa, trăind din umile ocupaţii domestice. Căpitanul era un naţionalist mistic mai mult decât un politician naţionalist. Poporul român însemna pentru el unitatea tuturor românilor, cei în viaţă, cei care încă nu s-au născut şi sufletele celor morţi. Pentru el, statul era doar un veşmânt înfăşurat în jurul trupului naţiunii. Singura sarcină a guvernului era să înzdrăvenească acest trup. Codreanu voia să creeze omul nou român, pentru că România nu ducea lipsă de programe bune, ci de oameni care să le îndeplinească. Căpitanul dorea ca România să aparţină românilor, adică tuturor românilor. Din această formulă de bază el a dezvoltat, ca tânăr student anticomunist la Iaşi în anii ’20, lozincile sale de luptă: lozinci împotriva evreilor, care sub presiunea germanilor, apoi a Aliaţilor, erau pe cale să obţină drepturi egale în România; lozinci împotriva

sistemului partidelor şi parlamentarismului care, după părerea lui, era o copie deşartă a liberalismului occidental, străin de interesele reale ale României; lozinci pentru eliberarea ţăranilor asupriţi.

În 1927, îmboldit de o inspiraţie trezită de icoana Arhanghelului Mihail din paraclisul închisorii Văcăreşti, Codreanu a înfiinţat Legiunea Arhanghelului Mihail. El avea atunci în urma lui aproape zece ani de luptă naţională fanatică, de persecuţie, violenţă şi închisoare; dar şi de succese însemnate, însă nici el, nici cei cinci camarazi cu care a înfiinţat Legiunea, nu aveau un program politic. Fără să proclame vreodată că propria sa putere politică ar fi cea importantă, Codreanu îşi reprezenta Legiunea Arhanghelului Mihail ca un ordin religios şi ca o şcoală de educare a caracterului, mai curând decât un partid politic.

Baza acestui ordin religios era *cuib*ul său, după limbajul fascismului occidental, celula. Cuibul avea cel mult treisprezece membri. Cum se adunau mai mulţi, se împărţea în mod automat în două cuiburi, şi aşa mai departe. Codreanu nu-i numea pe conducătorii cuibului, dar îi oferea fiecărui om şansa să adune în

jurul său atâtea suflete înrudite cu al său cât îi îngăduia capacitatea sa morală să înmănuncheze. Numai atunci când individul se dovedea un conducător convingător şi carismatic, era confirmat ca şef de cuib.

La adunările cuibului, membrii trebuiau să uite de grijile lor mărunte şi să-şi închine gândurile României şi celor şase legi ale lui Codreanu: disciplină, muncă, tăcere, educare pentru o viaţă eroică, iubirea aproapelui şi onoare. Mişcarea şi-a datorat supravieţuirea, în toţi anii de neînduplecată persecuţie, existenţei acestor mici celule strâns unite. Legiunea făcea o selecţie foarte strictă printre candidaţi. Codreanu a dat ordin ca din douăzeci de oameni doritori să fie membri ai unui cuib, nouăsprezece să fie refuzaţi; cei care erau acceptaţi trebuiau să facă un stagiu de trei ani înainte de a fi primiţi în mod solemn în Legiune. Legiunea era astfel într-adevăr formată din elite când, în 1930, a devenit stâlpul nou-înfiinţatei organizaţii a Gărzii de Fier.

În timpul campaniei electorale din 1933, optsprezece mii de legionari, sau gardişti cum erau numiţi acum, au fost întemniţaţi sau maltrataţi. Până

la urmă, guvernul Duca a scos Garda de Fier în afara legii şi, drept răspuns, un glonţ a pus capăt vieţii lui Duca însuşi. Pentru o mişcare fascistă care se pretindea mai curând religioasă decât politică, gardiştii lui Codreanu erau uimitor de repede cu degetul pe trăgaci; aceasta era însă reacţia unor naţionalişti pătimaşi şi disperaţi faţă de cruda persecuţie la care erau supuşi de o clasă conducătoare coruptă.

Codreanu şi vreo patruzeci de conducători ai Gărzii au fost acuzaţi de a fi fost autorii morali şi intelectuali ai asasinării lui Duca, dar Codreanu nu a putut fi găsit. Dispariţia lui a fost o acţiune surprinzătoare: s-a dus direct în gura lupului. S-a dus la Max Auschnitt, marele industriaş evreu, prieten cu regele şi cu Lupeasca şi i-a spus: „Dacă nu găsiţi un mijloc să mă scăpaţi, următorul glonţ va fi pentru dumneavoastră”.

Auschnitt ştia că nu era de glumit cu Codreanu şi s-a dus să unelteaască cu Lupeasca. Ei au hotărât să-l ascundă în casa unui văr al ei, unde Codreanu a stat până s-a hotărât să se predea. Mai târziu a fost achitat de acuzaţia de complicitate.

În timpul acela, Hitler se afla la putere în Germania, iar conducătorii celorlalte state europene încheiau pace cu mişcările lor fasciste sau încercau să le lichideze. Îndemnat de doamna Lupescu, Carol a încercat mai întâi să se împace cu Codreanu. Cei doi s-au întâlnit în casa lui Malaxa, celălalt mare industriaş român. Nu s-a publicat niciodată nimic în legătură cu întrevederea lor, dar s-a zvonit că regele i-ar fi propus lui Codreanu un fel de parteneriat. Nu de împărţirea tronului era vorba; el voia să împartă cu Codreanu conducerea Gărzii. Dar deşi convingerile lui Codreanu erau hotărât regaliste, el nu putea să împartă şefia Gărzii cu Carol atâta timp cât Garda se opunea corupţiei şi abuzurilor regimului lui Carol.

Codreanu a folosit întreruperea temporară a ostilităţilor şi fondurile despre care se spunea că le căpătase de la Auschnitt şi Malaxa în această perioadă de linişte, pentru a ţine întruniri de masă şi pentru a-şi întări mişcarea. Succesul său a fost copleşitor. În alegerile din 1937, el şi partidul său au obţinut şaizeci şi şase de mandate în parlament, devenind astfel al doilea partid ca importanţă în România. Atunci a înţeles Carol că Codreanu nu putea fi nici domolit, nici

împiedicat să ajungă la putere prin mijloace legale. Invidia a fost mai puternică decât orice alt sentiment: el a vrut să-i arate lui Codreanu că tot regele era mai tare decât Căpitanul şi s-a hotărât să se măsoare personal cu Codreanu şi să opună revoluţiei de jos o revoluţie de sus.

În februarie 1938, Carol a dizolvat toate partidele politice şi a instaurat o dictatură regală, împiedicând astfel întrunirea unui parlament în care oamenii lui Codreanu ar fi ocupat şaizeci şi şase de locuri. Însă ideea principală era să i-o ia înainte lui Codreanu instaurând propria sa dictatură înainte de-a o face Căpitanul. De acum înainte războiul între Carol şi Codreanu era pe viaţă şi pe moarte, cel puţin din partea regelui.

Atunci s-a întâmplat ceva care a înteţit gelozia lui Carol. Câţiva dintre gardiştii care luptaseră cu Franco în Spania, şi-au adus acasă camarazii morţi, iar poporul român le-a făcut o primire cu adevărat triumfală. Peste tot unde se oprea trenul lor, erau întâmpinaţi de mii de oameni. A ieşit şi clerul pentru a le da binecuvântarea Bisericii ortodoxe. Mamele şi-au adus copiii ca să-i privească pe eroi. În

Bucureşti, lumea şi-a pierdut firea, însoţindu-i în marş pe gardiştii reveniţi în ţară ca pe nişte eroi cuceritori. Carol a văzut procesiunea de la fereastra palatului său, a ascultat strigătele înflăcărate şi cântecele gardiste. S-a hotărât atunci să lichideze întreaga conducere legionară.

Astfel, deşi Codreanu nu a recurs niciodată la violenţă sau la rebeliune împotriva regelui, poate pentru că nu s-a gândit niciodată să ia puterea cu forţa, el a fost arestat şi tradus în faţa unui tribunal militar. Pentru început, el a fost condamnat doar la şase luni închisoare pentru defăimarea fostului prim-ministru Nicolae Iorga; însă, după pregătirea scenariului printr-o uriaşă campanie de presă, ultimul şi cel mai mare proces al lui Codreanu a fost judecat de un tribunal militar – un proces de înaltă trădare. De data aceasta, cu toate că autorităţile militare la cel mai înalt nivel, oamenii de ştiinţă, clerul şi chiar adversarii politici au calificat acuzaţia de trădare drept absurdă, Codreanu a fost condamnat la zece ani muncă silnică, dovezile principale aduse de acuzare fiind o scrisoare găsită la un croitor, scrisoare pe care Codreanu ar fi scris-o unor prieteni de la Berlin şi care

ar fi dovedit o legătură interzisă cu Wilhelmstrasse[6], precum şi propria declaraţie a lui Codreanu, anume că, dacă ar fi să vină vreodată la putere, România se va alătura Axei în următoarele 48 de ore.

Cu verdictul acestei curţi marţiale, Codreanu şi Garda de Fier păreau lichidaţi definitiv. Cu miile, gardiştii au fost întemniţaţi. Era ca şi cum mişcării gardiste i s-ar fi frânt şira spinării. Apoi a fost epilogul sângeros din pădurea de lângă Ploieşti, provocat, poate, de observaţia răutăcioasă a lui Hitler că pentru el nu exista decât un singur dictator în România, şi acesta era Codreanu.

La 30 noiembrie 1938, guvernul lui Carol a comunicat că, în timp ce erau transferaţi de la o închisoare la alta, paisprezece gardişti, printre care Codreanu, au încercat să fugă şi au fost împuşcaţi. Comunicatele oficiale nu puteau să reducă zvonurile la tăcere sau să acopere adevărul multă vreme. Prizonierii nu încercaseră să fugă; neputincioşi, legaţi şi cu căluş în gură, ei au fost încărcaţi în două camioane sub cuvânt că erau duşi la închisoarea militară de la Fortul Jilava. Şi nici nu au fost

6 Ministerul de Externe german. (N. t.)

împuşcaţi; ei au fost sugrumaţi pe la spate. Un caporal, aşezat în spatele lui Codreanu, i-a trecut o curea de piele în jurul gâtului, strângând apoi laţul. S-a vărsat acid peste cadavrele care au fost îngropate în Fortul Jilava. Peste groapă a fost aşezată o lespede grea de ciment.

Fapt destul de curios, acţiunile violente de care a fost legat numele lui Codreanu de-a lungul anilor nu i-au şterbit niciodată prestigiul de care se bucura în ochii poporului român. Într-un fel, oamenii nu ţin seama de omoruri atunci când asasinii nu par să le fi comis pentru avantajul lor personal sau pentru răzbunare, ci pentru ceea ce credeau ei că este binele ţării. Aşa se face că românii nu şi-au pierdut niciodată încrederea în Căpitan. Propaganda lui Carol a răspândit poveştile cele mai infame despre Codreanu: el ar fi fost plătit de Wilhelmstrasse sau ar fi fost vândut evreilor şi francmasonilor. Dar astfel de poveşti nu au prins niciodată. Căpitanul a rămas pentru români un sfânt şi un martir, apostolul unei Românii mai bune. Chiar cei sceptici, care nu împărtăşeau vederile sale în materie de politică, îl evocau cu nostalgie.

De aceea, în ziua în care a căzut Parisul, atunci când regele se confrunta cu problemele sale, el trebuie să fi pus „reconcilierea cu Garda de Fier” în fruntea programului său. Din conducerea Gărzii de Fier nu rămăsese aproape rumeni; legionarii fuseseră lichidaţi cu miile în ultimii doi ani; nu mai erau în viaţă decât conducătorii de gradul trei sau patru, din care cei mai mulţi fugiseră în Germania sau Italia. Dar rămăseseră soldaţii de rând, şi erau încă foarte activi. Cu toate că partidul propriu-zis fusese scos în afara legii, cuiburile concepute de Căpitan erau indestructibile, gata să intre oricând în acţiune pentru a-l răzbuna. Aceste cuiburi trebuiau împăcate, în primul rând pentru a-l îmbuna pe Hitler, dar şi pentru a le împiedica să devină o gravă ameninţare în spatele lui Carol.

În acea seară, grijile care-l cuprinseseră pe Carol erau tot ce poate apăsa mai greu pe umerii unui rege şi ai unui dictator. El era înconjurat de trei duşmani, fiecare vrând să apuce o felie din teritoriul românesc. Nu avea nici un singur aliat, doar o garanţie britanică care-l încurca mai mult decât îl ajuta. Forţele sale armate erau atât de slabe, încât nu ar fi putut lupta

decât cu ungurii sau numai cu bulgarii. Cert este că nu s-ar fi putut opune ruşilor, şi cu atât mai puţin ungurilor, bulgarilor şi ruşilor împreună. Prin dictatura personală, Carol domnea fără sprijinul vreunui partid politic. Încăpăţânat şi despotic, el îşi înstrăinase în cei zece ani de domnie pe toţi şefii fostelor partide, oameni ca Iuliu Maniu, şeful partidului ţărănist, sau Gheorghe Brătianu, fiul lui Ion Brătianu, şeful liberalilor. Carol îşi înstrăinase armata pentru că cei mai buni comandanţi ai ei, precum generalul Ion Antonescu, care au îndrăznit să critice ceea ce nu mergea bine în armată, au fost trataţi de el în mod ruşinos. Carol domnea într-un vid populat doar de doamna Lupescu, de Urdăreanu şi de „camarilă", o gloată petrecăreaţă şi coruptă, compusă din câţiva mari industriaşi şi şefi de poliţie. Fiecare dintre ei putea să se aştepte să fie răpus de un glonţ gardist. Singura speranţă a lui Carol în acea noapte era Führerul – cu condiţia ca Führerul să fie dispus să-l salveze.

@Athénée Palace

Pot să vă arăt la acest bal zece oameni care ar trebui să fie condamnaţi ca asasini. Et nu uitat, şi

lumea la fel.

Stendhal

În această vară a anului 1940, Athénée Palace era ultima scenă cosmopolită pe care Europa de după războiul mondial şi Europa Noii Ordini apăreau împreună. Exista desigur hotelul Aviso la Lisabona, în Portugalia, însă acolo, fosta înaltă societate, hărţuită şi îngrozită, era în aşteptarea vapoarelor care s-o ducă în America. Mai exista încă şi Serbsky Kral la Belgrad, în Iugoslavia, unde cele două ordini se amestecau, însă aici atât decorul cât şi distribuţia erau cu totul lipsite de strălucire. La Bergues din Geneva, sau la Dunapaloto la Budapesta, era relache. Numai la Athénée Palace, într-un decor strălucit în stilul marilor hoteluri europene, actorii de după războiul mondial şi actorii noii ordini, toţi stele de primă mărime, ţineau afişul, iar piesa în sine era plină de suspans.

Intriga era următoarea: România neutră, o ţară mică dar bogată în cereale şi a cincea ţară producătoare de petrol din lume, se străduia să-şi păstreze independenţa. Pentru Aliaţi şi pentru nazişti, această mică Românie era ţara cea mai importantă din Balcani şi ambii făceau tot ce le stătea în putinţă

pentru a o atrage în orbita lor. Interesul naziştilor pentru România era pozitiv: ei urmăreau petrolul şi grânele; aveau nevoie de neutralitatea binevoitoare a României pentru că Dunărea trecea prin această ţară şi ei aveau nevoie de Dunăre pentru a-şi transporta mărfurile din Rusia şi din celelalte ţări balcanice. În sfârşit – dar nu în ultimul rând –, România era de cea mai mare însemnătate strategică pentru orice mişcare împotriva Balcanilor sau împotriva Rusiei.

Interesul Aliaţilor pentru România era tot atât de puternic, însă negativ: importând petrolul din America şi din Irak şi cerealele din Dominioane, ei nu aveau nevoie de petrolul şi de grânele româneşti, nu prea aveau nevoie de Dunăre şi nici nu aveau vreo şansă să aducă ei înşişi trupe în România. Dacă Aliaţii se străduiau să atragă România în orbita lor, era numai ca să-i împiedice pe nazişti să obţină petrolul şi grâul românesc, să-şi transporte mărfurile pe Dunăre şi, mai ales, să-şi desfăşoare trupele în România.

În holul de la Athénée Palace, vechea Europă de după războiul mondial, cât şi Europa Noii Ordini îşi jucau rolurile în această dramă. Cadrul era epic, căci în ultimii douăzeci şi cinci de ani acest hol a fost

forumul Balcanilor. Aici secretele de alcov, secretele Curţii, secretele diplomatice erau şoptite în urechi care, în chip miraculos, se transformau în tot atâtea microfoane. Aici se făceau şi se desfăceau jocurile; aici se inventau poveşti care se răspândeau apoi ca o epidemie; aici toate tainele ascunse în sipetele Balcanilor erau scoase la lumină şi luate în derâdere, iar bârfele defăimau onoarea fiecărui politician şi virtutea fiecărei femei. Nimeni nu se sinchisea, nici măcar victimele.

În vara aceasta se aflau la Athénée Palace spioni ai fiecărui serviciu de spionaj din lume: diplomaţi şi ataşaţi militari ai puterilor mari şi mici; petrolişti englezi şi francezi pe picior de plecare; agenţi ai Gestapoului, ai OVRA[7] şi ai OGPU[8], sau cel puţin presupuşi agenţi; Gauleiteri amabili şi experţi economici realişti; intermediari români distinşi şi frumuseţi germane şi austriece îmbrăcate în haine de nurcă, plătite să le facă pe plac; romănce frumoase, şi

7 Opera Vigilanza Repressione Antifascismo, organizaţie secretă a regimului mussolinian îndreptată împotriva contesta- tarilor fascismului. (N.!.)

8 Obedinennoe Gossudarstvennoe Politiceskoe Upravlenie (Direcţia Politică de Stat Unificată), organ al poliţiei politice din Rusia Sovietică între 1924 şi 1934. (N. t.)

ele în blănuri de nurcă, plătite de Urdăreanu ca să-i facă să vorbească pe miniştrii plenipotenţiari ai Italiei şi Germaniei, şi care erau plătite şi de miniştrii Italiei şi Germaniei ca să-l tragă de limbă pe Urdăreanu.

Pe măsură ce drama cuceririi germane fără vărsare de sânge se îndrepta spre epilogul ei amarnic, vechea ordine ieşea din scenă. Atunci au intrat pentru prima oară în hol demnitari ai cămăşilor verzi, cam neîngrijiţi ca aspect, catapultaţi la putere din vreun lagăr de concentrare. Oameni de afaceri ai Axei, plini de speranţă, se îmbulzeau să-şi cumpere, practic pe un preţ de nimic, vreun mare magazin evreiesc sau vreo mină. Generali germani, calmi şi atotştiutori, vorbeau aici despre campaniile lor trecute şi făceau planuri pentru altele în viitor.

Din când în când, Franz von Papen, ambasadorul lui Hitler la Ankara, surâzător şi optimist, se oprea să se odihnească în holul de la Athénée Palace, în drum spre Berchtesgaden sau înapoindu-se de acolo. Afabilul Dr. Clodius, oracolul economic al lui Hitler, venea aici să-şi tragă sufletul după nesfârşite discuţii cu generalul Antonescu. Baldur von Schirach, Gauleiterul Vienei, poposea aici ca să-şi vină în fire

după repetatele reînhumări ale lui Codreanu. Chiar şi doamna Himmler, soţia şefului Gestapoului, care semăna cu ziarista Eisa Maxwell, venea aici şi consuma porţii enorme de frişcă.

Pentru nazişti, holul de la Athénée Palace a devenit un fel de rezervaţie a vieţii europene din perioada prenazistă, şi în timp ce se străduiau să distrugă această viaţă peste tot în alte părţi, ei făceau tot ce le stătea în puteri ca să se agaţe de ea aici. Se bucurau de parfumul de păcat respectabil care le înconjura pe femeile de moravuri uşoare. Se minunau de demnitatea pe care o lungă viaţă de corupţie o imprimase oamenilor de stat români trecuţi de vârsta tinereţii. Se înfiorau de privirile galeşe ale fetelor de familie ilustră care-i atrăgeau în patul lor înainte ca ei să aibă timp să verifice dacă bunicile lor erau ariene. Aici, în holul de la Athénée Palace, în care trecutul Europei îşi trăia ultimele clipe, naziştii, asemeni lui Landru care plângea peste cadavrele iubitelor ucise de el, se complăceau într-una din cele mai rafinate plăceri ale omului – dulcea părere de rău pentru ce a distrus.

Când, în prima seară după venirea mea, am

coborât din cameră, holul imens se vedea în perspectivă prin canaturile uşilor deschise. Stâlpi grei de marmură galbenă împărţeau holul în trei abside, şi lumea şedea adunată în grupuri mari de-a lungul pereţilor de marmură de culoare ruginie, în care erau încastrate oglinzi înguste cu rame aurite. Alte grupuri mici erau aşezate în absidele centrale pe scaune şi banchete acoperite cu pluş de culoarea zmeurei. Covoarele erau ca vinul roşu, iar aspectul era îndeobşte iernatic. Holul nu era luminat nici de razele soarelui şi nici de lumina zilei, pentru că nu avea ferestre, ci doar lumină artificială. Comunicând cu holul prin două arcade, era un salon verde deschis, o încăpere fermecătoare cu sofale joase lungi şi măsuţe joase în faţa oglinzilor. O fotografie mare în ramă aurită a lui Carol în uniformă era aşezată pe un şevalet care ţinea deschisă uşa cu geamuri de sticlă înspre o grădină interioară care servea drept restaurant de vară. Mesele pentru cină păreau a fi în aşteptarea mesenilor, iar ospătarii îmbrăcaţi în alb stăteau primprejur, curăţându-şi unghiile.

M-am aşezat într-un colţ al holului, la o masă mare pe care erau înşirate ziarele străine –

franţuzeşti, englezeşti, germane, aşa cum se cuvine într-un hotel internaţional, însă unicul număr al ziarului *Times* de la Londra data de acum patru săptămâni, în timp ce *Völkischer Beobachtet* şi *Borsenzeitung* erau din ajun. Întâmplător, acest număr din *Times* avea să fie ultimul pe care aveam să-l văd în cele şase luni cât am stat la Bucureşti, pe când *Le Matin* venea cu întârziere din Parisul ocupat de nazişti, adudhd aceleaşi veşti pe care le citisem deja în *Volkischer Beobachter*.

De obicei, marile hoteluri europene au o orchestră care cântă în hol, acoperind toate zgomotele; dar în holul de la Athénée Palace nu era muzică. Aici puteai auzi scârţâitul pantofilor pe parchet între carpetele roşii, ca şi clinchetul paharelor pe marmura meselor, murmurul vocilor şi foşnitul ziarelor.

Era un murmur neobişnuit de reţinut, care venea de la oamenii adunaţi în grupuri, şoptind cu capetele apropiate. Fiecare grup întorcea spatele celorlalte grupuri, şi se părea că în seara asta lipsea curentul discret de curiozitate binevoitoare ce face parte din „atmosfera” mult trâmbiţată a marilor hoteluri

europene. Căci astăzi germanii câştigaseră repriza decisivă în bătălia pentru Balcani: Franţa, principalul lor adversar, ieşise din joc. În seara aceasta grupurile formate din Aliaţi încercau să ascundă cât erau de şocaţi; în timp ce grupurile de români se străduiau să-şi ascundă îngrijorarea, iar grupurile naziste încercau să-şi mascheze satisfacţia. Aşadar, dintr-un impuls caritabil, fiecare grup se comporta ca şi cum celelalte grupuri nici n-ar fi fost de faţă.

Un singur grup se purta diferit. Erau doi bărbaţi eleganţi, în vârstă, vădit interesaţi de ceea ce se petrecea în faţa lor. Se uitau în jur şi vorbeau cu însufleţire. Îşi aleseseră cu grijă masa lipită de perete. Nu putea scăpa de privirile lor niciunul din cei ce se îndreptau spre salonul verde şi spre restaurantul de vară, sau spre barul de la capătul holului. Aveam să aflu că aceşti doi bărbaţi erau cunoscuţi drept „fostele Excelenţe”. Toată lumea din Bucureşti îi cunoştea. Cei doi pe care i-am văzut în acea seară în holul Athénée Palace-ului erau numai o mostră dintr-un mare contingent de aproape şapte sute de români în viaţă, foşti miniştri în diverse guverne, nenumăraţi generali şi diplomaţi.

Fostele Excelenţe apăreau la Athénée Palace la masa lor favorită în fiecare zi înainte de amiază. Cu o singură întrerupere între dejun şi cină, ei stăteau până la miezul nopţii, bând cafele turceşti şi comentând tot ce vedeau. N-am pulul crede niciodată că fostele Excelenţe aveau o casă şi un pat ca toată lumea; părea mai curând probabil că se topeau în văzduh când se stingeau luminile după miezul noptn, numai pentru a se materializa din nou a doua zi la amiază, echipaţi cu ghetre de pânză albă şi cu monoclul cu ramă neagră prin care ochiul lor experimentat examina femeile. Pentru că, oricare ar fi fost atitudinea lor politică, adevărata activitate în viaţa Excelentelor a fost întotdeauna să se poarte în chip fermecător cu doamnele, având în minte un singur scop, iar succesele lor erau legendare şi, pentru mulţi, demne de invidiat. Un călător francez, trecând prin Bucureşti prin 1860, scria: „La Bucureşti, ori faci dragoste, ori vorbeşti despre ea”. Fostele Excelenţe confirmau aceste spuse. Erau bătrâni perverşi; gândurile şi vorbele lor mergeau numai către pornografie. Erau curioşi, bârfitori şi lipsiţi de principii, spunând şi gândind numai de rău despre

toată lumea, cu deosebirea că nu se gândeau niciodată la cel mai mare rău.

Fostele Excelenţe m-au salvat de singurătatea în care mă aflam cu *Volkischer Beobachter*. Unul din ei, înalt, având o figură de ogar bolnav, s-a aplecat asupra mâinii mele cu o plecăciune adâncă venită dintr-o altă epocă. Am observat panglica roşie a Legiunii de Onoare pe reverul jachetei sale negre şi mirosul uşor de briantină care emana din mustaţa albă şi sublinia aspectul îngrijit al fragilei sale făpturi. M-am gândit că trebuie să fi arătat teribil de aristocratic înainte ca bătrâneţea să-l fi gălbejit şi, într-un fel, îmi transmitea convingerea că am fost cândva prieteni şi că numai din vina mea nu puteam să-mi amintesc când şi unde. Am aflat mult mai târziu că nu-l întâlnisem niciodată, dar că felul blând şi convingător cu care se abordează doamnele face parte din arta pe care fiecare din fostele Excelenţe ale României o stăpâneşte cu desăvârşire. Uitându-mă peste umărul ogarului bolnav care se apleca în faţa mea, am văzut că cealaltă Excelentă, cărunt şi cu ochii obosiţi sub sprâncene negre foarte stufoase, purta o barbă ascuţită, cum purtase Ion Brătianu.

În timp ce ogarul mă conducea la bancheta din spatele mesei lor strategice, simţeam un miros combinat care plutea în jurul mesei lor. Era aroma pătrunzătoare a cafelei turceşti care se ridica din ceşcuţele fără toartă, şi a ţigaretelor turceşti pe care Excelenţele le fumau întruna. Cu acestea se amesteca parfumul pătrunzător al apei de toaletă şi cel dulceag al briantinei. Dar cel mai pronunţat era mirosul băuturii arămii care venea din paharele lor de cocktail – „amalfi" s-au grăbit Excelenţele să mă lămurească, un amestec de vermut şi *ţuică*, alcoolul naţional de prune.

„Nu doriţi un amalfi, doamnă?" întrerupse tăcerea cel cu barbă şi, fără să aştepte răspunsul meu, schiţă un zgomot din buze, ceea ce am aflat că era felul românesc de a atrage atenţia chelnerului. Un barman negricios veni la masa noastră traversând holul: „*Un amalfi potir madame*, *Henri*", comandă cel cu barbă. După care îmi spuse: „Henri ştie totul. Dacă-i daţi 2000 de lei, vă va spune o poveste adevărată. Pentru 1.000 de lei, vă va spune o poveste foarte plauzibilă".

Surâsul lui Henri făcu ca ochii săi negri să devină

două deschideri înguste strălucitoare: „Dacă doamna doreşte să schimbe dolari, spuse el, eu am întotdeauna ce să fac cu dolari”.

Excelenţele îmi explicară miracolul bursei negre româneşti. La cursul oficial, dolarul valora 210 lei, dar la bursa neagră obţineai cel puţin 500 de lei pentru un dolar. Am întrebat dacă nu existau legi împotriva schimbului la bursa neagră, dar fostele Excelenţe au găsit, cu cinism, că era gluma cea mai amuzantă pe care o puteam spune. Desigur, spuseră ei, există destule legi împotriva bursei negre, dar cui îi pasă de legi? Iar dacă poliţia mi-ar face greutăţi, tot poliţia m-ar scoate din încurcătură. Am făcut socoteala că l. i schimbul de la bursa neagră, luxoasa mea cameră de l. i i t, lui întâi costa mai puţin de un dolar pe zi. Mulţumită (muplivi, viii ţa devenea îndeobşte plăcută… Piccolo-ul uliu* i. ihiu vil de „imnlii” şi, ca să le fac pe plac bătrânini ilmmii, I, mi il.it pe gil ţinându-mi respiraţia. După în iii. mi, imil dvosrlul de bine şi de remontată.

Iiiluli-l. i Iu. trloi I xtvivnţe „im început să iau contact i îi. i i îi. i I ui. mv. li Mn. l’Am. ill.il r.are ministru din guvern era încurcat cu care doamnă, care

era „*specialitatea*” cutărui ministru din cabinet şi care era preţul cutărei cucoane. Că fiecare doamnă avea un preţ era de la sine înţeles pentru răutăcioşii bătrâni, însă ei o considerau „doamnă” numai de la 20.000 de lei în sus. Acelaşi lucru era şi cu oamenii politici: şi ei aveau un preţ, iar dacă preţul era destul de ridicat, puteau fi consideraţi bărbaţi de stat. Erau totuşi excepţii printre bărbaţii de stat. Fostele Excelenţe mi-au vorbit despre doi dintre ei care nu primeau bani. Unul era Iuliu Maniu, şeful fostului Partid Ţărănesc, care a fost în opoziţie timp de peste zece ani. Celălalt era generalul Ion Antonescu, fost cândva ministru de război şi care, cu toate că nu era el însuşi gardist, fusese prieten cu Codreanu. Era vădit că Excelenţele găseau că aceşti doi incoruptibili erau destul de enervanţi.

Excelenţele erau pline de sfaturi bune, pe care mi le-au oferit după ce un bărbat înalt, greoi, în jur de patruzeci de ani, a venit la masa noastră şi s-a înclinat adânc. Tot aplecat, a murmurat pe un ton plin de deferenţă: „Excelenţele voastre…” Am observat că avea un obraz de focă şi că respira zgomotos pe nări. Bătrânii s-au arătat foarte cordiali cu el, mi l-au

prezentat, iar el mi-a sărutat mâna cu buze foarte umede. Dar de-abia se depărtase, când bătrânul cu barbă îmi spuse: „*Voilà le gigolo le plus dangereux de Bucarest.*”] Nu puteam să-mi închipui că vreo femeie ar plăti serviciile unui animal atât de respingător, dar perverşii bătrâni au surâs şi m-au asigurat că era „*formidable*”.

Deşi toată lumea ştia că trăia de pe urma femeilor şi a şantajului, acest om era primit în societatea bucureşteană. Căci toată lumea se temea de el fiindcă lucra pentru poliţia secretă a lui Moruzov, despre care fostele Excelenţe vorbeau cu însufleţire. Poliţia lui Moruzov era legată printr-o linie neîntreruptă de era dominaţiei turceşti, ceea ce-i dădea un iz oriental. Spre deosebire de Gestapo sau OGPU, nu era poliţia unui partid sau a unui regim. Era un fel de poliţie cu caracter mai personal, poliţia unui rege bănuitor care umbla după informaţii meschine legate de viaţa particulară şi amorurile curtenilor sau ale oamenilor săi, informaţii de care se folosea în manieră bizantină pentru scopurile sale personale. Potrivit fostelor Excelenţe, tot personalul de la Athénée Palace era pe lista de plată a lui Moruzov:

ospătari, valeţi, hamali, cameriste, respectabilul portar cu ochelari şi oacheşul barman cu ochii luminoşi, cel ce descindea uşile, femeia în negru cu şorţ alb de la toaletă din capătul holului, băieţii rumeni la faţă în uniformele lor albastre ca peruzeaua, cu mica tocă legată cu o curea sub bărbie, şi, fără îndoială, femeile de moravuri uşoare aşezate, cum se cuvenea profesiei lor, în hol. Cei mai mulţi mai lucrau pe de lături şi pentru Gestapo şi Intelligence Service-ul britanic.

Toţi aceşti spioni spuneau poliţiei ce mânca lumea, cu cine, la cât s-a ridicat nota de plată, cine venea să-i vadă şi cât timp stătea, ce spunea şi la ce oră venea noaptea acasă şi cu cine. Dacă nu era nimic de spus, inventau. Excelenţele mi-au explicat că această parte inventată era într-adevăr periculoasă. Dacă nu-i plăceai unuia din ei, se ducea pur şi simplu la poliţie şi raporta că ai spus că regele era un gangster sau, şi mai rău, că te culcai cu ministrul Rusiei şi simpatizai cu comuniştii. De aceea nimeni nu-şi putea permite să jignească oameni cum era acest gigolo prea puţin atrăgător.

Cel cu barbă à la Brătianu m-a prevenit: „Fiţi cu

băgare de seamă, doamnă, şi să nu aveţi încredere în nimeni, numai în noi”; ogarul interveni şi el: „*Nous sonvnes les seules personnes discretesă Bucarest* M-am întrebat cum puteau fi persoanele indiscrete din Bucureşti, dacă persoanele discrete erau ca aceşti bătrâni răutăcioşi, care în momentul acela făceau o plecăciune în faţa unei femei brunete de o frumuseţe ieşită din comun, care se aşezase la masa vecină împreună cu cei care o escortau; toţi erau în haine de seară.

Scoţându-şi blana de samur, doamna îşi dezgoli umerii frumoşi şi braţele foarte albe deasupra rochiei negre foarte ajustată. Ogarul şopti: „E prietena miniştrilor Germaniei, Ungariei şi Italiei. Toţi o plătesc ca să le spună ce face Urdăreanu. Iar Urdăreanu o plăteşte ca să-i spună ce pun la cale miniştrii. Un aranjament perfect”. Îmi arătă un tânăr cam bătrânicios, soţul frumoasei făpturi atât de versatile, şi îmi spuse că se purta minunat cu el şi că ei îi datora cariera. Cel cu barbă a completat, precizând că ceea ce avea mai frumos erau sânii şi că avea „*une spécialité, mais une spécialité*. Şi-a coborât vocea ca să-mi spună secretul succesului diplomatic al acelei

doamne.

Acum în hol era mai multă mişcare. Lumea care ieşea de la bar trecea pe lângă lumea care ieşea din vestibul şi se ducea la bar sau la restaurant. Din grădina mică aflată dincolo de salonul verde, clinchetul tacâmurilor lovind farfuriile de porţelan şi scârţâitul scaunelor de fier pe pavaj anunţau apariţia primilor meseni la cină. Prin uşa deschisă proptită cu fotografia în mărime naturală a lui Carol, intra o uşoară briză răcoroasă. Cel cu barbă à la Brătianu mă atinse cu cotul şi spuse: „Uitaţi-vă bine la cel care intră acum”.

Mi-am îndreptat privirile asupra unui bărbat rotofei, mic de statură, cu o vestă de şantung alb peste pantalonii de culoare închisă, care se repezise în hol ca scăpat din puşcă. De la distanţă, obrazul său părea rumen şi bucălat ca al unui copil, dar pe măsură ce se apropia, i se distingea privirea rece şi gura strânsă şi hotărâtă. Avea câteva fire de păr blond, pe care le punea în valoare pieptănându-le cu mare grijă. Era colonelul Gerstenberg, ataşatul german al aerului. În timpul războiului, colonelul făcuse parte din celebra escadrilă Richthofen, din care făcuse parte şi

Feldmareşalul Göring, şi cei doi mai erau încă prieteni. Ataşatul aerului, mi-au spus Excelenţele, era în realitate şeful Serviciului de Informaţii german la Bucureşti, după ce ocupase acelaşi post la Varşovia, şi paralelele evocate de acest fapt erau atât de neplăcute încât nimeni nu se încumeta să le menţioneze. Înainte de Varşovia, colonelul fusese la Moscova.

Cunoştinţele sale despre Europa de Est erau desigur desăvârşite.

Colonelul se îndreptă spre un grup de bărbaţi, rosti grăbit câteva fraze sacadate şi se repezi în grădină. Când i-a abordat şi când i-a părăsit, bărbaţii au ridicat mâna dreaptă la înălţimea umărului într-un salut nazist neoficial, singurul gest după care am înţeles că erau germani. În vremea aceea, germanii din străinătate aveau ordin să nu poarte însemnele partidului; numai cei de rang înalt purtau o insignă modestă în forma unui vultur de metal cu o svastică minusculă sub aripă. Ordinul fusese dat probabil pentru a nu-i înfricoşa pe europeni mai mult decât era necesar.

Şi din alte puncte de vedere, aceşti germani –

reprezentanţi ai unor firme industriale germane, directori de bănci şi de societăţi petroliere germane – arătau mai curând a europeni decât a germani. Toţi păreau să fi fost aleşi pe sprânceană: nu aveau cefe groase, nu aveau părul tuns scurt ca în caricaturile lui Georg Grosz[9] reprezentându-i pe nemţi. Aceşti germani de la Athénée Palace, m-am gândit eu, erau dovada vie a felului subtil cu care Hitler trata capitalismul burghez. N-ar fi putut să arate mai prosperi şi mai eleganţi. Din înfăţişarea lor se putea deduce că foarte mulţi oameni pot câştiga foarte mulţi bani în Germania. Şi cu toate că în statul lui Hitler banii în sine nu le dădeau putere, cel puţin le era îngăduit să se bucure de micile plăceri pe care le procurau. În aceasta stătea principala deosebire între felul lui Stalin de a-i trata pe capitalişti şi cel al lui Hitler.

Mai era un alt grup de germani, aşezaţi la o masă, care arătau mai puţin distinşi, dar păreau şi mai înfloritori. Erau oficialităţi ale partidului nazist şi agenţi Gestapo numiţi la Bucureşti pentru o evaluare

9 Gcorg Grosz (1893-1959), pictor, desenator şi caricaturist tV'i in.ni, .mior, prin dvsvnvlesale, al unora dintre cele mai acide •• iiln i ,ilv sin irl.Mii gvmunv şi .ilc războiului. (N. /.)

temporară a situaţiei, îşi aduseseră soţiile, unele dintre ele femei frumoase, îmbrăcate luxos, cu vulpi argintii. Afară, în piaţă, erau parcate maşinile lor Mercedes, lungi şi lustruite, gata oricând să-i ducă la restaurantele cele mai scumpe, unde puteau mânca felurile cele mai costisitoare şi bea vinurile cele mai alese. Naziştii înşişi făceau multe glume pe seama acestor şefi prosperi. Cea mai bună era următoarea: „Tăticule, întreabă fiul unui astfel de şef, ce este un plutocrat?” Tatăl: „Un plutocrat este un om care ajunge la putere prin bani”. Băiatul se gândeşte puţin, apoi spune: „În acest caz eşti un crato-plut, tăticule, căci ai ajuns să câştigi bani prin putere”.

Această nouă „aristocraţie cratoplutică” ce luase fiinţă în Germania lui Hitler nu era de nesocotit. Führerul, spuneau naziştii inteligenţi, cu perspicacitatea fără greş cu care sonda firea omului, ştia că nu se poate face revoluţie cu sfinţi. Deşi era el însuşi cumpătat, îi era indiferent dacă paladinii săi mai mari sau mai mărunţi îşi găseau compensaţii în plăcerile şi posesiunile lumeşti, sau cel puţin în tot ce se putea imagina în materie de confort. Domenii la ţară, maşini rapide, aeroplane particulare şi cele mai

moderne şi costisitoare „drăguţe” – nimic nu era prea bun pentru ciracii lui. Hitler regreta probabil că nu putea să facă din ei prinţi sau duci, aşa cum făcuse Napoleon. Însă ciracii lui Napoleon au devenit până la urmă atât de răsfăţaţi încât nu râvneau la altceva decât să rămână cu prada.

În seara zilei în care căzuse Parisul, germanii din holul de la Athénée Palace şi-au dezamăgit publicul, care se aştepta să-i vadă sărbătorind în stil mare. Niciun învingător nu s-ar fi putut comporta cu mai multă reţinere şi demnitate. Germanii lui Hitler erau într-adevăr pe cale să devină foarte blânzi, ceea ce nu le era de mare folos. Am descoperit că purtarea lor impecabilă îi enerva pe români, care râneau: „Ministrul german le-a spus să aibă mare grijă să nu jignească sentimentele noastre francofile. Ei îşi închipuie că ne vor câştiga prin politeţe!”

Fostelor Excelenţe nu le plăceau nemţii, dar 11 criticau şi mai mult pe Aliaţi. Aliaţii, explicau ei, aveau un avans considerabil asupra naziştilor, pentru că România Mare îşi datora existenţa victoriei Aliaţilor în războiul trecut şi pentru că sentimentele clasei suspuse româneşti fuseseră întotdeauna de partea lor.

Având în vedere aceste avantaje iniţiale, acţiunea Aliaţilor a fost lamentabilă. Ceea ce fostele Excelenţe găseau că era cel mai supărător era că încercarea Aliaţilor de a sabota regiunea petroliferă şi eforturile lor stângace de a bloca Dunărea au dat greş în mod deplorabil.[10] „*Des dilettantes*! *Des idiots*!”, spuneau Excelenţele despre diplomaţii aliaţi şi agenţii serviciilor de informaţii. „Nici n-au fost în stare să cumpere un bărbat de stat în aşa fel încât să rămână câştigat”. În ochii unui român, nu se putea spune ceva mai rău despre un om.

Ca pentru a le ilustra spusele, un domn brunet şi slab, cu o mustaţă subţire, se îndreptă spre masa noastră. O perlă cenuşie în cravata neagră se asorta cu pantalonii de flanelă gri. Era trimisul francez, domnul Thierry, care se lăsă istovit pe perne, uitându-se împrejur cu ochii săi mici şi miopi fără să vadă, în

10 Într-adevăr, comandoul englez care trebuia să scufunde bar- jele în Dunăre, blocînd astfel transportul petrolului, a întreprins operaţia în mod atît de descoperit şi aproape caricatural, încît românii, dispuşi să închidă ochii dacă operaţia ar fi fost îndeplinită cît de cît cu discreţie, au fost obligaţi să intervină şi să o împiedice. Pentru amănunte, a se vedea lucrările a doi foşti agenţi executivi pentru operaţiuni speciale, Elisabeth Barker, Brilisli Policy in South-East Europe in the Second World War (Politica britanică în Europa de Sud-Est în al doilea război mondial) (New York, 1976) şi Ivor Porter, Opera tioft Autonomous: Willi S. O. E iii W/i r Time Roii ui n io (Operaţiunea Autonoinus. in România pe vreme i/i- m: boi, trad. rom., Humanitas, 1991) (Londra, 1989). (N. ed.)

timp ce-şi scoase batista din buzunarul de la piept şi începu să-şi şteargă ochelarii. Fostele Excelenţe m-au informat că acest om are o soţie evreică, născută Rothschild, şi acestui fapt, mai curând decât căderii Franţei îi atribuiau ei expresia lugubră a ministrului. Excelenţele erau pesimiste în privinţa sorţii evreilor în Franţa, despre care discutau încă în termenii afacerii Dreyfus.

În seara aceea, domnul Thierry era abia la începutul greutăţilor pe care avea să le întâmpine. Câteva săptămâni mai târziu, germanii au publicat documente găsite în timpul campaniei din Franţa, documente care nu au fost niciodată dezminţite de francezi şi din care reieşea că Thierry era amestecat până peste cap în nereuşitul sabotaj din România. Germanii tratau chestiunea în mod uimitor de sportiv şi nu prea l-au sâcâit pe Thierry personal, întru rit, pentru ei, era clar că sabotajul făcea parte din munca unui diplomat, şi dacă nu reuşea, cum i se întâmplase lui Thierry, faptul era regretabil. Puţin timp după aceea, Thierry, rechemat de la Bucureşti, a dispărut din circulaţie după ce a petrecut câteva săptămâni foarte neplăcute – un bărbat total neînsemnat într-un

post de o mare însemnătate.

Thierry era diplomatul unui sistem care nu mai era sigur de sine şi care urmase o politică dintre cele mai contradictorii. În timp ce în ultimii douăzeci de ani oamenii de stat francezi au considerat România numai din punct de vedere al sprijinului pe care-l puteau obţine de la ea, în loc de cel pe care Franţa, *la grande nation*, i l-ar fi putut da, ei au permis unor industriaşi fraudulоşi să reverse asupra României armament fără valoare. Dacă România nu avea o aviaţie care să merite acest nume, cu toate că poporul român sacrifica miliarde de lei pe „timbrul pentru aviaţie”, era numai din vina Franţei. Industriaşul francez Paul Louis Weiller, constructorul a ceea ce unii numeau „dricuri zburătoare”, îşi asigurase, cu ajutorul unor oficiali români de rang înalt, un monopol. Disputa dintre Weiller şi complicii săi din România pe de o parte şi, pe de altă parte, inginerii români cinstiţi şi patrioţi, a luat sfârşit nu numai prin întemniţarea inginerilor, dar a oprit de fapt producţia de aeroplane în decisivii ani ’30. România nu ar fi putut ajuta democraţiile în 1940 nici dacă ar fi vrut s-o facă.

Cu toate că acesta era numai unul din cazurile de

nemulţumire – mai erau multe altele –, prestigiul Franţei era încă foarte ridicat printre români, într-atât încât atunci când românii vorbeau despre „Aliaţi”, ei înţelegeau „Franţa”, iar când spuneau „diplomaţia aliată”, în realitate ei voiau să spună „diplomaţia franceză”. Pentru români, Anglia, Imperiul britanic, modul de viaţă anglo-saxon, erau admirabile, dar reprezentau ceva tot atât de îndepărtat ca civilizaţia chineză din veacul al XVI-lea. În ciuda lipsurilor sale din ultimii douăzeci de ani, Franţa a fost în România forţa precumpănitoare, iar ordinea liberală nu domnea decât prin intermediul Franţei. Acesta era un fapt fundamental nu numai în privinţa trecutului, ci şi a viitorului, şi arăta că nicio ordine anglo-saxonă nu s-ar fi putut impune fără acţiunea unei mari puteri continentale. Orice ordine anglo-saxonă – de fapt orice alt fel de ordine – trebuia să fie reprezentată, tradusă, interpretată de Franţa, Germania sau Rusia. Şi aceasta nu se aplică numai României, ci întregului sud-est al Europei. Nicăieri în această parte a lumii Anglia nu era destul de prezentă pentru a fi acceptată ca

O forţă dominantă.

De aceea, în seara respectivă, după căderea Parisului, englezii erau ca şi învinşi în România, chiar dacă ei nu admiteau acest lucru. Nu era atât faptul că învingerea Franţei confirma ideea presupusei invincibilităţi a armatei germane, cât mai curând că, fără Franţa, englezii erau lipsiţi de un vice-rege în România, şi acest vice-rege era Franţa.

Le-am întrebat pe Excelenţele române unde erau englezii; ei mi-au arătat câţiva tineri înalţi, ale căror făpturi dezarticulate erau prăvălite în fotolii joase, în care stăteau nemişcaţi sau se mişcau cu încetinitorul, învăluiţi în aceeaşi aură de plictiseală elegantă care-i distinge pe eroii din romanele lui Michael Arlen. Dacă evenimentele tragice ale zilei i-au afectat sau nu pe aceşti englezi, cert este că ei nu lăsau să se vadă nimic, dând impresia că, în orgoliul lor, erau siguri că Anglia va câştiga ultima bătălie. Nu ştiam dacă să-i admir sau să-mi fac griji pentru ei.

Aceşti tineri distinşi dar neconvingători, erau, mi-au spus lixcelenţele, diplomaţi britanici, petrolişti, ziarişti şi agenţi, 11 Intrlligence Service-ului. Ministrul lor, Sir Reginald

1 Io, nr, apărea rareori la Athénée Palace, şi nici

el nu era prin, i i (învingător, linglezii s-au bizuit aici întotdeauna pe li. tiu v. y i i iili u, i comunica românilor credinţa lor în viciii, i lin.il. i, i Ali. ililor.

Aiuri n.mai în îi englezii din România îl judecau foarte \ i i pe ni Ui, iii. ild. i echipa’s. i de tineri destinşi şi îi I l. un iii «miHI îi i. i im ei. hi în – il. ni să se măsoare cu ciracii vioi şi activi ai lui Hitler. Însă, chiar dacă englezii ar fi fost genii diplomatice, deosebirea ar fi fost neînsemnată. Ei tot n-ar fi avut cum să contracareze faptul că tot mai multă lume îşi dădea seama că destinul economic al României era legat în chip firesc de Germania – lucru de care au început să devină conştiente şi cercurile anti-germane din România, convinse că, indiferent dacă Germania câştiga sau pierdea războiul, în viitor România va trebui să se sprijine pe ea. Mai mult ca orice, englezii nu ar fi putut contracara pierderea Franţei ca reprezentantă recunoscută a ordinii liberale pe continent.

Excelenţele îşi îndreptară acum atenţia asupra unei doamne care traversă holul şi se aşeză împreună cu tinerii englezi. Umbla cu paşi mărunţi, cu picioarele exagerat de întoarse în afară. Era de

asemenea ceva exagerat în adânca plecăciune pe care o făcu Excelenţelor şi în surâsul radios care-i însoţi plecăciunea. Am observat că era subţire, îmbrăcată în negru fără prea multă grijă, iar faţa ei trasă părea acoperită cu o mască albă ca de cretă. Această doamnă era prinţesa Antoine Bibescu născută Elizabeth Asquith. *„Oh”*, am spus eu, plină de respect. Prin anii douăzeci, Elizabeth Bibescu era idealul la care se închina orice intelectual. Mulţi dintre prietenii ei spuneau că această strălucită fiică a strălucitei Margot Asquith era unică în felul ei. Vocea ei se ridica ascuţită deasupra murmurului reţinut din hol cu zgomotoasa siguranţă de sine a unei femei obişnuite să rostească orice observaţie ca şi cum ar fi fost o vorbă de duh.

Antome Bibescu – fost ministru plenipotenţiar al României la Washington prin anii douăzeci – şi soţia sa erau, prin predispoziţie şi tradiţie, pro Aliaţi. Căderea Franţei a fost pentru prinţesă o lovitură groaznică; ea nu-şi făcea nicio iluzie în privinţa cedării României faţă de nazişti. În lunile următoare, ea va organiza un salon pentru englezi, americani, francezi, gaullişti şi intelectuali români de stânga sau evrei. Se zvonea că

generalul Antonescu însuşi îl sfătuise pe Antoine să pună capăt acestui salon. Oricum, salonul Elizabethei Bibescu s-a destrămat din lipsă de susţinere, pentru că membrii săi au plecat sau nu au îndrăznit să fie văzuţi cu prinţesa. Ceea ce a lăsat prinţesei Bibescu mult timp liber ca să-şi exprime ura faţă de „huni” 1, şi chiar fără nicio reţinere.

La 9.30, grupurile din hol au început să se destrame: venise ora cinei, atât de minunată tocmai fiindcă e atât de târzie în România. În holul cel mare se făcuse atâta linişte încât clinchetul tacâmurilor pe farfuriile de porţelan şi scârţâitul scaunelor de fier pe pavajul grădinii păreau foarte zgomotoase. Cameriste cu rochii negre şi şorţuleţe albe începură să golească scrumierele şi să reaşeze pernele. Grupuri care până acum se mulţumiseră să şadă la mesele mici din absida centrală, se mutară la mesele mai mari de lângă perete. Acolo unde se aşezase trimisul francez era acum un grup de tineri cu ten măsliniu, cu păr negru lins şi ochi negri luminoşi. Erau tinerii Brâncoveanu, Catargi, Ghika, Şuţu şi alţi descendenţi de fanarioţi şi domnitori, tot ce avea mai nobil România. Erau săraci pentru că reforma agrară din

19252 desfiinţase marile moşii, şi totuşi cei mai mulţi dintre ei nu munciseră niciodată nici măcar o singură zi.

Majoritatea acestor tineri din clasa sus-pusă erau francofili şi anti-germani, şi în acelaşi timp aproape toţi erau pentru totalitarism şi contra liberalilor. Fraţii şi verii lor îl urmaseră pe Codreanu, se luptaseră pentru Franco, fuseseră întemniţaţi de poliţia lui Carol, şi unii chiar ucişi. Unul dintre aceştia era un prinţ Cantacuzino, de care toţi ceilalţi erau foarte mândri. Cantacuzino fusese cândva acuzat de complot pentru asasinarea doamnei Lupescu. În faţa tribunalului, care încerca să dovedească că acţiunea sa era legată de Garda de Fier, prinţul a negat că Garda ar fi fost amestecată în complot şi a strigat: „Am vrut s-o ucid pe Lupeasca pentru că era metresa mea şi m-a înşelat”. Nu credea nimeni că e adevărat, dar toată lumea era mulţumită că îndrăznise să vorbească astfel. Prinţul a fost achitat, dar viţiva. inim. îi târziu, avea să fie ucis de poliţia lui Carol.

I Numi1 dispreţuitor dat soldaţilor germani. (N. I.)

I >! I.îi I, ivloim. i, 1 fost făcută în 1921. (*N. t.*)

I (i

Dar asta nu era tot. Zece minute după moartea prinţului, Carol a dat ordin ca mama sa, bătrâna prinţesă Alexandrina Cantacuzino, să fie închisă într-una din camerele palatului ei, de teamă să nu producă agitaţie. Prinţesa fusese una din prietenele cele mai apropiate ale Reginei Maria, una din cele mai nobile doamne ale României: a înfiinţat şcoli ortodoxe începând cu grădiniţe de copii până la licee economice – şcoli atât de bine organizate încât se ridică cu mult peste tot ce s-a înfiinţat în acest domeniu în ţară. Însă bătrâna prinţesă nu a mai avut legătură cu nimeni timp de aproape un an, ferestrele i-au fost ferecate, apa şi lumina au fost întrerupte şi nu a avut voie să vadă niciun doctor, avocat sau servitor. O ducea mai prost decât într-o închisoare românească, şi se ştie că închisorile româneşti nu prea semănau cu o ieşire la iarbă verde.

Aşa că tinerii prinţi, cu toate că nu toţi erau de acord cu Garda de Fier, erau împotriva statu-quo-ului şi-l socoteau pe Carol un ticălos. Chiar şi fostele Excelenţe gândeau că viitorul unei ţări în care se puteau petrece astfel de lucruri era ameninţător, dar

din fericire ei nu erau în stare să se concentreze multă vreme asupra viitorului. Le distrăgeau atenţia oamenii care apăreau în orizontul lor imediat. „Acolo, doamnă, şade un mare prieten al Maiestăţii Sale. Se culcă cu fiica lui, o fată superbă”. Mi-a spus asta pe un ton atât de liniştit de parcă ar fi fost lucrul cel mai firesc ca prietenul Maiestăţii Sale să comită un incest. Cel cu barbă contribui cu amănunte din cele în care Excelenţele erau maeştri. După care, imediat, au început din nou să vorbească despre Garda de Fier.

Garda nu li se părea a fi o ameninţare pentru România, deoarece conducătorii intelectuali ai partidului, aproape o mie două sute de oameni, fuseseră toţi ucişi. Dezaprobau uciderea gardiştilor pe motiv că era „nesănătos”. Dezaprobau mai ales faptul că trupurile lor au fost lăsate împrăştiate prin Piaţa Palatului, aşa cum procedase Carol cu gardiştii care l-au asasinat pe Armand Călinescu. Poliţia lui Carol scuipase asupra lor şi-i lovise cu picioarele în văzul populaţiei. „I-a lăsat, je vous assure, madame, cu capetele sparte ca viţeii la măcelărie”. Fostele Excelenţe simţeau că Hitler – ei pronunţau *Hitler* – va avea grijă curând ca gardiştii asasinaţi să fie

răzbunaţi. Şi că va face România să sufere pentru păcatele lui Carol.

Le-am lăsat pe cele două foste Excelenţe în holul care acum se golise şi m-am îndreptat spre vestibulul alb şi sobru unde comisionarii, arătând ca un grup de pitici, în uniforma lor albastră ca peruzeaua, cu obrajii rumeni şi ochi atoateştiutori, erau aşezaţi pe o bancă de piatră, leganându-şi picioarele. Poziţia lor era strategică. Nu aveau decât să-şi întoarcă spre dreapta capul, acoperit cu toca de maimuţoi, ca să vadă uşa turnantă, holul de la intrare şi recepţia. Întorcându-se spre stânga, puteau vedea holul cel mare, o parte din bar şi, dincolo de acesta, aproape tot salonul verde. În faţa nasului aveau scara, cele două ascensoare şi cabinele telefonice. Cabina nr. 2 era acum pe jumătate deschisă şi comisionarii ascultau fascinaţi o voce cu accent american care urla la cineva din Berna, în Elveţia, ca şi cum nu liniile telefonice ci doar puterea vocii trebuia să acopere distanţa. Vocea cu accent american încerca să comunice la Berna că lucrurile stau prost în jurul României. Timp de o clipă, figura răvăşită a unui bărbat în cămaşă, cu cravata desfăcută şi gulerul deschis, scoase capul din cabină ştergându-

şi sudoarea de pe frunte. Apoi se trase înapoi şi ţipetele sale deveniră şi mai turbate.

M-au urmărit în timp ce urcam treptele de marmură galbenă.

Germanii

Ei ne vor găsi şi ne vor striga: *„Hrăniţi-ne, căci cei care ne-au făgăduit foc din cer, nu ni l-au dat”… Şi doar noi îi vom hrăni în numele Tău… O, niciodată, niciodată nu se vor putea hrăni fără noi. Nicio ştiinţă nu le va da pâine atâta vreme cât vor rămâne liberi*.

Dostoievski

Odată cu căderea Franţei, germanii au devenit singurii actori în România. Francezii din Bucureşti s-au scindat peste noapte în două tabere: francezii de la Vichy şi „francezii liberi”. Ca atare ei se suspectau şi se spionau reciproc. De la dezastrul de la Dunkerque, francezii şi englezii din Bucureşti n-au mai vorbit unii cu alţii, iar după armistiţiul francez şi incidentul de la Oran[11], ruptura a devenit totală. Astfel, în timp ce francezii liberi părăseau România cât puteau de

11 Port algerian la Marea Mediterană unde s-a refugiat o parte din flota franceză după înfrîngerea Franţei în 1940, şi unde flota engleză, oprită să intre in ciuda asigurărilor date de generalul de Gaulle, a scufundat vase franceze aflate în radă. {N. t.)

repede spre teritorii din afara orbitei germane, francezii de la Vichy duceau o existenţă izolată, chiar după ce Vichy-ul dăduse ordin de cooperare cu Berlinul. Dar la Bucureşti nu exista niciun motiv de cooperare între Vichy şi Berlin.

Englezii se mai învârteau prin Bucureşti, dar mai mult nu se putea spune despre ei. Nimeni nu se mai întreba ce mai aveau de gând să facă. De fapt, nu mai puteau face nimic. Din punct de vedere politic, la Bucureşti se uitase de englezi.

Chiar şi ziariştii americani care se abăteau în fiecare zi pe la Athénée Palace înainte de dejun şi de cină pentru a culege ultimele noutăţi, recunoşteau acum, cu sau fără voie, că totul se învârtea în jurul lui Hitler. Pe vremea aceea, numai agenţiile de informaţii americane îşi aveau reprezentanţi la Bucureşti. Mai veniseră şi câţiva corespondenţi de presă din Finlanda, Norvegia sau Olanda în ideea că războiul se va întinde şi în Balcani. *Associated Press* era reprezentată de Robert Saint-John, un tânăr slab şi palid, cu o barbă brună; semăna cu bărbatul care joacă rolul lui Iisus în Patimile Mântuitorului de la Oberammergau, cu diferenţa că fuma o pipă Dunhill;

mai târziu a fost rănit în Grecia. Mai erau doi Stevens. Cel mai în vârstă, Stevens de la *United Press*, un om voinic, rumen la faţă, petrecuse vreme de o viaţă la Bucureşti. Bârfitorii de la Athénée Palace pretindeau că era boxer de meserie. Tânărul Edmund Stevens, de la *Christian Science Monitor*, era foarte blazat, se mişca alene şi vorbea încet. Deoarece trăise mulţi ani în Italia şi în Rusia, considera răutatea europeană drept ceva de la sine înţeles. Spencer Williams venise direct în România după zece ani de viaţă în Rusia Sovietică, ceea ce-l făcuse alergic la orice fel de dictatură. Betty Wason, o ingenuă minusculă din Indiana, era în Norvegia când au intrat germanii şi transmisese ştirea în America prin Columbia Broadcasting Sistem. Neavând habar că au mai existat situaţii de criză în Europa şi înainte de Hitler, se credea expertă în treburile europene. Ziariştii americani se aşteptau ca în orice moment nemţii să înfiinţeze un protectorat în România, sau ceva asemănător. Pentru ei, cei care trebuiau observaţi acum erau nemţii.

Mi s-a spus că germanul cel mai sinistru şi în acelaşi timp pesemne cel mai puternic, era gauleiterul

Conradi, căpetenia partidului nazist în România. Gauleiterul Conradi nu se arăta niciodată la Athénée Palace, nici altundeva în Bucureşti. De fapt, el se scula foarte rar dintre pernele de pe patul său pentru că era paralizat de la brâu în jos, ceea ce nu făcea decât să-i mărească straniul prestigiu. Dar, cu toate că ieşea foarte rar, ştia totul. Pentru germanii din România, gândul la gauleiterul lor era tot atât de înfricoşător ca gândul Judecăţii de Apoi pentru credincioşi; toţi se temeau de el: prinţesele şi cameristele de etnie germană, învăţătorii nemţi din Transilvania şi oamenii de afaceri, ministrul german şi femeia de serviciu de la legaţia germană – singura deosebire fiind că ministrul era chiar mai speriat decât femeia de serviciu.

Gauleiterul Conradi avea în jur de şaizeci de ani şi – aşa mi s-a spus – pe bustul său puternic stătea capul unui împărat roman. Toată ziua agenţii intrau şi ieşeau din camera sa sărăcăcioasă şi îşi prezentau raportul în faţa chipului încruntat aflat între perne. Fiecare informator intra singur, raporta şi pleca imediat. Chelnerii şi comisionarii de la Athénée Palace, funcţionarii de la legaţia germană, cameristele

doamnelor întreţinute, secretarii oamenilor de afaceri – toţi stăteau înţepeniţi câteva momente lângă patul de suferinţă al gauleiterului.

Gauleiterul afla tot. Când doamna Dr. Fabricius, soţia ministrului german, şi-a cumpărat haine la Neumann din Braşov, gauleiterul a trimis cazul la Berlin, în faţa naziştilor de la Casa Brună. Magazinul Neumann, care vindea hainele cele mai fine şi mai scumpe din România, aparţinea unui evreu, şi cu toate că doamna Fabricius era rudă cu Herr von Ribbentrop, niciodată de atunci nu a mai făcut cumpărături la Neumann. Când frumoasa soţie a unuia dintre secretarii legaţiei germane a început o aventură amoroasă cu un gigolo, cel pe care-l văzusem şi eu în holul de la Athénée Palace, gauleiterul a tăbărât asupra acelei doamne şi a soţului său cu o iuţeală şi o violenţă care i-a înspăimântat: legaţia, mai împăciuitoare, a hotărât să muşamalizeze povestea.

Relaţia dintre gauleiterul Conradi şi legaţia oficială de la Bucureşti oglindeau relaţia dintre partidul nazist şi statul nazist în Germania şi lupta pentru putere care se desfăşura se între stat şi partid încă de la începutul celui de-al Treilea Reich. Partidul,

interesat mai ales în manifestarea devotamentului faţă de principiile naţional-socialiste, era gata să pedepsească pe oricine nu se conforma doctrinei sale. Statul, interesat mai ales în eficienţa personalului său, era dispus să închidă ochii asupra încălcărilor pe linie de partid, cu condiţia ca respectivul vinovat să-şi îndeplinească treaba cu pricepere. De când începuse războiul, statul nazist care dispunea de forţele armate, îşi câştigase supremaţia asupra partidului nazist. Iată de ce gauleiterul Conradi, şeful partidului nazist în România, câştiga acum din ce în ce mai puţine bătălii cu ministrul german, care reprezenta statul nazist.

Ziariştii de la Athénée Palace spuneau că guvernul german dispunea de mii de oameni la Bucureşti şi că aceşti oameni ocupau cel puţin o sută de imobile, ceea ce era probabil exagerat. Adevărul e că al Treilea Reich funcţiona la Bucureşti pe baza mai multor ierarhii, mai mult sau mai puţin independente una de alta. În afară de ierarhiile statului nazist şi ale partidului nazist, era o organizaţie separată care reprezenta Gestapoul şi alta care reprezenta Ministerul Propagandei. Poate că or mai fi fost şi altele de care un profan ca mine nu avea cum să ştie.

În această organizare extrem de impenetrabilă era aproape imposibil să determini cărei ierarhii aparţinea cutare funcţionar german, deoarece toţi aveau cărţi de vizită cu menţiunea „Legaţia Germană” şi toţi posedau paşapoarte diplomatice. De asemenea, era greu să-i faci pe nemţi să vorbească: nu le plăcea să se ştie că cel de-al Treilea Reich era guvernat de mai multe ierarhii şi repetau mereu că era doar o singură organizare cu mai multe funcţiuni. Dar mereu se întâmpla câte ceva care dovedea că nu se putea să fie aşa.

Reprezentanţa germană la Bucureşti mai era complicată şi de faptul că existau în realitate două legaţii germane. Legaţia germană normală ocupa cinci imobile pe strada Victor Emmanuel III[12]. De câţiva ani şeful acesteia era Dr. Fabricius, un diplomat de carieră trecut de cincizeci de ani, înalt, pântecos, băţos, poreclit „Papi” de tinerii ataşaţi de legaţie cărora le plăcea să sublinieze asemănarea lui cu Weiss Ferdl, un cupletist cunoscut la München pentru glumele sale despre naziţti şi dibăcia cu care a ştiut,

12 Stradă aflată pe locul unde este astăzi strada Fundaţiei, în prelungirea Bulevardului Dacia. {N t.).

în ciuda acestor glume, să rămână prieten cu Hitler. Naziştii înfocaţi îl criticau pe Dr. Fabricius pentru că frecventa „clica nepotrivită”, anume pe regele la rol al II-lea, pe Lupeasca şi pe Urdăreanu, şi pentru că nu lua Garda de Fier în serios. Papi, spuneau ei, nu mişcase un deget pentru a-l ajuta pe Codreanu şi pe oamenii lui, altfel cu siguranţă că aceştia n-ar fi fost omorâţi – ceea ce era probabil nedrept, pentru că Papi nu făcea decât ce-i spunea Berlinul să facă. Papi, spuneau naziştii înfocaţi, era un diplomat de modă veche, care nu prea mai era în ton cu Noua Ordine.

Cealaltă legaţie germană făcea incontestabil parte din Noua Ordine. Situată pe strada Wilson[13], în faţa Ministerului român al Propagandei, cu maşini parcate în faţă şi de-a lungul străzii de dimineaţă până seara, această legaţie nu avea nimic din eticheta fără rost a lumii diplomatice, fiind de fapt o comisie economică permanentă dirijată de Dr. Neubacher, ministru plenipotenţiar al Germaniei pentru probleme economice în Balcani. Neubacher lucra cu o echipă de economişti din secţia „W” („Wirtschaft”, sau economie) a Ministerului de Externe, a Ministerului

13 Strada se numeşte astăzi Dem. î. Dobrescu. (N f.).

Economiei şi a Ministerului Agriculturii. El mai folosea experţi care nu fuseseră niciodată în serviciul guvernului german, dar care erau oameni de afaceri pricepuţi, cu vastă experienţă în Balcani.

Spre deosebire de Dr. Fabricius, diplomat de carieră, Dr. Neubacher era nou venit în diplomaţie. Până în urmă cu câteva luni, fusese primar al Vienei, şi încă mai era cu numele. În ceea ce priveşte felul cum se îmbrăca, era cât se poate de neconvenţional, spunea că era un vechi revoluţionar şi se lăuda că petrecuse treisprezece luni în lagărul de concentrare al lui Schuschnigg[14]. Membra al vechii gărzi a naziştilor austrieci care neteziseră calea pentru Anschluss, Dr. Neubacher, care trecuse de patruzeci de ani, era un bărbat blond, zvelt, cu un profil de vultur obosit. Când surâdea, ceea ce i se întâmpla adesea, trăsăturile i se topeau în mii de riduri şi ochii îi deveneau jucăuşi. Te gândeai că femeile trebuiau să fie foarte ispitite să-l facă pe Dr. Neubacher să surâdă.

Oameni purtând serviete de piele intrau şi ieşeau mereu din holul legaţiei germane din strada Wilson,

14 Kurt von Schuschnigg, cancelar al Austriei (din 1934), oponent al planului de anexare a Austriei de către cel de-al Tre lea Reich, pe care însă nu l-a putut împiedica. (N. t.)

iar telefonul suna fără încetare. Funcţionarul de la ghişeu spunea mereu: „Heil Hitler! Excelenţa Sa are o întrevedere. Pot să vă dau legătura cu unul din ceilalţi domni?” Ceea ce nu era de bun augur pentru întrevederea pe care speram să o pot avea personal cu Dr. Neubacher. Era aproape de amiază şi aşteptam deja de câtva timp după ce trimisesem sus cartea mea de vizită pe care notasem „Jurnalistă americană”.

Datorită antecedentelor sale de militant nazist, reputaţiei de geniu în materie de economie şi vechii sale prietenii cu Göring, ziariştii americani din Bucureşti erau convinşi că Dr. Neubacher era întruchiparea veritabilei activităţi naziste în România, pe când Dr. Fabricius era acolo numai pentru faţadă. Din păcate însă, cu toate că socoteau că naziştii jucau rolul principal în România, ziariştii americani de la Bucureşti nu le luau aproape niciodată interviuri – probabil pentru că simţeau faţă de ei mai multă ură decât curiozitate. Eu eram, spre deosebire de ei, şi curioasă.

După o jumătate de oră, o secretară blondă şi amabilă mi-a spus că Dr. Neubacher mă va primi: se pare că era curios să vadă o jurnalistă americană care

era şi ea curioasă să-l vadă. Era ceva nou. Poftindu-mă să iau loc într-un fotoliu confortabil şi aşezându-se el însuşi în altul, dădea impresia că avea timp liber la discreţie şi că era încântat să-l petreacă cu mine. Era felul lui de a se arăta fermecător. În timp ce vorbea, mă gândeam că ar trebui să existe o lege care să interzică naziştilor să aibă farmec şi că Hitler era foarte deştept folosind atât de mulţi austrieci în cucerirea Balcanilor, tocmai datorită acestui farmec al lor.

Diplomaţii austrieci şi autorităţile consulare austriece din Bucureşti, a căror lealitate faţă de al Treilea Reich era considerată satisfăcătoare, au fost recrutaţi după Anschluss; mai târziu naziştii au mai importat încă mulţi alţii. A fost o mişcare politică inteligentă. Austriecii aveau o tradiţie de secole în guvernarea unei sumedenii de popoare diferite sub steagul lor – la un moment dat erau paisprezece. O astfel de tradiţie le lipsea prusacilor. Cu toate că, în cele din urmă, Imperiul Austro-ungar s-a prăbuşit, este totuşi adevărat că mult timp a reuşit să imprime stilul său asupra cehilor, rutenilor, ungurilor, croaţilor. Este de ajuns să ne uităm la oraşele lor: Zagreb,

Fraga, Budapesta, chiar Cracovia, arată a oraşe austriece până în ziua de azi. Manierele prevenitoare ale austriecilor au izvorât dintr-o combinaţie între experienţa imperială şi un „*laisser-aller*”[15] aproape oriental, care a făcut ca Noua Ordine a lui Hitler să fie mai uşor de acceptat decât disciplina de fier a prusacilor. De aceea au devenit austriecii o parte integrantă din planul imperialist al lui Hitler, şi austriecii nazişti ştiau acest lucru De fapt, ei manifestau chiar o oarecare insolenţă. Erau în stare să spună că, în realitate, austriecii au cucerit Germania, nu vice-versa; numai că lucrul acesta, nemţii încă nu-l ştiau.

Dr. Neubacher şedea aplecat în faţă, cu coatele pe genunchi. Biroul său nu prezenta deloc seriozitatea unei activităţi de afaceri. Era plin de scaune aurite şi de mese care trebuie să fi fost în casă când au cumpărat-o nemţii. Nu ieşea în evidenţă decât o singură notă personală: coarnele unui cerb pe care, mi-a spus Dr. Neubacher, îl împuşcase în Carpaţi. Obloanele erau închise din cauza căldurii soarelui de amiază şi nu se auzea zgomotul maşinilor care trăgeau

15 Delăsare. (N. t.)

în faţa intrării. În spatele nostru, pe perete, atârna o hartă mare a Balcanilor.

Dr. Neubacher vorbea cu vioiciune, căldură şi entuziasm, punctând frazele cu mici gesturi rotunde ale mâinii care nu ţinea ţigara: el părea mulţumit să i se pună întrebări; surâdea însă când i se păreau prea insidioase. Când se înfierbânta, se scula şi păşea prin odaie cu mâinile adâncite în buzunarele pantalonilor de stofă gri. La un moment dat păşeam amândoi prin încăpere, unul lângă celălalt, ca doi bătrâni porniţi la plimbare.

Pe când vorbea cu entuziasm despre planurile şi ideile celui de-al Treilea Reich, mă gândeam la vremea când diplomaţii germani mărturiseau că erau de fapt liberali în fundul sufletului şi că-l serveau pe Hitler numai „pentru a evita rele şi mai mari”. Vremea diplomaţilor nazişti care se simţeau datori să se scuze părea că a trecut. Dacă nu fuseseră vechi nazişti de la început, victoria lui Hitler îi câştigase pentru cel de-al Treilea Reich.

„Am multe lucruri noi şi interesante de povestit, spunea Dr. Neubacher, dar ziariştii nu vor să audă decât ştiri despre mersul războiului. Însă, pentru

Germania, războiul nu este decât o acţiune secundară. Ne ocupăm mai ales de organizarea Europei de după război”.

Această organizare economică a Balcanilor, domeniul special al Dr. Neubacher, nu era atât menită să servească nevoile Germaniei pe timp de război, cât să constituie primul pas spre dezvoltarea Europei în timp de pace, zorile trandafirii ale Noii Ere a lui Hitler. Faptul că Germania primea sau nu primea alimente şi petrol din Balcani, sublinia Dr. Neubacher, nu influenţa în niciun fel rezultatul războiului, fiindcă Germania avea rezerve destule, oricât de mult ar fi durat conflictul.

Ca toţi experţii economici germani, Dr. Neubacher nega că petrolul era în stare să accelereze sau să zădărnicească eforturile de război ale germanilor, sau că petrolul românesc ar fi de o importanţă covârşitoare.[16] Germania, spunea el, a găsit atâta petrol în zonele proaspăt cucerite, încât acesta compensa ai asupra de măsură petrolul folosit până acum în război. Pe deasupra, rezervele de petrol

16 IVnlni un kltnliu in profunzime n importanţei petrolului HMiiftnvM piiilni (SHw .il ln*îli',i Reich, vezi jfhilippe Margurat, /, III'" Rnh«t,i>,'Holcioiimimt IM* I9<l() (Leida, 1977). (N. ed.)

depozitate manile de începerea ostilităţilor vor fi suficiente pentru a conţinu. i un război total timp de mai mulţi ani. Pe lângă aceasta, în pKkli Kv. i fo’. nu mult petrol în Germania şi în ţările vecine dominate de germani. Producţia se ridica la 2.000.000 tone de ţiţei anual în Germania sau în apropierea graniţelor sale.

Şi mai importantă era producţia de petrol sintetic, care a fost mult dezvoltată în ultimii doi ani. La sfârşitul anului 1939, ea se ridicase la 2 008.000 de tone, iar anul acesta va fi cel puţin dublă. De altfel, „Treibgas”, un amestec de propan şi butan, a cărui producţie a sporit în mod automat odată cu fabricarea petrolului sintetic, va fi folosit pentru toate camioanele, autobuzele, mijloacele de tracţiune şi va contribui mai departe la reducerea consumului de combustibil lichid.

Germania va avea mereu acces la aceste surse de petrol, pentru că ele nu vor putea fi tulburate de schimbări politice sau de dificultăţi de transport. Ceea ce nu era cazul pentru petrolul din Rusia sau România, care depindea de mijloace de transport şi era deci limitat. Din producţia anuală de petrol a României, care scăzuse de la 8 004.000 de tone în

1936 la o producţie medie de 6.000.000 de tone în ultimii patru ani, 1.500.000 de tone pe an luau calea Germaniei conform tratatului germano-român. Dar chiar pentru această cantitate mică, transportul se efectua greu şi astfel nu se putea conta pe petrolul românesc în folosul războiului propriu-zis. Nu era însă vorba numai de război. În timp de pace, Germania folosea patru până la cinci milioane de tone de petrol pe an. Restricţiile impuse pe timp de război au redus acest consum pe timp de pace cu 30%. Dacă Germania ar dispune de întreaga producţie românească de petrol, ea ar putea desfiinţa actualele restricţii impuse consumului maşinilor particulare. Führerul ar dori ca supuşii lui să-şi poată folosi maşinile, în pofida războiului.

Aceştia erau termenii, destul de optimişti, în care nemţii considerau problema petrolului în momentul acela. Era evident că ei excludeau astfel posibilitatea unei campanii în Rusia, când acele 6.000.000 de tone de petrol românesc ar fi fost binevenite. De asemenea, deşi vorbeau mereu de un „conflict de lungă durată”, mi s-a părut că germanii nu au crezut niciodată serios într-un asemenea conflict. De exemplu, Dr. Neubacher

minimaliza importanţa cerealelor româneşti pentru economia de război germană. Germania, spunea el, făcuse enorme rezerve de cereale. De asemenea, anul acesta recolta a fost atât de proastă în toate ţările balcanice încât, după toate probabilităţile, nemţii vor trebui să importe cereale în aceste ţări pentru ca popoarele lor să nu moară de foame. Nu părea că în acel moment l-ar fi putut atinge gândul că şi anul viitor va fi un an de război. În actuala conjunctură, toţi nemţii erau convinşi că războiul se va fi încheiat înainte de venirea iernii. Mai târziu, când s-a văzut că nu va fi aşa, ei au recunoscut că produsele din Balcani vor avea importanţa lor pentru a menţine aprovizionarea cu alimente a „ţărilor prietene”, înţelegând prin aceasta mai ales Italia. Dar nici gând să admită că, într-un fel sau altul, situaţia îi va afecta şi pe ei.

Organizarea economică a Balcanilor de către Germania, continuă Dr. Neubacher, era prima parte a unui plan prin care economiştii germani vor organiza mai târziu continentul european ca un singur „Grossraum”[17] care, în locul ţărilor individuale, va

17 I llrr.il sjiMiiu întins, doctrina promovaţii de Germania penii u

forma unitatea economică a viitorului. Un plan comun va stabili producţia în fiecare sector al acestui „Grossraum" european, precum şi schimbul de bunuri şi colaborarea între aceste sectoare. Nemţii ştiau deja ce aveau să facă în România şi începuseră să-şi pună planul în aplicare.

Ţelurile Noii Ordini a Europei erau să desfiinţeze peste tot şomajul prin utilizarea completă a forţelor de producţie din fiecare ţară; reglarea schimburilor internaţionale pe bază de barter; spargerea monopolului englez asupra materiilor prime şi deci a puterii arbitrare a speculanţilor capitalişti; şi – pentru a reveni la cazuri concrete – mărirea puterii de cumpărare a naţiunilor agricole, ca de exemplu România, prin metode şi recolte ameliorate.

Harlerul, spunea Dr Neubacher, era defăimat pe nedrept în democraţiile occidentale drept o metodă germană de aservire a naţiunilor mici. În realitate, trocul a făcut minuni pentru dezvoltarea naţiunilor mici. România era un exemplu. În ultimii ani, aşa-numitele „gold-countries" au fost atât de zgârcite în privinţa importurilor din România, încât fondurile

---

tiiy,,mi/,ih'.i I iimpci postbelice fără a ţine seama de frontiere,

române din aceste ţări nu-i permiteau să cumpere destule maşini pentru dezvoltarea fabricilor româneşti. În schimb, regimul de compensări germano-român pe bază de maşini în schimbul produselor funcţiona fără greş, cu sau fără război. Pentru produsele lor agricole şi pentru petrol, românii primeau de la nemţi toate maşinile de care aveau nevoie. Chiar acum – în plin război – România construia o conductă de la Mannesman din Düsseldorf şi sporise producţia de minereuri cu ajutorul maşinilor germane.

Germanii, continuă Dr. Neubacher surâzând satisfăcut, nu se purtau astfel în chip de binefăcători ai ţărilor balcanice, ci pentru că economia lor şi economia ţărilor balcanice se completau reciproc. Ţările aliate erau interesate de un singur produs din România: petrolul. Dacă achiziţionau altceva din România, era numai din pură caritate. Dar România şi celelalte ţări din Balcani aveau nevoie să exporte în mod egal toate produsele lor, cu precădere cele agricole, pentru că aceasta le va face independente de riscurile pieţei mondiale. Şi întâmplarea făcea că Germania avea nevoie de produsele agricole ale

României ca şi de petrolul ei.

În momentul de faţă, specialiştii şi organizaţiile germane se ocupau foarte mult de fermierii români pentru a obţine porci şi păsări mai mari şi soiuri mai bune de ovine şi bovine. Dr. Neubacher se străduia să mă facă să înţeleg că Germania nu se ocupa cu astfel de metode cosmetice pentru ca România să fie mai frumoasă, ci pentru a produce şunci mai grase şi ouă mai mari pentru Germania.

Expunerea Dr. Neubacher făcea ca totul să pară deosebit de practic. Dar, sub curgerea lină a cuvintelor sale, detectam un fanatism specific germanilor, care-mi amintea de ceva ce citisem demult, anume că englezii consideră că lumea e frumoasă şi împodobită ca o mireasă, şi are nevoie doar de o mână iubitoare care s-o conducă; pe când nemţii concep universul ca fiind într-o veşnică stare de dezordine, un haos care trebuie curăţat şi ordonat din nou prin metode potrivite şi eforturi puternice, bine alese. Mi se părea că, în realitate, aceasta era concepţia care stătea la baza planurilor pentru Noua Ordine. După secole de frustrare, nemţii se vedeau în sfârşit în situaţia de a guverna Europa aşa cum

credeau ei că trebuia guvernată şi se apucaseră de treabă sărind peste cal. Toate declaraţiile lor în legătură cu organizarea economiei Balcanilor ca scop practic şi logic care trebuia urmărit, nu erau decât vălul care ascundea motivul mai profund al ordinii germane ce trebuia introdusă într-o lume pe care nemţii o considerau ca dezgustător de haotică.

Dr. Neubacher era convins că plantele oleaginoase, mai cu seamă soia, pregăteau un viitor măreţ pentru România. Până acum câţiva ani, Germania importase soia din Manchukuo[18], dar economiştii nazişti au hotărât că o plantă atât de importantă trebuia cultivată mai aproape de ţara lor, unde ar fi accesibilă, indiferent de tulburările politice şi dificultăţile de transport. Experienţele au arătat că solul balcanic era prielnic acestei culturi şi, în 1934, trustul I.G. Farben a început să se ocupe de soia împreună cu românii, în beneficiul guvernului german. Au dat ţăranilor sămânţă în mod gratuit şi le-au garantat un preţ fix pentru recoltă – lucru nemaiauzit pentru ţăranul român, cel mai năpăstuit fermier,

18 Stat creat de Japonia în 1932 pe teritoriul provinciei chinezeşti Manciuria. (N. t.)

căruia nu i se asigurase niciodată nimic şi care pe deasupra mai era înşelat şi de intermediari. (De fapt, una din marile surprize pe care soia le-a adus ţăranului român a fost descoperirea că, la urma urmelor, cântarul lui era bun.) Când ţăranul român şi-a strâns recolta de soia, surpriza a fost şi mai mare. Un hectar cultivat cu grâu producea numai 3.500 – 4.000 de lei, pe când un hectar cultivat cu soia aducea 5 460 de lei, diferenţă enormă pentru micul cultivator român care nu poseda decât cinci sau şase hecl. are. Cele 1400 de hectare cultivate cu soia în 1934 s-au ridicat la 140.000 de ha în 1940 şi se vor înmulţi în fiecare an, Mândria justificată a Dr. Neubacher pentru politica soiei s-a năruit însă prematur. Pentru că 100.000 de ha din cele 140.000 se aflau în Basarabia, care peste două săptămâni, la sfârşitul lui iunie 1940 a fost anexată de ruşi. Nemţii au pierdut astfel multă muncă şi investiţii, împreună cu recolta de soia a acelui an din Basarabia. Câteva săptămâni mai târziu, când a fost cedat Cadrilaterul dobrogean, alte 10.000 de hectare cultivate cu soia au trecut la bulgari. Alte 14.000 de hectare cultivate cu soia în nordul Transilvaniei au trecut în acelaşi timp la unguri.

Ducând aceeaşi politică a soiei şi în Ungaria şi Bulgaria, deşi la o scară mai redusă, nemţii au cules roadele de pe aceste 24.000 de hectare. Cu toate astea, grosul recoltei de soia româneşti era pierdută, cel puţin pentru moment. Până în toamna anului 1940 rămăseseră numai 16.000 de hectare cultivate cu soia pe teritoriul românesc, iar recolta exportabilă în acel an nu a depăşit 12.000 de tone. Mersul campaniei în Rusia a schimbat din nou toate aceste cifre. Acum, când scriu aceste rânduri, România a reluat Basarabia şi nemţii pot iar să cultive soia acolo. Totuşi, cât timp am stat în România, soarta hărăzită politicii germane m-a făcut să-mi dau seama de prăpastia dintre planificare şi realizare, chiar când planificarea era făcută de nemţi. Planurile cele mai conştiincioase şi eficiente puteau să se prăbuşească numai pentru că soarta a decis altfel. Nemţii nu erau supra-oameni – lucru pe care este bine să nu-l uităm.

Dezvoltarea agriculturii nu era suficientă, urmă Dr. Neubacher, pentru a pregăti România pentru Grossraum. Pentru a ridica nivelul de trai al sud-estului agricol trebuia absorbit surplusul de populaţie agricolă. Prea mulţi oameni lucrau suprafeţele jalnic

de mici ale gospodăriilor ţărăneşti, şi de cele mai multe ori şedeau fără să facă nimic. Numai dezvoltarea industrializării ţărilor balcanice va rezolva problema populaţiei agricole excedentare, afirma Dr. Neubacher. Una din concepţiile greşite ale democraţiilor era că germanii vor obliga ţările agricole să renunţe la industriile lor şi să se ocupe numai de agricultură. Dimpotrivă, nemţii încurajau industrializarea Balcanilor. Economiştii germani descoperiseră în cursul tratativelor lor comerciale cu America de sud că ţările industrializate sunt mai bogate decât cele neindustrializate şi deci pot cumpăra bunuri mai multe. O Românie industrializată va deveni o clientă mai bună pentru Germania, şi va duce în acelaşi timp la absorbirea şomajului agricol.

Desigur, industrializarea Balcanilor va trebui să se facă în mod raţional. România va trebui să se concentreze asupra industriilor pentru care avea materia primă în ţară. Produsele pentru care ar fi trebuit să importe materia primă ar fi mai bine să le importe sub formă de produse finite. Industriile pe care nemţii erau dornici să le dezvolte în Balcani erau acelea legate de conservarea alimentelor. De pe acum

nemţii creau fabrici pentru conservarea şi congelarea alimentelor. În scurtă vreme, spunea Dr. Neubacher cu încântare, Balcanii vor deveni California Europei.

De unde planul naziştilor pentru colonizarea Balcanilor… Era un plan peste măsură de raţional, inteligent şi plin de imaginaţie. Numai nemţii, cu imensa lor credinţă în necesitatea unui univers ordonat, l-ar fi putut concepe. Numai ei erau destul de abili şi conştiincioşi pentru a-l realiza şi erau singurii în lume care nu se temeau că un univers atât de planificat şi eficient ar putea deveni plicticos.

Nu mai aveam decât o singură întrebare de pus în legătură cu organizarea economică a României, o întrebare care era pe buzele tuturor în momentul acela: aveau oare de gând nemţii să facă din România un protectorat sau un stat fascist pentru a-şi putea îndeplini planurile economice?

La această întrebare, Dr. Neubacher pronunţă un „nu” hotărât. „Noi nu avem niciun interes politic în România, spuse. Avem un singur ţel: să păstrăm liniştea în sfera aprovizionării cu materii prime. Nu dorim să germanizăm România sau să o fascizăm. Orice guvern înzestrat cu autoritatea necesară ca să

menţină liniştea va fi acceptat de noi”.

Culmea era că Dr. Neubacher era sincer. Timp de şapte luni aveam să-i aud pe nazişti repetând că Balcanii erau zona lor de interes economic, nicidecum politic, şi că nu aveau nicio intenţie să facă din România un protectorat. Ei continuau să afirme acest lucru şi atunci când şansele „oricărui guvern destul de autoritar ca să menţină liniştea în sfera aprovizionării cu materii prime” erau la fel de îndepărtate ca anul 2000 şi când se pornise în schimb o adevărată şi zgomotoasă revoluţie în acea sferă. Această ezitare de a-şi asuma responsabilitatea politică a dus aproape la prăbuşirea minunatei lor planificări economice în România, cel puţin vremelnic. Ceea ce arată că şi naziştii sunt în stare să facă mari gafe politice.

Secretara D-rului Neubacher îşi strecură capul prin deschizătura uşii şi făcu un semn. Mi-am dat seama astfel că trecuse de ora unu, dar Dr. Neubacher m-a asigurat că nu avea nimic de făcut până venea soţia să-l ia la dejun. Secretara ieşi, iar Dr. Neubacher continuă, sărind de la un subiect la altul. El atribuia succesele repurtate în război în primul rând persoanei lui Hitler. „Ce geniu!” spuse, şi vedeam că era sincer.

„Chiar dacă ar fi fost bătut de Franţa şi francezii ar fi invadat Germania, l-am fi urmat în Prusia Orientală şi mai departe în Polonia, ştiind prea bine că trebuie să biruiască până la urmă”. Armata germană era o armată revoluţionară, şi ca atare trebuia să învingă. „Armatele revoluţionare câştigă întotdeauna, spuse el, cu toate că sunt de obicei prost echipate. De data aceasta, armata revoluţionară are atât dinamismul cât şi bombardierele şi tancurile necesare”.

În al doilea rând venea unitatea Germaniei şi după aceea orbirea democraţiilor. Ziariştii englezi, francezi şi americani care au scris că tancurile germane erau de carton şi că generalii germani se revoltau împotriva Führerului au adus Germaniei un mare serviciu. Cei mai mulţi dintre oamenii care răspândeau aceste poveşti erau refugiaţi antihitlerişti, iar la Berlin se spunea în glumă că după război se va ridica un monument nu „soldatului necunoscut”, ci „refugiatului necunoscut”.

În timp ce Dr. Neubacher se plimba în sus şi în jos prin încăperea cu scaunele aurite, vorbind liber şi cu o sinceritate inteligentă, nu mă puteam împiedica să observ: iată un om care a fost primar al Vienei când

SA îi punea pe evrei să cureţe străzile, dacă nu mai rău. Cum putea aşadar acest om în aparenţă civilizat şi cumsecade să permită ca alte fiinţe umane să fie umilite şi torturate? De ce a permis comiterea atrocităţilor vieneze? Dr. Neubacher ridică din umeri: „Trebuie lăsat oricărei revoluţii un timp de destindere. Este o necesitate a dinamismului revoluţionar. Bineînţeles, dacă atrocităţile ar fi durat o zi mai mult, noi am fi tras în băieţi. Ştiu că astfel de lucruri îi revoltă pe americani. Pentru ei, efectele secundare, urâte, ale revoluţiei pun în umbră realizările. Americanii sunt prea puritani pentru a aprecia dinamismul revoluţionar”.

Când am ieşit, în faţa legaţiei aştepta o lungă limuzină Horch, împodobită cu două steguleţe, unul cu svastica, celălalt cu emblema oraşului Viena. Doamna Dr. Neubacher, frumuşică atât cât pot fi vienezele, nu părea să fi depăşit treizeci de ani – deşi îi avea mai mult ca sigur, căci lângă dânsa în maşină erau domnişoara Neubacher cu logodnicul ei. Aceasta din urmă avea un ten de piersică, ochi luminoşi şi păr blond foarte frumos; de la gât în sus avea faţa unei tinere Marie-Antoinette, iar de la umeri în jos arăta ca

o sportivă, cu umeri laţi şi şolduri înguste, cu o rochie de olandă albastră fără mâneci, nu purta nici pălărie, nici ciorapi. Logodnicul ei era un tânăr diplomat dintr-o foarte bună familie germană. împreună vor întemeia desigur o simpatică dinastie nazistă.

Am părăsit legaţia şi m-am întors la Athénée Palace prin Piaţa Regală, liniştită şi nemişcată în soarele arzător de amiază. Macaraua din faţa anexei neterminate a palatului lui Carol al II-lea era oprită pentru orele siestei, prăvăliile erau închise, cu obloanele trase. Un Rolls-Royce oficial intră în aleea palatului; un demnitar cobori în faţa uşii deschisă de un valet cu pantofi albi. Un ţăran îmbrăcat în alb se ocupa de gladiolele gigantice aliniate de-a lungul peticului de gazon. M-am gândit la Noua Ordine a lui Hitler, aşa cum a explicat-o Dr. Neubacher. Se pare că România în Era Germanica va fi un loc plăcut pentru ţărani – adică pentru 85% din populaţia României. Dar pentru restul de 15% va fi plictisul de pe lume sau infernul infernurilor.

Coloana a cincea

*…Şi pe lângă aceasta, citi dintre cei aleşi, cei puternici care ar putea fi aleşi, au obosit aşteptâ*ndu-

Te şi au transferat şi vor transfera puterea minţii lor şi căldura inimilor lor către celălalt lagăr, şi vor sărşi prin a ridica stindardul libertăţii lor împotriva Ta…

Dostoievski

Cu toate că locuia în hotel de doi ani de zile, rar se întâmpla ca doamna Edith von Coler să dea ocazie lumii de la Athénée Palace să se uite bine la ea. Nu prea se aşeza la bar şi nici în hol, permiţând curioşilor să o zărească când trecea repede prin vestibul sau când conducea pe Calea Victoriei lungul ei Mercedes argintiu. De doi ani se vorbea la Bucureşti de doamna von Coler aproape tot atât de mult ca de doamna Lupescu. Lumea din hol îi spunea pe franţuzeşte „la de Coler" şi se zvonea că ar fi soră cu Heinrich Himmler. Circulau despre ea tot felul de poveşti nu prea măgulitoare, care o descriau pe rând ca pe o femeie cam trecută sau ca pe o vampă blondă al cărei nume era legat de bogatul şi puternicul Malaxa, prieten cu Carol, sau de chipeşul comisar nazist al petrolului.

Toţi cei de la Athénée Palace o considerau pe doamna von Coler ca o Mata Hari stil 1940, simplificare care satisfăcea pe toată lumea. În

realitate, doamna von Coler era tot atât de departe de Mata Hari cât putea fi o divizie blindată din 1942 de cavaleria din 1914. Mata Hari şi surorile ei erau nişte începătoare într-o vreme când o piele catifelată era destul pentru ca generalii să-şi piardă capul într-atât încât să lase planuri secrete pe noptiera unei femei. Singurul lor capital era farmecul. În complicatul joc al războiului şi păcii, ele stăteau pe acelaşi plan cu femeile de serviciu puse să golească coşurile în legaţiile străine sau în birourile ataşaţilor militari. Adevărata dramă a acestor Mata Hari, dramă care nu a fost niciodată suficient exploatată la I lollywood, era disproporţia uriaşă între riscurile la care se expuneau bietele fiinţe şi rezultatele exasperant de modeste ale celor mai reuşite strădanii ale lor.

Doamna von Coler era de cu totul altă factură. De la bun început, contrar a tot ce credeau cei de la Athénée Palace, ea nu era spioana lui Hitler, ci propagandista sa. Misiunea ei, mult mai complexă decât a unei spioane, era concepută într-un spirit mult mai realist. Seducţia nu mai ajungea. Propagandistul trebuia să combine geniul diplomatic al lui Jules

Cambon[19] cu talentele mondene ale unei Madame Recamier.

Totuşi, superiorii săi, conştienţi de faptul că numărul de generali în stare să uite documente secrete era din nefericire foarte mic, tot mai credeau că budoarul unei femei atrăgătoare e un loc potrivit pentru a lega prietenii noi şi a exercita o influenţă asupra oamenilor. Şi asta era treaba propagandiştilor. În loc să aştepte momentul când îi vor cădea în mână adevărate secrete, ea trebuia să descopere tendinţe şi stări de spirit în cercurile influente, precum şi caracterul, opiniile şi slăbiciunile unor personalităţi cu putere de decizie în politică, în afară de faptul că trebuia să fie un bun psiholog, propagandistul trebuia să influenţeze anumiţi oameni aleşi prin argumente, folosindu-şi priceperea şi farmecul pentru a difuza, nu pentru a obţine informaţiile potrivite.

Cum era de aşteptat, doamna von Coler nu ar fi recunoscut niciodată că făcea propagandă pentru Germania. Femeia care timp de doi ani reuşise mai mult decât toată legaţia germană şi Gestapoul luate

19 Juies Cambon (1845-1935), ambasador al Franţei la Berlin între 1907 şi 1914. (N. t.)

împreună pentru a-i îndepărta pe oamenii de stat şi societatea românească de Franţa şi pentru a-i face favorabili Germaniei naziste, era înregistrată oficial ca unul din cei doi corespondenţi la Bucureşti ai ziarului *Deutsche Allgemeine Zeitung* de la Berlin. Acest accent pus pe o meserie intelectuală şi relativ modestă era în tonul anilor ’40; în 1914 femeile misterioase nu erau niciodată jurnaliste. Incidental, doamna von Coler era o jurnalistă foarte bună şi scria articole foarte bine informate despre România pentru ziarul ei, în legătură mai ales cu problemele agrare. Căci, lucru destul de curios, propagandista lui Hitler în România fusese secretara lui Herr Darre, ministrul nazist al agriculturii care era un geniu în acest domeniu; ea avea multe cunoştinţe despre agricultură, mergând până la înfiinţarea unei ferme avicole model în împrejurimile Bucureştiului, ceea ce era una din căile ei eficace de a se împrieteni cu românii, ocupându-se de una din problemele lor. Acest accent hitlerist pus pe „sânge şi glie”, combinat cu legendele despre farmecul şi misterul care o înconjurau, erau mai irezistibile decât toate poveştile pe care le citisem despre doamna von Coler în revistele americane şi pe

care le auzisem la Athénée Palace. Eram cu atât mai dornică să o cunosc.

Astfel, într-o zi i-am trimis un bileţel de recomandare din partea unui ziarist american care o cunoscuse la Berlin. Răspunsul a fost impersonal, dar prompt. O secretară m-a informat la telefon că doamna von Coler invitase câţiva prieteni să o însoţească în acea seară la Ministerul român al Propagandei pentru a vedea un film, şi i-ar face plăcere să mă ia şi pe mine. Ea avea întâlnire cu invitaţii săi la Ministerul Propagandei, dar, dat fiind că locuiam şi eu în hotel, n-aş vrea s-o întâlnesc pe „gnädige Frau” în apartamentul ei?

În acea seară, la orele 8.30 băteam la uşa apartamentului doamnei von Coler la etajul patru al hotelului. Secretara m-a introdus în salon. Salonul avea un aspect destul de banal, cu scaune stil Ludovic al XIV-lea aurite, tapisate cu brocart roz, dar se simţea atmosfera plăcută a unui interior locuit. Scaunele şi canapelele erau aşezate ca pentru conversaţie, iar pe lângă fotoliul cel mai confortabil era un aparat de radio de fabricaţie germană din cele mai bune. Uşa balconului era deschisă şi mireasma nopţii de vară se

amesteca cu parfumul trandafirilor şi garoafelor din odaie. Pe mese era înşirată o gamă variată de cărţi şi reviste în germană, franceză şi engleză şi, pe când parcurgeam titlurile, o blondă subţirică de statură mijlocie intră cu paşi repezi în cameră şi mă întâmpină cu o cordială strângere de mână.

Avea o faţă rotundă cu o gură hotărâtă şi un nas mic, o piele frumoasă şi ochi albaştri care ţi se uitau drept în ochi cu o căutătură atentă, dar prietenoasă. Deasupra frunţii netezi şi bombate, ca a unui copil inteligent, părul de culoarea paiului de grâu era periat lins şi strâns în cozi prinse la ceafă. Ţărăncuţele din Pădurea Neagră purtau părul astfel, iar la doamna von Coler efectul era deosebit de şic şi îngrijit. Era fără doar şi poate un produs al ţării sale, dar cizelată de Elizabeth Arden[20] şi îmbrăcată la Molyneux[21]. Vulpile argintii de pe haina ei erau tot ce se putea găsi mai bun, iar dedesubt purta o rochie dintr-o mătase imprimată discret, care părea să fie un unicat costisitor. Avea brăţări grele de aur şi în urechi cercei frumoşi de aur cu opale. Opalele se potriveau foarte

20 Cosmeticiană celebră. (N. (.)
21 Casă de modă la Paris. (N. I.)

bine cu coloritul ei de blondă.

Doamna von Coler vorbea repede, prietenos şi simplu, despre o seamă de lucruri. Menţionând căderea Franţei, spuse: „Sunt atât de fericită că francezii au declarat iubitul meu Paris oraş deschis. Ar fi fost groaznic să fim siliţi să bombardăm Luvrul sau Place Vendôme”. Vorbea ca şi cum acest aspect al victoriei germane i-ar fi plăcut mai presus de orice.

Mă simţeam în largul meu cu doamna von Coler, astfel încât am întrebat-o fără înconjur dacă era într-adevăr soră cu Herr Himmler. Aşteptam ascensorul şi ea îşi trăgea mănuşile pe degete. Râse şi dădu din cap: „Este gluma cea mai bună care se povesteşte despre mine, dar din păcate nu este adevărat!” Îmi mărturisi că nu se sinchisea de ceea ce se spunea la Athénée Palace despre dânsa, în afară de faptul că i se dădeau 50 de ani. Această afirmaţie era pe cât de nedreaptă pe atât de neadevărată.

Am luat-o în grabă spre minister, căci se făcuse târziu şi distanţa până acolo era prea scurtă ca să folosim maşina doamnei von Coler. Piaţa era goală, iar ferestrele Palatului regal erau întunecate. Cu respiraţia întretăiată, doamna von Coler îmi spuse că

vom lua parte la reprezentarea specială a unui film franţuzesc interzis la Bucureşti. Îmi strânse puţin braţul şi spuse: „Nu găsiţi că-i amuzant să-mi poftesc prietenii să vadă un film franţuzesc interzis? Nu v-aţi fi închipuit ca o nemţoaică să aibă o astfel de iniţiativă în toiul războiului”. Râse mulţumită, evident încântată de propria ei imprevizibilitate.

Musafirii doamnei von Coler o aşteptau în sala de proiecţii a Ministerului Propagandei din str. Wilson, o clădire mare, nouă, care suna a gol în timp ce alergam prin coridoarele pustii. A fost pentru mine un moment de confuzie în timpul prezentărilor, înainte să înceapă filmul. O duzină, sau poate mai multe capete brune, blonde sau cărunte se aplecau asupra mâinii mele, în timp ce-mi venea în nări un miros de briantină şi mustăţi îmi gâdilau degetele. Doamna von Coler pronunţa numele cu grabă. Toate numele româneşti sunau ca Ionescu, iar celelalte – nume germane – mişunau de titluri: conţi, baroni, un prinţ sau doi. Cele trei doamne din grup – în afară de gazdă şi de mine – erau tinere şi frumoase.

Filmul interzis se chema *De la Mayerling la Sarajevo*. Nimeni nu ştia pentru ce fusese interzis, nici

chiar domnul de la Ministerul Propagandei care aranjase proiecţia pentru doamna von Coler. Cineva a sugerat că filmul fusese interzis pentru că asasinatul de la Sarajevo ar fi putut da idei românilor în legătură cu regele lor. Alţii erau de părere că soţia morganatică a arhiducelui Franz-Ferdinand, moştenitorul tronului austro-ungar, ar aminti românilor de regele lor şi de Lupeasca. Domnul de la Ministerul Propagandei dădea din umeri şi zâmbea.

După film, ne-am întors la apartamentul doamnei von Coler împreună cu tot grupul. S-au servit sandviciuri, zmeură cu friscă şi pahare cu bowley[22]. Erau cu totul vreo douăzeci de persoane, mai mulţi bărbaţi decât femei. Grupurile se formau uşor, firesc, conversaţia era animată, liberă, chiar sclipitoare în anumite momente. În aparenţă era o adunare fără pretenţii a unor oameni bine-crescuţi, inteligenţi. Dar era exact genul de adunare care făcuse din doamna von Coler o propagandistă de mare succes şi care era o caracteristică a planului coloanei a cincea naziste în România.

Orice propagandă revoluţionară, în măsura în

22 Băutură uşor alcoolizată cu fructe. (N. t.)

care acţionează asupra grupurilor de decizie ale unui statu-quo în străinătate are drept ţel să înfrângă rezistenţa acestor grupuri, înscenând o imagine de normalitate: un spectacol menit să convingă aceste grupuri din străinătate că grupurile corespunzătoare de acasă şi-au păstrat privilegiile sub revoluţie; un spectacol care să aducă grupurile supuse propagandei la concluzia că: „Toate aceste poveşti despre atrocităţi nu sunt adevărate. Oamenii de genul meu o duc foarte bine sub revoluţie”.

În cazul României, rolul propagandei naziste, practic realizat la vremea aceea, era să-i câştige pe românii bogaţi şi influenţi – oameni-cheie din industrie sau din sectorul bancar şi celebrităţi din mediile intelectuale şi artistice – pentru ideea colaborării cu Germania nazistă. Nu fusese o sarcină uşoară. În afară de faptul că erau filofrancezi, aceşti români se speriaseră de-a binelea; cei bogaţi au fost neplăcut impresionaţi de ştirea că naziştii confiscau averile; femeilor nu le cădea bine să afle că naziştii interziseseră roşul de buze şi fardurile; iar intelectualii erau speriaţi să audă că oricine vorbea de rău regimul era trimis direct într-un lagăr de

concentrare.

Micile petreceri fără pretenţii ale doamnei von Coler erau tocmai potrivite pentru retuşarea imaginii puţin atrăgătoare a celui de-al Treilea Reich. Scopul lor era să-i liniştească pe români, arătându-le că lumea bună, adică cei de-o teapă cu ei, dyceau o viaţă plăcută şi normală sub dictatura lui Hitler. Oamenii bogaţi din Bucureşti trebuiau convinşi că oamenii bogaţi de la Berlin câştigau bani şi se puteau bucura de ei; iar femeilor trebuia să li se arate că doamnele din Germania erau foarte bine îmbrăcate şi fardate.

Aceasta nu înseamnă că doamna von Coler îşi expunea scopurile şi metodele aşa cum fac eu acum. Gazdă înnăscută şi femeie amabilă, îi venea lesne să creeze în jurul ei o atmosferă destinsă şi prietenească. Ar fi de asemenea o greşeală dacă aş spune că normalitatea pe care o construia în salonul ei era ceva fals, pus la cale pentru această ocazie. Nu era deloc aşa. Ceea ce e straniu într-o revoluţie, în orice revoluţie, este că pe lângă zgomot şi teroare persistă un fond subteran de normalitate. Niciun scriitor sau ziarist nu face caz de această normalitate pentru că ea nu reprezintă o ştire; este motivul pentru care orice

descriere a unei revoluţii este unilaterală, toată lumina fiind îndreptată asupra atrocităţilor.

Dimpotrivă, doamna von Coler falsifica imaginea revoluţiei în sens contrar, concentrând toată lumina asupra „vieţii normale sub nazişti”, izolând-o de ceea ce era cumplit şi prezentând astfel o imagine de o puritate prea idilică pentru a fi adevărată.

Actorii principali în scenariul idilic al doamnei von Coler despre viaţa nazistă erau aristocraţi germani fermecători şi inofensivi din punct de vedere politic, şi aristocraţi germani care deveniseră nazişti. Erau bancheri, industriaşi şi diplomaţi care încheiasem pace cu regimul, aşa cum făcuseră şi cu Republica de la Weimar. Erau intelectuali şi artişti pe care revoluţia nazistă îi scosese la lumină sau îi confirmase.

În această seară – care era mai mult un fel de epilog, căci clasa sus-pusă românească îşi dăduse seama de-acum că se terminase cu francezii şi erau cu totul dispuşi să încheie pace cu naziştii – printre musafirii români erau un proprietar de ziar care semăna cu Haile Selassie[23], doi ziarişti români bine

23 Haile Selassie (1892-1975), împărat (Negus) al Etiopiei din 1930, a

cunoscuţi, un fost ministru de finanţe şi diverşi diplomaţi, funcţionari şi doamne din înalta societate.

Doamnele din înalta societate se liniştiseră în privinţa felului de a se purta al naziştilor cu femeile elegante nu numai datorită prezenţei doamnei von Coler însăşi, ci şi a unei prinţese de o frumuseţe tinerească, superb îmbrăcată în haine ce aduceau cu casele de modă din ale Cambon. Această Altetă Serenissimă nu ascundea faptul că, fie că era sau nu război, principalul ei interes în viaţă era să se îmbrace elegant. Pudrându-şi nasul de patriciană dintr-o pudrieră compactă mare şi blazonată, ea spuse uitându-se cu încredere la diplomaţii şi ziariştii naziştii: „Sper că acum, când am cucerit Parisul, voi putea să fac cumpărături la Chanel şi Molyneux cu mărci germane”.

Diplomaţii şi ziariştii râdeau şi replicau: „Nu ştiţi, *DurchlauchO*, că unul din ţelurile războiului purtat de Germania este să puteţi cumpăra la Chanel şi Molyneux cu Reichsmark?”

Nimic nu părea să-i deosebească pe naziştii

---

luptat împotriva italienilor în 1935, fiind obligat să emigreze în Anglia şi revenind la tron în 1941 (N. I.)

prezenţi de oricare din tinerii bine crescuţi care pot fi întâlniţi oriunde pe glob în reuniuni mondene, cu excepţia faptului că aceştia aveau o minte mai ascuţită, un dar al conversaţiei mai dezvoltat şi tendinţa să povestească toate glumele despre nazişti înainte să le poată spune altcineva. Ei păreau a fi cu totul la largul lor şi dacă se temeau de Gestapo, cert este că nu lăsau să se vadă acest lucru.

Printre ei se afla un arhitect decorator destul de tânăr şi care nu avea nimic care să-l deosebească de colegii lui din lumea întreagă: rafinat într-un mod special, purtând ochelari cu o ramă groasă şi o tunsoare menită să scoată în evidenţă o frunte de intelectual inexistentă. Decorase interiorul cancelariei lui Hitler şi lucra acum la interiorul Ministerului de Externe român care era în curs de construcţie. Chemarea unor artişti germani era una din atenţiile delicate dar nedecisive prin care Carol încercase până acum să întreţină buna dispoziţie a lui Hitler.

Apoi mai era Dr. Klaus Schickert, corespondentul la Bucureşti al DNB[24], agenţia germană oficială de informaţii. Avea un chip de student, blond cu ochi

24 Alteţă. (N. /.)

albaştri şi cu cicatrici pe bărbie, foarte inteligent şi foarte conştient de acest lucru. Un alt ziarist, contele Anton Knyphausen, un bărbat chipeş în genul lui Clemens Brentano, poetul romantic de la începutul secolului al XIX-lea, era căsătorit cu o foarte frumoasă norvegiană. Corespondenţii germani par să fi fost aleşi nu numai pentru că erau pricepuţi, dar şi pentru că erau prezentabili. Majoritatea vorbea puţin franceza, dar foarte puţini engleza. Dr. Schickert se simţea obligat să se scuze, dar se şi plângea de soarta Germaniei de după război. „Acesta este unul din rezultatele anilor douăzeci, spuse el. Atunci ar fi trebuit să învăţăm limbi străine, dar noi germanii eram atunci prea săraci ca să călătorim în străinătate”.

Am remarcat sec: „Ei bine, aveţi acum ocazia să vă revanşaţi. Călătoriile au devenit desigur foarte ieftine pentru germani”.

El schiţă un surâs apreciativ.

Mai era un alt conte, unul din „ataşaţii culturali” ai legaţiei. Un aristocrat subţire, între 30 şi 40 de ani; avea un cap îngust foarte frumos format, păr blond închis şi figura cea mai remarcabilă dintre toţi

bărbaţii prezenţi – o figură ascetică, rezervată, ca a unui tânăr cardinal din secolul al XVI-lea, care din când în când trimitea un eretic la rug, fără fanatism şi fără milă, numai pentru că ereticii dăunau Bisericii.

Acest conte vorbea franţuzeşte ca un francez şi studiase la Oxford. Uitându-se spre canapeaua unde doamna von Coler era aşezată lângă românul proprietar de ziar care semăna cu Haile Selassie şi cu fostul ministru de finanţe care arăta ca un român puhav, spuse cu voie bună: „Draga noastră Edith are mult de furcă încercând să-i convingă pe aceşti bieţi nefericiţi că nu au fost niciodată francofili, ceea ce erau cu toţii până acum câteva săptămâni, şi noi ştim acest lucru. Acum ar da orice să fie de partea câştigătoare, dar se simt jenaţi să facă o întoarcere atât de rapidă. Dragă Edith trebuie să-i convingă că, de fapt, au fost germanofili toată viaţa şi că nu au niciun motiv să se simtă stânjeniţi. Se pricepe minunat la aceasta”. El găsea situaţia foarte nostimă.

În acea seară, naziştii spuneau bancuri despre ei, cum fac evreii, bancuri care, spuse de alţii, i-ar fi supărat foarte tare. Era, de pildă, un banc despre Führer: Hitler s-a dus să consulte o prezicătoare şi,

pentru a nu fi recunoscut, s-a îmbrăcat în uniformă de şofer. „A, spuse prezicătoarea pretinsului şofer, sărmane domn, sunteţi într-o situaţie foarte proastă. Axa maşinii se va mpe. Veţi rămâne fără benzină. Şi vi se va ridica permisul de conducere”.

Mai era unul despre Göring: Reichsfeldmarschal-ul şi soţia sa Emmy dădeau o recepţie. După masă, când doamnele au trecut în salon, lăsându-i pe domni singuri în sufragerie, s-a auzit un zgomot mare ca de sticlă spartă. „Hermann, strigă doamna Göring, te-ai lovit? Ţi-am spus să nu te atingi de candelabrul veneţian. Ai destule decoraţii şi fără el”.

Am auzit în seara aceea şi versiunea hilară a naziştilor privind motivele politicii lor antisemite. Ei nu puteau tolera evrei adevăraţi din moment ce puteau să producă un evreu sintetic cu mult mai reuşit, ca dovadă doctorul Goebbels!

În noaptea aceea, unul din nazişti imită discursul pe care avea să-l pronunţe Hitler la Buckingham Palace după ce va fi invadat Anglia. Discursul începea astfel: „My lords, Peers and Gentleman, europeni şi europene, închin primul meu pahar pentru Sfântul Părinte de la Roma, pentru membrul de partid Alfred

Rosenberg…” Apoi Führerul continua mulţumind „Gauleiterului Pétain” şi „Gauleiterului Mussolini”, spunând că acum, când o nedreptate veche de secole a fost reparată şi „Sicilia a fost retrocedată patriei germane”, Germania nu mai avea „alte pretenţii teritoriale”. Cu condiţia, desigur, ca „preşedintele Roosevelt să nu intervină împotriva dorinţei justificate a Germaniei de a avea un loc sub soare…”

Era o satiră reuşită a felului de a vorbi al lui Hitler şi arăta de asemenea cât de sofisticaţi erau membrii coloanei a cincea naziste. Erau atât de rafinaţi încât de-abia făceau aluzie la căderea Franţei sau, dacă o menţionau, o făceau cu totul întâmplător. Mă întrebam dacă aceşti oameni făceau paradă de modestie faţă de străini, sau dacă erau atât de obişnuiţi de succesele lui Hitler încât se blazaseră. Nu puteam să mă dumiresc, dar cred că era un amestec din amândouă ipotezele.

În mijlocul atâtor oameni rafinaţi, numai şeful comisiei germane pentru petrol se deosebea de ceilalţi membri ai coloanei a cincea. Era un individ vulgar, dar în acelaşi timp un bărbat frumos şi puternic care, când sosea, producea un freamăt printre femei. În jur

de 45 de ani, de statură mijlocie, exagerat de elegant, cu o faţă cu trăsături mici, uşor umflată, sub nişte ochi cenuşii obraznici, nu semăna a neamţ. Arăta mai degrabă, gândeam eu, ca un conte polonez care voia să treacă drept un lord englez. Era o aroganţă incredibilă în felul cum îşi făcea drum prin salon, învârtind cu o mână monoclul cu ramă neagră care atârna de un şnur.

În timp ce-mi era prezentat, arhitectul decorator spuse vesel: „Doamnă, acesta este şeful Gestapoului la Bucureşti”, şi drept dovadă el arătă im inel negru pe care-l purta comisarul pentru petrol, inel care, spuse el, „era unul din cele 11 inele dăruite de domnul Himmler celor unsprezece prieteni ai săi cei mai apropiaţi”.

Toată lumea râse, ca şi cum ar fi fost vorba de o glumă bună. Comisarul pentru petrol marii modest. „Nu exageraţi”, îşi aplică mustăcioara neagră pe degetele mele, apoi se aşează lângă mine. Inelul cel negru de pe degetul mic al mâinii stângi arăta ca toate inelele negre pe mâna bărbaţilor din lumea întreagă, dar mă întrebam dacă arhitectul decorator glumise într-adevăr când îl prezentase drept şeful Gestapoului

la Bucureşti, sau dacă se folosea de metoda atât de eficace în acţiunile naziştilor de a spune adevărul astfel încât nimeni să nu-l creadă.

Comisarul pentru petrol îşi îndesă monoclul în ochi, se întoarse spre mine provocator, şi spuse: „Am auzit că sunteţi jurnalistă. Vă dau un sfat: să nu deformaţi ştirile pe care le telegrafiaţi de aici, altfel s-ar putea să vă pară rău. Hram fascinată: iată în sfârşit un nazist care se poartă aşa cum scrie la carte.

Am răspuns cu un aer inocent: „N-aţi putea să-mi faceţi mare lucru aici în România”.

Comisarul se răsti, sever: „N-aş putea? Pare că nu vă daţi seama că Axa stăpâneşte azi continentul european şi orice jurnalist care nu ştie să se poarte într-o ţară, nu va fi lăsat să intre în niciuna din celelalte”.

Înainte să pot răspunde, unul din membru coloanei a cincea spuse ceva repezit, şi clipa când am văzut un nazist comportându-se cum scrie la carte aparţinea deja trecutului.

Secretara doamnei von Coler începuse să golească scrumierele şi să adune paharele. Se făcuse târziu. Am văzut cum doamna von Coler a pus pe furiş

mâna la gură ca să ascundă un căscat. Apoi se aşeză iar alertă şi dreaptă în colţul canapelei, cu părul ei de culoarea paiului şi cerceii care luceau în lumină, şi-mi făcu semn să iau loc lângă dânsa.

Doamna von Coler mărturisi că trecea prin zile foarte grele. Se scula la şapte ca să-şi încheie treburile înainte de conferinţa de presă de la ora 9.30 la legaţia germană. După aceea, conferinţele şi obligaţiile sociale se ţineau lanţ toată ziua. Am înţeles că o sumedenie de nemţi de tot felul voiau să fie puşi în contact cu români de tot felul: oameni de afaceri, savanţi, oameni de ştiinţă, artişti, agricultori. Nu încăpea nicio îndoială că nu era o sinecură să fii agentul lui Hitler.

Doamna von Coler adăugă în treacăt: „Nu-mi pasă dacă lucrez mult atâta timp cât o pot face în folosul Germaniei”. Îmi spuse că soţul ei, un ofiţer german, se luptase cu finlandezii împotriva bolşevicilor după războiul mondial. Ea îl însoţise şi rămăsese foarte impresionată de curajul cu care finlandezii se luptau pentru independenţa lor.

Apoi s-a întors în Germania. „Nu vă pot spune ce efect a avut asupra mea. Îmi era ruşine de ţara mea.

Germanie avea mai puţină mândrie şi combativitate decât mica Finlandă”.

A început apoi să lucreze cu grupurile care acţionau în secret pentru reînarmarea Germaniei. Colaborând cu aceste grupuri, s-a întâlnit cu oameni din anturajul lui Hitler. Crezuse întotdeauna în mişcarea nazistă şi în conducătorii ei. „Vă imaginaţi ce a însemnat pentru mine faptul că ei construiesc o Germanie mare şi că pot contribui şi eu la aceasta”.

Din acea seară, contele cu figura de cardinal a fost întotdeauna în preajma mea. Când coboram pe la amiază în holul hotelului, contele era acolo, aşteptând cu un pahar de amalfi în faţă, arătând ca un tânăr cardinal din vremea Inchiziţiei în straie din secolul XX, cu faţa veşnic nobilă şi impasibilă. Era, m-au prevenit unii, un agent pus de Gestapo pe urmele mele, dar eu nu puteam să-mi închipui că merit un agent personal. Dar cu naziştii nu poţi şti niciodată.

L-am întrebat odată: „Mă supravegheaţi, sau sunteţi doar îndrăgostit?” El şi-a ridicat mâinile lungi şi fine cu gestul exagerat al sfinţilor lui Bernini şi a suspinat: „Oh, nu încercaţi să puneţi punctele pe i!”

S-a stabilit între noi o prietenie frumoasă, clădită pe neîncredere reciprocă, curiozitate ştiinţifică şi un fel de tandreţe melancolică – o prietenie între doi oameni care vorbesc aceeaşi limbă a civilizaţiei occidentale, dar de pe poziţii diferite în raport cu revoluţia. Eram deopotrivă vivisector şi cobai unul faţă de celălalt, încercând să descoperim ce-l putea răni pe celălalt. Şi fiindcă ne plăceam şi eram amândoi convinşi că celălalt era de partea celor ce vor pierde, eram mărinimoşi.

În tot timpul şederii mele la Bucureşti nu mi-am putut ieşi din fire niciodată împotriva contelui. El s-a înfuriat o dată pe mine pentru că am transmis altui ziarist una din informaţiile culese de la el. Contele aflase care erau dedesubturile scufundării navei *Ginfăpee*. Spunea că Landsdorf, comandantul navei, primise un mesaj radio presupus a fi chiar de la Führer, prin care i se ordona să scufunde vasul *Graf Spee*. Landsdorf s-a conformat, după care a fost aspru mustrat de Berlin pentru că se pare că mesajul nu prevenise de la Führer, ci de la englezi. De aceea s-a sinucis Landsdorf… Aşa cum un explorator în a dineurile Africii păzeşte cu străşnicie fleacurile ieftine

pe care le poate schimba cu băştinaşii pentru alimente, tot aşa contele păstra pentru sine astfel de informaţii. Era fondul său de rezervă bun de schimbat pe alte informaţii, şi se supăra pe oricine impieta asupra absurdului său monopol.

Contele, coborâtor dintr-o veche familie austriacă şi catolică, era, chiar după spusele lui, 150% nazist. Nu am încercat niciodată să aflu căreia din ierarhiile guvernului nazist îi aparţinea. Mi-a spus odată că, în ciuda faptului că era ataşat la legaţie, el nu primea ordine de la ministrul de externe Ribbentrop, ci de la Casa Brună, adică de la partidul nazist. El părea a fi deosebit de interesat de „Volksdeutsche", termenul folosit de nazişti pentru membrii minorităţilor germane din străinătate. Înainte de război, fusese multă vreme „într-o misiune", cum spunea el, la Paris.

Una din îndatoririle sale părea să fie citirea presei americane, probabil pentru Dr. Goebbels. Cunoştea un număr impresionant de publicaţii americane; era în stare să discute ore întregi meritele relative ale lui Mr. Bliven de la *New Republic* şi ale Drei Kirchway de la *Nation*, şi ştia în care ziar scria

cutare editorialist. Numai *Saturday Evetting Post* era pentru el o enigmă. „Articolele de fond din acest ziar sunt foarte rezonabile, dar în relatările lor, ticălosul este întotdeauna un nazist, se plângea el. De ce?” I-am explicat că a discuta raţional situaţia într-un editorial, pe care şi aşa nu-l citeşte nimeni, e una, iar a scrie despre un personaj nazist într-o relatare e cu totul altceva, şi de asta nici măcar *Saturday Evening Post* nu putea să scape.

Ca toţi intelectualii nazişti, contele purta un viu interes Americii. Era încredinţat că America va intra în război, dar prea târziu sau cu un număr de oameni şi mijloace insuficiente pentru a-i schimba deznodământul. Pe termen lung – credea el – un popor hrănit de o filosofie naţională care preamăreşte urmărirea fericirii şi drepturile individului, în pofida bogăţiilor sale şi a geniului său tehnic, nu avea nicio şansă împotriva unui popor oţelit prin sacrificii şi disciplină. Era convins că „războiul total” de azi nu putea fi purtat decât de un popor care crede în sacrificiu şi în moartea pentru Vaterland.

După părerea lui, Anglia era mai în măsură să înţeleagă Germania nazistă decât America, pentru că

Anglia cunoştea mai bine Europa, era mai puţin puritană, mai puţin fariseică şi mai cinică. Scurta istorie a Americii îşi avea rădăcinile exclusiv în idealurile Revoluţiei franceze, şi de aceea libertatea, egalitatea, fraternitatea, progresul şi bunătatea esenţială a omului au constituit calea unică a crezului ei. Pe de altă parte, Anglia avea amintiri: cuceriri, revoluţii, totalitarism, şi putea să înţeleagă ce se petrece în Germania. Acelaşi lucru era cu atât mai valabil pentru Franţa şi celelalte ţări occidentale. Contele credea că America, în pofida ei însăşi, se va dezvolta înspre totalitarism, dar va merge mai degrabă pe linie comunistă decât de-a lungul liniei fasciste, pentru că nu există o rasă americană.

Contele îşi ba tea joc de „crato-pluţii” nazişti şi de elegantele lor pipiţe care treceau prin hol pe lângă masa noastră; ba critica chiar unele măsuri ale regimului. Totuşi, trăia pentru cel de-al Treilea Reich tot atât de intens cât trăia pentru Biserică tânărul cardinal de pe vremea Inchiziţiei cu care semăna. La fel ca un preot, el renunţase la toate celelalte legăminte pentru a fi leal numai lui Hitler. Se temea chiar să nu cadă pradă unui legământ atât de exclusiv

ca dragostea. Când l-am sfătuit odată să se căsătorească cu o fată frumoasă şi fermecătoare care-l găsea minunat, el spuse: „Dumnezeule, nu. După aceea nu aş face altceva decât dragoste. Ce s-ar alege din truda mea pentru al Treilea Reich?” Se va însura când va zise, dar cu „o femeie de treabă, sănătoasă, de existenţa căreia să pot uita complet şi care va avea copii frumoşi şi nu prea inteligenţi”.

Marele merit al lui Hitler – credea contele – era că recunoştea faptul că omul are nevoie de un univers ordonat, guvernat de norme absolute, în care păcatul e păcat şi trebuie ispăşit, unde trebuie să te dăruieşti pentru ca să-ţi primeşti răsplata, unde raiul îl aşteaptă pe cel nevinovat iar păcătosul arde în iad – o ordine care să poarte principiul conducerii în întreaga sa structură şi în fiecare din fazele sale. Egalitatea nu a făcut niciodată fericirea omului. Pentru un om, a-şi recunoaşte superiorul, a-i respecta autoritatea şi a crede în el era tot atât de firesc ca a face dragoste. De aceea principiul conducerii, nu egalitatea, era pentru conte starea firească a lucrurilor.

Necazul cu liberalismul era, după părerea contelui, că neţinând seama de natura umană, pornea

de la ideea că omul nu are nevoie decât să fie liber ca să fie bun, fiinţă de elită care nu există decât în foarte puţine exemplare în fiecare societate. Astfel, liberalismul s-a apucat să distrugă normele absolute ale unei societăţi ordonate de care minţile simple nu-şi puteau permite să se îndoiască fără a-şi pierde raţiunea de a fi chiar înainte de a se pierde pe sine. Liberalismul a distrus Biserica, a sabotat liniştitoarele mituri ale binelui şi răului, a ceea ce este drept sau nedrept, şi a supus adevărul absolut acţiunii corozive a acidului îndoielii şi scepticismului. Îndoiala şi scepticismul, gândea contele, îşi aveau locul lor de drept, dar numai în rândul elitei, a celor „iniţiaţi” care poartă povara cunoaşterii, a responsabilităţilor şi libertăţii ce derivă din cunoaştere, spre deosebire de „profani”, care merg pe urmele elitei şi ascultă.

Elitei naziste de la Bucureşti i se permitea să facă o sumedenie de lucruri care nu erau deloc la îndemâna profanilor, de pildă să citească ziare şi cărţi străine şi să stea de vorbă cu doamne neariene în holul hotelului Athénée Palace. Căci crezul lor nazist se presupunea că e atât de solid înrădăcinat în ei încât nicio ispită, intelectuală sau de alt ordin, nu-i putea

atinge.

Contele era violent antisemit, dar nu pe linia lui Streicher[25], deşi considera că acest antisemitism bazat pe ură era justificat ca o necesitate dinamică a revoluţiei. În realitate, antisemitismul lui era mai periculos. Cunoscând istoria evreilor mai bine decât majoritatea acestora şi vorbind deschis despre „eroi evrei", „evrei cu adevărat civilizaţi ca Leon Blum" etc., el îi socotea pe evrei ca fiind prea seducători, deopotrivă din punct de vedere intelectual şi artistic, pentru a fi suportaţi. „Ştii, mi-a spus odată cu regret, printre noi nu e nimeni care să nu aibă un disc al lui Gershwin în fundul unui sertar şi să nu-l asculte câteodată noaptea târziu".

Evreii, gândea el, au insuflat vitalitate învăţămintelor liberalismului. Vital interesaţi de distrugerea absolutului în toate aspectele sale – căci numai într-o lume unde valorile de Patrie şi Biserică nu erau absolute, puteau ei să supravieţuiască –, evreii au reuşit să ridice liberalismul şi relativitatea oricărui adevăr la rangul unui soi de nouă religie: Karl

25 Julius Streicher (1885-1946), politician nazist, unul dintre cei mai virulenţi susţinători ai persecuţiilor împotriva evreilor în anii '30. (N. t.)

Marx concepând o societate în afara limitelor naturale ale naţiunii şi ţării; Sigmund Freud absolvind păcatul şi vina prin conceptul unui inconştient nevinovat; Albert Einstein pulverizând conceptul de timp.

Dacă aceste teorii, continua contele, ar fi ajuns să fie cunoscute numai de elite, ele ar fi făcut mult bine. Popularizate, ele au creat o dezordine şi o spaimă cumplite în minţile şi inimile oamenilor simpli.

Evreii nu erau singurii pe care contele îi găsea prea periculoşi pentru a fi lăsaţi să se dezlănţuie asupra germanilor încrezători. Tânăr blând, incapabil de cruzime sau de nedreptate în propriul său interes, contele ar fi lichidat bucuros pe oricine reprezenta un pericol pentru cel de-al Treilea Reich. Despre o celebră frumuseţe germană dintr-o familie aristocratică, a cărei antipatie faţă de Hitler era de domeniul public, spunea: „Încă o fotografie a ei în revista *Vogue*, ca lumea să-şi aducă aminte de ea, apoi la Dachau cu ea pentru tot restul vieţii!”

I-am amintit odată că universul era în realitate menit să fie pestriţ, plin cu oameni de tot soiul. L-am sfătuit: „Mai bine i-ai lăsa în pace, dragă conte. Închipuieşte-ţi cum ar fi o lume numai cu nazişti!”

Această idee păru să-l deprime uşor. Apoi, un surts lumină nobila-i faţă de cardinal: „Poate că, propuse el, o rezervaţie cu oameni străluciţi, indiferent de rasă, ar fi un lucru plăcut”. În această rezervaţie, elita nazistă s-ar putea duce după orele de lucru să aibă conversaţii rafinate, iar copiii din Führerschulen (şcolile de conducători) ar veni să vadă cum se trăia în vremuri trecute. Eu i-am propus ca întreaga Europă să devină o rezervaţie plină de oameni străluciţi. Dar, din păcate, nu asta voise el să spună.

Basarabia

Printre alte rele care te copleşesc cină eşti dezarmat, te mai apasă şi dispreţul.

Machiavelli

În zorii zilei de 27 iunie 1940, în faţa hotelului Athénée Palace se trânteau uşile unor automobile abia sosite. Comisionarii somnoroşi îngrămădeau pe pardoseala vestibulului un amalgam straniu de bagav peste care aşezau tablouri, sfeşnice de argint, măsuţe din lemn de trandafir, covoare de Aubusson, aduse cu ei de ocupanţii maşinilor. Stropite cu noroi, acoperite de praf, soseau mereu alte şi alte maşini încărcate cu familii ai căror copii sleiţi de oboseală zăceau printre

cuierele cu haine şi obiectele de artă.

Pe băncuţa de piatră ocupată de obicei de comisionarii rumeni ai hotelului, o doamnă alăpta un copilaş. Părul ei atârna în dezordine peste faţa trasă şi murdară de praf. Prin deschizătura hainei i se vedea rochia şifonată. Haina era o blană de samur şi, când îşi dezveli sânul, se putură zări două şiraguri de perle şi câteva broşe cu diamante prinse de furou.

Aceşti oameni istoviţi, cu bunurile lor atât de curios împerecheate, erau marii latifundiari germani din Basarabia şi Bucovina, cei mai mulţi prinţi şi conţi, sau cel puţin baroni. Apariţia lor la Athénée Palace în zorii acelei zile era primul semn al evenimentelor care aveau să contureze destinul României şi cursul celui de-al doilea război mondial; era primul semn că Stalin era pe cale să anexeze două importante provincii româneşti – în suprafaţă de 54 864 kilometri pătraţi şi cu o populaţie de 3 464 952 de oameni – şi o dovadă a sfârşitului României Mari, care a atras după sine abdicarea lui Carol al II-lea şi revoluţia legionară. Lra şi primul indiciu că treburile nu mergeau chiar atât de bine între Stalin şi Hitler, în ciuda tratatului de prietenie încheiat în august 1939.

În după-amiaza din ajun, legaţia germană din Bucureşti îi înştiinţase pe aceşti latifundiari germani din Bucovina şi Basarabia că Stalin era pe cale să treacă graniţa. Nimeni în cele două provincii nu bănuia încă nimic din ceea ce se pregătea. Proprietarii germani n-au pierdut niciun moment ca să plece atât timp cât se mai putea pleca. Ce-i făcuse să pornească în aşa mare grabă nu era atât frica de invadatorii bolşevici cât teama ca înşişi locuitorii celor două provincii, o dată ce ar fi aflat de venirea ruşilor, să scape de sub control şi să înceapă să prade şi să omoare. Cu toate că oamenii de stat români de toate tendinţele politice negau acest lucru, realitatea era totuşi că o mare parte din ţărănime şi din proletariatul oraşelor acestor două provincii româneşti era gata să-i întâmpine pe sovietici ca salvatori şi eliberatori. Această lipsă de lealitate faţă de statu-quo avea mai multe explicaţii: principala fiind politica greşită aplicată de conducătorii români în ultimii douăzeci de ani în cele două provincii.

Atât Basarabia cât şi Bucovina fuseseră atribuite României după războiul mondial din considerente etnice. Înainte de aceasta, Bucovina făcuse parte din

Imperiul habsburgic după ce aparţinuse Principatelor Române până în 1774. Basarabia, deşi revendicată întotdeauna de români ca provincie a lor, a fost anexată de ruşi în 1812, şi în timp ce unele judeţe au fost restituite României în 1856, dominaţia rusească asupra celei mai mari părţi a provinciei a fost confirmată la Congresul de la Berlin din 1878 şi a durat până în 1918. Poate că românii nu au fost niciodată siguri că vor fi în stare să păstreze aceste provincii, sau poate că aşa era oricum felul lor de a proceda; ei le-au tratat însă după anexare ca pe un fel de colonii de exploatat în grabă, investind foarte puţin în drumuri şi în alte facilităţi pentru populaţie, în timp ce impozitele şi funcţionarii coropţi st >reeau de la ţărani până la ultimul ban.

În acelaşi timp, numerosul proletariat evreiesc din oraşe, descurajat prin ordonanţe din ce în ce mai antisemite, pierduse orice sentiment de patriotism faţă de România şi era tot mai convins că nu avea nimic de pierdut, ci dimpotrivă, mult de câştigat sub steaua sovietică. Propaganda comunistă specula de minune nemulţumirea ţăranilor şi disperarea evreilor.

Dacă aceasta era starea de spirit în provinciile

ameninţate, cu totul alta era ea la Bucureşti. Cu toate că ziarele nu pomeniseră nimic de vreo criză ruso-română, la amiază toată lumea ştia că ea se produsese. Printr-o telepatie deosebită, proprie ţărilor unde domnea cenzura, ştirea îşi făcuse drum. La Athénée Palace ne aflam chiar în posesia unor detalii. Un ultimatum rusesc sosise în ajun, şopteau oamenii în holul hotelului, iar dacă România nu ceda Basarabia şi Bucovina până la miezul nopţii, armata rusă se punea în mişcare. Se părea că Stalin cerea Bucovina, care nu aparţinuse Rusiei niciodată, ca „dobândă" pentru cei douăzeci de ani cât Basarabia a fost „împrumutată" românilor. Acesta era punctul care trezea cel mai mult mânia românilor.

Deşi în toate cafenelele din România şi, bineînţeles, la Athénée Palace, se zvonise încă cu câteva săptămâni înainte că ruşii pregăteau o mişcare, prea puţini erau cei care credeau în iminenţa ei. Stalin – spuneau chiar cei mai bine informaţi dintre observatori – nu va îndrăzni să pună mâna pe o bucată atât de mare din zona de aprovizionare cu materii prime a lui Hitler chiar sub nasul economiştilor şi tehnicienilor germani atât de activi. Căci în cele două

provincii care trebuiau să fie cedate se aflau 20% din porumbul României, 20% din grâu, 32% din sfecla de zahăr şi 42% din plantele industriale, precum şi toate oile ca racul, principalul articol de export către America. Desigur, se poate să fi existat între Berlin şi Moscova o înţelegere prealabilă care să-i fi dat mână liberă lui Stalin, ceea ce era însă puţin probabil, pentru că din cele 140.000 de ha semănate cu soia, nemţii aveau 100.000 în Basarabia. Totuşi, indicaţia cea mai sigură că nu exista o astfel de înţelegere era faptul că în cele două provincii trăiau circa o sută de mii de etnici germani, în timp ce Hitler avusese grijă să-i evacueze pe conaţionalii săi din provinciile baltice înainte de a le lăsa pe mâna ruşilor.

Aşa încât ultimatumul lui Stalin a căzut ca un trăsnet asupra românilor din vechile principate ale căror relaţii cu ruşii, chiar dacă au fost marcate câteodată de o nuanţă de comedie, au fost în general, în tot cursul istoriei lor, întunecate şi ameninţătoare. România fusese invadată de ruşi de nouă ori din 1711, când Petru cel Mare i-a învăţat pe boieri să bea şampanie şi, în timp ce şampania îşi făcea efectul cufundându-i în somn, s-a apucat să-i jefuiască. De

fiecare dată când România era „invitată” de ruşi ca să-i ajute împotriva turcilor, ruşii în schimb anexau o provincie românească sau două. Invazia rusească devenise sinonimă cu promisiuni deşarte, cu „contribuţii” forţate, cu achiziţii plătite cu bani falşi şi cu tot felul de distrugeri şi prădăciuni. „Oriunde treceau armatele ruseşti, gemea pământul”, scria un cronicar.

În timpul războiului mondial, România a primit cu bucurie o armată rusească deosebit de bine echipată şi înzestrată, care nu a făcut însă nicio mişcare când au invadat nemţii şi Bucureştiul a căzut. În 1917, când a izbucnit revoluţia bolşevică, românii au trebuit să-şi apere frontul de nemţi şi spatele de aliaţii lor sovietici. Tezaurul României, compus din aurul Băncii Naţionale, din bogăţiile muzeelor, din argintăria, bijuteriile şi valorile unor persoane importante, trimis la Kremlin la începutul războiului pentru a fi păstrat în siguranţă, a fost repede confiscat de bolşevici, în timp ce un aventurier canadian, colonelul Boyle, a reuşit să scoată din mâinile Sovietelor fabuloasele bijuterii ale Reginei Maria şi le-a restituit reginei, românii au încercat în zadar să-şi

recapete restul tezaurului. În sfârşit, în 1935, la puţin timp după reluarea relaţiilor diplomatice între cele două ţări, primul ministru plenipotenţiar al Sovietelor, cu toată pompa cuvenită, a adus tezaurul românesc la Ministerul Afacerilor Externe. Tezaurul umplea o singură valiză. Aurul, bijuteriile, operele de artă, toate dispăruseră; iar valiza conţinea câteva rochii vechi, semnate de mari croitori francezi, şi corsete în care, cu douăzeci de ani în urmă, doamnele române îşi înfăşuraseră obiectele de valoare.

Astfel, cum spune un istoric francez, „prietenia Rusiei a fost mai păguboasă pentru români decât duşmănia tuturor celorlalţi vecini luaţi laolaltă”. Duşmănia ruşilor era însă deşi mai prost augur. De aceea, în această zi de 27 iunie, la amiază, românii erau abătuţi şi îngrijoraţi şi întârziau în piaţa încinsă de soare în loc să se ducă acasă la dejunul urmat de o lungă siestă, aşa cum făceau în zilele de vară obişnuite. Grupuri tăcute observau numeroasele maşini parcate în curtea palatului sau trăgând la scară după ce-i aduseseră pe marii demnitari şi pe miniştrii lui Carol al II-lea îmbrăcaţi în uniforma lor albă. Valeţi cu pantofiori şi ciorapi albi ţineau uşa deschisă pentru

noii veniţi şi îi conduceau la ascensorul luminat care-i urca în sala de la primul etaj al aripii centrale. Aici, mulţimea din piaţă putea să vadă că marile candelabre veneţiene erau aprinse, dându-şi astfel seama că regele Carol prezida Consiliul de Coroană.

Consiliul de Coroană era un fel de comitet de oameni politici mai în vârstă care-i dădeau sfaturi monarhului în situaţii politice delicate. Toţi foştii prim-miniştri şi capul Bisericii ortodoxe erau consilieri regali de drept şi, în ultimul timp, Carol mai adăugase pe toţi cei care jucaseră cândva un rol în viaţa publică românească: era o concesie a dictatorului faţă de regula democraţiei. Până acum nu fusese însă decât o concesie cu numele, pentru că regele se sfătuia, ca şi în trecut, mai ales cu Urdăreanu şi cu camarila. Astăzi însă, într-un caz de extremă urgenţă, o problemă de viaţă şi de moarte pentru ţară şi pentru tron, consilierii coroanei fuseseră chemaţi pentru a-l sfătui pe rege şi pentru a împărţi responsabilitatea deciziei sale.

Sub marile candelabre veneţiene, în decorul pe jumătate italian, pe jumătate bizantin al vastei săli, Patriarhul, capul Bisericii ortodoxe, în veşmintele sale

de fir acoperite cu un văl negru, şedea alături de rege. Era pesemne acolo şi istoricul Nicolae Iorga, fost prim-ministru, care fusese cândva şi dascălul lui la rol. În vârstă de aproape şaptezeci de ani, înalt, frumos, cu o barbă lungă albă, înzestrat cu o memorie fantastică, Nicolae Iorga era versiunea românească a „bărbatului goethean”, ultimul mare umanist. De o erudiţie deopotrivă enciclopedică şi elegantă, ideile sale, proiectele sale, opiniile, paradoxele, sistemele, poveştile şi amintirile sale stimulaseră două generaţii de români cu toate acestea, rolul pe care l-a jucat în politica românească a fost contestabil. În lunga sa viaţă, Iorga făcuse de toate în politică: şef al partidului liberal, şef al partidului ţărănesc, conducător al antisemiţilor, prosocialist, profascist. Mânuind intriga în celebra manieră bizantină, dascăl seducător în trecătoarele sale capricii politice, el avea o imensă influentă asupra discipolilor săi. Liberalii îl învinuiau acum de a fi iniţiat întreaga mişcare antisemito-fascistă, în timp ce legionarii îl acuzau că i-ar fi vândut camarilei regale, acuzaţie care avea să-l ducă la cumplitul său sfârşit în mâna legionarilor, câteva luni mai târziu, în pădurea de lângă Ploieşti.

La această adunare va fi venit şi bătrânul dascăl în economie al lui Carol, profesorul Cuza, în vârstă de optzeci şi cinci de ani, ultimul dintre patriarhii antisemitismului european. Cincizeci de ani de luptă activă împotriva evreilor îi dăduseră o stranie asemănare cu victimele sale. Cu ciocul său alb şi nasul coroiat, semăna cu o caricatură scoasă direct din *Stürmer*[1], Profesorul Cuza, care se lăuda că rostise primul său discurs antisemit în Parlamentul României în anul naşterii lui Hitler, se ţinea tare încă. Era convins că traiul într-o lume fără evrei ar fi fost perfect şi că „Marele Führer al Marelui Reich German" (cum spunea el) nu ar fi putut realiza niciodată cu evreii ceea ce a realizat fără ei; anti-englez pentru că, după spusele lui, „Englezii au livrat Pământul Sfânt al Făgăduinţei evreilor care

I. Săptămânal nazist, întemeiat în 1923 de Julius Streicher, care publica texte şi caricaturi violent antisemite. (*N. t.*) l-au trădat pe Domnul", Cuza credea că viitorul României era de partea Axei.

Era probabil acolo şi Gheorghe Brătianu, nepotul lui Ion Brătianu care impusese România pe harta Europei şi care-l adusese pe ascuns în ţară pe primul

Carol, fiul lui Ionel Brătianu, cel care a contribuit la trimiterea celui de-al doilea Carol în primul său exil. De-a lungul întregii sale tinereţi, Carol nu se putuse împăca cu influenţa familiei Brătianu, mai apropiată de România decât dinastia de Hohenzollern, dar se acomodase cu moştenitorul acestui mare nume, reprezentant, ca şi el, al celei de-a treia generaţii. Gheorghe Brătianu era istoric şi dascăl al Voievodului Mihai. Şef al grupului neo-liberal, era partizan al colaborării cu Germania, indiferent dacă Germania ar fi fost să câştige sau să piardă războiul. El considera această colaborare ca inevitabilă pentru România din punct de vedere economic.

Va fi fost lui în Maniu, şeful partidului ţărănesc, odată atotputernic, care contribuise la aducerea lui Carol din exil, făcându-l rege. Înapoierea doamnei Lupescu în ţară, prin care Carol şi-a călcat promisiunea solemnă făcută celor care l-au susţinut, l-a îndepărtat pe Maniu de rege. Cu toate că era în opoziţie de aproape zece ani, acest ardelean firav de şaizeci şi şapte de ani, continua să fie figura asupra căreia erau centrate toate speranţele naţiunii pentru o Românie democratică. La fiecare cotitură în treburile

României, apărea numele lui Maniu, spre mulţumirea prietenilor români sau străini ai democraţiei. Cu toate că organizaţia marelui său partid ţărănesc căzuse victimă dictaturii lui Carol, el mai era încă foarte iubit, mai ales în Transilvania, şi respectat în toate cercurile, chiar printre legionari, pentru integritatea sa.

Vor fi venit şi alţi oameni politici în Consiliul de Coroană: primul ministru Tătărăscu, detestat de germani; actualul ministru al Afacerilor Străine, Gigurtu, introdus de Carol în guvern după victoria germană din Flandra, ca o primă concesie făcută lui Hitler. De faţă vor fi fost şi ministrul de război şi şeful Marelui Stat Major.

Aceşti oameni care erau în şedinţă astăzi alcătuiau o adunare foarte pestriţă. Unii erau cinici, alţii erau patrioţi. Unii luaseră parte la crearea României Mari. Nu se prea iubeau unii pe alţii, dar toţi îl detestau pe Urdăreanu care, chiar şi în această împrejurare, era ca un zid între ei şi rege, nelăsându-i să vorbească cu el aşa cum ar fi trebuit să i se vorbească. Cei mai mulţi îşi puseseră mari speranţe în rege atunci când a venit la putere. Unii mai păstrau

pentru el un fel de duioşie. Toţi îşi dădeau seama că făcuse greşeli ireparabile – greşeli din pricina cărora ţara va avea acum de suferit.

Ce-l vor sfătui ei pe Carol să facă? îl vor sfătui oare să se opună ruşilor cu o armată care în cel mai bun caz nu va fi pe măsura Armatei Roşii şi pe care venalitatea şi corupţia o împiedicase să se prezinte în forma cea mai bună? îl vor sfătui să opună o ultimă rezistenţă disperată? Dar atunci nu se vor năpusti oare atât ungurii cât şi bulgarii asupra lor? Sau îl vor sfătui pe Carol să-i cedeze provinciile lui Stalin? Şi în acest caz, bulgarii şi ungurii nu vor veni şi ei cu pretenţiile lor?

Între România Mare şi ţările vecine întru totul ostile nu se interpunea decât garanţia Angliei, nimic altceva decât un petec de hârtie, şi nădejdea în protecţia lui Hitler, protecţie extrem de problematică din cauza garanţiei britanice şi asasinării lui Codreanu de către Carol. Totuşi, în acest moment, Carol şi Consiliul de Coroană, precum şi oamenii din piaţă îşi puneau ultimele speranţe în Hitler. Hitler l-ar mai putea convinge pe Stalin să nu cotropească Basarabia, sau ar putea ajuta România să lupte împotriva ruşilor

– sau ar putea, cel puţin, să interzică ungurilor şi bulgarilor să atace şi ei în timp ce românii se luptau împotriva ruşilor.

Această speranţă naivă în bunăvoinţa lui Hitler pentru România Mare se baza mai ales pe o măsură pripită luată de Carol, prin care spera să-i dovedească lui Hitler că era un om de înţeles. Chiar sâmbăta trecută Carol înfiinţase prin decret un partid fascist; un partid care să pună capăt tuturor celorlalte partide din România, un partid care trebuia să fie mai grozav decât cel al lui Hitler şi la care oricine ar fi dorit să ocupe un post în guvern sau o slujbă în industrie, sau chiar în comerţ, era obligat să adere. Evreii erau excluşi din noul partid, ceea ce însemna că evreii erau excluşi din întreaga viaţă publică a României. Românii sperau că tocmai această excludere va fi deosebit de apreciată de Führer. Ei socoteau de asemenea că regele dovedise abilitate sărind în căruţa lui Hitler înainte de victoria finală, căci, sperau ei, Hitler va aprecia mai mult această dovadă de încredere premergătoare victoriei decât orice semn de încredere după victorie.

În realitate, Hitler n-a fost mulţumit; el a luat

mica înscenare fascistă a lui Carol drept ceea ce era: o manevră care nu-l putea amăgi. Carol nu şi-a dat seama atunci de faptul că naziştii nu-i priveau cu ochi buni pe fasciştii de ultimă oră, după cum şi mademoiselle Chanel se încrunta când vedea copii ieftine ale modelelor ei. Oricine citea în vremea aceea *Völkischer Beobachter* care tuna şi fulgera împotriva francezilor deveniţi fascişti, putea să-şi dea seama cât îi iritau pe nemţi cei care încercau să se transforme peste noapte în fascişti. Dr. Fabricius şi Dr. Neubacher l-au sfătuit pe Carol să nu se lase antrenat în crearea unui partid fascist. Führenil, repetau ei, nu era interesat într-o Românie totalitară, el voia linişte în sfera materiilor prime – orice guvern puternic, stăpân pe situaţie, era preferabil unei înscenări fasciste care nu va funcţiona. Plini de tact, ei au explicat regelui că progresul spre totalitarism era inexitabil, dar trebuia să fie organic şi să aibă o bază în indivizii înşişi, nu să fie decretat.

Carol însă, simţindu-se extrem de vulnerabil după căderea Franţei, era convins că Hitler va fi foarte mulţumit de o Românie fascistă. Mai mult, un singur partid fascist la care toţi erau obligaţi să adere,

ar antrena în mod aproape automat o împăcare cu Garda de Fier şi ar întări astfel unitatea internă a ţării – ceea ce era, în mintea lui, un preţios efect secundar al gestului său. Astfel încât Carol a mers înainte cu ideea noului partid, împotriva sfatului german. Fără îndoială, discursurile înfumurate ţinute de el şi de unii dintre miniştrii săi la sfârşitul săptămânii în legătură cu marele eveniment grăbise acţiunea lui Stalin – o posibilitate pe care diplomaţii germani o prevăzuseră. O mişcare atât de spectaculoasă, explicau ei, îl va face pe Stalin să creadă că România opta pentru protecţia germană înainte ca Moscova să obţină ceea ce dorea.

Astfel, gestul oportunist al lui Carol avusese mai multe efecte potrivnice. Dar de aceasta, oamenii din piaţă încă nu-şi puteau da seama. Ei se gândeau că de vreme ce România devenise fascistă cu cinci zile înainte, Hitler nu putea decât să o ajute să-şi păstreze integritatea teritorială. Până seara, tensiunea la Bucureşti devenise insuportabilă, cu toate că ziarele nu pomeneau încă nimic de iniţiativa rusească. Vestea cea mare şoptită de ziariştii Axei şi de oficialităţile Ministerului Propagandei era că Palatul aştepta de la Führer un mesaj personal înainte de miezul nopţii,

adică înainte să expire ultimatumul rusesc. Holul hotelului Athénée Palace se golise, şi chiar fostele Excelenţe, cu o privire sumbră şi mai afectate de ceea ce numeau *le desastre* decât i-aş fi crezut în stare, se plimbau prin piaţă, examinând mulţimea care observa la rândul ei Palatul Regal. Mulţimea, înghesuită între statuia de bronz a regelui Carol I şi poarta palatului, era mai numeroasă ca la amiază, iar activitatea în jurul palatului era mai intensă. Limuzine oficiale intrau în alee în curgere nesfârşită, în vreme ce alte limuzine tot atât de importante ieşeau pe partea cealaltă. Candelabrele veneţiene aprinse la primul etaj arătau că şedinţa Consiliului de Coroană se desfăşura în continuare.

Lumea era îngrijorată şi prost dispusă. Au izbucnit câteva urale provocatoare „Trăiască Regele Carol!”, care apoi s-au stins. Din când în când, poliţia încerca să îndepărteze mulţimea de clădire, dar după câteva momente, ea luneca înapoi spre locul său favorit, între statuia lui Carol şi poarta palatului. Din lipsa unor informaţii sigure, umpleau văzduhul tot felul de zvonuri: trupe ruseşti se băteau deja cu trupe româneşti la graniţă; trupe ruseşti erau în drum spre

Bucureşti; trupe germane se îndreptau deja asupra Bucureştiului; cineva trăsese focuri de armă asupra doamnei Lupescu care se ascundea în palat; regele, într-un acces de furie, l-ar fi pălmuit pe Urdăreanu în faţa consilierilor Coroanei; evreii i-au chemat pe ruşi să-i apere împotriva noilor legi antisemite; comuniştii şi evreii i-au chemat pe ruşi pentru a-i apăra împotriva nemţilor… Luna se ridicase deasupra palatului şi pe măsură ce se potolea căldura, mulţimea din piaţă devenea din ce în ce mai duşmănoasă. Unii indivizi mai vânjoşi, printre care câţiva preoţi şi ofiţeri, au început să cânte imnul naţional cu o silă agresivă şi să vocifereze împotriva lui Carol.

Traversând piaţa pentru a mă duce să cinez cu nişte cunoştinţe la restaurantul Cina, am întâlnit-o pe doamna von Coler, arătând foarte proaspătă şi destinsă, într-un taior gri din care ieşea gulerul plisat al unei bluze de organdi. O „canotieră” albă era aşezată pe părul ei blond la unghiul potrivit.

„Bieţii oameni, spuse ea uitându-se la mulţimea din piaţă, sunt atât de nepregătiţi pentru ce-i aşteaptă. Va fi o lovitură teribilă pentru ei. Ştiţi, adăugă ea, cu cât observ mai mult cât de prost

guvernate sunt alte popoare, cu atât sunt mai fericită că noi germanii îl avem pe Führerul nostru. Putem să ne simţim în siguranţă”. Convingerea cu care vorbea era uluitoare.

În grădina restaurantului Cina eram aşezaţi la răcoarea pomilor bătrâni, în fotolii confortabile de răchită, şi observam palatul şi mulţimea din piaţă, în timp ce un mic taraf de ţigani cânta tristele melodii semiorientale româneşti. Bătrânul maître *d'hôtel* încovoiat de ani, ne spuse că meniul de azi ne oferea sparanghel cu sos olandez şi şuncă de Westfalia, urmate de zmeură cu frişcă. Chelnerii restaurantului şi comisionarii din jurul Athénée Palace-ului nu admiteau niciodată că o situaţie putea fi catastrofală. Ei nu recunoşteau decât plăcerea elegantei rutine zilnice, ceea ce pentru noi era foarte liniştitor. Se simţea totuşi, chiar la Cina, că mesenii nu făceau decât să execute mecanic gesturile elegante ale unui ceremonial obişnuit. Gândul şi grijile lor erau îndreptate sus în palat şi se întrebau ce va hotărî Consiliul de Coroană şi, mai ales, ce va cuprinde mesajul Führerului.

La Cina, făcea notă aparte un singur grup vesel:

câţiva tineri englezi care sărbătoreau cu şampanie ceea ce numeau „diversiunea rusească”. Din motive de nepătruns, englezii din Bucureşti hotărâseră că criza basarabeană trebuia privită ca o victorie britanică şi o înfrângere germană, uitând de faptul că existenţa unei garanţii britanice privind integritatea României făcea ca tocmai această criză basarabeană să fie cel puţin stânjenitoare; şi uitând de asemenea că orice dovadă de slăbiciune manifestată pe continentul european se întorcea în avantajul lui Hitler.

Eram tocmai la zmeură când apăru un ataşat al Ministerului român al Propagandei să ne spună că mesajul personal al Führerului sosise la Palat. Hitler îi cerea lui Carol să cedeze Basarabia şi Bucovina fără rezistenţă. După război, spunea Führerul, el va rezolva problema cu Stalin şi România îşi va recăpăta provinciile.

Ataşatul trecu apoi la alte mese şi foarte repede toată lumea de la Cina cunoştea mesajul şi ştia că regele va ceda. În momentul acela nimeni nu a dat importanţă promisiunii făcute de Hitler privind restituirea Basarabiei. Chiar dacă Führerul i-ar fi spus

aşa ceva lui Carol, ceea ce părea îndoielnic, evenimentul era prea îndepărtat pentru a fi luat în seamă. În această noapte lumea a reţinut doar că regele va ceda o mare parte din România Mare.

Un amestec straniu de uşurare, de neputinţă în faţa destinului şi de ruşine se răspândi prin grădină, în timp ce mesenii, uitând de mâncare, comentau dezastrul pe şoptite. În mod nedesluşit, aceşti români ştiau că atât timp cât nu se vor lupta, nu aveau dreptul la nimic, dar ei mai ştiau că în Europa lui Hitler ţările mici nu aveau nicio şansă să se lupte pentru a-şi apăra interesele. În întreaga istorie a României, tara a supravieţuit mai mult datorită unei supleţi inteligente decât eroismului poporului, dar desigur nu era întotdeauna plăcut să fii o naţiune mică şi să fii silit să pleci capul. Melodiile care se ridicau acum din viorile ţiganilor sub copacii de la Cina erau tânguiri vechi pomenind de asupritori şi de stăpâni venetici. În timp ce viorile suspinau, o femeie îmbrăcată cu o jachetă din vulpi argintii începu încet să plângă, şi fardul de pe ochii ei se scurgea în farfuria cu papricaş de pui…

În aceeaşi noapte, în timp ce Carol, susţinut de

Consiliul de Coroană, hotăra să cedeze faţă de Stalin, încercând să găsească o formulă care să salveze aparenţele, pe scena politică intra un bărbat care avea să joace un rol decisiv în destinul viitor al ţării sale. Era generalul Ion Antonescu.

În jur de cincizeci de ani, de statură potrivită şi cu o siluetă sprintenă, generalul Antonescu avea părul roşu şi ochii foarte albaştri, o faţă rumenă şi pistruiată, cu pielea foarte întinsă peste pomeţii proeminenţi. Antonescu nu poza în niciun fel, nu era vorbăreţ sau glumeţ şi nu avea manierele poleite ale clasei sus-puse româneşti. El era simplu, cinstit şi foarte serios – însuşiri care l-ar fi făcut foarte vulnerabil într-o lume de intrigi bizantine, de n-ar fi fost sinceritatea lui brutală, tendinţa spre violente accese de furie şi o lungă ţinere de minte a nedreptăţilor ce i se făcuseră. Toate acestea făceau din el un duşman de temut.

Timp de mai mulţi ani, generalul cu părul roşu jucase faţă de regele Carol rolul ingrat al Casandrei. Unul din cei mai capabili ofiţeri din armată, fost o vreme şi ministru de război, el îl exaspera pe rege subliniind venalitatea şi incompetenţa care domneau

în conducerea armatei şi denunţând corupţia şi sinistra influenţă a camarilei.

Dezgustat de starea lucrurilor, patriot înfocat, cu speranţa într-o Românie nouă, apropierea generalului de Codreanu era inevitabilă. Atras de principalele idealuri ale Gărzii de Fier, partid în care însă nu s-a înscris, el îi câştigase pe partizanii şi discipolii Căpitanului printr-un gest care de atunci intrase în legenda fascistă românească. La procesul de înaltă trădare intentat lui Codreanu, Antonescu a apărut ca martor. În timp ce tribunalul aştepta cu respiraţia tăiată răspunsul la întrebarea dacă el îl considera pe Codreanu trădător, generalul, ţeapăn, se îndreptă către acuzat şi-i strânse mâna. „Generalul Antonescu ar da mâna unui trădător?”, întrebă el pe judecătorii reduşi la tăcere.

Talentele militare recunoscute ale lui Antonescu, audienţa de care se bucura în rândurile tineretului şi ale armatei, făceau din el bărbatul cel mai de seamă în noua orientare a României. Germanii aveau pentru el un nemăsurat respect, cu toate că nu fusese niciodată omul lor. Educat la Saint Cyr, celebra şcoală militară franceză, prieten cu generalul Gamelin, însurat cu o

franţuzoaică[26], generalul Antonescu a fost întotdeauna filofrancez şi, în contrast vădit cu Codreanu, el văzuse viitorul României în colaborarea cu democraţiile occidentale mai curând decât cu puterile Axei. Nemţii ştiau acest lucru, dar nu le păsa. Ei credeau că, acum, când Franţa fusese învinsă, Antonescu, cu sau fără simpatie, se va întoarce în mod automat spre colaborarea cu Germania. Mai presus de orice însă, germanii considerau că era omul cel mai potrivit pentru a conduce un guvern care va păstra liniştea în domeniul aprovizionării cu materii prime.

Multe luni mai târziu, Antonescu a publicat un raport în legătură cu activitatea sa în timpul crizei Basarabiei, activitate înconjurată atunci de tot felul de zvonuri sumbre. Din acel raport reieşea că, în dimineaţa zilei de 27 iunie 1940, imediat ce aflase de ultimatumul rusesc, el a depus eforturi disperate pentru a-i determina pe conducătorii naţiunii române să facă apel la rege. Fără a divulga scopul exact al acestui demers, generalul a spus că aceşti domni

26 Informaţie inexactă: Maria Antonescu era născută Nicu- lescu; ea a fost doar căsătorită cu un cetăţean francez (pe nume Fuller), de care a divortat înainte de căsătoria cu Ion Antonescu.
(N. t.)

trebuiau să ceară regelui să „înţeleagă că o naţiune nu putea să plătească pentru greşelile conducătorilor săi”. Raportul nu preciza dacă ei trebuiau să-i ceară regelui să abdice sau să-i îndepărteze pe Urdăreanu, pe doamna Lupescu şi pe alţi membri ai camarilei şi şefi ai armatei. Deşi se zvonea atunci că Antonescu urmărea să scape de rege, faptele lui indicau că el căuta mai ales o nouă înţelegere cu noi colaboratori.

În imposibilitatea de a mobiliza conducătorii naţiunii pentru o acţiune concertată, generalul s-a hotărât să ceară personal o audienţă la rege; numai situaţia disperată a ţării sale îl determinase să-şi învingă mândria. Căci regele îl tratase prost după criticile ce-i adusese şi pentru atitudinea sa în procesul lui Codreanu. În noaptea când trebuiau luate marile decizii, Antonescu trimise o rudă a sa ca să ducă cererea la Palat, Rezultatul a fost că generalul a fost imediat convocat la Palat. Dar în loc să-l vadă pe rege, Antonescu s-a pomenit în faţa duşmanului său de moarte, Urdăreanu, care, aşa cum se exprima generalul, era ca „un zid între tron şi destinul naţiunii”. După ce l-a supus la un adevărat interogatoriu privind scopul cererii de audienţă,

Urdăreanu a refuzat să-l introducă la rege. Cei doi, se spunea la Bucureşti, s-au încăierat atunci chiar în sălile Palatului. Generalul Antonescu – a spus-o chiar el – s-a răstit la adversarul său: „Să nu mai îndrăzneşti să te aşezi între naţiune şi rege!”

Douăzeci şi patru de ore mai târziu, regele l-a chemat. Trecând iar peste orgoliul său – căci nu se putea şti niciodată cum va primi Carol pe cei care-l criticau – generalul se duse la Palat. El însuşi a povestit cum i-a vorbit regelui de nenorocirea naţiunii, „demonstrându-i în ce dezonoare căzuse armata română ce-i era atât de apropiată sufleteşte”. Şi pentru a nu lăsa vreo umbră de îndoială pentru istorie asupra a ceea ce s-a petrecut între tron şi un bătrân sfătuitor al tronului, generalul a înmânat regelui o scrisoare redactată de el. În această scrisoare el prezintă nu numai starea de lucruri din Basarabia şi Bucovina, în clipa în care aceste provincii au fost cedate peste noapte, şi starea de spirit din întreaga Românie după ce s-a aflat de ruşinoasa cedare, ci şi starea de spirit a unui mare patriot care nu speră nimic pentru sine, dar se teme de tot ceea ce ameninţă ţara sa.

„Maiestate, stăruia generalul alarmat, ţara se prăbuşeşte. În Basarabia şi Bucovina se petrec scene sfâşietoare. Unităţi militare mari şi mici, abandonate de şefi şi surprinse fără ordine, se lasă dezarmate la prima ameninţare. Funcţionarii, familiile lor şi ale ofiţerilor au fost lăsate pradă celei mai groaznice urgii. Materiale imense şi depozite militare, acumulate din incurie şi menţinute până în ultimul moment din ordin, au căzut în mâna inamicului. Maiestate, acestea reprezintă numai un singur capitol din tragedia naţiunii al cărei calvar de-abia începe. Poporul şi armata au fost dezarmate fără luptă. Demoralizarea lor nu are margini. Lipsa lor de încredere în conducători este totală. Ura lor împotriva celor vinovaţi, a tuturor vinovaţilor de ieri şi de azi, creşte din oră în oră”. Nu serveşte la nimic să plângem după dezastru, continua generalul. Nu am face decât să contribuim la precipitarea catastrofei şi pe plan intern. În schimb, insistă el, avem datoria să strângem rândurile şi să facem un efort suprem. Acest efort suprem – adăuga el cu înţeles – nu-l pot face aceia care au dezlănţuit actuala catastrofă. Trebuie schimbat imediat şi sistemul şi oamenii.

„De ani întregi, scria el cu amărăciune, am prevenit şi guvernele, şi şefii militari răspunzători, şi pe Maiestatea Voastră, că va veni catastrofa de azi... Dar am fost tratat ca un rebel”. Şi aici tonul devine atât de dur şi de sfidător, cât putea permite o scrisoare către un rege. „Sunt gata să-mi dau concursul, dar la atitudinea mea cinstită trebuie să se răspundă cu atitudine cinstită. Nu caut răzbunare... Voi încerca numai să salvez tot ce se mai poate salva din Coroană, din ordine şi din graniţe”.

La sfârşit, Antonescu folosea tonul duios, insistent, al unui tată îngrijorat. „Maiestate, trebuie să mă ascultaţi cel puţin în ceasul de faţă. Niciodată nu am fost duşmanul Maiestăţii Voastre. Am fost întotdeauna un slujitor fanatic al acestui neam. Am fost înlăturat prin intrigă şi calomnie de cei care au dus ţara unde este acum. Nu-i mai ascultaţi, Maiestate. Ei sunt cei care v-au adus unde sunteţi acum şi unde ne găsim cu toţii. Este ultimul meu strigăt de alarmă, Maiestate!” A fost un strigăt în deşert.

Drept răspuns la această scrisoare pătimaşă, Carol a dat ordin ca Antonescu să fie arestat şi trimis

la mănăstirea Bistriţa, o închisoare pe care o cunoştea bine pentru că şi el fusese ţinut acolo după ce fugise în ţară inamică[27] cu Zizi

Lambrino, în toiul războiului mondial. Toată lumea şi-a dat seama că victoria fusese iar de partea camarilei, şi mai ales a doamnei Lupescu. A fost ultima pe care au repurtat-o, în timp ce Carol a pierdut marea ocazie – poate cea din urmă – de a salva ce rămăsese din România Mare şi de a-şi salva tronul.

Nemţii au considerat că asprimea cu care l-a tratat pe generalul Antonescu a fost una din cele mai dezastruoase gafe ale lui Carol. „Este întotdeauna o greşeală să îndepărtezi un om capabil, apropiat de o mişcare radicală, dar care totuşi nu-i aparţine”, spunea Dr. Neubacher cu înţelepciune. Dar, mai mult, nemţii se convinseseră acum de ceea ce bănuiseră de

---

27 Carol fugise cu Zizi Lambrino în vara anului 1918 la Odessa, în Rusia, care cu cîteva luni mai devreme încheiase pacea de la Brest-Litovsk cu Puterile Centrale. (N. t.)
_ Utilizînd date culese din surse ale evreilor din România în timpul cit a fost conducătorul Comunităţii Evreieşti din România, Dr. Wilhelm Filderman a fost coautor al celui mai fiabil raport (1956) privind situaţia demografică a evreilor din România în timpul războiului, alături de figura centrală a statisticii româneşti (şi consultant al U. S. Census Bureau), Sabin Manuilă. Această lucrare a fost republicată recent sub titlul The femsh Population in Romanici dufiftg World Wnr II (Iaşi, 1994). (N. ed.)

mult: Carol nu era destul de pătruns de noua sa orientare totalitară pentru ca să facă şi sacrificii pentru ea.

În aparenţă, nemţii nu au reacţionat când Stalin a pus mâna pe Basarabia, dar, pentru prima oară, pe căi ocolite, au început să exprime îndoieli în privinţa posibilităţii de a menţine relaţiile ruso-germane pe o bază prietenească. Diplomaţii germani erau întrebaţi dacă Berlinul considera mişcarea rusească ca o provocare. Ei răspundeau surâzând că „Führerul nu se lasă niciodată provocat. A dovedit-o în Austria. A fost furios când cancelarul Schuschnigg i-a spânzurat pe nazişti şi i-a închis în lagăre de concentrare, dar n-a făcut o singură mişcare *înainte să sosească momentul potrivit*". Acestea erau cuvintele care contau.

Germanii, spuneau ei, au declarat că nu-i interesează Basarabia atunci când au încheiat pactul ruso-german în august 1939. Pe vremea aceea, România acceptase garanţia britanică şi intrase astfel în tabăra adversă. Totuşi, rămăsese înţeles între Ribbentrop şi Molotov că Rusia nu se va atinge de Balcani pe durata războiului pentru a nu tulbura interesele aprovizionării cu materii prime ale

Germaniei. Motivul pentru care Stalin nu s-a ţinut de această înţelegere a fost căderea Franţei.

Căderea Franţei, spuneau nemţii, îl neliniştise pe Stalin. El îşi dădea seama acum că o dată ce scăpase de povara unui front în Vest, o Germanie puternică ar putea ataca

Rusia oricând. Stalin ştia că, la un moment dat, va fi silit să înfrunte singur Germania, dar spera ca, în acea clipă, să aibă de-a face cu o Germanie slăbită de un lung război cu Occidentul.

Stalin avea trei motive pentru a pune de pe acum mâna pe Basarabia şi Bucovina. Unul din ele era că nu voia să datoreze aceste provincii mărinimiei Germaniei: dorea să le ocupe prin propriile-i forţe. Un alt motiv era că se temea că-i va fi greu să se înţeleagă cu Germania după ce aceasta va fi repurtat o victorie totală. Al treilea motiv era că voia să complice lucrurile destul pentru a menţine Occidentul în stare de război şi a amâna confruntarea finală dintre Germania şi Rusia. Nervozitatea lui Stalin, dorinţa lui ca războiul să fie de lungă durată, făcea din el un partener nesigur. Aceasta l-ar putea duce să trădeze Germania înţelegându-se cu Anglia şi

America, poate chiar cu Japonia – sau poate doar la un şantaj, smulgându-le consimţământul pentru a anexa câte o provincie în schimbul fiecărui milion de tone de petrol furnizate.

Naziştii aveau să spună: „Führerul a sacrificat deja Statele Baltice prieteniei cu Rusia, şi acum sacrifică Basarabia şi Bucovina. El nu va lăsa să cadă alte părţi ale Europei în mâinile ruşilor. El vrea să restabilească solidaritatea europeană pierdută de când au dispărut împăraţii germani din Evul Mediu”.

După cotropirea Basarabiei de către Rusia, îi auzeam pe nazişti vorbind despre „inevitabilul aranjament final cu ruşii”. Ceea ce nu însemna că toţi îl vedeau în termeni de conflict militar. Economiştii şi diplomaţii germani subliniau grija cu care ruşii îşi respectau obligaţiile din cadrul tratatului comercial şi speranţa lor să ajungă la o înţelegere pe cale diplomatică. Însă ceilalţi germani, mai ales militarii pe care aveam să-i întâlnesc mai târziu, susţineau că o ofensivă începută cât mai repede posibil era mult mai de dorit. Ei spuneau: „O armată modernă este antrenată ca atleţii. De ce să fie trimişi soldaţii la vatră şi lăsaţi să se moleşească, permiţând între timp

ruşilor să se înarmeze? Acum este momentul”.

În multe convorbiri cu militari germani de rang înalt despre un război cu Rusia, nu am întâlnit niciunul care să nu fi fost convins că vor câştiga războiul, nici nu am găsit vreunul care să-şi fi făcut vreo iluzie în ceea ce priveşte forţa ruşilor. La urma urmei, nu existau alte două armate care să se fi cunoscut mai bine în aceşti douăzeci de ani decât Reichswehr-ul şi Armata Roşie. Într-un fel, cele două armate năpăstuite au crescut împreună după Tratatul de la Versailles. Ofiţerii germani vorbeau cu respect de puterea de rezistenţă a soldatului rus, despre curajul său şi indiferenţa sa faţă de moarte, despre echipamentul excelent al Armatei Roşii, despre dificultăţile teritoriului. Niciodată nu am auzit pe vreunul din ei spunând: „Această campanie va lua sfârşit în trei săptămâni”. Dar i-am auzit glumind: „În această campanie nu vom avea nevoie de generali. Chiar ofiţeri mobilizaţi din rândurile civililor vor face treaba”, Era evident că nu prea aveau o părere bună despre conducerea Armatei Roşii.

Ţelurile înţelegerii finale cu Rusia – sau scopul războiului aşa cum îl vedeau nemţii pe vremea aceea –

erau în primul rând următoarele: ţinerea la respect a Armatei Roşii, singura armată de uscat ce se putea măsura cu Germania; stăpânirea economică a teritoriului rus până la fluviul Don care, indiferent de cuceririle germane în Apus, era, împreună cu Balcanii, partea realmente esenţială a acelui „Grossraum german”; ajustări politice în interiorul Rusiei Sovietice, necesare pentru a înlesni organizarea economică; precum şi ajustările necesare în politica externă a Rusiei pentru lichidarea Cominternului pe continentul european.

Acest program echivala de fapt cu lichidarea regimului sovietic, ceea ce la vremea aceea nemţii nu voiau să admită. Ei spuneau doar că dacă Stalin s-ar lăsa condus de raţiune, totul s-ar putea rezolva în pace şi prietenie. Poate că aşa credeau ei atunci. Totuşi, câteva luni mai târziu, după vizita lui Molotov la Berlin, chiar diplomaţii şi economiştii au început să pună deschis la îndoială posibilitatea unei soluţii paşnice – desigur numai în conversaţii particulare. Căci din prima clipă, vizita lui Molotov a fost un fiasco total. Se pare că Hitler şi Ribbentrop au încercat să-i expună unele din ideile lor legate de Rusia, dar

Molotov nici nu a vrut să asculte. De fapt, el voia chiar să se întoarcă imediat la Moscova. Nemţii l-au obligat să rămână, refuzând să-i pună un tren la dispoziţie. Amândouă taberele au folosit şederea forţată a lui Molotov la Berlin pentru a netezi cât de cât primele neînţelegeri; nu încăpea însă nicio îndoială că, după această vizită, drumurile ruso-germane aveau să se despartă definitiv, despărţire începută odată cu cotropirea Basarabiei de către Stalin.

Transilvania

...Ce *portret extraordinar al puterii şi slăbiciunii umane, dacă ar putea fi zugrăvit, portretul acestui geniu nerăbdător şi neastâmpărat* [*Napoleon* II, *fticând şi desfăcând fără încetare propria sa operă, împittgmă naţiunile şi principii la disperare, nu atât prin ceea ce-i făcea să îndure, cât prin veşnica nesiguranţă în care îi lăsa cu privire la ce ar mai putea face ca să-i înspăimânte*.

Tocqueville

În iulie, naziştii de la Athénée Pal ace se făleau că „peste trei luni nimeni nu va mai vorbi de război. Totul se va fi terminat”. E adevărat că niciodată, nici înainte, nici după ce am scris aceste rânduri,

supremaţia germană nu atinsese asemenea culmi în lume, iar nemţii nu au fost atât de siguri că nimic nu va putea rezista forţelor lor armate.

Pentru români, succesele militare germane întăreau până acum această convingere. Franţa dispăruse de pe scenă. Nu mai rămăsese pe continent nicio armată care să poată relua lupta. Se spunea prin cafenele că în mod sigur Anglia va capitula sau, dacă nu va capitula, bombele germane o vor şterge de pe harta lumii şi va fi invadată.

După cedarea lipsită de glorie a Basarabiei, s-a văzut fără posibilitate de tăgadă că România nu era în măsură să se opună vreunei mari puteri şi că autodeterminarea naţiunilor mici nu era decât o expresie fără sens. Sentimentul de capitulare totală faţă de Hitler s-a răspândit pretutindeni. În Athénée Palace şi în jurul lui forma un nor atât de dens încât l-ai fi putut tăia cu cuţitul. Obosită şi dezgustată de ideea că este o mare putere, ceea ce nu era, România s-a hotărât să privească realitatea în faţă şi aştepta cu ardoare ca Hitler să-i spună ce avea de făcut şi cum; ea imita astfel tot ce făcuseră şi alţii în vara aceea pe întreg continentul european. Căderea Franţei a

însemnat apogeul a douăzeci de ani de promisiuni deşarte, după ce dăduseră greş toate încercările democraţiilor de a controla şomajul, inflaţia, deflaţia, tulburările sociale, egoismul partidelor şi multe altele. Europa era obosită, îşi pierduse încrederea în principiile după care se călăuzise până atunci, simţindu-se aproape uşurată când totul s-a terminat în aşa fel încât să fie absolvită de orice responsabilitate. Freud scrie undeva că în subconştientul său omul tinde să fugă de lumină şi să se întoarcă la căldura şi siguranţa pântecului matern. Capitularea europeanului faţă de Hitler părea să fie expresia acestui dor după sânul matern. Hitler, gândea Europa, era un om deştept – antipatic, dar deştept, care împinsese departe planul de întărire a ţării sale. De ce să nu încercăm şi noi să urmăm aceeaşi cale? Aşa simţeau europenii în acea vară a anului 1940.

Ceea ce-i împingea spre supunere faţă de Hitler era neîncrederea oamenilor în libertate din cauza slăbiciunilor pe care le antrena şi faptul că lumea se săturase de clasa conducătoare, iar clasa conducătoare se săturase de sine. Renumita coloană a cincea, în nenumăratele ei variante, nu era decât

impulsul de circumstanţă, asemănător cu efectul asupra seducţiei pe care îl are lumina unei lămpi potrivit îndreptate asupra unui divan.

Drapelul de pe acoperişul palatului mai atârna încă în semn de doliu pentru pierderea Basarabiei când Carol al II-lea, temându-se de mişcările ungurilor sau bulgarilor sau de alte mişcări ale ruşilor, a mai luat o măsură menită să-l împace pe Hitler: a renunţat la garanţia oferită de britanici, care oricum nu era de niciun ajutor. Câteva zile mai târziu, premierul liberal Tătărăscu, favorabil Aliaţilor, a fost înlocuit cu ministrul său de externe Ion Gigurtu, favorabil Axei.

Gigurtu, un om în jur de cincizeci de ani, avea părul şi mustaţa cărunte, punându-i în evidenţă ochii mici foarte negri cu sprâncene stufoase, şi purta monoclu. De profesie inginer, ajunsese directorul societăţii Mica, cea mai mare întreprindere minieră din România. Admiraţia sa pentru Germania izvorâse din admiraţia pe care o avea pentru realizările ei tehnice şi economice. Acelaşi lucru se putea spune şi despre Manoilescu, noul ministru de externe.

Manoilescu, bărbat înalt şi înzestrat cu farmec intelectual, avusese un trecut politic destul de

încărcat. La început fusese legat de partidul ţărănist şi contribuise mult la înapoierea lui Carol din primul său exil. În 1927, întorcându-se de la Paris după o întâlnire clandestină cu regele, el fusese arestat la graniţă. La procesul de trădare care a urmat, cuvintele sale „Crima mea este că îmi iubesc ţara mai presus de orice şi că-l iubesc pe tatăl unui anumit băieţel cu ochi albaştri…” au făcut mare impresie asupra celor prezenţi, şi a fost achitat. Manoilescu, devenit apoi guvernator al Băncii Naţionale, a fost primul economist balcanic care şi-a însuşit teoriile despre Grossraum şi barter ale economiştilor lui Hitler, scriind cărţi erudite despre rolul economiei în statul cooperatist.

Prin aceşti doi oameni, Gigurtu şi Manoilescu, accentul noului cabinet era pus pe colaborarea economică totală cu Germania, ceea ce era foarte semnificativ. Dar lumea de la Athénée Palace se agita mai ales din cauza prezenţei în noul cabinet a şefului Gărzii de Fier, Horia Sima, ca ministru al culturii.

Horia Sima avea treizeci şi patru de ani, era mic de statură, tras la faţă, cu păr negru vâlvoi şi ochi mici foarte pătrunzători. Semăna cu un revoluţionar aşa

cum scrie la carte. Prieten cu Codreanu şi unul din puţinii supravieţuitori dintre intelectualii mişcării gardiste, petrecuse mai multă vreme în închisoare decât în libertate, şi până la urmă reuşise să se refugieze la Berlin. Se zvonea acum că Malaxa, prieten cu Carol şi cu doamna Lupescu, îl convinsese pe Sima că a sosit momentul să se întoarcă în România. Marele industriaş manevrase întotdeauna pe eşichierul politic şi-i finanţase mereu, în mod discret, pe gardiştii supravieţuitori. Fără îndoială, Carol îşi închipuia că introducând în cabinet pe Horia Sima şi pe alţi câţiva gardişti sau semigardişti mai mărunţi, el imprima o nuanţă convingătoare politicii sale de aliniere totală faţă de Axă.

Prima măsură luată de noul guvern a fost expulzarea inginerilor petrolişti britanici, dintre care unii trăiseră în România vreme de douăzeci de ani; apoi a emis o serie de decrete menite să-i împiedice pe englezi să-şi vândă acţiunile petroliere unor parteneri nedoriţi de Germania. Nemţii aflaseră că englezii intenţionau să le vândă ruşilor. O altă serie de decrete dispunea excluderea evreilor din presă, teatru şi administraţia marilor societăţi, în aşteptarea

organizării efective a noului partid unic şi a redactării unui statut care trebuia să hotărască cine era şi cine nu era evreu

Fostele Excelenţe din holul hotelului Athénée Palace comentau cu oarecare amuzament aceste legi noi. Lucrurile „scrise pe hârtie” au o viaţă mai scurtă în România decât în orice altă ţară, spuneau ei. După câteva săptămâni, chiar şi legile cele mai bune erau uitate sau îşi pierdeau eficacitatea pentru că toată lumea învăţase cum să le ocolească. Aşa era felul de a fi al românilor, spuneau Excelenţele. Evreii, spuneau ei, aveau o importanţă mult prea mare în viaţa economică a României pentru a fi eliminaţi de pe o zi pe alta. Pe deasupra, spuneau ei, cu toate că suntem antisemiţi, într-un fel nu putem trăi fără evrei. Un român nu are niciodată încredere în alt român. Numai unui evreu îi poate încredinţa micile lui afaceri necurate.

Însă evreii înşişi acordau mai multă importanţă situaţiei. Conducătorii antisemiţi pretindeau că populaţia evreiască în România Mare se ridica la 2.000.000 de suflete; purtătorii de cuvânt ai guvernului o fixau la 1 200.000; iar evreii înşişi o

evaluau la 900.000.1 în orice caz, erau câteva sute de mii de evrei prinşi ca într-o capcană în România, chiar dacă, după cedare, trebuiau scăzuţi vreo 250.000 de evrei din Basarabia şi 120.000 de evrei din Bucovina.[28] Pericolul la care erau expuşi era mai mare decât în Europa centrală, pentru că poporul român, după polonezi, a fost întotdeauna poporul cel mai antisemit din Europa, gata să se dedea la pogromuri, mai ales dacă legea îi dădea mână liberă. Toată ziua, în fiecare zi, în faţa legaţiei americane din strada Dionisie se formau lungi cozi de evrei care aşteptau, sperând în ciuda tuturor opreliştilor, să-şi găsească un refugiu în America, deşi cota-parte cuvenită românilor era completă pe mulţi ani înainte.

În România, antisemitismul era o poveste foarte veche. Chiar liberalii din secolul al XIX-lea, Brătienii şi Roseteştii, urmau o politică antisemită; scriitori eminenţi şi intelectuali ca Eminescu, Goga, Iorga şi alţii, erau înainte de toate şi în chip fundamental antisemiţi. Acest antisemitism era o reacţie la faptul că evreii reuşiseră să formeze o clasă de mijloc între

28 R. G. Waldeck omite să scadă cei circa 160 000 de evrei rămaşi în părţile Transilvaniei cedate Ungariei in august 1940. (bl. ed.)

boieri şi ţărani, şi să creeze singura burghezie în România.

Fără a se bucura de drepturi civile, la începutul capitalismului românesc, între 1830 şi 1880, când nu existau decât bănci şi instituţii de credit evreieşti, evreii au exercitat un monopol financiar. Banca cea mai importantă, Marmoroş Blank et Co., banca Rothschild a Balcanilor, a finanţat tânărul regat român, precum şi prima cale ferată şi războiul româno-ras. Numai în 1880 liberalii au reuşit să înfiinţeze un sistem naţional bancar, strâns legat de Banca Naţională; însă sistemul bancar evreiesc s-a menţinut puternic până la criza din 1931, când Banca Naţională, guvernată de Manoilescu, a ajutat băncile creştine, dar a împins banca Marmoroş Blank la lichidare.

Una din ironiile istoriei este că victoria germană asupra României în 1916 a fost cea care a adus mai întâi evreilor egalitate deplină. Până atunci exista o „egalitate excepţională”, concesie făcută lui Bismarck care a susţinut cauza evreilor români la Congresul de la Berlin. Dar numai 2000 de evrei – statisticile evreieşti susţin că doar 700 – fuseseră naturalizaţi în

România din 1877 până la războiul mondial.

Imediat ce dominaţia germană asupra României s-a dezintegrat, bărbaţii de stat români s-au grăbit să abroge legile privind egalitatea promulgate de nemţi. Însă, în 1919, sub presiunea Aliaţilor, de voie, de nevoie, ei au promulgat o lege a cetăţeniei destul de mulţumitoare şi astfel lupta de un secol a evreilor din Vechiul Regat pentru drepturi civice a luat sfârşit şi a început lupta lor pentru a păstra aceste drepturi. Pentru că sentimentele faţă de evrei au rămas aceleaşi. În momentul când noua Constituţie română a intrat în vigoare, mişcarea antisemită naţională a luat amploare. Atunci, dând mâna cu bătrânul antisemit, profesorul Cuza, şi-a făcut Codreanu debutul în politică.

Imediat ce a fost validată Constituţia din 1923, s-a pornit o campanie pentru refuzarea cetăţeniei române evreilor, ceea ce a convenit guvernului liberal al lui Ionel Brătianu şi tuturor celorlalte guverne care au urmat. Prin fraude legale complicate, mii de evrei au fost şterşi de pe listele de acordare a cetăţeniei chiar înainte ca vremelnicul guvern Goga să fi proclamat, în 1933, legea de revizuire a cetăţeniei

evreilor, lipsind astfel aproape 225.000 de evrei de cetăţenie. Această lege, cu toate că nu a fost niciodată abrogată, a afectat existenţa economică a evreilor mai puţin decât era de aşteptat, pentru că, după cum spuneau Excelenţele, „ceea ce era scris pe hârtie” avea viaţă scurtă în România şi putea fi uşor ocolit dacă ungeai pe cine trebuia. Era greu numai pentru cei care nu aveau bani destui pentru acest *bacşiş*[29].

Antisemiţii români nu adoptaseră încă teoria antisemitismului rasial. Concepţia lor antisemită era economică şi religioasă. Reproşul cel mai frecvent adresat evreilor era „Madame” Lup eseu şi intermediarii evrei.

După părerea antisemiţilor români, intermediarii evrei construiseră un sistem diabolic pentru a-i robi pe ţărani. Iar Lupeasca ar fi fost iertată poate mai uşor dacă ar fi fost copilul natural al vreunei femei de stradă, dar de religie ortodoxă. Originea ei evreiască însă nu avea cum s-o combată. Poporul român se simţea umilit de faptul că regele îşi părăsise regina lui legiuită pentru o evreică. Acum aruncau asupra ei

29 Autoarea se referă probabil la războiul cu turcii din 1877-1878. (N. I.)

vina tuturor nenorocirilor care se abătuseră asupra ţării, şi considerau că întreaga seminţie evreiască era răspunzătoare de existenţa doamnei Lupescu.

În această atmosferă de capitulare ruşinoasă şi de ură superstiţioasă se pregătea scena pentru alte dezastre şi mai mari. Înainte ca arşiţa verii să fi trecut, Carol mai cedase încă 57 178 kilometri pătraţi din teritoriul ţării. România Mare se redusese acum aproape la proporţiile de dinainte de război.

Într-adevăr, aşa cum era de aşteptat, cedarea Basarabiei a fost îndemnul dat Ungariei şi Bulgariei de a-şi ridica pretenţiile asupra Transilvaniei şi Dobrogei, alte felii întinse şi fertile ale României Mari. Lupta pentru aceste teritorii a început cu adevărat în iulie, când contele Teleki şi contele Czaki, oameni de stat maghiari, au plecat fără veste la München pentru a se întâlni cu Hitler. La auzul acestei ştiri, românii, inclusiv cei de la Athénée Palace, şi-au ieşit din fire la gândul că ungurii se întâlneau singuri cu Hitler şi că nu era nimeni de faţă care să prezinte versiunea românească a litigiului. Apoi, ca în toate tragediile clasice, a urmat o clipă de răgaz, când lucrurile au părut să se îndrepte. Ungurii l-au văzut pe Hitler şi au

plecat – şi nu s-a întâmplat nimic. Timp de 48 de ore fiecare piccolo din hotel, fiecare coafeză de la Ionică coaforul, toată lumea din holul Athénée Palace-ului spuneau că, în realitate, Führerului nu-i plăceau ungurii şi că i-a trimis înapoi cu mâna goală. Mai mult ca sigur, adăugau ei cu optimism, Hitler era mult prea ocupat cu planurile de invazie a Angliei ca să-şi mai piardă vremea cu Balcanii.

Acest optimism a fost însă de scurtă durată. La 26 iulie, oamenii de stat români au fost convocaţi la Salzburg, unde Hitler şi Ribbentrop le-au pus în vedere să se consulte imediat cu ungurii şi cu bulgarii şi să găsească o soluţie la problemele lor frontaliere. Cineva care a fost de faţă mi-a spus că întâlnirea între Gigurtu şi Manoilescu şi Führer a decurs destul de civilizat. Hitler s-a arătat binevoitor şi răbdător, ascultând cu atenţie, fără să promită nimic, afirmând însă că nu-l interesa politica balcanică, ci numai economia balcanică. A aruncat chiar o privire fugară pe documentele aduse de români, dar le-a respins cu o mişcare indiferentă a mâinu, spunând: „Ajungeţi mai întâi la o înţelegere cu ungurii şi cu bulgarii. În ceea ce priveşte viitorul, am idei mai bune pentru voi decât

tot ce-mi puteţi arăta aici”.

Rezultatele la care s-a ajuns la Salzburg i-au înfuriat pe românii sătui de a se juca de-a marea putere şi resemnaţi la ideea să se supună hotărârii paterne a lui Hitler. Dar Hitler a refuzat să ia o hotărâre şi a aruncat răspunderea asupra românilor care s-au simţit păcăliţi. L-am întrebat pe conte care putea fi planul lui Hitler în această chestiune, căci românii şi ungurii lăsaţi de capul lor nu vor ajunge niciodată la o înţelegere. Contele a replicat cinic că nimeni nici nu se aştepta la aşa ceva. Führerul voia numai să dea de lucru celor din Balcani până va veni momentul să dicteze el însuşi soluţia.

Un înalt funcţionar nazist de la Ministerul de Externe, tocmai sosit de la Berlin, vedea lucrurile altfel. Cu un suspin, mi-a spus: „Atâta timp cât se va negocia, nu se va trage”. „Cine să tragă în cine?”, l-am întrebat eu, iar el răspunse: „Ungurii în români”.

Am întrebat iar: „Dar de ce nu le spuneţi ungurilor să aştepte până după război?”

„O, nu, spuse înaltul demnitar semeţ, noi nu vrem să facem pe dădaca întregii Europe!”

Asta m-a făcut să intuiesc pentru prima dată că

diplomaţia nazistă nu era atât de inteligentă pe cât crezusem. Germania era *obligată* să facă pe dădaca Balcanilor dacă dorea să-şi îndeplinească ţelul principal: linişte în sfera aprovizionării cu materii prime. Pentru o putere ca Germania nazistă, care-şi aşezase dominaţia asupra Europei prin dictatură şi totalitarism, era o mare greşeală să cadă dintr-odată într-o politică de *laisser aller*. Însă aşa se prezenta politica germană în România, orice ar fi gândit lumea.

Pe măsură ce am văzut felul cum naziştii tratau pretenţiile revizioniste ale ungurilor şi ale bulgarilor faţă de România în decursul săptămânilor şi lunilor următoare, felul meu de a vedea metodele naziştilor s-a schimbat. Până la întrevederea de la Salzburg, credeam că naziştii aveau un plan pentru fiecare fază a stabilirii ordinii noi în Europa, planuri care aşteptau în dosare momentul să fie folosite. Or, observam acum că lucrurile nu stăteau aşa. Naziştii nu plănuiau atât, cât încurcau lucrurile. Ei aveau poate o idee foarte clară despre cum va fi până la urmă noua ordine, dar cert este că, pe parcurs, ei improvizau foarte mult. Ei lăsau la întâmplare faze întregi, încurcau şi experimentau, luau hotărâri după inspiraţia

momentului, reveneau asupra lor şi urmau alte căi. Lucrul pe dibuite pare că nu era un atribut specific imperialismului britanic, ci latura umană a oricărui imperialism. Nici măcar eficienţa şi conştiinciozitatea nemţilor nu erau în stare să se măsoare cu infinitele capricii ale vieţii şi ale omului, şi să facă faţă dinamicii neaşteptate a cuceririlor. Era un gând dătător de speranţă.

În România, felul nemţilor de a încurca lucrurile funcţiona astfel: germanii aveau un model foarte amănunţii pentru organizarea economică a ţării, model pe care-l urmau cu sfinţenie; însă planul lor politic era doar un apendice la acest plan economic. „Linişte în sfera aprovizionării cu materii prime în timp de război" era ideea călăuzitoare, precum şi „Oricare guvern puternic care să poată organiza această linişte". Însă germanii nu puneau nicio râvnă şi se contraziceau în strădaniile lor de a realiza această linişte. Cert este că cea mai proastă metodă de a realiza ţelul lor era să dezbine întreaga ţară, discreditând astfel pe oricine era la putere.

În vederea realizării liniştii în sfera aprovizionării cu materii prime, singura diplomaţie sănătoasă a

Germaniei ar fi fost să se străduiască să pună întreaga chestiune a pretenţiilor revizioniste maghiare şi bulgare la păstrare până după război. Atunci, noua ordine a lui Hitler oricum ar fi făcut ca frontierele de stat să devină nominale şi ar fi lipsit întreaga problemă de toată patima pe care o trezea acum în inima popoarelor. Însă germanii nu au făcut acest efort. Ei au lăsat problema cea mai delicată a Balcanilor să-şi urmeze cursul la timp nepotrivit, şi, de aici, încurcătura.

Nu era nimic strălucit în felul în care orbecăia diplomaţia germană surprinsă la fiecare cotitură de evenimente care luau formele cele mai neaşteptate. Chiar cei mai înfocaţi admiratori ai Führerului trebuiau să recunoască că celebrul al şaselea simţ al lui Hitler nu se manifesta în România, dar dacă cineva atrăgea naziştilor atenţia asupra risipei implicate în aspectele materiale, emoţionale şi psihologice ale metodei lor, ei replicau cu dezinvoltură: „O, noi ţinem întotdeauna dinainte socoteală de erori şi calcule greşite”.

Dar nu acesta era motivul pentru care felul lor de a zăpăci lucrurile nu ieşise prea prost. Adevărul era că

nimic nu poate să iasă prost pentru cel care deţine monopolul puterii – atâta timp cât îl deţine.

Patima care înconjura problema revizionismului teritoriilor româneşti era centrată mai ales asupra Transilvaniei. Nimeni nu-şi prea ieşea din fire pentru sudul Dobrogei, anexat de România după războiul balcanic din 1913 mai ales din motive strategice. Carol ar fi putut ceda acest teritoriu de 7 753 kilometri pătraţi, cu o populaţie de 380.000 de oameni, fără să-şi piardă prea mult din reputaţie, de n-ar fi fost inima Reginei Maria păstrată în castelul de la Balcic. Regina fusese fermecată de această regiune, unde mormintele sciţilor formau mici „tumuli” aşezaţi de-a lungul întinselor câmpii pustii, unde prin sate se mai ridicau minaretele moschelelor, iar tătăroaicele cu şalvari îşi mai acopereau gura potrivit obiceiului islamic. Regina Maria îşi construise la Balcic un mic palat, cu terase şi o grădină în stil englezesc, care cobora până la ţărmurile Mării Negre. Vântul sălbatic de deşert şi căldura soarelui strălucind ca în Africa făcea ca seminţele aduse din Anglia să încolţească şi să înflorească în mărimi şi culori întâlnite numai în basme. Dar pe lângă dragostea ei pentru aceste

meleaguri, nu era singurul motiv pentru care regina dorise ca inima ei să rămână aici. În ciuda slăbiciunilor ei, frumoasa regină avusese pentru România Mare o ambiţie nemăsurată. Cu simţul ei pentru gesturi simbolice, ea voise ca, prin această ultimă dorinţă, să-şi oblige urmaşii să nu renunţe niciodată la Balcic şi la provincia din jur. Când a murit, în 1938, regina nu şi-ar fi putut închipui că doi ani mai târziu, în 1940, frica, slăbiciunea şi defetismul îi vor întuneca ţara în aşa măsură încât familia ei nu se va mai gândi să se lupte pentru pământul căruia îi încredinţase inima, ci se va pierde în discuţii sterile, unde să o mute.

În contrast cu Dobrogea, Transilvania era adevărată dinamită. Tratatul de la Trianon atribuise Transilvania României, în 1920, şi această provincie reprezentase cea mai strălucită pradă pe care România o câştigase din războiul mondial. În ciuda faptului că Transilvania aparţinuse Ungariei din 1868 şi monarhiei austro-ungare încă din 1690, Puterile Aliate au justificat transferul Transilvaniei către România prin marea minoritate românească care trăia în Transilvania.1

Ungaria nu a recunoscut niciodată Tratatul de la Trianon, şi timp de douăzeci de ani nu a dat voie ungurilor sau altcuiva să uite nedreptatea tratatului. Pe clădirile oficiale din Ungaria drapelele au rămas coborâte în bernă în semn de doliu în toată această perioadă, iar capii familiilor ungureşti spuneau „Nem Nem Soha" (ceea ce înseamnă „Nu, niciodată nu ne vom supune Dictatului de la Trianon") când se aşezau la masă să-şi mănânce gulaşul. Când Hitler a început să-i obişnuiască pe clienţii berăriilor de la München! Recensămintele austriece şi ungare au fost amândouă de acord că românii erau populaţia cea mai numeroasă din regiune şi forma o majoritate cel puţin relativă. A se vedea de ex. Sabin Mânuită, *Studii asupra demografiei istorice a României* (Cluj, 1992), ed. Ioan şi Sorina Bolovan. Transilvania a făcut parte din monarhia habsburgică cu baza ia Viena din 1690 până în 1867, când Imperiul s-a scindat în monarhia dualistă austro-habsburgică. Era regiunea în care populaţia originară românească s-a format din amestecul trupelor romane şi colonişti cu populaţia dacă indigenă, între secolele al doilea şi al şaselea după Cristos. Vezi Kurt Treptow, *A History of Roman*

ia (Iaşi: The Centre for Rumanian Studies, 1997). (*N. ed.*) cu expresia „cătuşele de la Versailles”, propaganda ungară purtase deja până în colţurile cele mai îndepărtate ale lumii protestele ungurilor împotriva încătuşării de la Trianon. Ungaria a fost astfel prima ţară învinsă ce a făcut fără încetare o politică revizionistă de care s-a ţinut fără a accepta niciun compromis.

Când în cele din urmă Adolf Hitler s-a ridicat la putere şi succes pe valul politicii sale revizioniste împotriva Tratatului de la Versailles, el a devenit campionul firesc al tuturor pretenţiilor revizioniste rezultate din războiul mondial, iar ungurii se aşteptau ca el să-i susţină în anularea Tratatului de la Trianon imediat ce el însuşi va reuşi să anuleze Tratatul de la Versailles. La dezmembrarea Cehoslovaciei în 1938 şi 1939, Hitler a recuperat pentru Ungaria 11 960 kilometri pătraţi de teritoriu. Dar mai era de câştigat premiul întâi: premiul întâi era Transilvania.

Din nefericire, nu exista ruci o soluţie echitabilă la chestiunea Transilvaniei în termeni de frontiere de stat. Minoritatea românească era în mare parte aşezată în apropierea graniţei cu Ungaria, iar grupuri

mari din minoritatea maghiară erau răspândite în interiorul ţării, în părţi pe care ungurii înşişi nu puteau spera să le capete înapoi. Nicio rectificare de frontieră nu putea aduce o pace mulţumitoare între Ungaria şi România. Ar fi fost deci rezonabil ca toată chestiunea să fie amânată până după război. Cu autoritatea necontestată de care se bucura Hitler acum, o atare amânare ar fi fost uşor de acceptat. De altfel, nicio explicaţie nu putea răspunde satisfăcător la întrebarea de ce Hitler nu a recurs la această amânare.

Nu se întrevedeau decât două motive care ar fi putut explica acest capitol curios al diplomaţiei naziste: unul era că, pentru Hitler, Tratatul de la Trianon era din punct de vedere emoţional atât de strâns legat de Tratatul de la Versailles, încât revizuirea acestuia a devenit pentru el o obligaţie simbolică, mai importantă decât oricare altă consideraţie de ordin practic. Al doilea motiv, care-l întărea probabil pe primul, era lipsa de încredere crescândă a lui Hitler în Carol.

Din prima zi petrecută la Athénée Pal a ce am constatat că regele Carol al României era o figură

extrem de controversată printre germanii aflaţi la Bucureşti. Unii gândeau că, în pofida doamnei Lupescu, a lichidării gardiştilor, a trecutului său favorabil Aliaţilor şi a lealităţii sale îndoielnice faţă de Axă, Carol era singura persoană în stare să ţină în frâu nestatornica turmă a românilor. Toţi nemţii care cunoscuseră scena românească pe o perioadă mai lungă de timp erau în favoarea lui Carol – Dr. Fabricius, doamna von Coler, foştii bancheri, industriaşii şi oamenii de afaceri germani din Bucureşti. Ei afirmau că regele era singurul om care putea să menţină unitatea României, că era maleabil pentru că era corupt şi că se va produce un vid dacă ar fi forţat să plece. Dar naziştii înverşunaţi şi ceilalţi germani care nu cunoşteau încă România nu vedeau în Carol decât duplicitatea unui om detestat de poporul său, care nu putea fi de niciun folos pentru „Vaterland”-ul lor.

Acest al doilea grup începuse să câştige teren asupra primului, tocmai când ziariştii străini telegrafiau rapoarte despre hărţuiala totalitaristă a noului guvern Gigurtu, la care erau supuşi englezii şi evreii. Însă mai presus de toate, felul în care Carol se

servea de totalitarism era acela care îl făcea suspect chiar faţă de germanii care-l susţineau. Erau toţi de acord că regele era departe de a-şi pune toată râvna în totalitarism. Cea mai bună dovadă pentru ei era întemniţarea generalului Antonescu, singurul bărbat care, după părerea lor, putea forma mult doritul guvern de mână forte, şi faptul că regele nu renunţase la detestata camarilă care-l înconjura în zilele când era pentru Aliaţi şi-i ucidea pe gardişti. Mai erau Urdăreanu, Moruzov, şeful poliţiei secrete, Marinescu, şeful poliţiei. Chiar Gheorghe Tătărăscu, fostul premier favorabil Aliaţilor, tot mai venea la dejun la Palat. Şi mai era Lupeasca, aflată, germanii erau siguri de acest fapt, pe lista de plată a înţelepţilor Sionului.

Într-un sistem de dictatură personală, repetau nemţii, nu contau decât regele şi anturajul său imediat, şi aceştia erau mai germanofobi ca oricând. Pentru ei, cabinetul favorabil Axei al lui Carol nu era decât o faţadă, o combinaţie artificială de grupuri diverse care se supravegheau unii pe alţii şi îşi anulau reciproc influenţa. Încercările de ultimă oră ale lui Carol de a-l împăca pe Hitler păreau tot atât de

nesatisfăcătoare pentru nemţi. În ziua în care inginerii petrolişti englezi au fost expulzaţi din România, Dr Neubacher se exprima sarcastic: „Lipsa de menajamente cu care Carol îi tratează acum pe englezi arată cum ne-ar fi tratat pe noi dacă am fi pierdut”. Iar faţă de noua legislaţie antisemită, reacţia negativă a germanilor a fost aproape comică. O deiudaizare a României de pe o zi pe alta, protestau ei, ar dezorganiza întreaga economie a ţării. Germanii lăsau să se înţeleagă fără înconjur că puritatea rasei româneşti îi interesa mai puţin decât buna funcţionare a maşinăriei economice.

Ziarişti germani mi-au spus că la 12 iulie Carol l-a chemat pe ataşatul militar german şi pe cel al aerului, cerându-le să-l roage pe Hitler să trimită o misiune militară la Bucureşti. Ideea lui Carol era desigur să-i sperie pe unguri, pe bulgari şi pe ruşi în suficientă măsură ca să nu pună la cale cotropirea altor teritorii. Nemţii s-au simţit ultragiaţi: „De ce s-ar bate oamenii noştri pentru Carol, care nici măcar nu crede că noi vom câştiga războiul, dar încearcă numai să ne ducă cu vorba până la victoria englezilor?” întrebau ei.

Totul părea de foarte prost augur pentru Carol şi adeseori când mă uitam la palatul său alb, mă întrebam dacă va mai fi aici ca să vadă anexa terminată.

În toiul acestor evenimente, Edith von Coler a fost rechemată în Germania. Pe la mijlocul lui iulie, un comunicat al Casei Regale a anunţat că doamna von Coler a fost primită în audienţă de rege. S-a spus apoi de către unii că această audienţă (obţinută fără ştirea Dr. Fabricius) a fost cauza dizgraţiei care se abătuse asupra ei. Oricare ar fi fost motivul, ea şi-a luat rămas bun de la noi câteva zile după aceea, spunând că pleacă numai pentru câteva săptămâni. Dar, după o pauză, adăugă: „Se pare că şefii mei de la Berlin nu mai au nevoie de mine aici. S-ar putea să nu mă mai întorc”. Alte concentrarii nu a făcut, dar gârea deprimată.

Proprietarul de ziar care semăna cu Haile Selassie o mângâie pe mână: „*Ma chère*, spuse el, aş vrea ca România să devină protectorat german cu dumneata ca Führer”.

Doamna von Coler făcu o grimasă ca şi cum ar fi fost gata să izbucnească în plâns. Apoi schiţă un

surâs, ne strânse mâna şi plecă. Soarele lumina părul ei blond şi opalele verzi purtate la urechi.

„Sper, mărturisi Negusul, că *chère Edith* nu va fi internată într-un lagăr de concentrare. Nu-ţi arde de glumă când pierzi orice sprijin într-o ţară totalitară”. „Dar de ce şi-a pierdut sprijinul?” am întrebat eu.

„Pentru că a fost prietenă cu cine nu trebuia: cu regele, cu Malaxa, cu Tătărăscu, Gafencu, Brătianu, Maniu”.

„Dar o vreme prietenia cu ei a adus foloase Germaniei, căci doamna von Coler a reuşit să-i desprindă pe aceşti oameni de francezi”.

„Da, dar acum sunt pe ducă. Iar duşmanii Edithei vor spune că s-a învârtit mereu printre anti-nazişti, anti-gardişti şi internaţionalişti”. Negusul îşi scutură bărbuţa ascuţită şi spuse: „Nu spuneţi nimănui, dar rechemarea Edithei înseamnă amurgul zeilor şi mai ales amurgul lui Carol”.

Dacă musafirii de la Athénée Palace erau aproape cu totul lipsiţi de informaţii în aceste zile când evenimentele se desfăşurau atât de repede, cei din afară se pierdeau în desişul conjecturilor şi zvonurilor celor mai contradictorii. Ziarele nu

pomeneau nimic de viitoarele negocieri cu Ungaria şi Bulgaria, nici măcar că fuseseră întreprinse în urma insistenţelor lui Hitler. Îngropate printre rapoarte lungi despre invincibilitatea Axei, apăreau din când în când scurte declaraţii oficiale cum că toate zvonurile despre noi cedări de teritorii erau minciuni sfruntate… Se pare că niciodată o criză nu a fost manevrată cu mai puţină minte ca aceasta.

Sute de oameni au fost interna ti în lagăre de concentrare, învinuiţi de a fi răspândit ştiri false. Majoritatea erau evrei şi comunişti, însă vreo câţiva dintre cei mai plăcuţi reprezentanţi ai marilor familii româneşti, care aveau obiceiul să se aşeze în holul hotelului cu ziariştii străini, au fost ridicaţi de poliţie în timp ce-şi luau apetitivul în hol.

În toate prăvăliile de pe Calea Victoriei puteai auzi zvonuri alarmiste, anume că Hitler făcuse România cadou lui Stalin; că Hitler promisese Transilvania lui la rol cu condiţia să trimită pe Lupeasca în străinătate; că ungurii erau deja pe cale să intre în Transilvania şi bulgarii în Dobrogea, şi că Hitler transforma în protectorat ceea ce rămânea. Cu toate că lipseau cu desăvârşire comunicatele oficiale,

cele neoficiale circulau peste tot. Erau memoriile lui Maniu care protesta împotriva oricărui fel de negocieri. Maniu însuşi era transilvănean şi problema trezea în el o patimă deosebită. Unele memorii erau contrasemnate de Gheorghe Brătianu şi de alţi liberali de seamă, precum şi de fruntaşi ai partidului ţărănesc. Ei susţineau că nicio palmă de teritoriu românesc nu trebuia cedată fără luptă.

„Dar dacă vă luptaţi cu ungurii şi cu bulgarii, vor veni ruşii şi vă vor înghiţi”, spunea un corespondent străin unuia din aceşti fruntaşi.

Acesta răspunse cu amărăciune: „Mai bine ar fi ca toţi românii să fie uniţi sub steaua sovietică decât să trăiască despărţiţi într-un Ostraum[30] dominat de Hitler”.

Această declaraţie făcută de un bărbat de stat român liberal, care fusese întotdeauna mai potrivnic ruşilor decât germanilor şi care părea în ultimul timp să se fi resemnat cu colaborarea cu Germania, era uluitoare. Însă românii erau atât de disperaţi de perspectiva pierderii provinciei lor îndrăgite, încât orice soluţie, chiar anexarea totală de către Rusia,

30 Spaţiu răsăritean. (N. I.)

părea preferabilă. Ceea ce arăta în ce măsură, doar prin desfăşurarea problemei Transilvaniei, diplomaţia germană a pierdut bunăvoinţa bărbaţilor de stat români.

Apoi, deodată, guvernul român a hotărât să trezească interesul mondial pentru perspectiva românească asupra chestiunii Transilvaniei, şi i-a poftit pe ziarişti străini să facă o excursie în zona disputei din jurul frontierei româno-ungare. Având în vedere că timp de douăzeci de ani ungurii s-au străduit să influenţeze străinătatea în favoarea lor, efortul de ultimă oră al românilor părea zadarnic. Dar se ştie că cei ce au sunt mai nepăsători în privinţa propagandei decât cei care râvnesc la bunul vecinului.

Grupul de ziarişti care a plecat în vagonul de dormit al trenului de Cluj la 15 august 1940 se compunea în mare majoritate din americani, cărora li s-au alăturat câţiva elveţieni. Ziariştilor germani nu li s-a permis să participe la excursie pentru că s-ar fi putut interpreta că Germania avea vreun interes în Transilvania într-un moment când Berlinul prefera să se ţină deoparte. Italienii au urmat exemplul nemţilor, iar englezii şi francezii nu au fost poftiţi. Americanii s-

au prezentat in corpore.

Ideea care stătea la baza excursiei era să ne dovedească că cea mai mare parte a populaţiei din această zonă de frontieră era românească şi că ungurii locuiau numai în oraşe. Noi ştiam bine acest lucru, pentru că în ultimele două săptămâni înainte de plecare, fusesem bombardaţi cu hărţi de tot felul, care arătau distribuţia ungurilor, a germanilor şi a românilor în Transilvania. Şi chiar dacă am fi întâlnit unguri, sentimentele noastre tot nu s-ar fi schimbat pentru că, de fapt, eram toţi de partea românilor, pentru că ne plăcea ţara şi oamenii şi pentru că eram împotriva ordinii mondiale înjghebate sau propuse de Hitler. Cu toate acestea, domnii de la Ministerul român al Propagandei nu ne-au slăbit niciun moment din ochi şi au descurajat orice iniţiativă personală. În fiecare maşină, unul din aceşti domni ne inunda neîncetat cu propagandă şi asculta conversaţiile noastre.

Nu ne opream în oraşe decât peste noapte; oraşele fiind populate cu precădere de unguri, erau considerate ca teren primejdios. În schimb, circulam cu orele printr-o regiune foarte frumoasă, străjuită de

munţi, şi treceam prin sate româneşti, ceea ce ar fi fost foarte plăcut dacă drumurile nu ar fi fost atât de proaste. Nu se vedea rezultatul milioanelor de lei ce ni se spunea că au fost investite în drumuri, şi nu era de mirare dacă în Transilvania corupţia fusese atât de mare încât, cu câteva luni înainte, toţi prefecţii civili fuseseră înlocuiţi cu prefecţi militari.

La fiecare câteva sute de metri drumurile erau blocate cu baricade din sârmă ghimpată şi bârne de lemn, şi soldaţii ne opreau. Soldaţii arătau cumsecade şi vorbeau puţin, şi păreau destul de nemâncaţi, pentru că ceea ce se întâmplase cu banii pentru şosele se întâmplase şi cu banii pentru hrana soldaţilor: se opriseră undeva între Ministerul de Finanţe şi locul de destinaţie.

Am trecut prin multe sate româneşti şi ne-am oprit aproape în toate. Ţărani în haine de sărbătoare se adunau în jurul maşinilor şi strigau: „Trăiască Preşedintele Roosevelt!” [31]Ca atare, cei de la Ministerul Propagandei doreau să credem că ovaţiile erau spontane.

Fostele Excelenţe de la Athénée Palace şi toţi cei

31 în româneşte, în original. (N. t.)

care iubeau România îmi spuseseră mereu că nu trebuie să judec ţara după oamenii pe care-i întâlneam la Bucureşti, pentru că cei care contau erau ţăranii. Şi aşa era. Ţăranii români erau într-adevăr frumoşi în felul lor uscăţiv, cu trăsături de medalie pe feţele lor arse de soare, foarte diferiţi de domnii cu feţe puhave de la oraş. Munceau din greu şi îndurau sărăcia cu resemnare; ochii lor erau blânzi şi încrezători că ai unor copii.

Ceea ce-mi plăcea mai mult era să-i văd lucrând în lanurile de floarea-soarelui, mişcându-se încet în cămăşile lor groase albe de pânză, printre înaltele flori de aur, zâmbindu-ne de departe. Zâmbeam şi noi şi strigam „Sănătate!” [32]Şi am fi dorit să nu mai fie niciodată război sau vreo altă tulburare care să-i îndepărteze pe aceşti oameni de lanurile lor

Am constatat în această excursie că ţăranii transilvăneni, chiar şi ungurii, erau foarte mulţumiţi de cârmuitorii lor români. Prin reforma agrară, 540.000 de ţărani fără pământ fuseseră împroprietăriţi şi ei se temeau că-l vor pierde dacă treceau la unguri. Deoarece, nu numai că în Ungaria

32 în româneşte, în original. (N. t.)

nu se făcuse nicio reformă agrară, dar ungurii au anulat reforma agrară în regiunile din Cehoslovacia pe care le-au căpătat în 1938 şi 1939.

Ungurii din oraşe formau un grup nemulţumit şi ursuz, relaţiile dintre intelectualii unguri şi autorităţile româneşti fiind deosebit de proaste. Ungurii aşteptau *Ziua cea Mare*, când Transilvania va redeveni ungurească. Numeroasa populaţie evreiască din Transilvania se găsea în nefericita situaţie de a trebui să aleagă între antisemitismul românesc şi antisemitismul maghiar, şi preferau antisemitismul maghiar. Dat fiind că fuseseră coloana vertebrală a simpatiilor promaghiare timp de douăzeci de ani, evreii îşi închipuiau acum că antisemitismul unguresc nu va putea fi la fel de rău ca cel românesc.[33] Ungurii, argumentau ei, erau un popor prea puţin numeros pentru a putea umple tot spaţiul pe care voiau să-l cucerească. Ei nu puteau reuşi aceasta decât

33 Ceea ce s-a dovedit a fi o tragică eroare de calcul, deoarece regimul unguresc a trimis aproape 90 000 de evrei din nordul Transilvaniei să moară în lagărele de concentrare germane, în timp ce au fost mulţi care s-au refugiat in România. A se vedea Sabin Manuilă şi Wilhelm Filderman, The Jewish Population in Roman ia dţiring World Wnr II (Populaţia evreiască în România în timpul celui de-al doilea război mondial) (Iaşi, 1994), şi Eva Hevman, The Dian/ of Eva lîeifitttm (Jurnalul Evei Hevman) (Ierusalim, 1974). (N. ed.)

asimilând alte minorităţi. Astfel, prin puterea obişnuinţei, ungurii îşi vor schimba politica antisemită şi-şi vor relua vechiul obicei de a-şi maghiariza propriii evrei. Cu toate că era îndoielnic că aşa se vor petrece lucrurile în Europa de Est dominată de Hitler, era evident ca recenta legislaţie antisemită din România cu siguranţă nu putea fi în avantajul evreilor din Transilvania.

Am auzit multe poveşti cumplite despre metodele de maghiarizare aplicate de unguri în timp ce erau la putere în Transilvania. Un român mi-a spus că atunci când mama sa a vrut să-l înscrie la liceu, directorul i-a spus: „Cum, un tânăr român? Nu are nevoie să meargă la şcoală. Să se ducă să păzească porci”. Cert este că ungurii făcuseră românilor viaţa foarte grea, în timp ce românii erau mai îngăduitori.

Însă mai speriaţi chiar decât românii de perspectiva dominaţiei ungare erau germanii transilvăneni, care purtau toţi costume din gabardină neagră, croite pe corp, cu cizme înalte, foarte asemănătoare cu o uniformă de şofer, costumul ce-l purtaseră când se aşezaseră în Transilvania în secolul al XVIII-lea. Erau convinşi că nimic mai rău nu li se

putea întâmpla decât să cadă sub legile maghiare. Din cauza Bisericii romano-catolice, principalul instrument de maghiarizare, explicau nemţii, ei erau mult mai expuşi la maghiarizare decât românii ţinuţi deoparte prin crezul lor ortodox. Nenumăraţi germani se topiseră complet în naţiunea maghiară, dar de data aceasta ei se declarau hotărâţi „să lupte la cuţite pentru *Volkstum-uy* lor”. Tinerii germani spuneau că nimic nu le-ar fi fost mai pe plac decât să se lupte cu ungurii.

„Ce veţi face dacă Führerul vostru va hotărî ca judeţul vostru să treacă la Ungaria?” l-am întrebat pe unul din germanii de frunte din Transilvania.

„Nu pot să cred că Führerul ne va face aşa ceva, răspunse el. Dar bineînţeles, adăugă după un timp de gândire, ce vrea el, asta vom face, dar ar fi cel mai mare rău ce ni s-ar putea întâmpla”.

Era evident că germanii din Transilvania nu aveau niciun litigiu cu românii. îi detestau pe unguri, dar mai întâi de toate erau germani.

Bărbaţi de stat transilvăneni, printre care rezidentul regal Tătara, prieten cu Maniu, se exprimau cu amărăciune: „Noi avem doi duşmani,

Budapesta – şi Bucureştiul”. Ei voiau să se lupte pentru Transilvania, de ar fi doar pentru a-şi salva onoarea şi respectul neamului lor. Dar în sinea lor simţeau că regele se va eschiva din nou.

În timp ce noi traversam Transilvania cu maşina, o delegaţie ungară militară şi diplomatică se întâlnea cu o delegaţie română la Turnu Severin, pe Dunăre. Această întâlnire era menită doar să-i facă pe plac lui Hitler; în realitate, între oferta românilor şi pretenţiile ungurilor era o diferenţă ca de la cer la pământ, încât baza pentru negocieri era nulă. Ungurii cereau aproape 60.000 de kilometri pătraţi (din 62 229), iar Valer Pop, delegatul român, el însuşi transilvănean, întâmpină această cerere uluitoare cu o vagă ofertă de schimb de populaţie şi teritoriu proporţional cu surplusul ungar. Au urmat câteva zile de tocmeli fără rezultat şi negocierile s-au întrerupt.

După o ultimă şedinţă, în care amândouă părţile au căzut de acord că nu au găsit nimic asupra căruia se puteau înţelege, delegaţii români s-au simţit foarte mulţumiţi, pentru că „au arătat ei ungurilor” că nu erau dispuşi să cedeze. Dar nu s-au simţit multă vreme mulţumiţi. Când au telefonat la Bucureşti

pentru a raporta întreruperea negocierilor, regele, furios, le-a spus că negocierile trebuiau reluate cu orice preţ. Astfel, românii au fost obligaţi să se ducă la diplomaţii unguri şi să-i roage să reia negocierile. Ungurii, fără niciun menajament pentru români, au declarat că, de data aceasta românii vor trebui să vină în Ungaria, şi duşi au fost.

Două zile mai târziu, Ribbentrop şi contele Ci ano i-au convocat pe oamenii de stat români şi maghiari la Viena. De data asta, toţi s-au gândit, uşuraţi, că în sfârşit problema va fi rezolvată o dată pentru totdeauna şi, lucru destul de curios, românii erau deosebit de bine dispuşi faţă de această perspectivă. În ciuda faptului că se alăturaseră Axei cu numai câteva săptămâni înainte, ei se simţeau parteneri acceptaţi definitiv, care vor fi trataţi ca atare. Şi chiar germanii admiteau că pretenţiile etnice ale românilor se vor adapta mai bine în Noua Ordine a Führerului decât pretenţiile revizioniste pătimaşe ale ungurilor. Germanii, spuneau ei, nu voiau ca spaţiul românesc să se micşoreze prea mult şi se înţelegeau mai bine cu românii mai paşnici decât cu ungurii care erau mereu ofensaţi pentru că nu erau ca germanii şi germanii ca

ungurii. Germanii credeau că românii vor fi obligaţi să cedeze câteva judeţe de la graniţă, în niciun caz cei 60.000 de kilometri pătraţi pretinşi de unguri.

Nimic nu părea să tulbure liniştea românilor până vineri 30 august. În după-amiaza aceea l-am întâlnit pe

Dr, Neubacher care arăta foarte palid. Îmi spuse că Hitler hotărâse că românii vor trebui să cedeze 45.000 kilometri pătraţi din Transilvania.

Am spus: „Doamne, cum vor primi această veste?”

Dr. Neubacher dădu din umeri şi păru deprimat. „Crede-mă, spuse el, totul este pentru mine la fel de neaşteptat ca pentru orişicine. După câte ştiu, Ribbentrop s-a dus la Viena cu propunerea ca românii să cedeze patru judeţe de la graniţă. Ceva ce încă nu ştiu trebuie să se fi întâmplat în ultimele patru zile”.

Dacă decizia de la Viena a provocat un şoc până şi nemţilor, din disperarea românilor se putea isca orice. Toată noaptea de joi spre vineri candelabrele din sala cea mare a palatului lui Carol au stat aprinse, în timp ce un şir lung de limuzine aştepta din nou în curtea palatului. Nimeni nu s-a simţit îngrijorat în

noaptea aceea, pentru că din cauza cenzurii toată lumea credea că s-a adunat Consiliul de Coroană pentru a delibera asupra propunerilor venite de la Viena. Nu ştia nimeni că nu erau propuneri de niciun fel.

Se pare că Ribbentrop şi Ciano nici nu s-au îngrijit să treacă prin procedura de arbitraj, ci au pus în faţa ungurilor o propunere care nu admitea nicio discuţie, iar românilor le-a dat un ultimatum în sensul că trupele germane, ungare şi ruseşti se vor pune în mişcare dacă nu acceptau arbitrajul în termen de şase ore.

Astfel, în acea noapte de joi spre vineri, Consiliul de Coroană a dezbătut acceptarea sau refuzul destinului hotărât de Hitler. A fost o şedinţă dramatică. Ieşit din minţi de disperare şi umilinţă, cu ochii injectaţi de sânge şi cu frumosul său păr blond răvăşit, încercând să-şi stăpânească nervii cu whisky, regele vorbea de sinucidere. Cu întreaga sa siguranţă de autocrat pierdută, incapabil să-şi adune gândurile şi încă şi mai puţin în stare să ia o hotărâre, zdrobit de primul impact al dezastrului care lovea România şi dându-şi seama de propria sa vină, căuta ajutor pe

lângă întristaţii săi consilieri ale căror sfaturi le nesocotise de atâtea ori – oameni cinstiţi ca Maniu care-l adusese la putere şi căruia i se rupea inima pentru pierderea Transilvaniei, ceilalţi fruntaşi transilvăneni care cereau intrarea în acţiune şi bărbaţii de stat mai în vârstă care văzuseră ridicarea României Mari.

Dar niciun ajutor moral nu putea veni de la ei în această oră întunecată. S-a spus mai târziu că Patriarhul a ţinut o cuvântare înflăcărată împotriva acceptării condiţiilor de la Viena. La fel a procedat şi bătrânul profesor Cuza. Era ceva patetic în acest „măreţ apostol" al antisemitismului european care avusese o părere atât de bună despre „Marele Führer al Marelui Reich German" ca realizator al celor mai îndrăzneţe vise antisemite ale sale şi care acum trebuia să-l urască pe Hitler pentru că-i sfâşia ţara în bucăţi. Bineînţeles, Maniu s-a pronunţat în favoarea luptei pentru Transilvania. De aceeaşi părere erau şi majoritatea celorlalţi politicieni mai în vârstă care văzuseră ridicarea României Mari. Pentru acceptare erau însă Gheorghe Tătărăscu, fostul premier favorabil Aliaţilor, detestat de germani, precum şi

militarii care erau de faţă. Ei ştiau că armata română nu era în stare să lupte. Pentru acceptare era şi tatăl lui Codreanu, care participa la Consiliul de Coroană ca reprezentant al mişcării gardiste, prin tradiţie favorabilă Axei. Gheorghe Brătianu, care fusese odată campionul apropierii germano-române şi care ar fi votat cu siguranţă împotriva acceptării condiţiilor de la Viena, era mobilizat şi nu a putut ajunge la timp la Bucureşti pentru a asista la Consiliul de Coroană. Alţi doi politicieni transilvăneni care ar fi votat de asemenea împotriva acceptării, nu au putut veni. S-a votat pentru acceptare cu o foarte mică majoritate.

Toate acestea s-au aflat mult mai târziu. În cursul zilei de vineri totul era senin. Ziarele nu spuneau nimic despre ceea ce se desfăşurase la Viena, iar lumea care trecea prin faţa palatului observa lungul şir de limuzine fără presimţiri sumbre.

Noaptea de 30 august a fost deosebit de plăcută, călduroasa, dar se simţea o adiere de toamnă. În acea noapte, românii au aflat de hotărârea de la Viena, cu năprasnică iuţeală, prin radiourile german şi ungar. Şocul asupra naţiunii a fost înspăimântător. În seara aceea luam masa în grădina care prelungea salonul

verde. Era multă lume, dar se vorbea în şoaptă şi lipsea orice animaţie. Străinii erau serioşi, iar românii plângeau fără să se ascundă. Chiar şi chelnerii, căliţi de câte văzuseră în viaţa lor, aveau ochii roşii.

Nimeni nu vedea cum putea arbitrajul de la Viena să contribuie la îndreptarea nedreptăţii de la Trianon. Părea o hotărâre de o nedreptate strigătoare la cer, care nu rezolva nimic, lipsită de imaginaţie, sterilă, fără umbra unei idei de organizare. Nu putea să iasă de aici decât o nemulţumire generală împotriva Germaniei, umplându-i pe români de amărăciune şi lăsându-i pe unguri tot nemulţumiţi. Era una din deciziile care te făceau să te îndoieşti dacă Hitler avea într-adevăr calităţile necesare ca să creeze o nouă ordine. Dacă avea, această primă tentativă nu le punea în evidenţă. Arbitrajul de la Viena nu era întru nimic mai bun decât tot ce rezultase din Tratatul de la Versailles. Posomorâţi, dar fără să se pronunţe, la fel recunoşteau şi germanii. Ei dădeau de înţeles că Ciano îi forţase mâna lui Ribbentrop, pentru că italienii au fost întotdeauna favorabili ungurilor şi purtau pică românilor care cooperaseră în sancţiunile împotriva Italiei. Aceasta

însă era o slabă explicaţie. Ribbentrop nu era omul care să se lase îmbrobodit de Ciano până la a-şi schimba planurile.

Mai târziu în aceeaşi noapte un diplomat german a dat o explicaţie care părea mai plauzibilă. Verdictul de la Viena, a spus el, a fost consecinţa imediată a unei încercări de ultimă oră făcută de Carol pentru a încheia o alianţă militară cu Rusia – bineînţeles împotriva Germaniei – prin trimisul său de la Moscova. Ribbentrop a fost informat de Molotov de încercarea de şantaj a lui Carol scurt timp înainte de plecarea sa la Viena şi, în cele din urmă, a fost convins de lipsa congenitală de lealitate a lui Carol; astfel, Germania a hotărât în ultimul moment să-i facă lui Ciano pe plac şi să atribuie ungurilor partea leului în Transilvania.

Era într-adevăr o explicaţie, dar era greu de imaginat că regele era a fit de prost şi de disperat ca să încerce să-l înşele pe Hitler în acest moment atât de critic. Însă când m-am prezentat cu această versiune la cenzură, ea a trecut cu modificări minore. Cenzorul a spus cu amărăciune: „Nu importă dacă ştirea este adevărată sau dacă provine numai din

propaganda germană. Arată că Axa a vrut să-l pedepsească pe rege şi că noi, poporul, trebuie să suferim pentru greşelile sale”. Ura care mocnea de mult împotriva lui Carol nu mai putea fi reţinută nici chiar de funcţionarii săi.

După cină, în noaptea aceea, piaţa îşi reluase aspectul de criză. Lumea se aduna iar între statuia de bronz a lui Carol 1 şi porţile palatului, observând candelabrele aprinse în sala cea mare de la primul etaj şi curtea plină cu limuzinele miniştrilor şi consilierilor Coroanei. De data aceasta era o mulţime înfuriată străbătută de ofiţeri, preoţi şi comunişti care o întărâtau împotriva „trădării Axei”. Circulau comentarii prin această mulţime, şi era interesant să constaţi cum, de pe o zi pe alta, lovitura cumplită pe care o suferiseră din partea lui Hitler a făcut ca mulţi români să-şi schimbe părerea şi să nu mai creadă în posibilitatea ca el să câştige războiul. În timp ce, doar cu câteva zile înainte, ei credeau că învingerea englezilor nu mai era decât o chestiune de câteva săptămâni, acum chiar oameni apropiaţi de Garda de Fier spuneau: „Nemţii nu par să facă mari progrese cu atacurile lor aeriene asupra Angliei”. Sau: „Hitler

trebuie să cucerească România pentru că nu poate cuceri Anglia”. Mai erau şi cei care spuneau că nu merita să-ţi ieşi din fire pentru arbitrajul de la Viena pentru că românii sigur că vor recăpăta totul foarte repede înapoi de la britanici.

La Braşov, în Transilvania, Gauleiterul Hiihnlein se înapoiase în aceeaşi zi de la Berlin pentru a asista la cursele de automobile; o mulţime înfuriată i-a smuls de pe maşină steagul cu svastică şi I-a călcat în picioare.

Gigurtu şi Manoilescu, delegaţii români, s-au întors de la Viena sâmbătă. Manoilescu a ţinut una din cuvântările cele mai stranii rostite vreodată de un bărbat de stat într-un moment de cumpănă. A vorbit despre „ceasurile cumplite petrecute la Viena” ca şi cum s-ar fi văzut confruntat cu capul Gorgonei dar nu a îndrăznit să-l descrie. A spus că acceptarea verdictului fusese inevitabilă, fără să spună de ce. Şi a învăluit evenimentele care au precedat verdictul într-un mister încă şi mai adânc, admiţând că negocierile de la Salzburg nu-l lăsaseră să prevadă o astfel de lovitură. După ce a terminat, toată lumea a rămas convinsă că regele încercase să-l şantajeze pe Hitler,

poate printr-o tentativă de încheiere a unei alianţe cu Stalin, şi astfel răsturnase tot planul. Aşa se face că furia poporului împotriva lui Hitler şi Mussolini s-a întors cu toată intensitatea asupra lui Carol şi a camarilei.

La ora cinci după-amiază, duminică, a avut loc în piaţă o demonstraţie de protest împotriva cedării Transilvaniei. Un număr mare de studenţi, cărora li s-au alăturat oameni de toate vârstele şi clasele sociale, strigau: „Nu vrem să cedăm Transilvania! Daţi-ne Transilvania înapoi! Jos cu trădătorii care au vândut România! îl vrem pe Maniu!” Rectorul universităţii a ţinut o cuvântare, urmat de câţiva politicieni liberali şi de fruntaşi ai partidului ţărănesc. Toată lumea plângea! Românii plâng uşor. Deodată s-a produs o comoţie şi jandarmii au început să strige şi să împingă mulţimea. Prefectul a venit în persoană împreună cu o companie pe care am luat-o drept un grup de tancuri, un fel de monştri ameninţători de culoare albastră ca cerul, ale căror boturi erau îndreptate asupra mulţimii. Un domn de la Ministerul Propagandei m-a apucat de braţ şi m-a tras repede de cealaltă parte a pieţei tocmai când „tancurile” au început să arunce

puternice jeturi de apă. În mai puţin de un minut, piaţa se golise; nu-mi puteam reprezenta unde a dispărut lumea atât de repede.

Domnul de la Ministerul Propagandei s-a uitat înapoi şi a spus cu amărăciune: „*Aşa* îşi arată guvernul român curajul”.

7

Regele

În toate vremurile, regii nu fost jucăria propriilor lor pasiuni şi a intrigilor tuturor celor destul de apropiaţi de ei pentru a le descoperi părţile slabe şi destul de dibaci şi *de răi cu să-i înşele*.

WIELAND

Ionică, salonul de coafură şi cosmetică de la Athénée Palace, cu alămurile sale strălucitoare şi liniile moderne ale meselor de coafat, seamănă cu holul, barul şi restaurantul hotelului în „negligé”. Acolo ai ocazia să-l vezi pe ataşatul militar preferat, un agent al Gestapoului sau câte un petrolist internaţional, aşezaţi la rând, fără guler, înfăşuraţi în prosoape, cu clăbuc pe faţă, arătând departe de ce va fi produsul finit. Iar ei te văd tocmai cum nu te prinde bine, cu părul ud stând ţeapăn în jurul capului sau cu

bigudiuri.

La Ionică, toaleta bărbaţilor se făcea la parter, în timp ce doamnele erau coafate sus la galerie. Oglinzi peste tot şi nicio perdea. Astfel încât, cu capul plecat pe spate asupra chiuvetei, puteai observa în oglindă cum se cănea mustaţa vreuneia din bătrânele Excelenţe şi, alături de el, cum era bărbierit un fost ministru plenipotenţiar al vreunei ţări sud-americane care se ocupa acum cu contrabandă de droguri şi valută, scoase şi introduse în România pe paşaportul său diplomatic. Fetele de la Ionică erau toate foarte frumuşele şi ştiau pe de rost toate secretele şi intrigile din Bucureşti, în cadrul cărora aveau ele însele câte un rol; se presupunea că fiecare dintre ele lucra pentru una sau alta din poliţiile secrete; dat fiind că toţi diplomaţii străini şi soţiile lor, precum şi toată lumea bună din Bucureşti mergeau la Ionică, locul era foarte potrivit pentru a reţine atenţia serviciilor secrete.

Jacqueline, fata roşcovană care-mi spăla părul, în timp ce-mi freca energic pielea capului cu săpun, întrebă: „Doamnă, credeţi că domnul Popescu va putea rămâne în continuare?”

Toată lumea ştia cine era domnul Popescu. Popescu, un nume tot atât de răspândit în România ca Jones în Statele Unite, era porecla dată de români lui Carol al II-lea. Dacă se ivea vreo dificultate, s-ar fi putut pretinde că era vorba de oricare dintre numeroşii domni Popescu.

„Popescu trebuie să plece, iar *ea* trebuie trasă pe roată”, continuă Jacqueline vărsându-mi peste gât apă prea fierbinte.

De vinerea trecută, de când au aflat de verdictul de la Viena, bucureştenii de toate profesiile erau înfuriaţi împotriva regelui şi a doamnei Lupescu. Era prea multă încordare în aer, o încordare pătimaşă care iradia ură şi răzbunare şi teama de mai rău. Eram într-o marţi, după fatidica zi de vineri; în holul de la Athénée Palace pariurile erau de trei la unu împotriva domnului Popescu. Dar existau fluctuaţii. Se spunea că germanii erau pentru menţinerea lui pe tron, dar după ce-l vor pedepsi bine.

Jacqueline îmi înfăşură un prosop în jurul capului şi şopti: „Va fi o revoluţie dacă nu pleacă imediat. Nu se poate să-şi bată joc de popor în aşa hal!”

Mă conduse la o masă unde mă aştepta Monsieur

Robert, cel mai bun coafor de la Ionică. Se spunea la Athénée Palace că Monsieur Robert era în realitate un colonel german deghizat, implantat la Ionică de serviciul secret al armatei germane – un zvon căruia făptura sa neobişnuit de înaltă şi coloritul său blond îi conferea pondere, dar de care erai dispus să nu ţii seama pentru că, oricât de remarcabilă era armata germană, ar fi fost improbabil să poată produce un coafor atât de iscusit ca Monsieur Robert.

„Doamna a văzut articolul din *Universu17*". Întrebă Monsieur Robert în timp ce învârtea bucliţe, aplecat asupra mea. În jurul nostru aparatele de uscat bâzâiau intens, dar trebuia totuşi să fii foarte prudent. Am dat din cap – nu era nevoie să întreb despre ce era vorba. Editorialul din ziua precedentă era în mintea tuturor, un articol sălbatic împotriva lui Carol, care pomenea de zece ani de corupţie, necinste şi incompetentă care au dus la prăbuşirea ţării. Şi *Universul* era cotidianul oficial. Lumea spunea că generalul Antonescu însuşi dictase articolul. Generalul, închis de Carol la Bistriţa, fusese eliberat după arbitrajul de la Viena.

Dar acest articol era nimica toată pe lângă un

manifest pe care Monsieur Robert îl strecurase între paginile revistei Voguela care mă uitam. Semnat de Horia Sima şi distribuit pe la toate cazărmile, manifestul îl trata pur şi simplu pe Carol drept un trădător a cărui duplicitate provocase dezastrul de la Viena, Felul în care încercase Carol să încheie un tratat militar de alianţă cu Stalin era descris în amănunt. Numele doamnei Lupescu figura precumpănitor alături de calificativele cele mai puţin măgulitoare. Era un apel vădit la revoltă!

Monsieur Robert spuse: „Doamnă, sunteţi gata să intraţi sub cască”, şi-mi potrivi aparatul deasupra capului. În timp ce lucra, trecu un domn care se înclină politicos. „Domnul Barbu Ionescu, şopti Monsieur Robert. Cum o fi văzând el lucrurile acum!”

Barbu Ionescu, care părea să aibă în jur de cincizeci de ani, avea o fată galbenă foarte ridată şi gura largă a unui *bon viveur* obosit. Avea o ţinută de o eleganţă uşor demodată, dar dezinvoltă. De sub uscător îl observam cum se aşază la o masă de manichiură. Mă întrebam şi eu ce putea fi acum în mintea acestui om care finanţase exilul şi înapoierea lui Carol.

În anii douăzeci şi începutul anilor treizeci, Barbu Ionescu era un om foarte cunoscut prin capitalele europene şi ocupa mult loc în evenimentele sociale de la Bruxelles, Paris şi Londra. „Un român bogat”, spunea lumea îmbulzindu-se în primitoarea sa casă. Era căsătorit cu o franţuzoaică de familie bună şi avea o fiică frumoasă care îşi făcuse deja din copilărie un renume de călăreaţă desăvârşită. Pe vremea aceea, puţină lume îşi mai aducea aminte cum făcuse Barbu Ionescu avere, iar el era prea mândru ca să povestească. S-a întâmplat aşa: într-o zi, într-un restaurant din Soho, un grup de clienţi mai pretenţioşi s-au plâns de calitatea cafelei; un umil spălător de vase s-a oferit să le facă o cafea cum nu mai gustaseră niciodată. Spălătorul de vase era Barbu Ionescu, care servi în ziua aceea o cafea turcească deasă şi dulce aşa cum o ştia el din România. Reţeta lui Barbu a făcut senzaţie. Iubitorii de cafea s-au repezit în Soho. Barbu a fost ridicat la rangul de chelner, a devenit apoi gestionar şi până la urmă asociat al firmei. Foarte repede „cafeaua Ionescu” a devenit o marcă comercială în toată Anglia. El a extins restaurantul din Soho, apoi a înfiinţat un lanţ de restaurante în care se

servea „cafeaua Ionescu”.

Cu averea agonisită mulţumită cafelei, Barbu s-a lansat în alte afaceri rentabile, devenind într-un timp uimitor de scurt un om bogat cu un domeniu la ţară şi ambiţii politice. Aceste ambiţii, precum şi o adoraţie romantică pentru regele său exilat, l-au îndemnat să-şi ofere sprijinul lui Carol care trăia atunci la Paris cu doamna Lupescu. Carol şi Lupeasca erau ca şi ruinaţi; atunci au început să locuiască cu lunile împreună cu familia Ionescu la Londra şi Bruxelles, iar mai târziu într-un mic castel amenajat de Barbu pentru ei în Belgia.

Guvernul român a aflat curând că la reşedinţa lui Ionescu din Anglia Carol îi primea în secret pe emisarii lui Maniu, şi a fost de-a dreptul alarmat de interesul subit manifestat de Barbu Ionescu pentru aviaţie. Agenţii guvernului român prinseseră de veste că la aerodromul de la Croydon, Ionescu avea un avion mereu pregătit pentru decolare. Aceasta nu putea să însemne decât un singur lucru, gândeau pe drept cuvânt membrii guvernului român: avionul era menit să-l ducă pe Carol înapoi la Bucureşti. Presat de Regina Maria, guvernul englez l-a sfătuit pe Carol să

părăsească Anglia. Astfel, Carol a fost nevoit să plece în Franţa şi, în cele din urmă, să zboare spre România de la aeroportul Le Bourget.

Se spunea că sumele cheltuite de Barbu Ionescu pentru finanţarea exilului lui Carol şi înapoierii sale în România s-ar fi ridicat la câteva milioane de dolari. Oricum, aceste cheltuieli, la care s-au adăugat câteva insuccese financiare, au ajuns să-l ruineze pe Barbu Ionescu. Carol nu s-a gândit niciodată să-i restituie banii. În schimb, i-a conferit un Ordin onorific, o înaltă decoraţie românească deţinută doar de unsprezece persoane.

Barbu Ionescu, soţia şi fiica sa au plecat să trăiască la Bucureşti, sperând că la umbra tronului se va întâmpla ceva care să le amelioreze soarta. Într-adevăr, câtva timp, Barbu intra la Carol când voia, rămânându-i prieten devotat, în cadrul primei camarile, acea în capul căreia se afla bine cunoscutul Puiu Dumitrescu. Barbu a fost lăsat apoi în voia sorţii, conform modului în care Carol şi Lupeasca s-au descotorosit de cei mai mulţi din prietenii lor.

În cazul lui Barbu Ionescu, ei aveau însă o scuză. Barbu, acum sărăcit, a comis mai multe greşeli de

tact. Mai întâi a vândut un ceas pe care i-l dăruise Carol, unei persoane dubioase care s-a lăudat apoi prin tot oraşul, pretinzând că primise ceasul direct de la rege. Barbu a mai folosit prietenia sa cu regele în eforturile disperate de a se pune iar pe picioare în afaceri. În sfârşit, a început să scrie biografia lui Carol.

Istoria acestei biografii este tipic românească. Guvernul a autorizat redactarea cărţii la care a început să colaboreze un ziarist englez. Lucrarea a fost chiar finanţată de guvern. Dar, în acelaşi timp, secretara celor doi autori era pe statele de plată ale Ministerului de Interne şi, bineînţeles, fără ştirea lui Barbu, aducea o copie a fiecărui capitol subsecretarului de stat de la Interne, Titeanu. Aşa cum prevăzuse Titeanu, se pregătea o carte de senzaţie. Primul capitol se numea „Căsătorie şi dragoste" şi trata despre prima căsătorie a lui Carol cu Zizi Lambrino. Al doilea capitol era intitulat „Căsătorie fără dragoste" şi privea mariajul lui Carol cu Regina Elena. Al treilea capitol „Dragoste fără căsătorie" era povestea lui Carol şi a doamnei Lupescu. În acest moment, Titeanu a intrat în acţiune,

a confiscat toate copiile, a expediat pe coautorul englez în Anglia şi, după o percheziţie în casa lui Barbu, a ridicat tot ce era legat de prietenia familiei Ionescu cu regele şi cu „Duduia”, anume scrisori, fotografii, bijuterii, bibelouri.

Barbu nu a înţeles niciodată prea bine ce displăcuse în biografia regală şi, în pofida lipsei de gratitudine a lui Carol, continua să i adore, nu-i dorea niciun rău şi nu l-a şantajat niciodată, aşa cum bănuiau oamenii. El considera că povestea de dragoste a lui Carol era foarte frumoasă, iar coautorul său, care cunoştea piaţa engleză, îi spusese în fiecare zi că această carte va fi un „best-seller”. Ce putea oare să nu fie în regulă? În schimb, ceea ce nu a putut obţine din prietenia şi gratitudinea lui Carol, Ionescu a obţinut din teama acestuia de a fi pus într-o lumină supărătoare. Barbu a primit în sfârşit o modestă pensie şi o mică slujbă într-o fabrică de lădiţe a lui Malaxa. Şi, din când în când, Maiestatea Sa întreba cu multă bunăvoinţă cum îi merge. Gratitudinea nu se număra printre însuşirile lui Carol.

N-am aflat niciodată ce era scris în horoscopul lui Carol, dar trebuie să fi avut o hartă astrologică

deosebit de interesantă dacă se putea potrivi cu imaginea unui rege înzestrat în cel mai înalt grad cu toate calităţile care i-ar fi hărăzit un destin regal reuşit, şi în acelaşi timp toate slăbiciunile care au făcut din domnia sa un fiasco total. Regele Ferdinand, tatăl său, l-a descris odată astfel: „Carol este un băiat foarte bun, chiar foarte inteligent. Dar e ca şvaiţerul: are prea multe găuri”.

Calităţile lui Carol ar fi putut face din el un rege foarte bun: prima dintre ele era sângele moştenit, căci se trăgea din cei mai mari suverani şi din cele mai vestite familii regale din Europa: Regina Victoria a Angliei, ţarul Rusiei Alexandru al II-lea şi Hohenzollernii. În al doilea rând, unchiul său, Carol I, îi dăduse o educaţie care să-l pregătească cu adevărat să devină rege. În al treilea rând, avea o minte foarte ageră şi cultivată şi o curiozitate intelectuală neştirbită de prejudecăţi, rară la un prinţ moştenitor. Când, în timpul exilului său, Carol s-a văzut înconjurat de artişti şi scriitori, dorinţa sa firească de a învăţa şi a înţelege i-a încântat pe aceşti oameni, care îndeobşte nu purtau prea mare interes unor prinţi balcanici în exil. Citea foarte mult, a profund în d cu

migala care-i venea de la sângele său de Hohenzollern. Era surprinzător de bine informat asupra tendinţelor intelectuale ale lumii occidentale. Exilul, cu toate vicisitudinile sale, i-a lărgit orizontul.

Nu încape îndoială că în 1930, în timp ce cobora cu avionul din ceruri asupra României Mari, el avea sincera speranţă că va fi un bun rege pentru poporul său. Când a sosit la Bucureşti, arătând ca un semizeu, înalt, zvelt, elegant, fermecător de amabil, poporul său a uitat de divorţul său de Regina Elena şi de detestata sa metresă evreică pentru care îşi părăsise soţia. Atât de mare a fost bucuria şi uşurarea românilor de a-şi fi redobândit prinţul lor de vis, încât erau în stare să cadă în genunchi în praf înaintea lui. Doar câţiva ani mai târziu, lumea era atât de sătulă de el încât de-abia îndrăznea să se arate pe străzi fără o gardă de nădejde. Slăbiciunile sale, numeroasele „găuri din şvaiţer”, anulau efectul bunăvoinţei, inteligenţei, puterii sale de muncă şi farmecului său personal considerabil încă.

Cu toate că era primul rege Hohenzollern născut în România, Carol nu a scăpat de straniul destin care lovea în România această dinastie în esenţă germană –

soarele arzător şi cerul mereu albastru ce li se urca tuturor la cap. Ei nu se puteau adapta. În tot ce făceau, săreau peste cal, mai cu seamă în privinţa setei lor de bani. Toate cele trei generaţii de Hohenzollern au fost stăpânite de patima bogăţiei şi, pe lângă asta, erau neînchipuit de zgârciţi, Carol mai mult ca ceilalţi.

Slăbiciunile majore ale regelui, în afară de extraordinara sa sete de bani cuplată cu o zgârcenie nemaipomenită, erau un temperament de o suspiciune şi o invidie violente, o urmă de cruzime şi de lipsă de lealitate care se dezvoltau cu exuberanţă în climatul bizantin al intrigilor de palat de la Bucureşti. Pentru poporul român, o singură persoană întruchipa aceste slăbiciuni. Era Elena Lupescu, care timp de mai bine de cincisprezece ani împărţise destinul lui Carol.

Când, în 1930, Maniu şi aliaţii săi l-au chemat pe Carol înapoi, ei au pus o condiţie – ca doamna Lupescu să rămână în străinătate şi ca legătura să fie curmată o dată pentru totdeauna. Carol a încuviinţat solemn; apoi, spre groaza conducătorilor care plănuiseră lovitura, Lupeasca a ieşit, aşa-zicând, din bagajul lui Carol. Această rupere a pactului solemn i-a

înstrăinat pe cei mai fervenţi susţinători ai săi şi a marcat începutul perioadei de izolare crescândă a regelui.

Poporul accepta această stare de lucruri şi mai greu. Lumea sperase că Regina Elena şi Carol se vor împăca şi vor trăi fericiţi de-acum înainte. Dar Regina Elena a plecat jignită, lăsând cale liberă celeilalte Elene.

Elena Lupescu – Duduia pentru rege – fusese o fată foarte frumoasă, cu păr roşcat, o piele albă de magnolia, mâini fine, un chip destul de plăcut dar lipsit de graţie. Din lipsă de bani sau lipsă de gust, sau poate din lipsă de amândouă, în primii ani ai legăturii sale cu Carol se îmbrăca prost şi fără imaginaţie. Lucrurile însă s-au schimbat. Mai târziu, eleganţa şi rafinamentul ei au compensat spulberarea primei tinereţi. Avea grijă ca, prin dietă, să-şi menţină silueta şi se zvonea că vărul ei prin alianţă, profesorul Voronoff de la Viena, îi operase picioarele pentru a le subţia. Se îmbrăca cu rafinament, purta mai ales rochii negre de la Chanel, rochii care puneau în valoare albeaţa pielii şi văpaia părului ei. Se spunea că telefona în fiecare zi de la Bucureşti croitoreselor,

modistelor şi corsetierelor de la Paris. Bucureştenii adăugau că aceste convorbiri se făceau pe linia telefonică a palatului, deci pe spezele poporului.

Se povesteau multe în Bucureşti despre felul cum se întâlnise Carol cu Duduia. Unii spuneau că ea îl ţintise de fapt pe regele Ferdinand, dar că în schimb a fost ochită de Carol După altă versiune, Carol a întâlnit-o la o petrecere ofiţerească pe vremea când era măritată cu un obscur locotenent din armată. Versiunea cea mai controversată arăta că favoritul Reginei Maria, atotputernicul prinţ Ştirbey, l-a aruncat pe Carol în braţele doamnei Lupescu pentru a-l discredita în ochii poporului. Sau cel puţin că făcuse dintr-o aventură banală un scandal public care avea să ducă la exilul lui Carol. Din cea mai fragedă tinereţe, Carol îl ura pe Ştirbey, iar acesta ştia că în momentul când Carol va deveni rege, se va purta fără menajamente cu el şi cu familia sa. Ştirbey avea deci motive serioase să dorească să scape de el.

Dar partea cea mai interesantă a poveştii este că întâlnirea a putut avea loc, atât de mare era prăpastia între acest fiu al celui mai nobil sânge al Europei şi o fiică a ghetoului de la Iaşi. Bunicul doamnei Lupescu

din partea mamei era un rabin din Basarabia. Tatăl ei trecea drept un mic meseriaş sau un mic misit de bijuterii; era foarte sărac până ce fiica lui a devenit doamna de Pompadour a României. El trăise la Bucureşti până acum câţiva ani, iar fiica lui îl vedea în fiecare zi. Pentru a-i face pe plac, cei din camarilă trebuiau şi ei să-i facă vizite. Când venea vorba de fiica sa şi de Carol, papa Lupescu spunea „copiii", ca şi cum ar fi fost vorba de fiica şi de ginerele său. Când şi-a dat seama de ura care o înconjura, ofta şi spunea: „N-ar trebui învinovăţită copila din cauza anturajului pe care este nevoită să-l suporte".

Se spune că Lupeasca era supărător de lipsită de educaţie, dar Carol, cu tendinţa pedagogică moştenită de la Carol I, era foarte fericit să joace rolul lui Pygmalion. Doamna Lupescu era ambiţioasă. În timpul exilului, învăţă limbi străine şi tot ce trebuie să ştie o doamnă. A adoptat maniere potrivite cu înalta societate, a devenit calmă şi rezervată, tăcută şi atentă. Nu a dovedit niciodată vreo aplecare pentru viaţa intelectuală şi artistică, acesta fiind poate unul din motivele pentru care conversaţia şi înfăţişarea ei erau lipsite de orice urmă de farmec, de cea mai mică

douceur o altă explicaţie ar putea fi faptul că era pe de-a întregul concentrată asupra propriei ei făpturi, ceea ce excludea orice interes pentru tot ceea ce nu ţinea de persoana ei. Spus pe scurt, doamna Lupescu era o persoană destul de anostă.

Doamna Lupescu aducea într-un fel cu „La Paiva”, o celebră femeie întreţinută a Parisului secolului al XIX-lea, aşa cum au descris-o fraţii Goncourt în jurnalul lor. În vremea aceea, La Pat vă era o femeie rece, destul de antipatică, care nu mai avea decât rămăşiţele unei mari frumuseţi. Ea stârnise uimirea fraţilor Goncourt mărturisind că, la o cotitură a vieţii ei, se închisese timp de doi ani într-o odaie fără să facă nimic altceva decât să-şi concentreze voinţa asupra destinului pe care şi-l dorea. S-ar părea că doamna Lupescu era o astfel de femeie. Cu toate acestea, prietenii ei spuneau că era bună şi maternă cu regele, creând o atmosferă prietenoasă şi *gemutlich*[34] în mica ei vilă de cărămidă roşie din Aleea Vulpache. Aceasta însă nu era în contradicţie cu firea ei; regele era ea însăşi.

Detestată cum era de poporul român, Lupeasca

34 Dulceaţă. (N. f.)

nu era niciodată cu adevărat izolată. Erau întotdeauna destui oameni de stat şi diplomaţi care ştiau unde le era interesul: mai erau şi câteva persoane din înalta societate care îi umpleau zilele. Prim-miniştri şi generali, câteva doamne din lumea mare şi chiar unii ambasadori străini se prezentau cu doleanţele lor în casa din Aleea Vulpache. Numai câţiva, precum generalul Antonescu şi prinţesa Alexandrina Cantacuzino, o tratau de sus. Până în urmă cu câteva luni, doamna Lupescu lua masa de seară la ministrul Franţei, Adrien Thierry, şi în câteva puţine case româneşti. Aceasta se întâmpla rareori pentru că ea petrecea aproape toate serile cu regele. De când cu asasinarea legionarilor, nu se mai ducea la teatru sau la cină la Capşa – devenise prea periculos. Casa ei era păzită zi şi noapte, dar nu era adevărat că se ducea să-l vadă pe Carol ascunsă într-o camionetă şi că intra şi ieşea din palat pe uşa din dos, nici că avea vreo dublură. În ultimul timp a locuit multă vreme la palatul Cotroceni al defunctei Regine Maria, sau într-unul din conacele de la ţară ale lui Carol, iar regele venea la ea mai des decât se ducea ea la el. De când cu criza basarabeană, Carol nu o scăpa din ochi şi

doamna Lupescu locuia cu el la palat. În vara aceea, viaţa ei nu mai făcea doi bani şi nicio societate de asigurare nu ar fi acceptat să-i încheie o poliţă pe viaţă.

Doamna Lupescu nu vorbea niciodată cu Carol despre politică. Indirect însă, prin Urdăreanu (şi înaintea lui prin Puiu Dumitrescu), influenţa ei era omniprezentă. Ea discuta cu Carol despre unii sau alţii şi, având o fire bănuitoare şi nestatornică, transfera impresiile ei favorabile sau defavorabile asupra regelui, care era neîncrezător din fire, accentuând astfel o periculoasă slăbiciune de caracter a suveranului. Prin însăşi prezenţa ei în viaţa regelui, doamna Lupescu tindea să-l izoleze. La începutul domniei sale, el a încercat s-o impună la curte ca *înaltresse cu titre*, cum făcuse Ludovic al XV-lea cu madame de Pompadour. Lupeasca apărea la palat la festivităţi oficiale, dar Carol nu a putut s-o impună nici prietenilor Reginei Maria şi nici acelora ai Reginei Elena. Rezultatul a fost că regele nu mai primea aproape deloc. Curtea regală mai exista cu numele, dar nu mai erau baluri, recepţii sau concerte la palat ca pe vremea lui Ferdinand şi a lui Carol I. Din ce în

ce mai mult, regele se mulţumea cu un ceremonial restrâns, cu reuniuni între bărbaţi, cu membrii Consiliului de Coroană, înalţi demnitari, ofiţeri, şi, din când în când, cu diplomaţi străini.

Această lipsă de reprezentare socială a slăbit prestigiul regal în sânul societăţii româneşti obişnuită cu o viaţă strălucită de curte asupra căreia domnea frumoasa Regină Maria. Înalta societate s-a retras din jurul unui rege care refuza să fie capul şi centrul ei, iar vidul din jurul lui Carol se mărea din zi în zi.

Regele a început să trăiască exclusiv cu doamna Lupescu şi cu bine cunoscuta camarilă, şi, deşi numele componenţilor camarilei se schimba, funcţiile erau mereu aceleaşi: un mareşal al Curţii, un membru al cabinetului care se pricepea s-o măgulească pe Duduia, un şef al poliţiei secrete, precum şi inevitabilii proaspăt îmbogăţiţi. Era adunarea cea mai coruptă şi mai lipsită de scrupule care s-a străduit vreodată să stoarcă sângele poporului în umbra tronului, căci România fusese întotdeauna cârmuită de o camarilă mai curând decât de partide politice sau de guverne. Chiar şi Carol I avusese o camarilă la sfârşitul domniei sale, dar era compusă doar din bărbaţi şi femei în

vârstă care cleveteau împotriva „curţii tinere” condusă de principesa moştenitoare Maria. La rândul ei, principesa moştenitoare, mai târziu Regina Maria, fusese de asemeni înconjurată de o altă camarilă, în capul căreia se aflase prinţul Ştirbey, un bărbat remarcabil de frumos, înalt, aristocrat român şi totodată geniu în afaceri, care aparţinea clanului Brătianu: el a fost ani îndelungaţi Eminenţa Cenuşie a politicii româneşti, omul cel mai puternic din ţară şi cel mai detestat.

Totuşi, între camarila lui Carol condusă de Urdăreanu şi anturajul Reginei Maria aflat sub autoritatea prinţului Ştirbey era o deosebire ca de la cer la pământ. Altfel arătase anturajul reginei, altfel se purtase, se poate chiar spune că, prin comparaţie cu îngrozitoarea societate dominată de Carol, părea compusă din apostoli dedicaţi fericirii poporului român. La urma urmei, Regina Maria şi cei din jurul ei făuriseră România Mare şi, pe vremea lor, nimeni nu fusese asasinat, ceea ce însemna ceva. Camarila lui Carol se mândrea cu oameni ca Gavrilă Marinescu, şeful poliţiei, căruia, se spunea, fiecare femeie de stradă din Bucureşti şi fiecare proprietar de bar de

noapte sau de restaurant trebuia să-i plătească un tribut şi care trecea drept principal răspunzător de asasinarea legionarilor; şi Moruzov, atotputernicul şef al poliţiei secrete care, spunea lumea, şi-a început cariera ca spion rus, a trecut apoi de partea României, sfârşind prin a deveni garda de corp a lui Carol şi omul tuturor treburilor murdare. Şi el avea reputaţia de a fi fost implicat în asasinarea legionarilor.

Omul cel mai important din actuala camarilă era marele industriaş Malaxa. De origine grecească, foarte inteligent, incredibil de şiret, Malaxa manevrase pe întregul eşichier politic, finanţându-i pe socialişti şi pe gardişti, pe francofili şi pe germanofili, iar de când venise Hitler la putere, vira pe nesimţite înspre nemţi şi legionari. El era cel care încercase să-l împace pe Carol cu Codreanu; se spunea că el îi introdusese pe rege şi pe doamna Lupescu în marile sale afaceri şi că le transfera câştigurile în străinătate. El era cel care contribuia la cheltuielile casei doamnei Lupescu, căci atât ea cât şi regele erau foarte zgârciţi. La partidele de poker din casa sa, jucătorii, inclusiv regele, găseau deseori câte 100.000 de lei în faţa fiecărui scaun.

Felul cum s-au descotorosit de Max Auschnitt a arătat cum operau regele şi Malaxa. Acest tânăr evreu de la Galaţi, antipatic, urât, dar inteligent, care crease Reşiţa – cel mai mare combinat siderurgic din România, care producea de toate, de la minereu de fier până la produse finite, mai ales armament – fusese chiar mai apropiat de Carol şi de doamna Lupescu decât Malaxa. Cu doar câteva săptămâni mai devreme, el o escortase pe Lupeasca la *Balul Milionarilor*, unul din evenimentele cele mai importante din Bucureşti. Şi, deodată, se afla în închisoare sub acuzaţii care mergeau de la încălcarea legii schimbului valutar până la fraudă. Adevăratul motiv al acestei dizgraţii subite şi complete a făcut obiectul unor speculaţii care o luaseră razna.

Unul din zvonuri era că Lupeasca era geloasă pe tânăra şi frumoasa doamnă Auschnitt, căreia se presupunea că îi făcuse Carol curte. Din altă sursă sigură de informaţii mi s-a povestit o versiune mai plauzibilă. Cu ocazia unei vizite la Berlin, Malaxa a adunat de la prietenii săi germani dovezi scrise cum că unii industriaşi români, când tratau cu nemţii afaceri comerciale, adăugau întotdeauna mari sume

de bani presupuse a fi destinate regelui. Malaxa dezvălui aceasta regelui care s-a înfuriat, nu pentru că numele său a fost folosit într-un context care-l discredita, ci pentru că nu primise niciodată banii. De aceea, potrivit versiunii mele, crezând că unul din aceşti industriaşi era Auschnitt, porunci să fie aruncat în temniţă, şi astfel Malaxa a reuşit să-şi elimine concurentul.

I s-a oferit lui Auschnitt ocazia să părăsească ţara, dar, supărat pe camarilă, el a ales procesul şi răzbunarea. Însă răzbunarea sa a fost un fiasco, cel puţin pentru moment. Procesul s-a judecat cu uşile închise şi nu a transpirat nimic, afară de faptul că Auschnitt a fost găsit vinovat şi că era închis într-o celulă umedă, legat cu lanţuri de podea ca Masca de Fier – imagine care a plăcut deosebit femeilor de moravuri uşoare din holul hotelului Athénée Palace, care spuneau că Auschnitt era genul de bărbat care punea fetele să-i restituie cadourile atunci când se plictisea de farmecele lor – cel puţin aşa mi-au povestit fetele.

Camarila era părtaşă la fiecare contract încheiat de guvern, iar regele era amestecat până în gât în

afacerile lor. Lumea spunea că setea evreiască de bani a doamnei Lupescu avusese un efect molipsitor asupra lui Carol, dar şi aici ea nu a făcut decât să întărească o slăbiciune existentă. Iubirea de bani a lui Carol pusese deja limbile în mişcare la Potsdam unde, înainte de războiul mondial, tânărul prinţ servea într-un regiment prusac. Mama sa îi trimitea covoare şi broderii româneşti ca să împartă cadouri camarazilor săi. Carol găsea că este mai profitabil să le vândă la licitaţie. Sărăcia de care a suferit în timpul exilului l-a determinat să profite la maximum de privilegiile sale de rege. Instinctele Duduii nu erau potrivnice acestei tendinţe; ea avea pe deasupra simţul afacerilor, astfel încât zece ani după ce se suise fără un ban pe tron, cercurile financiare evaluau averea lui Carol la 20.000 de dolari. Carol era mare acţionar la fiecare societate importantă din România şi avea fonduri importante în străinătate. Poporul era de părere că unui rege nu i se cuvenea să se îmbogăţească aşa de repede.

Nimic nu arăta că doamna Lupescu ar fi avut cel mai mic interes pentru ţara sa, exceptând unul indirect, în măsura în care putea să-l ajute pe rege. Pe de altă parte, nimic nu dovedea, aşa cum pretindeau

duşmanii ei, că doamna Lupescu se ţinea de rege numai pentru banii lui. Ea era de multă vreme o femeie bogată, cu bani investiţi în siguranţă în bănci americane. Dacă ar fi fost vorba numai de bani, doamna Lupescu ar fi putut pleca de mult. Aproape oriunde în lume, viaţa ei ar fi fost mai sigură decât în România. Oricare ar fi fost sentimentele ei pentru Carol la începutul legăturii lor, cu trecerea anilor ea pare să-i fi devenit cu totul devotată. În vara aceasta din 1940, prietenii ei o îndemnau să plece acum când se putea pleca, dar ea insista să rămână cu Carol la Bucureşti, afirmând că nu vor pleca decât împreună. Totuşi, ar fi fost mai bine pentru care! dacă ea s-ar fi dus. Chiar după cedarea Basarabiei şi chiar după aceea a Transilvaniei, ieşirea ei definitivă de pe scena politică, împreună cu Urdăreanu, ar fi întors poate curentul opiniei publice în favoarea lui Carol.

Barbu Ionescu pretindea că regele şi Duduia se căsătoriseră în timpul exilului, scurtă vreme după ce divorţase de Regina Elena. Potrivit spuselor unor diplomaţi italieni şi germani, ei s-ar fi căsătorit după legea românească după ce s-au întors în România. Alţii pretindeau că regele nu o părăsea pentru că o

prezicătoare prorocise că va muri dacă o va lăsa să plece. Multe erau versiunile prin care lumea încerca să explice cum de rămăsese Carol atât de leal unei femei care nu mai era tânără şi care devenise mai mult ca oricând un obstacol politic pentru el. Toată lumea ştia că ochii lui Carol mai lunecau câteodată şi în altă parte, dar el revenea întotdeauna la Duduia, care nu părea să ia escapadele sale în nume de rău. „*Cest tine artiste*", spuneau fostele Excelenţe cu un aer atotştiutor. „Toţi banii lui Carol sunt investiţi pe numele ei", spuneau germanii cu oarecare severitate.

Dar sexul şi banii nu ajungeau să explice de ce două făpturi reci, egoiste şi nestatornice rămâneau împreună în pofida propriilor lor interese şi cu mari sacrificii. Erai tentat să crezi că în acest caz era vorba de dragoste adevărată.

Şi totuşi, cu tot devotamentul ei pentru Carol, sigur este că doamna Lupescu i-a ruinat viaţa. Carol nu a încetat totuşi niciun moment să-şi facă datoria de rege cu un fel de îndârjire. El lucra până târziu, insistând să vadă personal toate documentele mai importante, uimind pe toţi aceia care colaborau cu el prin amănunţimea şi originalitatea notelor sale

marginale. Avea şi cu ce se mândri: printre altele, o organizaţie de tineret care era una dintre cele mai bune din Europa, o capitală adevărată, croită pe scară largă, creată aproape din nimic în decurs de zece am.

Nenorocirea lui Carol era că pe măsură ce-şi făcea mai cu sârg datoria de rege, cu atât mai lipsit de speranţă se făcea vidul în care se mişca. Devenise prea dictatorial pentru aceia dintre colaboratorii săi care nu erau dispuşi să spună mereu „da”. El insista cu un fel de invidie să fie singurul stăpân al ţării sale, singura persoană căreia poporul îi datora totul, singurul care să fie iubit. Acesta era lucrul cel mai straniu la un rege care se îmbogăţea fără scrupule, care se înconjura cu oamenii cei mai corupţi, care se servea de unii împotriva celorlalţi, care nu era leal decât doamnei Lupescu şi fiului său Mihai; totuşi, el voia să fie iubit de poporul său şi să fie sursa tuturor binefacerilor ce-i erau hărăzite. Invidia lui Carol împotriva oricărei persoane care ar putea fi iubită de popor mai mult decât el însuşi era tot atât de puternică precum setea sa de bani. Aceasta explica persecutarea Gărzii de Fier şi atitudinea atât de dură faţă de mama sa.

Dacă s-ar fi cercetat în adâncime viaţa lui Carol, s-ar fi putut probabil găsi urmele profundei influenţe pe care mama sa o exercita asupra lui. Ca băiat, Carol o iubise pe această frumoasă zeiţă, dar când a descoperit că ea era la fel ca toţi oamenii, dragostea lui s-a amestecat cu ură. N-a încetat niciodată să fie preocupat de personalitatea ei, de dragostea pe care putea s-o trezească în inimile oamenilor în ciuda slăbiciunilor sale, de influenţa imensă pe care a avu i-o asupra unei generaţii întregi. Multe din acţiunile întreprinse de Carol mai târziu în viaţă aveau drept scop să facă în ciudă mamei sale sau să-i răpească aura. De exemplu, politica sa în favoarea Aliaţilor era menită să o lipsească pe ea de rolul pe care-l jucase alături de ei – numai că regina, cu straniul ei al şaselea simţ, îşi dădea deja seama de puterea celui de-al Treilea Reich şi era gata să cocheteze cu Führerul chiar dacă nu-l preţuia, în timp ce Carol mai pierdea vreme cu politica sa de sancţiuni împotriva Italiei. Ziarele româneşti nu aveau voie să scrie despre Regina Maria. Dar când ea a plecat în Elveţia unde trăia prinţul Ştirbey exilat de Carol, Palatul a comunicat editorilor de ziare că „Regina Maria era în

vizită la prinţul Ştirbey”. Carol spera că legătura mamei sale cu detestatul favorit va asmuţi poporul împotriva ei.

Pentru aniversarea celor şaizeci de ani ai Reginei Maria, organizaţiile de femei din ţară au plănuit o mare sărbătoare, dar Carol s-a opus: mama sa nu va fi sărbătorită decât de dânsul şi de nimeni altul. Ea nu trebuia să se apropie de poporul ei decât cu voia lui, iar poporul al cărui destin Regina Mamă îl împărţise timp de cincizeci de ani, nu avea voie să-şi manifeste dragostea decât prin Carol.

Cu toate astea, orice agent de publicitate american, cu un onorariu de doar 50 de dolari pe săptămână, ar fi putut să salveze tronul lui Carol chiar şi după verdictul de la Viena – şi ar fi putut s-o salveze în acelaşi timp şi pe doamna Lupescu. La aceasta românii ar răspunde că originea evreiască a doamnei Lupescu ridica obstacole de neînvins împotriva ei, pentru că poporul român, profund antisemit şi profund religios, nu ar fi putut niciodată ierta faptul că ea stricase căsnicia regelui. Nu s-a făcut însă niciun efort pentru a o prezenta pe această femeie într-o lumină mai acceptabilă. Numele ei, din păcate atât de legat

de bani şi de corupţie, n-a fost menţionat niciodată în legătură cu opere de binefacere. Într-o ţară unde sărăcia era atât de răspândită, nu se ştia că ea să fi făcut vreodată vreo donaţie generoasă săracilor, bolnavilor sau, în ultimul timp, refugiaţilor din Basarabia. Numele ei nu era niciodată asociat cu arta sau cu ştiinţa. Orice agent de publicitate american s-ar fi priceput să construiască imaginea unei binefăcătoare anonime care-şi petrecea orele libere înfiinţând cantine populare şi grădiniţe de copii – o imagine desigur mai atrăgătoare decât aceea a unei femei care acumula bani şi se deda la vrăji asupra regelui.

În ceea ce-l priveşte pe Carol, nu pare să fi avut altă scuză pentru pierderea tronului decât faptul că era obosit şi sătul de atâta zbucium – o impresie devenită evidentă dacă observai atitudinea lui în criza care a început odată cu cedarea Basarabiei. După cedarea Basarabiei, Carol nu a apărut niciodată în public. În timpul săptămânilor de tensiune care au precedat verdictul de la Viena, Palatul a tăcut. Orice agent de presă american ar fi prezentat un plan care să-i arate cum să-şi pregătească poporul pentru

această grea încercare, cum să se arate mai demn de compasiune în însăşi neputinţa sa. În schimb, nu s-a aflat nimic despre rege decât că făcuse o donaţie neînsemnată pentru refugiaţii din Basarabia, contrată de altă ştire apărută în Monitorul Oficial cum că vânduse palatul de la Balcic al Reginei Maria municipalităţii Bucureştiului pentru o sumă însemnată de bani – o afacere cât se poate de discutabilă având în vedere iminenta pierdere a sudului Dobrogei.

Românii, pătimaşi, credincioşi şi mistici, nu interpretau neapărat un dezastru naţional în termeni de politică. Erau tot atât de dispuşi să considere un dezastru în termeni de păcat şi ispăşire. Aveau doar nevoie să fie conduşi, să aibă un rege care să se implice în acest proces de păcat şi ispăşire. Chiar după arbitrajul de la Viena, un apel la radio lansat cu vocea melodioasă a lui Carol ar fi fost benefic pentru poporul său. Dar Carol nu a făcut nimic. „Cum se poate pierde un tron în zece mişcări”, aceasta ar fi putut fi concluzia de tras asupra întregii performanţe a lui Carol din ultimele două luni de domnie.

Abdicarea

Păzeşte-l pe Principe! *Căci el nu va putea*

niciodată să jefuiască un om într-atât încât să nu-i rămână un cuţit cu care să se răzbune.

Machiavelli

În seara zilei de 3 septembrie nu se vedeau maşini în curtea palatului şi numai ferestrele de la al treilea etaj unde se afla biroul mareşalului palatului erau luminate. Pe acoperiş, drapelul românesc, în bernă acum pentru Transilvania ca mai înainte pentru Basarabia, flutura uşor în voia brizei. Oamenii treceau încet prin Piaţa Palatului, feţele şi hainele păreau pete de un alb şters în asfinţitul care se lăsa repede. Umblau încet pentru că, în noaptea aceea, un sentiment de vid şi de sfârşeală luase locul durerii pătimaşe din ultimele câteva zile. Cu prudenţă, bucureştenii încercau să reînnoade firele vieţii lor normale.

Deodată răsună o împuşcătură lângă palat, apoi o a doua şi a treia. De fiecare dată o licărire asemeni unui fulger se ridica lângă grilajul înalt de fier din jurul palatului, şi aveai impresia că după ultimul foc de armă căzuse ceva. Oamenii care traversau piaţa se repeziră înspre locul unde se auziseră împuşcăturile. Părea că de peste tot au răsărit soldaţi şi poliţişti,

împiedicându-i pe pietoni să se apropie de palat şi îndreptând automobilele să ocolească piaţa. Apoi iar se făcu linişte în piaţă; nu se mai auziră împuşcături.

La Athénée Palace, unde toată lumea se repezise la ferestrele dinspre piaţă, se răspândi zvonul că împuşcăturile erau o parte dintr-un puci organizat de partidul ţărănesc al lui Maniu şi de armată pentru a-l răsturna pe Carol şi că aceştia reuşiseră chiar să pună mâna pe clădirea telefoanelor şi pe staţia de radiodifuziune. Această ştire păru să se adeverească pentru că toate liniile telefonice s-au întrerupt, iar radioul părea mort. O linişte ameninţătoare se lăsase asupra oraşului, o tensiune care slăbi cu încetul numai spre miezul nopţii, când serviciul telefonic se puse iar în mişcare. Câţiva soldaţi se înşiraseră de-a lungul zidurilor palatului, în timp ce alţii patrolau pe trotuare. Numai demnitarii guvernului, în uniforme albe, erau lăsaţi să treacă cu limuzinele lor. La Athénée Palace lumea stătea de vorbă dar nu ştia nimic: era o criză din cele mai chinuitoare pentru că nu ni se spunea nimic.

A doua zi dimineaţă ziarele, pe care toată lumea se repezi, minimalizau puciul eşuat. Nu se dădeau

nume, nici nu se pomenea de vreun partid, dar s-a aflat în cursul zilei că puciul nu fusese pus la cale de partidul ţărănesc al lui Maniu şi de armată; din nou era vorba doar de una din acele numeroase ştiri false răspândite în acest oraş al zvonurilor. Era o lovitură încercată de Garda de Fier. În noaptea aceea, gardiştii puseseră mâna pe clădirea telefoanelor din Braşov şi Constanţa, care se mai aflau încă în mâinile lor. Era clar că gardiştii au simţit că le venise vremea. Erau porniţi să pună mâna pe Carol.

La amiază se spunea că guvernul Gigurtu – concesie făcută de Carol lui Hitler – îşi dăduse demisia şi că Antonescu fusese chemat să formeze un nou cabinet. Nu s-a mirat nimerii de faptul că Antonescu trecuse din închisoare în capul guvernului; mi s-a spus că în România închisoarea servise de atâtea ori drept anticameră unui cabinet ministerial, încât nimeni nu se mai mira. În alte privinţe însă, persoana generalului care prelua acum rolul predominant pe scena politică românească a dat naştere la tot felul de speculaţii.

Toată lumea ştia că Antonescu îşi ieşise cu totul din fire din cauza cedării Basarabiei. Întrebarea era ce

va face generalul, acum că era la putere, în problema Transilvaniei? Poziţia lui Antonescu nu era cu totul clară. El avea prieteni şi admiratori printre nemţi, şi, mulţumită eforturilor ministrului plenipotenţiar german, pedeapsa cu închisoarea a fost schimbată în *arret n doinirile*, un statut cu mult mai plăcut.[35] Aceasta însă nu era de ajuns pentru a socoti că Antonescu ar fi trecut la colaborarea cu Germania, mai ales acum după verdictul de la Viena şi având în vedere educaţia şi legăturile sale care-l aplecaseră întotdeauna înspre Franţa. Se părea, aşa spunea lumea, că Antonescu va fi mai degrabăuri. De Gaulle decât un Pétain, că se va opune Germaniei şi va lupta împotriva Ungariei. Armata îl va sprijini, ca şi Garda de Fier. Dar ce vor face nemţii dacă Antonescu va lua hotărârea să lupte? Probabil că ei vor ocupa România şi o vor transforma în protectorat, ceea ce fără îndoială ar fi fost în stare să facă în câteva ceasuri. La

35 R. G. Waldeck confundă două evenimente separate. Germanii au intervenit în favoarea lui Antonescu, insă numai pentm a-1 împiedica pe regele Carol să-1 omoare în felul cum fusese executat Codreanu. Nu ei au intervenit ca întemniţarea să fie schimbată în arest ia domiciliu. Puţin timp înainte să fie chemat la Palat, Antonescu a fost autorizat să se întoarcă acasă, dar aceasta s-a datorat intervenţiei şefului Partidului Naţional Ţărănesc luliu Maniu, şi s-a făcut fără aprobarea regelui. (N. ed.)

legaţia lor, englezii începuseră deja să-şi facă bagajele.

Timp de câteva ore, totul părea pe muchie de cuţit. La ora când lumea se aduna pentru „cocktail” în holul de la Athénée Palace, şansele abdicării lui Carol creşteau pe măsură ce trecea timpul. Totuşi, această abdicare dorită de un popor întreg, părea lipsită de importanţă în lumina evenimentelor petrecute în dimineaţa aceea. Lumea voia să ştie acum ce va face Antonescu. Se va opune oare ungurilor, provocând astfel intervenţia nemţilor, sau va forma o dictatură militară puternică, satisfăcând astfel preferinţa nemţilor pentru orice guvern puternic în stare să menţină liniştea în sfera furnizării de materii prime?

La ora cinci, o impresie de prost augur arăta că Antonescu nu va fiuri. De Gaulle al României. S-a aflat că el îl va păstra pe Manoilescu, omul arbitrajului de la Viena, ca ministru de Externe, cel puţin până se va fi terminat evacuarea Transilvaniei «Această măsură era o indicaţie că intenţiile sale erau paşnice. Ziariştii şi diplomaţii germani care luau masa în grădina hotelului afişau o satisfacţie prudentă. Ei spuneau că speră la o dictatură Antonescu, cu condiţia ca

generalul să fie în stare să menţină ordinea. Nu erau siguri că generalul va instaura o dictatură militară, păstrând pentru el cele două ministere importante – cel al Internelor şi cel al Apărării – şi numind alţi generali la celelalte ministere, sau dacă va include Garda de Fier în cabinetul ministerial, formând un guvern mixt, militar şi gardist. Englezii şi americanii continuau să nutrească speranţa deşartă că Antonescu va forma un cabinet cu Iuliu Maniu, şeful partidului ţărănesc şi cu Gheorghe Brătianu, şeful neo-liberalilor şi dascălul tânărului Mihai. În orice caz – gândeau englezii şi americanii în chip de consolare – va fi imposibil ca Garda de Fier să câştige multă influenţă în noua formulă. Garda de Fier semăna cu cartofii: partea principală era sub pământ. Cei o mie de oameni necesari pentru ocuparea posturilor-cheie fuseseră ucişi. În Garda de Fier nu mai erau decât ciurucuri.

În noaptea aceea, iar era forfotă în piaţă. O lume liniştită, împăciuitoare, nu prea îngrijorată, care aştepta formarea noului cabinet. Persoana lui Antonescu în fruntea statului inspirase încredere, căci se ştia că era un om cinstit, o trăsătură atât de

neobişnuită şi interesantă pentru o personalitate publică în România, încât atingea aproape senzaţionalul. Mai mult, se ştia că Antonescu fusese profetul actualului dezastru, că fusese umilit şi maltratat de rege şi că nu era omul care să-şi ierte duşmanii. Lumea considera că, apelând la Antonescu, Carol îşi desemnase propriul călău.

Noaptea târziu au apărut primele semne ale dezmembrării guvernului. Pe când aşteptam la Athénée Palace, s-a aflat că Urdăreanu, duşmanul de moarte al lui Antonescu, îşi dăduse demisia din funcţia de mareşal al Palatului. Ceea ce echivala aproape cu abdicarea regelui, căci Urdăreanu era omul cel mai puternic din ţară şi, după rege, cel mai detestat. După ce a scăpat de Urdăreanu, Antonescu ceru regelui să semneze o serie de decrete şi să anuleze Constituţia din 1938 care-l investea pe suveran cu puteri depline, trecându-le asupra generalului. Carol refuză cu vehemenţă, la care Antonescu îi spuse că nu putea să răspundă de siguranţa regelui; gardiştii erau porniţi împotriva lui şi nu se vor da bătuţi până nu vor afla că în viitor regele va păstra doar un rol de faţadă în guvernarea ţării. Carol, furios, îl acuză pe Antonescu

de înaltă trădare. Se spune că la aceasta Antonescu ar fi răspuns calm: „Până acum, Maiestate, numai unul din noi s-a făcut vinovat de înaltă trădare”, ceea ce s-a interpretat fie ca o referire la plecarea lui Carol la Odessa în timpul primului război mondial, îmbrăcat în uniformă de ofiţer rus, pentru a se căsători în secret cu Zizi Lambrino, fie ca o aluzie la toată comportarea sa în timpul cât a domnit.

Mânios, regele îi ordonă lui Antonescu să părăsească palatul, şi Antonescu plecă. Dar doamna Lupescu, care din camera alăturată ascultase tot ce s-a vorbit în cursul agitatei nopţi, se grăbi să intervină şi-l imploră pe Carol să-l cheme pe Antonescu înapoi. Palid, zdruncinat şi umilit, Carol se declară gata să semneze decretele.

A doua zi dimineaţă, noile decrete erau publicate în ziare. Carol nu mai avea decât dreptul să amnistieze condamnaţi şi să confere decoraţii. Dictator era acum Antonescu. După amiază, nemţii au început să spună: „Povestea s-a terminat în ceea ce-l priveşte pe Carol. A devenit inofensiv şi de acum înainte poate tot atât de bine să rămână pe tron”. Străinii mizau din ce în ce mai puţin pe abdicare. Unii

au încercat să-şi retragă pariul, spunând că noile decrete echivalau cu o abdicare. Însă românii care-şi cunoşteau omul, spuneau că Antonescu nu-şi putea permite să-l lase pe tron; atâta timp cât Carol va fi la palat, cu Urdăreanu şi cu doamna Lupescu în preajmă, el va reuşi să se redreseze şi să-l domine pe Antonescu, care, spunea lumea, ştia acest lucru tot atât de bine cum îl ştiau şi gardiştii.

În aceeaşi seară, la ora opt, pe neaşteptate, jandarmii au început să blocheze toate ieşirile dinspre Piaţa Palatului. Nimeni nu a mai avut voie să intre sau să iasă din hotel. Câteva clipe mai târziu piaţa se golise şi trupele au început să înainteze din toate părţile. O tăcere mormântală se aşternu asupra pieţei în timp ce soldaţii ocupau poziţii în faţa porţilor palatului, în faţa hotelului, peste tot. Pe toată lărgimea pieţei, soldaţi cu mitraliere se întinseseră pe burtă. Unul din tancurile vopsite albastru ca cerul aştepta mai la o parte. În cinci minute, piaţa căpătase aspectul ameninţător al unei scene de război civil modern, ca într-un film de mare spectacol.

La Athénée Palace, jandarmii treceau din cameră în cameră, ordonând ca obloanele să fie trase pentru

protecţie. Ei spuneau că oamenii Gărzii de Fier înaintau înspre palat şi că, dacă vor putea trece, se va trage. Şi, deodată, liniştea a fost întreruptă de tropăitul picioarelor pe caldarâm, de cântece războinice şi de câteva împuşcături. Zgomotul venea dinspre bulevardul Elizabeta, în apropiere, unde un grup de gardişti încerca să spargă blocada. Se putea auzi cum strigau în cor: „Daţi-ni-l pe rege! Nu-l lăsaţi să iasă din ţară cu toţi banii lui! Nu-l lăsaţi să plece cu Lupeasca! Daţi-ni-l pe Urdăreanu!”

Suna autentic, şi chiar aşa era, căci gardiştii voiau într-adevăr capul regelui. Totuşi, în noaptea aceea, fără să ştie, gardiştii erau doar marionete mânuite de sforile lui Antonescu. Căci Antonescu însuşi era regizorul acestei scene de război civil. Propriul său rol era totodată contradictoriu şi complicat. Pe de-o parte, el dăduse frâu liber gardiştilor să înainteze asupra palatului, pe de altă parte, tot el organizase apărarea şi protecţia armată a aceluiaşi palat.[36]

36 Arhivele germane şi române deschise mai tîrziu arată că situaţia nu era duar aşa. Nemţii insistau pentru un guvern al Gărzii de Fier cu Antonescu şi pentru abdicarea regelui; gardiştii făceau presiuni pentru un guvern gardist şi pentru abdicarea regelui, iar Antonescu încerca să impună un guvern cu şefii democratici tradiţionali care cereau

Ce joc urmărea generalul? El voia să-l oblige pe Carol să abdice demonstrându-i că gardiştii erau hotărâţi să-l răstoarne şi că el, generalul, nu mai putea răspunde de viaţa lui. El bănuia că regele acceptase să semneze decretele care făceau din el doar un suveran marionetă numai ca mijloc de a trage de timp până în momentul când va fi iar destul de tare pentru a intra în acţiune. Antonescu nu-şi putea lua un asemenea risc cu un cap încoronat în care nimeni nu mai avea încredere şi în care toţi vedeau izvorul tuturor nenorocirilor abătute asupra ţării. El trebuia să scape de Carol pentru liniştea sa şi a României. Nu putea să atingă acest scop decât arătându-i că moartea îl aştepta după colţ. Carol era fricos şi pericolul era real: gardiştii nu mai erau dispuşi să-l rabde pe tron. Chiar dacă piesa montată în seara aceasta de generalul cu părul roşu nu fusese pe de-a-ntregul inventată, el alesese însă momentul – tocmai în această noapte –, iar deznodământul era cu totul

---

abdicarea regelui, dar care în acelaşi timp căutau să-i cîştige pe germani de partea lor iuînd legătura cu conducătorul gardist Horia Sima, care rămînea ascuns. A se vedea, de exemplu, documentele privitoare la România în Documente asuprii politicii externe germane, 1917 1945 (Washington D.C.: US Government Printing Office, seria D, voi. XI (iulie 1940-dec 1940). (N. ed.)

_ E vorba de fapt de Constantin (Dinu) Brătianu. (N. t.)

opera lui. Generalul nu voia nici ca gardiştii să ajungă la palat, nici ca trupele să tragă în ei. El ştia că urletele şi cântecele ajungeau ca să-l convingă pe Carol că vremea lui a trecut.

Am luat masa închişi în hotel, tot uitându-ne prin crăpăturile obloanelor. Strigătele şi cântecele gardiştilor răsunau în continuare, dar ei nu s-au mai apropiat. Pentru prima oară am auzit cântecul legionar al Căpitanului, pe care aveam să-l aud atât de des în lunile următoare. Trist şi violent, este imnul revoluţionar cel mai tulburător în felul său pe care mi-a fost dat vreodată să-l ascult.

Către miezul nopţii, cântecele şi strigătele gardiştilor dinspre bulevard se potoliră. Mitralierii întinşi în mijlocul pieţei se ridicară de pe asfalt şi dispărură. Numai tancul cel albastru rămăsese la faţa locului, împreună cu trupele care păzeau palatul şi străzile laterale. Înscenarea lui Antonescu *ad usiun regi* se terminase. La etajul al treilea al palatului toate ferestrele erau acum luminate.

Încremeniţi la ferestrele hotelului, ne uitam cum coteau limuzinele în curtea palatului, descărcând pasagerii în uniforme albe sau în jachete negre,

siluete nesigure în lumina slabă a nopţii. Una din limuzine era a ministrului plenipotenţiar al Germaniei. El sosise la Palat la orele 11 seara. La ora 3 după miezul nopţii era tot acolo.

A doua zi dimineaţă, am aflat că regele abdicase. Demonstraţia legionară înlesnise planul lui Antonescu de a-l face pe Carol să înţeleagă că el, Antonescu, nu-şi mai putea asuma răspunderea vieţii regale. Ministrul plenipotenţiar german îl susţinuse. La orele 4 dimineaţa, Carol a semnat actul de abdicare, aşa a declarat ziariştilor străini un domn de la Direcţia Presei. Orele care s-au scurs până atunci au servit fireşte mai ales la discutarea pensiei ce-i va fi oferită.

Toată lumea îşi închipuia în ziua următoare că regele plecase în primele ore ale dimineţii. S-a spus chiar la Direcţia Presei că, pentru mai mare siguranţă, Carol a fost condus la Constanţa într-o maşină a legaţiei germane, însoţit de ministrul german. La Constanţa, Carol cu doamna Lupescu şi Urdăreanu, se va urca pe iahtul său, care din întâmplare era acelaşi iaht cu care Edward, duce de Windsor, făcuse celebra croazieră împreună cu doamna Simpson. Această poveste plauzibilă a fost răspândită pentru a distrage

atenţia publicului de la o realitate mai puţin plauzibilă. În realitate, timp de douăzeci şi patru de ore după abdicare, atât Carol cât şi doamna Lupescu şi Urdăreanu au rămas în Bucureşti, la palatul Cotroceni. Nimeni nu-şi putea explica de ce, dat fiind că riscul implicat era foarte mare.

Riscul de a pleca cu trenul în loc de a folosi avionul era şi mai mare. Era vorba de un tren special cu un vagon salon pentru Carol şi însoţitorii săi şi un număr foarte mare de bagaje, printre care opere de artă celebre ca pânzele lui El Greco, cumpărate de regele Carol I, despre care unii spuneau că ar aparţine statului român. În timp ce, sâmbătă după-amiază, trenul înainta încet înspre graniţa iugoslavă, gardiştii au început să-l mitralieze la sosirea la Timişoara, însă, în loc să oprească, mecanicul de locomotivă a mărit viteza şi vagoanele au scăpat doar cu câteva găuri neînsemnate. Unii spuneau că regele s-ar fi adăpostit într-o cadă de baie. Alţii povesteau că s-ar fi aruncat asupra doamnei Lupescu pentru a o proteja.

Aghiotantul care l-a însoţit pe fostul rege până în Elveţia a povestit la înapoierea sa la Bucureşti că în

tot timpul drumului cei trei refugiaţi erau deprimaţi şi obosiţi şi se învinuiau pe rând de cele întâmplate. Când, în cele din urmă, Urdăreanu o atacă pe doamna Lupescu, Carol l-a repezit: „Las-o în pace, pentru numele lui Dumnezeu! Orice ar fi făcut, n-ar fi putut să facă decât din cauza slăbiciunii mele”.

Se pare însă că, în orele cele mai grele, Carol considera abdicarea sa ca un neajuns trecător. În ajunul plecării, scrise pe meniul a ceea ce se putea presupune că e ultima sa masă la palat „Auf Wiedersehen!”[37]

În vinerea abdicării, ziua se ridică însorită asupra Bucureştiului. Cerul era foarte albastru, iar aerul era uscat şi rece ca la munte. Era sărbătoarea sfântului Mihail[38], patronul nu numai al noului rege, dar şi al Gărzii de Fier. Şi a fost într-adevăr ziua gardiştilor.

La ora zece, când mulţimea a început să se adune iar în piaţă, am văzut primele cămăşi verzi ale gardiştilor, interzise atâta vreme în România. Fuseseră probabil ascunse ani de zile prin lăzi şi

37 La revedere. (N, t.)

38 Abdicarea lui Carol a avut loc în 6 septembrie, zi în care nici calendarul ortodox, nici cel catolic nu pomenesc de un sfînt Mihail! (N. f.)

sertare, aşteptând să sosească Ziua cea Mare. Gardiştii înaintau în lungi coloane. Cu ei mergeau preoţi în anteriele lor negre, surori de caritate în alb şi tineri în zdrenţe. Era o mulţime pestriţă, o mulţime tânără, venită să întâmpine un rege tânăr. A umplut spaţiul dintre statuia de bronz a regelui Carol I şi palat, cântând imnul naţional şi „Căpitanul”. Nu era de faţă nicio forţă de poliţie care să-i împiedice. În schimb, două cămăşi verzi străjuiau porţile palatului alături de santinelele obişnuite. Câţiva tineri se căţăraseră pe grilajul de fier. Au izbucnit strigăte într-un crescendo din ce în ce mai accentuat: *„Trăiască regele Mihail”*[39]

După câtva timp, uşile aripii din mijloc a palatului au fost date la o parte şi a apărut tânărul rege escortat de Antonescu şi de câţiva miniştri din cabinetul Gigurtu. Mihai a păşit înaintea celorlalţi în mijlocul balconului şi a ridicat braţul pentru salut. Era foarte înalt, în uniformă kaki, cu trăsăturile feţei nemişcate. Nu surâdea şi saluta mereu, precis şi cu răbdare. O înfăţişare frumoasă şi patetic de singuratică. Lumea izbucni în urale şi strigăte. Toate

39 In româneşte, în original. (N. t.)

mâinile se ridicară şi imnul naţional răsună triumfal, transformând miraculos orice apăsare şi umilinţă în speranţă nouă şi entuziasm.

A deveni rege nu era pentru acest băiat de nouăsprezece ani o experienţă nouă. În 1927, la vârsta de cinci ani, el îi urmase bunicului său regele Ferdinand, în locul tatălui său Carol care renunţase la drepturile sale asupra tronului şi trăia în exil. Când copilul s-a arătat mirat de faptul că servitorii i se adresau deodată cu „Maiestate”, mama sa îi spuse: „Nu-i decât o altă poreclă, dragul meu”.

Copilul Mihai a fost apoi proclamat rege în Parlament. Speriat de uralele şi strigătele deputaţilor şi senatorilor care-l aclamau, şi-a ascuns capul în vălurile negre ale mamei sale şi a şoptit: „De ce strigă toţi atât de tare?”

„Te aclamă pe tine, Mihai, pentru a-ţi arăta cât te iubesc”, i-a răspuns în şoaptă Regina Elena.

„Mamă, spune-le să nu mai strige niciodată atât de tare pentru mine”, se rugă el.

Treisprezece ani mai târziu, oare-i vor fi plăcut strigătele mai mult? Te întrebai ce putea să gândească acest tânăr despre poporul său care părea înnebunit

de bucurie şi de uşurare. Îşi amintea el oare că acelaşi popor, nu demult, îl ovaţiona pe tatăl său?

Mihai îşi adora tatăl care-l ţinuse aproape de el pentru a compensa lipsa mamei lui. Carol fusese un tată bun şi înţelept, pe cât se putea, date fiind împrejurările atât de complicate. După toate normele, băiatul primise o educaţie foarte bună. împreună cu alţi douăzeci şi patru de băieţi aleşi din toate straturile sociale, terminase liceul şi trecuse bacalaureatul cu câteva săptămâni înainte. În timp ce Carol însuşi fusese crescut în tradiţia internaţionalistă a caselor domnitoare din Europa, el a avut grijă ca „Marele Voievod de Alba Iulia” – titlu purtat de Mihai ca prinţ moştenitor – să fie mai întâi de toate român. Chiar dacă în silă, şi duşmarui lui Carol recunoşteau că dăduse dovadă de inteligenţă în educaţia viitorului rege al României. Desigur, tânărul era sfâşiat în sentimentele sale, aşa cum sunt în lumea întreagă toţi copiii cu părinţi divorţaţi. Mihai îşi petrecea vacanţele cu mama sa la Florenţa sau la Veneţia, şi spera probabil ca părinţii săi să se împace. Însă obişnuinţa şi o serie întreagă de interese comune îl legau din ce în ce mai mult de tatăl său.

Mihai se bucura de oarecare libertate. El putea fi văzut la Şosea conducându-şi maşina cu mare viteză, singur sau însoţit de copiii lui Malaxa. Tânărul Malaxa era cel mai bun prieten al lui Mihai, care la rândul său era foarte ataşat de domnişoara Malaxa, frumuşică şi de o vârstă cu el. Se spunea că doamna Lupescu pusese la cale această prietenie între prinţul moştenitor şi fiica lui Malaxa pentru a-şi întări dominaţia asupra tuturor. În orice caz, tânărul Mihai avusese o tinereţe fericită, atât cât îngăduia faptul că devenise rege la vârsta de cinci ani şi că părinţii săi erau despărţiţi. Cel puţin până în seara dinainte…

Se spune că Mihai l-ar fi implorat pe generalul Antonescu să-l lase să plece împreună cu tatăl său, arătându-se atât de disperat încât chiar severului general i s-a făcut milă. Dar Dr. Fabricius a obiectat, aducându-şi aminte că Hitler ţinea foarte mult să păstreze dinastia în România. Până la urmă s-au hotărât să-i telefoneze Führerului ca să afle ce avea de spus. Nu l-au putut găsi pe Hitler, în schimb au vorbit cu Ribbentrop care a răspuns: „Nu-i nimic de făcut. Cel mic trebuie să rămână”.

Mai târziu, generalul Antonescu a făcut o

declaraţie publică din care reieşea că în noaptea abdicării, apărând în chip dramatic în toiul negocierilor, doamna Lupescu a afirmat că regele şi ea vor pleca cu Mihai sau nu vor pleca deloc. Antonescu a interpretat această intervenţie ca o încercare de şantaj şi ca un plan diabolic de a lipsi poporul român de regele său legiuit. O interpretare care mi se pare prea severă. Duduia ţinea foarte mult la băiatul pe care-l cunoscuse din fragedă copilărie şi care juca un rol atât de important în viaţa lui Carol. Apropiaţii Curţii spuneau că Mihai apela la Duduia când avea dificultăţi cu pedagogicul său tată şi că Duduia îi luă apărarea. Astfel, părea plauzibil ca în această situaţie disperată, Mihai să fi căutat ajutor la Duduia şi că, din milă pentru băiat, ea a intervenit, ştiind de asemenea cât de nenorocit va fi tatăl de această despărţire.

Sus, din balconul palatului, Mihai continua să salute frumos şi cu răbdare, în timp ce strigătele entuziaste ale mulţimii se înălţau în jurul său. Poporul uitase în acele clipe toate dezastrele şi pierderile suferite. Lumea era cuprinsă de bucuria de a fi scăpat de Carol şi de tot ce reprezentase el – şi de a avea un nou rege. Din când în când Mihai ridica cealaltă mână,

parcă spre a şterge o lacrimă. Apoi s-a întors şi, urmat de Antonescu şi de miniştri, a dispărut în interiorul palatului.

Regina Mamă

Această minune a durat nouă zile (atât cât pot dura minunile).

John Heywood

Duminică dimineaţa, la zece zile de la abdicarea regelui Carol al II-lea, Regina Mamă Elena a sosit la Bucureşti. Pentru primirea ei, Piaţa Palatului era împodobită cu drapele tricolore, iar de-a lungul faţadei clădirilor atârnau banderole festive. Piaţa era înconjurată de lume: ţărani în haine de sărbătoare împreună cu femeile lor care, îmbrăcate în splendoarea broderiilor de toate culorile, semănau cu tot atâtea luminări multicolore; cavalerii Ordinului Mihai Viteazul, în lungile lor pelerine albe cu crucile prelungi; oficialităţile oraşului în redingote negre şi jobene şi surorile de caritate purtând caste văluri albe. În acea dimineaţă, piaţa era aidoma cu visul unui regizor de la Hollywood cuprins de nebunia tehnicoloră.

Ore întregi au defilat legionarii, mii de oameni

care se desfăşurau într-o nesfârşită undă verde. Ore întregi au defilat şi soldaţii, curent neîntrerupt de uniforme maronii. Ore întregi a răsunat văzduhul de imnul naţional, de cântecele legionare şi de ritmul tobelor.

A venit apoi rândul clericilor ortodocşi, în veşminte aurite şi odăjdii de brocart verde, care păşeau pe Calea Victoriei în drum spre Patriarhie. Odată cu venirea lor, au început să tragă tunurile din oraş, anunţând că Regina Mamă şi Mihai, care o întâmpinase la graniţă, coborau din tren. Febra aşteptării a cuprins pe dată mulţimea, şi toate privirile s-au îndreptat spre locul de unde trebuia să vină perechea regală. Uralele se apropiau din ce în ce mai mult, iar călăreţii Regimentului 4 Roşiori au trecut în galop cu căciulile lor înalte. Era fostul regiment al Reginei Elena şi se spunea că, în ultimii zece ani, cailor acestui regiment li se redusese raţia de hrană, drept pedeapsă. Apoi s-au înteţit uraiele, iar călăreţii de avangardă, cu egrete albe la cască, au sosit în galop pe Calea Victoriei. Şi, în sfârşit, caleaşca aurită trasă de patru cai şi acoperită cu trandafiri a apărut şi într-o clipită a şi dispărut.

Regina Mamă, care purta o tocă din flori trandafirii deasupra profilului ei delicat, se înclina în dreapta şi în stânga, mulţumind cu mâna ei înmănuşată în alb pentru însufleţi tele saluturi şi urale ale mulţimii, cu o mişcare firească dar superbă care l-ar fi încântat pe Marcel Proust ca unul din puţinele secrete profesionale ale personajelor regeşti. Umărul ei subţire, îmbrăcat într-o mătase imprimată de culoare închisă, atingea umărul în uniformă al regelui frumos şi încruntat; şi a trecut careta, în timp ce se stingeau uraiele în dangătul clopotelor care însoţeau perechea regală în drumul ei către Patriarhie.

Nu era principesă care să fi avut mai puţine iluzii legate de riscanta meserie de regină ca Elena a Greciei, fiica lui Constantin, regele Greciei exilat de trei ori şi mort în surghiun; nepoată a regelui George I al Greciei, asasinat la Salonic; soră cu George al II-lea al Greciei, exilat de două ori; nepoată de soră a împăratului detronat al Germaniei; vară de-al doilea cu ţarul Rusiei, masacrat; soţia părăsită a Regelui Carol, de două ori exilat. Însă nenorocirile dinastice pe care le-a trăit principesa nu au fost nimic pe lângă necazurile ei casnice. Căsătoria ei începuse sub cele

mai bune auspicii. Tineri, frumoşi şi plini de farmec, nu era niciun motiv ca aceşti doi strănepoţi ai Reginei Victoria să nu poată trăi liniştiţi împreună până la adânci bătrâneţi. Este adevărat că mariajul fusese aranjat de Regina Maria, mai ales pentru a-l lecui pe Carol de pasiunea sa pentru fosta sa primă soţie, Zizi Lambrino; s-a văzut însă că, foarte repede, Carol arăta mai mult decât o caldă afecţiune pentru logodnica sa. „Fiul meu cel foarte îndrăgostit”, spunea Regina Maria despre logodnic în interviurile reproduse în ziare, şi, potrivit spuselor lui la rol însuşi, în timpul logodnei, „Elena are foarte multă înţelegere pentru inima mea rănită şi împărtăşeşte întru totul vederile mele asupra vieţii”.

Dar în ciuda unor semne atât de bune şi a naşterii lui Mihai, căsătoria s-a destrămat repede. Un timp Zizi Lambrino a apărut iarăşi în viaţa lui Carol; apoi au fost alte doamne mai puţin însemnate – şi în sfârşit a apărut Lupeasca.

Părerile despre felul cum a tratat Regina Elena problema cu doamna Lupescu au fost împărţite. Aceleaşi persoane care-şi închipuiau că întâlnirea între Carol şi Lupeasca a fost ticluită de prinţul

Ştirbey ca să-şi atingă propriile sale scopuri, considerau că Elena nu i-a lăsat lui Carol nicio şansă de împăcare. Dacă Elena nu s-ar fi lăsat prinsă cu tot cu undiţă în complotul lui Ştirbey, ea ar fi putut din nou să şi-l apropie. Carol o rugase chiar să vină cu Mihai la Paris şi să împartă exilul cu el. Tot aceleaşi persoane au criticat faptul că Elena a părăsit Bucureştiul când Carol s-a întors cu Lupeasca în bagaje. La urma urmei, spuneau ei, ea era regina şi ar fi trebuit s-o pună la punct pe metresa regelui. Părăsind Bucureştiul, ea l-a servit de fapt pe Carol doamnei Lupescu pe tavă.

Poporul român însă nu împărtăşea aceste păreri. Oamenii se ataşaseră de această tânără şi nenorocită principesă, mamă a micului lor rege, care ducea o existenţă dificilă şi singuratică în mijlocul intrigilor şi aventurilor prea multor rude încoronate, ea care nu fusese niciodată regină. Acum, Regina Mamă trebuia să facă faţă altor greutăţi. Căci generalul Antonescu nu aştepta altceva de la ea decât să fie o guvernantă severă pentru tânărul rege.

În puţinele zile de când era rege, Mihai opusese un fel de rezistenţă încăpăţânată pe care Antonescu o

găsea greu de suportat. Tânărului rege îi era dor de tatăl său şi nu-şi putea suferi îndatoririle, în noaptea care a urmat după plecarea lui Carol, el a cerut voie generalului să păstreze pe lângă el pe tânărul Malaxa în acest palat acum atât de pustiu după plecarea tatălui său. Antonescu a refuzat fără înconjur; după părerea lui, nimic nu putea fi mai nepotrivit decât o strânsă tovărăşie între tânărul rege şi fiul geniului rău al lui Carol. Nu voia să mai aibă de-a face cu vreo altă camarilă. Însă răspunsul negativ al generalului şi alte dovezi ale noii ordini pe care avea de gând s-o instituie la Curte, au întărit împotrivirea dezgustată a lui Mihai. Când generalul i-a cerut să vorbească la radio, Mihai a refuzat. Nu va vorbi la radio, a declarat el, până nu vor fi oprite atacurile mârşave ale ziarelor împotriva tatălui său. Însăşi Regina Elena, după ce generalul a rugat-o să se întoarcă imediat în ţară pentru a-şi lua locul cuvenit lângă fiul său, a pus condiţia să se pună capăt atacurilor atât de dăunătoare dinastiei. Reginei i-a trebuit mai mult timp decât s-ar fi cuvenit ca să părăsească Italia, unde îşi petrecuse viaţa în ultimii zece ani, ca şi cum s-ar fi codit să renunţe la plăcutul fel de viaţă retrasă pe

care şi-l clădise.

Acum, dangătul clopotelor s-a oprit şi perechea regală a intrat în catedrală. Curând a început slujba divină, difuzată prin megafoane în exterior. În piaţă şi pe străzi, cât se putea vedea cu ochii, oamenii îngenuncheaţi pentru rugăciune: soldafi şi legionari, ţărani şi paza din jurul palatului lui Carol, şi chiar şoferii de taxi coborâseră cu toţii din maşină şi îngenuncheaseră pe caldarâm. Lumea plângea făcându-şi semnul crucii, iar cei care nu plângeau erau vădit emoţionaţi. O fetiţă englezoaică, la fereastra vecină cu a mea, spuse: „Guvernanta mea mi-a spus că oamenii devin foarte răi când este o revoluţie, că îşi taie capul unul altuia şi îşi fac alte rele. Dar cred că au fost numai poveşti ca să mă sperie. Revoluţia seamănă mult cu biserica, nu-i aşa?”

Primul act al revoluţiei române, atunci când Antonescu a luat locul lui Carol, a fost pus sub semnul unei renaşteri religioase. Generalul Ion Antonescu – sau *Conducătorul*, cum i se spunea acum – făcuse foarte bine faţă situaţiei până acum. Proclamaţiile sale la radio şi în ziare, cuvântările sale erau rostite în graiul monosilabic al soldatului şi ţăranului, un grai

liniştitor care mergea drept la inima oamenilor simpli şi care atingea câteodată o măreţie şi o frumuseţe aproape biblice. Ce spunea Antonescu şi felul cum o spunea părea să aparţină unei lumi slave feudale şi semiorientale mai curând decât lumii latine. Românii nu mai auziseră astfel de cuvinte în România modernă decât în manifestările Gărzii de Fier, şi ele surâdeau imaginaţiei populare, într-o săptămână, Antonescu a ridicat starea de spirit a ţării, căzută în cea mai neagră disperare, insuflând o încredere nouă în destinul său, schimbând un sentiment de deznădejde şi de umilinţă într-o nouă speranţă şi încredere în sine. Era aproape o minune, căci el a fost nevoit să facă toate astea fără ca evenimentele să-i fi adus vreun sprijin.

În timp ce ungurii cotropeau partea cedată a Transilvaniei, în timp ce maşinile autorităţilor române şi ale multor alţi refugiaţi tot mai blocau drumurile spre Sibiu şi Braşov, s-a semnat fără multă vorbă cedarea sudului Dobrogei către Bulgaria. Viteaza inimă a Reginei Maria, din ultimul ei locaş de odihnă, a luat calea exilului spre miazănoapte, în pofida acestor evenimente, românii s-au simţit fericiţi în

această primă săptămână sub Antonescu.

Erau mulţumiţi nu numai pentru că au scăpat de Carol şi de Lupeasca, sau pentru că se credeau la începutul unei ere noi; generalul se servise în chip măiestrit de misticismul religios şi de naţionalismul atât de specific poporului său, cât şi de predispoziţia acestuia de a interpreta un dezastru naţional în termeni de păcat şi ispăşire mai curând decât ca o greşeală politică. Astfel, Antonescu îşi începuse revoluţia printr-o duminică a căinţei, imediat următoare abdicării lui Carol. În acea zi, la ora 11 dimineaţa, potrivit unei proclamaţii a lui Antonescu, tot românul a îngenuncheat oriunde se afla pentru a se căi de păcatele ţării sale şi pentru a se niga pentru martirii care suferiseră şi muriseră pentru o Românie puternică şi curată. Astfel de demonstraţii religioase au avut loc toată săptămâna şi au culminat cu întoarcerea în ţară a Reginei Mamă. Căci pentru aceşti oameni, înapoierea reginei, atât de nedreptăţită, care în imaginaţia populară era întruchiparea Binelui – aşa cum doamna Lupescu era întruchiparea Răului – simboliza purificarea vieţii naţionale şi iertarea Domnului pentru păcatele

dinastiei lor şi pentru ale lor proprii…

Când, puţin mai târziu, în această zi de duminică, Regina Mamă şi fiul ei s-au dus la palat în sunetul clopotelor şi al nesfârşitelor urale – de data aceasta într-o maşină deschisă – generalul Antonescu, singur în picioare în altă maşină deschisă, se bucura de asemeni de uralele mulţimii.

Aceste urale porneau din toate părţile, dar mai ales dinspre mulţimea legionarilor în cămaşă verde aliniaţi în Piaţa Palatului şi pe străzi. Căci în aceeaşi zi de 15 septembrie, în care românii se treziseră cu speranţa întoarcerii Reginei Mamă, generalul Antonescu proclamase Statul Legionar, trezind fericirea şi recunoştinţa legionarilor.

Până în ultimul moment, ziariştii englezi şi americani au nutrit speranţa că generalul îşi va întemeia guvernul pe armată şi pe colaborarea cu Iuliu Maniu şi Gheorghe Brătianu1, a căror popularitate mai era încă foarte mare în România. Dar era scris de la început că Antonescu nu putea cârmui decât cu Garda de Fier. Chiar dacă ar fi preferat să guverneze cu armata, nu putea fi vorba deocamdată de aşa ceva. O armată îşi poate permite să fie învinsă

şi totuşi să rămână o forţă decisivă în stat, aşa cum s-a dovedit a fi în Germania Republicii de la Weimar. Însă o armată nu-şi poate permite să rămână inactivă fără să-şi piardă prestigiul când două dezastre naţionale lovesc o ţară, aşa cum se întâmplase cu oastea română în iulie şi august 1940. Astfel, oricât ar fi fost de devotată generalului Antonescu, armata nu reprezenta o bază destul de puternică pe care să-şi poată clădi regimul, ceea ce excludea, cel puţin pentru moment, o dictatură militară.

Pe de altă parte, considerente de politică externă erau potrivnice alianţei cu Maniu şi Brătianu. Maniu, din cauza lungului său trecut în favoarea Aliaţilor, iar Brătianu, din cauza violentelor sale sentimente potrivnice Axei, rezultat al Dictatului de la Viena, nu erau agreaţi de nazişti. Prezenţa lor în noul cabinet ar fi pus piedici serioase liniei de strictă colaborare cu Axa, pentru care se hotărâse generalul, în speranţa de a salva cel puţin independenţa ţării.

Astfel totul părea să indice guvernarea cu Garda de Fier, nu numai pentru că abdicarea lui Carol şi venirea la putere a lui Antonescu se datorau în mare parte umbrei ameninţătoare a Gărzii de Fier şi pentru

că Antonescu avea o datorie de recunoştinţă faţă de legionari pentru sprijinul lor. Ceea ce era mult mai important era faptul că, în acel moment, Garda de Fier era cea mai puternică forţă din ţară. Acest partid, care timp de mai mulţi ani trăise în semiclandestinitate şi îşi pierduse întreaga elită, avea o miraculoasă atracţie pentru tineretul ţării. În ultimele zece zile, la sediile nou înfiinţate, mulţimea celor care cereau să se înscrie în partid era atât de mare încât listele au trebuit să fie închise. Deşi mulţi dintre aceşti noi partizani ai Căpitanului nu erau decât oportunişti, era vădit că suferinţele prin care a trebuit să treacă mişcarea şi martiriul conducătorilor ei au exercitat o atracţie aproape irezistibilă. Nimic nu poate fi mai de folos unui partid revoluţionar decât martiriul, mai ales pentru un popor mistic cum este poporul român.

Un alt avantaj al colaborării cu gardiştii era devotamentul lor de neclintit faţă de Axă; ei aruncau vina pentru verdictul de la Viena pe politica duplicitară a regelui Carol şi, pe deasupra, erau mai anglofobi decât Hitler, astfel încât generalul Antonescu putea să se simtă în siguranţă în această

privinţă. Ar fi totuşi o greşeală să se creadă că germanii au insistat în favoarea stabilirii unui regim legionar, căci n-au făcut-o. Veşnic preocupată să aibă linişte în domeniul aprovizionării cu materii prime, Germania oficială era mai degrabă speriată de zelul acestor tineri revoluţionari. Chiar dacă credeau în avantajele prezentate de un regim fascist ale cărui interese erau angajate în victoria germană, până şi cei mai nazişti dintre nazişti se îndoiau pe bună dreptate de abilitatea de a guverna a acestor rebuturi ale elitei legionare. Totuşi, dându-şi seama că în această fază a jocului politic nu era nimic altceva de făcut, nemţii şi-au încrucişat braţele sperând că totul se va sfârşi cu bine. Ei au adoptat astfel o atitudine de aşteptare care nu corespundea cu metodele naziste obişnuite, mult mai expeditive; un fel de atitudine de „văzând şi făcând” care făcea parte din felul lor de a încurca lucrurile.

Şi astfel, Antonescu, după ce a temporizat vreme de zece zile sub cuvânt că fostul guvern Gigurtu trebuia mai întâi să rezolve problema Transilvaniei, însă în realitate pentru că el tot se mai tocmea cu flori a Sima pentru Ministerul de Interne, minister-cheie în

orice revoluţie, a fost în cele din urmă destul de abil pentru a forma Statul Legionar. Generalul însuşi era Conducătorul, iar Horia Sima era vicepreşedinte. Iar Garda de Fier, în cap cu Horia Sima, era singurul partid recunoscut.

Noul cabinet era compus mai ales din legionari, însă cu un adaos de militari şi de experţi. Singurul supravieţuitor din guvernul Gigurtu era Leon[40], ministrul economiei, concesie făcută Dr. Neubacher care a lăsat să se înţeleagă că nu era dispus să explice din nou altcuiva teoria economică germană. Horia Sima nu a primit Ministerul de Interne, ceea ce a liniştit burghezia – care însă se înşela, pentru că la Ministerul de Interne a fost numit generalul Petrovicescu care, s-a dovedit mai târziu, era omul Gărzii de Fier şi credincios lui Horia Sima. Însă acest important deznodământ a fost păstrat pentru ultimul act al acestei tragice revoluţii.

Numele româneşti cele mai aristocratice se aflau printre demnitarii legionari, ca de pildă noul ministru de Externe, prinţul Mihail Sturdza, diplomat de

40 Gheorghe N. Leon (1888-1949), profesor de finanţe şi statistică la Facultatea de drept din Bucureşti, deputat liberal, ministru al economiei în guvernul Gigurtu. (N. t.)

carieră, fost ministru la Copenhaga, care-şi pierduse postul din cauza simpatiilor sale legionare şi a cărui soţie fusese chiar închisă. Un Ghyka – cu y, ceea ce pentru un motiv oarecare era mult mai la modă decât un Ghika scris numai cu „i”[41] a fost numit prefect al poliţiei. Un Grecianu a fost trimis ca ministru la Berlin. Mulţi alţi aristocraţi români au primit slujbe în

Statul Legionar, ceea ce arăta cât de numeroşi erau aşa-numiţii „oameni de bine” care l-au urmat pe Căpitan.

În cursul săptămânilor următoare m-am uitat deseori la portretele Căpitanului care, pe fond verde, decorau fundalul marilor demonstraţii legionare. Sub imaginea Căpitanului erau întotdeauna scrise cuvintele următoare: CORNELIU ZELEA CODREANU PREZENT. Şi într-adevăr, la aceste demonstraţii la care luau parte miniştri şi generali încărcaţi cu decoraţii, emisari ai lui Hitler, Mussolini, Franco şi ai împăratului Japoniei, nimeni nu era atât de prezent ca tânărul cu părul negru, mort la treizeci şi nouă de ani, cu ochii negri şi focoşi şi surâsul fericit, care obişnuia

41 Familia Ghyka, ramura din Moldova, îşi scria numele cu „y". IN. '■)

să poarte cămaşa groasă de pânză albă a ţăranului. Nu ştiu de nicio altă mişcare care să fi fost atât de complet stăpânită de o figură de dincolo de mormânt ca mişcarea legionară. În închipuirea poporului român, Codreanu apărea ca un profet martirizat şi ca adevăratul conducător al revoluţiei lor.

În timp ce, din lumea de apoi, Căpitanul continua să domine scena legionară, scundul Horia Sima, cu coama sa neagră şi ochii mici şi ageri, cârmuia ca trimisul său pe pământ. Horia Sima nu a pretins niciodată că exercita puterea prin meritul său propriu, şi spunea limpede că autoritatea sa se sprijinea pe un mandat divin. Şi-a dovedit astfel deşteptăciunea, pentru că, în realitate, atât timp cât Căpitanul a fost în viaţă, Horia Sima nu a făcut niciodată parte din primele rânduri ale conducerii legionare. Acum însă, el ajunsese în vârful a tot ceea ce a rămas după ce fusese ucisă întreaga elită a mişcării.

De la început însă, „dumnezeiescul mandat” al lui Sima a fost contestat de familia Codreanu, tatăl şi doi fraţi. Codreanu-tatăl fusese profesor de liceu, un bătrân cu privirea vioaie, obraz rumen şi mustaţă lungă. Era şi el îmbrăcat ca un ţăran român, dar deşi

nu avea o personalitate prea impunătoare, era totuşi tatăl conducătorului dispărut, şi când spunea: „Aşa a spus fiul meu”, cuvintele sale căpătau evident mare greutate. Codreanu-tatăl era un bătrân şiret. El rostea formula „Aşa a spus fiul meu” în momente psihologice şi o lăsa să explodeze ca o bombă la urechile lui

Horia Sima. O zi înainte de formarea Statului Legionar, bătrânul a dat un interviu din care reieşea că niciodată Căpitanul nu a dorit ca mişcarea legionară să vină la putere înainte să fie puternică şi bine organizată, ceea ce nu era posibil după zece ani de existenţă subterană. Această „bombă” era îndreptată mai ales împotriva lui Horia Sima, pe care l-a afectat foarte mult.

Bătrânul Codreanu nu şi-a lămurit niciodată jocul. Poate că dorea puterea pentru sine însuşi, poate o dorea pentru unul din fiii săi. Poate voia numai să tulbure apele. În orice caz, s-a văzut destul de limpede că existau cel puţin două grupuri legionare distincte: unul în jurul lui Horia Sima, celălalt în jurul familiei Codreanu. Chiar de pe atunci se zvonea că mai era un al treilea grup, zis comunist şi terorist, dar nimeni nu putea spune nimic sigur despre acest grup, nici cât

era de mare sau de influent, şi nici cine era în fruntea sa. Totul nu servea decât ca dovadă că, deşi mişcarea era puternică, conducerea ei nu era unită când a venit la putere. S-a văzut că Horia Sima era confruntat cu o opoziţie sau cel puţin cu o concurenţă într-un partid căruia nu i-a fost de fapt niciodată conducător, ci numai comandant.

După ce Regina Mamă a intrat în palatul neterminat al lui Carol, pe care ea nu-l văzuse niciodată până în ziua revenirii ei la Bucureşti, limuzinele oficiale au început din nou să intre în curtea palatului, iar valeţii cu pantofiori albi ieşeau să deschidă uşa demnitarilor în redingotă şi uniformă, aşa cum se întâmplase în zilele de criză care puseseră capăt domniei lui Carol. Însă de data aceasta, demnitarii şi-au adus soţiile, pentru că era vorba de o recepţie elegantă cu Regina Mamă care urma să primească felicitările oficialităţilor şi ale corpului diplomatic.

Nu ştiam atunci că aceasta va fi ultima oară când voi vedea viaţa de la Curte, dar aşa a fost. De acum înainte populaţia Bucureştiului nu se va mai uita la lămpile aprinse la etajul al treilea ca să se asigure că

regele era acolo, nici nu va mai număra limuzinele din curtea palatului ca să-şi dea seama dacă se întrunea Consiliul de Coroană şi dacă vor fi anunţa te mari evenimente. De acum înainte nimănui nu-i va păsa de palatul neterminat al lui Carol – nici de macaraua înţepenită în dreptul anexei de cărămidă roşie. Generalul Antonescu a găsit că erau alte lucruri mai urgente de îndeplinit decât de a clădi palate regale. De asemeni, Antonescu a descurajat intenţia Reginei Mamă de a reanima viaţa de curte în aceste vremuri atât de nesigure, şi de a-şi alcătui propriul ei anturaj. Biata regină a început să ducă o viaţă plicticoasă, ocupându-se de chipeşul şi încruntatul său fiu care se împotrivea cum putea regimului sever impus de general şi tânjea după tatăl său şi după răsfăţurile Duduii.

Într-o zi, la ora amiezii, Regina Mamă însoţită de Antonescu şi de Mihai, au pornit la plimbare pe Calea Victoriei, numai ei trei, uitându-se la vitrine. Formau un grup destul de plăcut la vedere, frumoasa femeie atât de zveltă, îmbrăcată într-un costum cu dungi albastre bine croit şi cu o pălăriuţă albastră de marinar, păşind între cei doi chipeşi ofiţeri. Această

imagine era menită să demonstreze opiniei publice deosebirea între noul şi vechiul regim, pentru că, în decursul ultimilor ani, Carol nu ar fi îndrăznit niciodată să iasă pe stradă fără un cordon de poliţie. Trebuia de asemenea demonstrat că regele împreună cu Regina Mamă şi Conducătorul formau o familie fericită. Generalul, spre deosebire de Carol, nu avea nevoie de un agent publicitar; el ştia pe de rost ce avea de făcut.

Dar oricine se uita la Mihai cu această ocazie putea să observe cum i se crispau muşchii în jurul gurii îndărătnice, ca şi cum cu greu îşi stăpânea dispreţul şi furia, probabil pentru general, care-l obliga să joace teatru mereu, şi pentru mulţimile care-l aplaudau azi şi care mâine ar fi în stare să-l împroaşte cu noroi, aşa cum au făcut şi cu tatăl său.

Familia regală şi-a stabilit reşedinţa la Sinaia aproape toată toamna, iar la sfârşitul lui noiembrie, regina a plecat pe neaşteptate în Italia. Se pare că, aşa cum se întâmplase şi cu biata doamnă Dr. Fabricius, regina s-a lăsat ispitită de magazinul Neumann de la Braşov, casa de mode cea mai elegantă din România, al cărui proprietar era însă

evreu, în plus, având nevoie de un tratament la ochi, ea insistase să-şi consulte oftalmologul care era evreu. Plecarea ei neaşteptată a fost interpretată drept un gest de protest faţă de reproşurile pe care i le-a făcut Horia Sima. A fost poate şi un gest de protest împotriva lipsei de tact cu care ziarele româneşti tratau Grecia atât de dragă inimii ei, intrată în război după atacul italian; poate însă că a avut numai nevoie de o mică schimbare după plictiseala la care era condamnată ca Regină Mamă a României. Plecarea ei a făcut destulă vâlvă pe vremea aceea, dar ea s-a întors înainte de Crăciun şi a rămas.

Palatul lui Carol era astfel liniştit ziua şi întunecat noaptea. Interesul politic a trecut de la Palat la Preşedinţie, mai jos pe Calea Victoriei, unde generalul Antonescu lucra şi chiar dormea într-o cămăruţă alături de biroul său – negăsind timp nici pentru masă, astfel încât doamna Antonescu era nevoită să-i aducă de mâncare; la pieţele şi străzile unde legionarii îşi desfăşurau uriaşele demonstraţii şi unde echipe ale poliţiei lor treceau ca fulgerul pe motociclete, îndreptându-se spre vreo groaznică descindere; la cimitirele unde legionarii îşi exhumau şi

îşi reînhumau martirii; şi la închisori care deveniseră atât de neîncăpătoare încât surplusul nu ar fi putut fi absorbit decât printr-un masacru masiv.

Înapoierea Reginei Mamă la Bucureşti a pus capăt primului act al revoluţiei române. Era de prevăzut că în momentul când aceşti mărunţi legionari frustraţi se vor urca în şa, nu se vor mulţumi să ispăşească păcatele predecesorilor lor prin rugăciune. Renaşterea religioasă nu putea să satisfacă ura multă vreme acumulată şi setea lor de răzbunare. Ei nu vor suporta mult timp o revoluţie *à la pastorale* care să semene cu o slujbă la biserică – vorba micii englezoaice, vecina mea de la hotel. Nu se putea să nu fie vărsare de sânge şi violenţă.

Astfel, în timp ce drapelele tricolore mai înveseleau Piaţa Palatului scăldată în soare, „foştii” şi evreii au început să se pregătească pentru o „noapte a cuţitelor lungi”, sortită să ţină atât cât vor dori cămăşile verzi. Era vădit că nu se putea face apel la mişcarea naţionalistă cea mai crunt persecutată din Europa, la tineri înfometaţi care-şi văzuseră toate căpeteniile şi mulţi dintre camarazii lor ucişi cu brutalitate, şi totuşi totul să rămână în limitele bunei-

cuviinţe şi respectabilităţii.

Revoluţie fără vărsare de sânge

…Revoluţia pe care am condus-o a dat greş pentru că nu am vrut să provoc căderea a trei capete sau să împart partizanilor mei şapte sau opt milioane închise într-o ladă a cărei cheie era la mine.

Stendhal

O revoluţie trebuie să se consume cât mai repede. Niciun conducător inteligent al unei revoluţii nu va pune capăt vărsării de sânge decât atunci când ea va fi atins o culme a răului îndelung aşteptată; el va îngădui revoluţiei, la început, să aibă noaptea sau „nopţile cuţitelor lungi”, ştiind că, cu cât setea de răzbunare va fi satisfăcută mai repede, cu atât viaţa se va reaşeza mai curând pe făgaşul ei normal şi că acest fel de a proceda va costa până la urmă sânge mai puţin.

Pare cinic să spui aşa ceva. În ceea ce mă priveşte, nu-mi plac revoluţiile în stadiul sângeros şi aş prefera să trăiesc într-o lume cu totul lipsită de revoluţii. Însă, deoarece se pare că revoluţiile sunt tot atât de inevitabile în viaţa omenirii ca naşterea, moartea sau dragostea, aş vrea ca cel puţin să se

desfăşoare, tactic vorbind, într-o manieră fără cusur.

Există revoluţii care se pot lipsi de acte de răzbunare imediate şi tangibile, pentru că acei care o câştigă găsesc „panem et circenses” la capătul drumului, sau pentru că suferinţa pe parcurs este relativ redusă. Dar când o mişcare naţionalistă persecutată, decimată, pune mâna pe putere, natura omenească a decretat că exploziile de ură şi violenţă sunt de neînlăturat, şi că cel mai bun lucru de făcut este să se termine cât mai repede cu vărsarea de sânge.

Toţi cei care au fost martori ai rebeliunii legionare de la Bucureşti şi-au dat foarte bine seama de acest lucru; ea a început într-un mod prea onorabil şi a sfârşit prin a îneca ţara într-un râu de sânge şi teroare.

Păcatul revoluţiei gardiste a fost că Antonescu nu s-a hotărât să-i pună capăt de la bun început. Oricât ar fi fost de priceput ca om politic, el nu ştia nimic despre dinamismul revoluţionar şi se temea ca germanii să nu găsească un pretext în orice tulburări violente pentru a lua măsuri împotriva independenţei României. Astfel, el a încercat să-i ducă pe gardişti cu

vorba, luând încetul cu încetul măsuri legale împotriva vinovaţilor din vremea lui Carol, pe care legionarii ar fi vrut să-i vadă arzând pe rug, şi a organizat manifestaţii de stradă ordonate, în loc să se mulţumească cu câteva spectacole violente. Era ca şi cum ai hrăni tigri cu conopidă.

În ceea ce-i priveşte pe germani, al căror program de ordine în sfera aprovizionării cu materii prime era în mare măsură compromis de această revoluţie prost înjghebată şi prea mult amânată, ei observau de pe marginea scenei fără să facă nimic, afirmând fără convingere că „o revoluţie are nevoie să se încingă”, ceea ce însemna că revoluţia trebuia lăsată să-şi atingă viteza şi intensitatea adecvate pe măsură ce se desfăşura. De aceea, chiar dacă atitudinea nemţilor putea fi socotită destul de înţeleaptă, politica lor de neintervenţie punea în pericol – cel puţin temporar – obiectivul lor principal în România: liniştea în domeniul aprovizionării cu materii prime.

Prima oară când am intuit că se făceau greşeli tactice în aplicarea revoluţiei legionare, a fost în timp ce stăteam la coadă pentru a vizita casa doamnei

Lupescu, pe care gardiştii o deschiseseră publicului.

O colivie supradimensionată era aşezată în curtea vilei de cărămidă roşie din Aleea Vulpache – genul de colivie care se vede în grădinile zoologice. Uşa era deschisă, iar colivia de alamă ce părea nou-nouţă era goală. Era felul legionarilor de a da de înţeles că pasărea îşi luase zborul.

Un tânăr în cămaşă verde, arătând cam hămesit, care aştepta la coadă în faţa faimoasei case, aruncă o privire sumbra asupra coliviei şi mormăi: „Ce bine ar fi dacă *ea* ar fi purtată pe străzi, despuiată, într-o colivie, să o vadă toată lumea!” Colegii lui aprobau cu fervoare. „N-a fost bine că au lăsat-o să părăsească ţara vie”.

În cursul lunilor care au urmat, m-am gândit deseori la acest crâmpei de dialog: expunerea doamnei Lupescu, în primele zile ale revoluţiei legionare, într-o colivie sau orice altă distracţie tot atât de stridentă şi de dezgustătoare ar fi scutit mai târziu ţara de multă teroare şi vărsare de sânge. Nu că i-aş fi vrut vreun rău acestei femei, dar din punct de vedere al metodei revoluţionare, gardiştii aveau într-adevăr nevoie de distracţie. Or, tot ce li s-a oferit

în acest sens a fost o plimbare prin casa doamnei Lupescu.

Legionarii s-au inspirat de la bolşevicii ruşi şi au deschis casa Lupescu pentru vizitatori; intrarea costa 20 de lei, dar membrii mişcării, copiii şi unele grupuri favorizate intrau gratis. Bolşevicii făcuseră acelaşi lucru cu vila lui Nicolae al II-lea de la Tsarskoie Selo, prezentând-o ca mostra principală a felului de viaţă luxos al „foştilor”. Vila banală a ţarului nu avea nimic împărătesc; arăta ca orice locuinţă a unei familii burgheze mai înstărite, cu un băiat foarte bolnav, ale cărui bandaje şi medicamente mai umpleau încă rafturile camerei copiilor. Nu s-a aflat niciodată ce au vrut bolşevicii să dovedească deschizând această locuinţă modestă şi oarecum îmbâcsită; desigur nu splendorile desfrânate ale autocratului ucis. Ea exprima mai degrabă sentimentul de neîmplinire şi de neîncredere în puterea sa care l-a împins pe ţar să-şi ascundă grandoarea ereditară în spatele unor satisfacţii mic-burgheze.

Ce au încercat gardiştii să dovedească arătând vila Lupescu se putea vedea în poveştile de senzaţie ale ziarelor, unde erau descrise „nepreţuitele”

mătăsuri, dantele şi brocarturi, precum şi parfumurile şi săpunurile rafinate cu care se înconjurase femeia roşcovană în timp ce poporul murea de foame.

Dinspre stradă, vila din Aleea Vulpache nu dădea deloc impresia de lux. Era genul de casă pentru o singură familie, din cele care se văd în orice suburbie cât de cât înstărită din America, nici măcar ospitalieră şi nici prea bine întreţinută. Cele două etaje înguste, fără nicio pretenţie de frumuseţe arhitecturală, erau ascunse sub iederă. Vila părea chiar mai mică în comparaţie cu altele mai noi şi mai elegante din jurul ei. Vila Lupescu nu avea niciun fason, ba chiar, judecând după ferestrele ei destul de mici, părea să fie întunecoasă în interior.

Într-adevăr, era întunecoasă în interior, şi nicidecum luxoasă. Etajul întâi era cu totul neînsemnat, ticsit cu mobilă oarecare şi bibelouri îngrămădite ca într-un magazin de mâna a doua. Această expoziţie a păcatelor vechiului regim nu dovedea de fapt decât un singur lucru – că păcatul nu prea rentează. Doamna de Pompadour s-ar fi întors în mormânt dacă ar fi putut vedea ce ajunsese acum meseria ei. Casa celei mai renumite metrese regale

din anii ’30 nu era nimic altceva decât o locuinţă deprimantă.

Ghidul cu cămaşă verde ne-a dus mai întâi printr-o serie de salonaşe. S-a oprit într-unul din ele şi, întorcându-se spre turma care-l urma, spuse solemn: „Asta este camera unde Elena Lupescu obişnuia să doarmă cu Puiu Dumitrescu”. Cuprinzând dintr-o privire încăperea care arăta tot atât de lipsită de farmec ca o după-amiază ploioasă de duminică, un vizitator ca mine putea gândi cu compătimire că, la urma urmei, era şi modul cel mai potrivit de a o folosi. Însă cămăşile verzi, care nu văzuseră niciodată un exemplar din revista engleză de decoraţiuni interioare *House and Garăm* şi nu aveau simţul umorului, erau impresionaţi de combinaţia de catifea roşie şi de păcat extraconjugal.

Este adevărat că doamna Lupescu poseda câteva tablouri bune, dar acestea erau prost atârnate şi treceau drept „furate” dintr-un muzeu al statului. Mai erau câteva piese de jad foarte frumoase despre care se spunea că aparţinuseră colecţiei Reginei Maria, şi o mulţime de bibelouri de duzină, printre care una sau două piese nostime de porţelan din secolul al XVIII-

lea, uşor pornografice. Duduia avea şi un gust pronunţat pentru icoane îmbrăcate în argint sau aur, şi pentru o mică colecţie de Biblii, Vechiul şi Noul TesimutantJ aşezate în mijlocul unei biblioteci care consta mai II Ulm romane franţuzeşti. Ghidul gardist ne-a atras atenţia li.

asupra Stelei lui David de pe Vechiul Testament, dându-ne impresia că aceasta dovedea că Duduia era în strânsă legătură cu autorii Protocoalelor Sionului.

Casa nu dădea altă impresie decât cea de banalitate, şi nici această trăsătură nu era realizată decât în aşa-zisul „studio” şi în camera de culcare. Studioul era o cameră mică cu mobilă modernă din lemn de culoare deschisă, cu un portret în mărime naturală al lui Carol în civil, mângâind cu o mână un pechinez şi ţinând în cealaltă mână un port-tigaret lung şi negru. Aici, în studio, şi-a găsit ghidul momentul de glorie. Pe jos erau aruncate o sumedenie de cutii de bijuterii îmbrăcate în piele neagră, verde, roşie sau albă, marcate cu numele în litere aurite ale marilor bijutieri din Rue de la Paix şi Place Vendôme. Căptuşeala lor de catifea şi de mătase mai purta amprenta colierelor de perle, a garniturilor de

diamante, a broşelor, clipsurilor şi inelelor. Ghidul exclamă: „Iată ce a rămas din bijuteriile cumpărate de Carol pentru Elena Lupescu cu preţul lacrimilor şi sudoarei poporului român”. Asistenţa părea foarte încruntată, în afară de doamnele din grup care căzuseră pe gânduri, oarecum invidioase.

„Iar aici…” spuse scurt ghidul făcând un gest elocvent în direcţia unui dormitor, lăsându-i apoi pe vizitatori singuri cu gândurile lor. Camera de culcare era în stil franţuzesc obişnuit. Toate privirile s-au îndreptat într-o tăcere meditativă asupra patului larg acoperit cu mătase cenuşie. Erau câteva scaune bune în stil Empire, dăruite, zice-se, de profesorul Voronoff; pe măsuţe şi scrinuri erau multe fotografii, cele mai multe ale Duduii însăşi: ba plimbându-se într-un parc în rochie de vară şi cu o pălărie mare, ba cu tatăl şi cu prieteni ai ei, ba cu regele într-o maşină albă, acum câţiva arii la Paris, cu pavilionul Expoziţiei Universale în fundal. Pe noptieră se afla un aparat de telefon cu mai multe butoane: era linia directă cu Palatul. Pe butoane scria Birou, Oficiu, Dormitor – pe unul scria: Baie.

Spre deosebire de familia fostului ţar, care a

trebuit să plece în grabă, fără să ia nimic, Duduia sau camerista ei au putut duce împachetauil la bun sfârşit. Dulapuri încăpătoare erau deschise vraişte, lăsate goale, cu excepţia unor umeraşe şi calapoade de pantofi. Singur un capot de mătase verde mai atârna în camera de baie acoperită cu faianţă verde. Tinerii fascişti hămesiţi erau fascinaţi de splendorile acestei camere de baie care, cu excepţia unui foarte frumos bideu din marmură verde cu robinete aurite, nu conţinea nimic ce nu s-ar fi putut cumpăra la oricare magazin universal obişnuit din America.

Eram foarte curioasă să văd cum arătau mult trâmbiţatele parfumuri şi săpunuri „unicate” şi m-am uitat cu mare grijă în dulăpioarele din camera de baie. Mai erau încă pline cu sticluţe pe jumătate goale, borcănaşe cu cosmetice marca Elizabeth Arden şi cu câteva cutii cu săpunuri Guerlain, dar n-aş putea spune că aveau ceva extravagant. Singurul articol care provoca nedumerirea era o cantitate foarte mare de astringent. Ai fi zis că Duduia trăise cu frica în sân că Hitler ar putea să cumpere toată piatra acră din lume, cumpărând-o de aceea pe toată. Întrebarea „la ce i-ar fi putut folosi atâta piatră acră?” a stârnit

multe comentarii printre ziariştii străini; în dicţionarele medicale se putea citi că piatra acră are tot felul de întrebuinţări şi că, pentru calităţile ei astringente, era folosită ca un element de seducţie de către doamnele din secolul al XVII-lea.

Când gardiştii au intrat pentru prima oară în această casă, s-au găsit în faţa ultimei feste jucate de doamna Lupescu lumii bune româneşti: o cutie mare plină cu scrisori în mijlocul camerei de culcare. Era o glumă amară pentru că – aşa se povestea – în aceste scrisori primite de la cele mai înalte personalităţi, bărbaţi şi femei, din România, autorii o linguşeau în termenii cei mai abjecţi pe „scumpa Duduie”. O principesă română cunoscută pe plan internaţional mersese până la a se adresa doamnei Lupescu cu „*Ma souveraine*”, adăugând în continuare că „momentul de azi, când mi-ai dat voie să-ţi sărut mâna, a fost cel mai fericit din viaţa mea”. Iar un înalt demnitar al fostului regim i se adresa cu „Maiestatea Voastră”, asigurând-o că singura lui dorinţă pe lume era să o vadă încoronată ca regina legiuită, i României. Aceste scrisori, acum în mâinile legionarilor, atârnau ca sabia lui Damocles asupra societăţii româneşti, existenţa lor

fiind deosebit de dureroasă pentru unele feţe simandicoase care făceau acum eforturi disperate pentru a se pune la unison cu noua ordine, mărturisind adânca lor oroare pentru „jidanca împuţită”. Este sigur că Duduia a lăsat intenţionat aceste scrisori în urma ei, ştiind foarte bine că asemenea bileţele oportuniste îi expuneau pe autorii lor marii răfuieli din „amurgul zeilor”.

Un amurg al zeilor care era acum în plin avânt. La Şosea, cartierul elegant al Bucureştiului, vedeai gardişti de pază la fiecare a doua casă, ceea ce însemna că proprietarul era supravegheat de poliţie în aşteptarea anchetei care să determine prin ce căi şi mijloace îşi dobândise locuinţa. Gardiştii îi anchetau pe toţi cei care ocupaseră funcţii în ultimii zece ani. Au fost cercetate şi transferurile de la Banca Naţională în străinătate, la fel ca şi utilizarea fondurilor armatei, ale flotei, aviaţiei şi mişcării tineretului.

Sidorovici, conducătorul mişcării pentru tineret din România şi prieten apropiat al lui Carol, primise cu numai câteva zile înainte o înaltă decoraţie din partea lui Hitler; acum se sinucisese pentru că nu

putea justifica provenienţa a vreo unsprezece milioane de lei. Chiar fostele Excelente din holul de la Athénée Palace au fost neliniştite timp de câteva zile, dar după aceea şi-au revenit repede, căci erau într-adevăr foarte săraci. Însă Negus-ul, admiratorul doamnei von Coler, care prevestise atât de corect amurgul zeilor (printre care nu se număra şi pe sine, din cauza prieteniei sale cu germanii), a fost închis la Văcăreşti, într-o celulă vecină cu aceea a lui Max Auschnitt. Despre acesta se spunea că, după abdicarea lui Carol, sugerase: „Şi acum, o celulă mare şi frumoasă pentru prietenul meu Malaxa!” S-a ales însă cu o dezamăgire pentru că, cel puţin pentru moment, Malaxa s-a aranjat iar cu destinul. Nu încape îndoială că el era figura-cheie în transferul banilor Duduii şi ai lui Carol şi în tranzacţiile lor comerciale, şi că generalul Antonescu îl ura pe Malaxa. Însă, deocamdată, Horia Sima întindea o mână protectoare asupra marelui bogătaş al industriei româneşti, care oferise Legiunii un stadion şi cantine. Tot aşa, în timp ce nemţii aveau grijă să nu intervină în mersul justiţiei legionare, se pare că ei îl considerau pe Malaxa ca fiind prea însemnat în schema economiei româneşti ca să-l lase

să putrezească în închisoare.

Ofiţeri de poliţie şi foşti miniştri care fuseseră amestecaţi în uciderea gardiştilor şi generalii care prezidaseră Curtea Marţială ce-l condamnase pe Căpitan pentru înaltă trădare au fost întemniţaţi în aşteptarea procesului. Printre cei mai importanţi era Gavrilă Marinescu, ministrul poliţiei şi membru în camarila lui Carol; Moruzov, şeful poliţiei secrete; fostul prim-ministru, generalul Argeşanu, care răzbunase asasinarea predecesorului său, Călinescu, cu groaznica ucidere în masă a legionarilor în septembrie 1939; generalul Ion Bengliu, şeful poliţiei, care contribuise la acest masacru – aceştia şi încă mulţi alţii au fost aruncaţi în Fortul Jilava unde cadavrul lui Codreanu mai zăcea încă sub lespedea masivă de beton. S-au pregătit mandate de arestare pentru procesul monstru al acestor oameni, proces care urma să aibă loc în faţa unui tribunal al poporului fiind mediatizat în toată ţara – o măreaţă acţiune de răzbunare întârziată a Căpitanului şi de condamnare a fostului regim.

flori a Sima şi băieţii lui au fost foarte agitaţi de acest plan, care din nefericire era cu totul eronat din

punct de vedere al tacticii revoluţionare. Era prea legalist şi prea încet. Nu aveai decât să iei parte la manifestările organizate de Antonescu în „Marea Piaţă 6 Septembrie" şi îţi puteai da seama că legionarii nu se puteau mulţumi numai cu atât. Erau destul de pitoreşti şi pline de culoare aceste demonstraţii. Piaţa se află la poalele frumosului Deal al Spirii[42], un soi de Kremlin al Bucureştiului, încununat cu bisericile albe şi clădirile care formează Mitropolia, sediul Bisericii ortodoxe române şi al Parlamentului. Piaţa din josul dealului era o mare de cămăşi verzi şi de ţărani cu cămăşi albe pe fond de draperii verzi, şi de steaguri ale Axei, ale Spaniei şi ale Japoniei, la rând cu drapele româneşti. Detaşamente germane de SA şi SS în uniformă, fascişti italieni şi falangişti spanioli înconjurau o tribună cu platformă înaltă vopsită în verde şi dominată de mari panouri de lemn purtând imaginea Căpitanului. Ceea ce avea loc în această incintă era de fapt o serbare de familie a Axei, cu diplomaţii şi emisarii speciali ai Führerului, ai lui Mussolini, ai lui Franco şi ai împăratului Japoniei. îmbrăcat în cămaşă verde, Antonescu vorbea de pe

42 I >v l.ipt, al Mitropoliei. (N. t.) IHU

înălţimea platformei, după care scundul Horia Sima s-a ridicat şi a vorbit şi el. Cei doi au stat apoi mână în mână, uitându-se în ochi o vreme. Totul părea frumos şi plin de speranţă, lumea din incintă era gata să plângă, în timp ce diplomaţii Axei observau reprezentaţia cu bunăvoinţă, cum ar face un regizor care supraveghează jocul actorilor din vreo piesă de Shakespeare.

Ceea ce-ţi rămânea în minte, mai ales după aceste serbări, nu erau emisarii importanţi ai marilor puteri, nici ţăranii îmbrăcaţi în alb veniţi din toate colţurile ţării, sau miile de tineri în cămaşă verde care înconjurau piaţa, ci sutele de oameni în doliu care au fost admişi lângă tribună. Aceşti oameni, în majoritate persoane de condiţie umilă, de aspect cu atât mai sărăcăcios cu cât se aflau nu departe de demnitarii medaliaţi, erau rudele gardiştilor ucişi de poliţia lui Carol. Petele negre formate de ei în mijlocul culorilor strălucitoare aduceau o notă sinistră, de rău augur: prea erau mulţi cei ce purtau doliu după legionarii ucişi. Doar uitându-te la ei îţi puteai da seama că niciodată nu se va putea face o revoluţie fără vărsare de sânge când atâta sânge cerea răzbunare. Erau

acolo mama şi văduva lui Codreanu, invizibile sub vălurile lor cernite, precum şi văduvele şi mamele aşazişilor „Nicadori” şi „Decemviri”, cei treisprezece camarazi ucişi odată cu Căpitanul în pădurea de la Ploieşti, şi nenumăraţi alţii care au avut fii, soţi, fraţi ucişi de poliţia lui Carol.

În toată această mulţime, cea mai distinsă dintre toate persoanele îndoliate era bătrâna principesă Alexandrina Cantacuzino, scundă, corpolentă, cu o faţă nemişcată, impenetrabilă, amintind de Regina Victoria în văluri de văduvă, dar cu ceva oriental, enigmatic şi în acelaşi timp cu o vioiciune latină în priviri. În calitatea ei de mamă a unuia din legionarii ucişi şi una din marile boieroaice ale României, principesa era scoasă în evidenţă la solemnităţile noului regim. După ce stătuse un an închisă din ordinul lui Carol într-o cameră din palatul ei, Antonescu o eliberase în ziua în care a luat puterea. Neînfrântă, cu un fel de seninătate detaşată, şi-a reluat firele vieţii sale neasemuit de active, ocupându-se de şcolile patronate de ea şi de Societatea Ortodoxă a Femeilor Române, pe care o întemeiase după exemplul Clubului Femeilor Americane, şi de

multiplele şi diversele sale opere de binefacere. Ea primea vârfurile mişcării legionare în jurul căminului din salonul ei, o încăpere luminoasă şi lungă, unde scaunele stil secolul al XVIII-lea, acoperite cu tapiţerie de Aubusson, îmbiau la conversaţie, după modelul clasic al marilor saloane pariziene din Faubourg Saint-Germain. Pe pereţi, splendorile misterioase aurii şi brune ale unui Rembrandt licăreau pe lângă aurul şi roşul unui maestru florentin şi albul unui impresionist francez, iar un superb strămoş cu turban, cu barba sa crescută până pe sub ochi şi iataganul bătut în pietre scumpe înfipt în brâul său aurit, se uita semeţ la această mândră lume nouă.

În jurul unor delicate *petits fours* de la Capşa, nepoţii şi verii gardişti ai bătrânei doamne şi prietenii lor expuneau planurile şi teoriile lor pentru Noua Românie: planuri economice, literare, artistice, pedagogice, teorii pentru o „rasă pură românească”, ceea ce-i făcea să râdă şi pe nemţi, căci nu exista o rasă mai amestecată cu alte rase decât cea a românilor. Erau în focurile creaţiei, aceşti tineri, trăsăturile lor fine şi oarecum efeminate formau un contrast straniu cu termenii aspri în care obişnuiau să

considere viaţa când vorbeau de temniţă, fugă şi asasinat.

Principesa însăşi nu era gardistă. „Ştiu, spunea ea despre tineri, că ei vor distruge tot ce iubesc eu şi tot ceea ce reprezint, dar Doamne, cu cât îmi plac mai mult decât tinerii din Franţa care nu vor să lupte pentru nimic!”

Era o patrioată înfocată, cuprinsă de patima politicii. Ca atare, ea privea cu scepticism revoluţia fără vărsare de sânge a lui Antonescu. Generalul, îi prevenea ea pe diplomaţii Axei, trebuie să reuşească repede, de nu, revoluţia va deveni foarte, foarte sângeroasă. Regimul trecut, sublinia ea – şi vorbea din proprie experienţă – stabilise norme de violenţă pe care revoluţia nu va putea să nu le depăşească. Prin „succes rapid”, ea voia să spună că Axa ar trebui să restituie României o parte din Transilvania pierdută, ceea ce Hitler şi Mussolini nu ar fi putut face, chiar dacă ar fi vrut, din cauza ungurilor. De aceea, anticipa principesa, legionarii vor adopta altă ieşire violentă.

Erau şi alte multe motive pentru care Antonescu încerca să îmblânzească revoluţia sa. Unul era sentimentul de datorie al soldatului, respectul

disciplinei şi al bunei-cuviinţe. Alt motiv era ideea greşită că el ar putea să substituie reforma dinamismului revoluţionar. Dar motivul principal era teama ca nemţii să nu ia tulburarea ordinii publice drept pretext pentru a înfiinţa un protectorat în România. Această teamă de o intervenţie germană era împărtăşită şi de flori a Sima, şi de aceea el a fost de acord cu ideea Conducătorului de a face o revoluţie fără vărsare de sânge. Cel puţin la început.

Mai curios era că această teamă de Germania era şi cea mai puţin justificată. În faza actuală, germanii nu doreau câtuşi de puţin să stabilească un protectorat sau ceva asemănător în România.[43] A apărut o nouă fază de improvizaţii din cele mai contradictorii în cadrul diplomaţiei germane. Mai era oare „ordinea în domeniul aprovizionării cu materii prime” obiectivul lor principal? Desigur că da. Dar ei

43 Germanii, şi mai cu seamă militarii germani, favorizaseră de fapt ocuparea completă a României pentru a asigura cantităţile de petrol necesare efortului de război german şi luaseră obiceiul să descurajeze orice posibilă contribuţie militară românească la o alianţă efectivă. Numai după ce Antonescu a dovedit că era în stare să menţină ordinea şi să-şi reorganizeze armata, spre sfîrşi- tul anului 1940, această atitudine s-a schimbat. A se vedea Docu- mcnts on German Foreign Polky, 1917-1945 (Documente asupra politicii externe germane), seria D, volum XI, documente 71,80 şi 84 şi voi. XII, doc. 544, şi Charles Burdick şi Hans-Adolf Jacobsen, The Halder Dinnes (Agendele Halder) (Novato, CA, 1988), pp. 335-339 şi 343-347. (N. ed.)

nu făceau nimic decisiv pentru a-l aplica. În schimb, păreau hotărâţi să se spele pe mâini de toată învălmăşeala gardistă. Era evident că ei erau tot atât de puţin dispuşi să joace rolul de „dădacă a revoluţiei române”, cum ar fi fost un burlac căruia i s-ar cere să aibă grijă de un sugar. Nu se putea şti niciodată dacă aceasta era numai o dispoziţie trecătoare, o manevră politică sau o tactică de camuflaj din partea lor.

Dar era evident la vremea aceea că existau câteva motive temeinice pentru care dominaţia completă asupra României sub forma unui protectorat nu convenea germanilor. Ei nu voiau să-i neliniştească pe ruşi prin spectacolul unei dominaţii făţişe a vreunei ţări balcanice. Ruşii, aşa explicau înalţii diplomaţi germani, recunoscuseră mai mult sau mai puţin explicit că Balcanii erau sfera de influenţă a intereselor economice germane, însă ei nu renunţaseră la ideile lor panslaviste care cuprindeau Balcanii în sfera intereselor politice ruseşti. De asemenea, ca unii bătrâni bogaţi care vor ca lumea să creadă că vreo fată, tânără şi frumoasă, i-a luat de soţ pentru farmecul lor personal, nemţii voiau să arate democraţiilor că erau irezistibili fără să aibă nevoie să

cucerească prin forţă.

Aceasta însă nu era doar o chestiune de vanitate, ci era şi una de convenienţă. Naziştii începeau acum să aibă mari dificultăţi în Olanda, Norvegia şi în alte zone cucerite de ei, în timp ce se înţelegeau foarte bine cu necombatanţii, ca suedezii, elveţienii şi bulgarii, care păstraseră o oarecare libertate, cel puţin cu numele. Experţii economici germani, hărţuiţi în negocierile lor de oameni de afaceri şi economişti din ţările ocupate sau din protectorate şi de rezistenţa lor pasivă, se întorceau la Wilhelmstrasse şi-i sfătuiau pe şefii lor să evite pe cât posibil orice formă de dominaţie directă în România. Astfel, germanii au lăsat rebeliunea legionară să-şi urmeze cursul – şi aşa se explică de ce, patru săptămâni după ce începuse, nu mai rămăsese nici urmă de „linişte în domeniul materiilor prime româneşti”.

Legionarii nu erau singurii răspunzători. Evacuarea Transilvaniei dezmembrase sistemul de transport al ţării în aşa măsură încât practic anulase acordul încheiat în august, prin care Germania trebuia să primească tot surplusul exportabil de grâne al României. Iarăşi, nu era vina gardiştilor dacă nu

existau destule mijloace de transport pentru petrolul exportabil românesc, evaluat la cinci milioane de tone pe an, către ţările Axei sau ţări prietene cu Axa, cu toate că rezervoarele şi cisternele româneşti erau pline cu ţiţei care nu avea unde să plece. Dar în afară de aceste dificultăţi de ordin pur tehnic, revoluţia gardistă îi împiedica fără doar şi poate pe germani să-şi vadă de afaceri ca de obicei.[44]

Întâi de toate, activitatea germanilor era paralizată de consecinţele amurgului zeilor. Tânărul Stinnes, fiul industriaşului german care dirijase economia germană în timpul inflaţiei, a spus ziariştilor străini că la Reşiţa, fosta firmă a lui Max Auschnitt, şi la Malaxa, toţi directorii şi administratorii lipseau – fiind fie la închisoare, fie în domiciliu obligatoriu – sau erau prea speriaţi ca să-şi asume responsabilitatea

44 Ceea ce R. G. Waldeck şi alţii nu ştiau la vremea aceea era că Antonescu stabilise o politică formală constînd în asigurarea prealabilă a nevoilor consumului intern al României, şi apoi în livrarea către Germania a produselor agricole şi a petrolului numai pe bază de schimb reciproc, mai curînd decît prin credite extensive acordate Germaniei. Pentru o descriere a efectelor acestei politici asupra domeniului agricol, a se vedea Karl Brandt, Management of Agriculture and Food in German-occtipied and other Areas of Fortress Europe (Administrarea agriculturii şi alimentaţiei în zonele ocupate de germani şi în alte zone ale fortăreţei Europa) (Stanford, 1953). Pentru petrol, a se vedea Maurice Pearton, Oii and the Românimi State (Petrolul şi statul român) (Oxford, 1971). (N. ed.)

negocierii acordurilor comerciale. Această situaţie a imobilizat practic afacerile. Oricât de mari ar fi fost aceste piedici în activitatea comercială, ele nu erau atât de grave pe cât era noua legislaţie antisemită. Masele gardiste, adânc antisemite şi pline de un resentiment violent împotriva evreilor, voiau în realitate să-şi înceapă revoluţia printr-un pogrom în cartierele evreieşti.

Pe de altă parte, Antonescu, cu teama sa de violenţă, a încercat dimpotrivă să facă compromisuri cu noua legislaţie antisemită care mergea mult mai departe decât tot ce decretase Carol nu demult. Începând cu exproprierea proprietăţilor rurale evreieşti, achitate cu bonuri fără valoare şi la un preţ fictiv, noua legislaţie era menită să-i elimine pe evrei din viaţa economică a României în decurs de un an sau doi. Între timp, importante întreprinderi evreieşti au fost date în grija unor „comisari”: tineri legionari care nu ştiau aproape nimic despre economie, dar erau foarte versaţi în teroare, şantaj şi corupţie. Dacă hotărârea Conducătorului era să stabilească norme de cinste într-o ţară în care fiecare om are un preţ al său, era evident că nu a reuşit în ceea ce-i privea pe aceşti

comisari. Erau adevăraţi răufăcători, gonindu-i prin teroare pe oamenii de afaceri evrei din maşinile şi vilele lor şi ruinându-le întreprinderile. Când vreun evreu îndrăznea să se plângă, poliţia gardistă făcea o descindere nocturnă la el, îl aducea la Prefectură pentru vreo vină imaginară şi îl lăsa acolo până era dispus să cedeze tot ce avea, inclusiv fabricile.

Această metodă de „arianizare" îi consterna pe nazişti din cauza efectului distrugător asupra afacerilor. Un expert economic german l-a întrebat pe Horia Sima cum putea să încerce deiudaizarea afacerilor româneşti într-un an, când germanilor le-au trebuit şase sau şapte ani, şi încă mai păstrau în funcţie anumiţi evrei etichetaţi „WW-Juden", adică (*wirtschriftlich wertvolle Juden*: evrei cu valoare economică). În România, a subliniat neamţul, era în mâini evreieşti un procent mult mai mare al afacerilor decât în Germania, şi în timp ce puteai găsi în Germania zece nemţi capabili pentru fiecare evreu competent, în România nu exista nici măcar un român priceput pentru a înlocui zece evrei competenţi. Horia Sima răspunse cu o nechibzuinţă care-l dezgustă pe economistul german: „Aceasta înseamnă că suntem în

stare să facem mult mai mult decât voi”. O deiudaizare rapidă, în opinia lui Horia Sima, era singura distracţie pe care gardiştii o puteau oferi partizanilor lor. Dar ea nu era destul de rapidă, nici destul de generală pentru a pune capăt revoluţiei.

Spre a împiedica industriile vitale pentru ei să se ruineze cu desăvârşire, germanii au imaginat un plan ca să cumpere acţiunile întreprinderilor evreieşti, plasând oameni de afaceri români şi germani în consiliile de conducere, dar – aceasta era partea cea mai importantă – păstrând pe foştii proprietari evrei ca administratori. Din acest motiv, oameni de afaceri germani au început să vină cu zecile la Athénée Palace, cu intenţia să pună mâna pe vreo mină sau vreo fabrică la un preţ de nimic. Noii sosiţi nu mai erau aleşi pe sprânceană şi arătau mai teutoni decât lotul de oameni de afaceri germani care veniseră vara trecută înainte de prăbuşirea Franţei şi înainte ca România să devină un stat totalitar. Naziştii erau desigur convinşi că, după cucerire, ei nu mai aveau nevoie să pară atât de seducători ca înainte.

Aceşti oameni de afaceri de la Hamburg sau din Renania au sosit convinşi că totul se va desfăşura

conform planului. Ei îşi închipuiau că proprietarii evrei vor fi foarte bucuroşi să vândă şi să rămână în chip de manageri timp de un an sau doi, pentru că oricum nu aveau unde emigra. Văzând cum unul din nemţii aceştia se autofelicita de cum sosise, l-am întrebat: „Aţi primit deja aprobarea guvernului român?” „Am trimis hârtiile la semnat la minister, dar aceasta este numai o formalitate”, răspunse el. Dar nu era numai o formalitate, cel puţin nu în felul cum o tratau gardiştii.

În aproape cinci luni de regim legionar, nu am văzut îndeplinită nici o singură tentativă de „arianizare”. Autorităţile gardiste, cu toate că nu refuzau de-a dreptul, găseau căi şi mijloace ocolite pentru a-i împiedica pe germani să pună mâna pe economia românească. Lozinca lor a devenit: „România pentru români, şi ducă-se dracului evreii şi nemţii!” Deşi nu se exprimau chiar aşa pe şleau, metodele nehotărâte şi alunecoase ale legionarilor i-au scos din răbdări pe oamenii de afaceri de la Hamburg şi din Renania.

Aceştia stăteau cu zilele la Athénée Palace, aşteptând să primească hârtiile semnate; mai întâi

bine dispuşi, apoi uşor nedumeriţi, pe urmă încetul cu încetul pierzându-şi răbdarea, apoi supăraţi, la urmă de-a dreptul furioşi, Din acest moment, fie plecau înapoi în Germania, lăsându-şi interesele în mâinile avocatului legaţiei germane, fie rămâneau mai departe la Bucureşti, stând posomorâţi la bar, când nu se duceau în strada Wilson, unde doctorul Neubacher şi tinerii săi colaboratori ar fi trebuit să exercite presiuni asupra autorităţilor române. Dar Dr. Neubacher, cu faţa sa de vultur obosit arătând mai obosită ca oricând, nu putea promite rezultate rapide. „Românii, spunea el, sunt atât de orientali!”

De fapt, Dr. Neubacher ştia bine cum opera rezistenţa gardistă. Era lunecoasă, insesizabilă, şi nu ajungea niciodată până la un refuz direct. În schimb, autorităţile gardiste trăgeau de timp, restituind hârtiile pentru vreo greşeală tehnică, apoi înapoindu-le iar pentru că apăruseră decrete noi. Până la urmă, promiteau o decizie până la sfârşitul săptămânii şi atunci când omul de afaceri german credea că treaba era în sfârşit rezolvată, gardiştii îl băgau pe proprietarul evreu la închisoare şi-l ţineau acolo în timp ce comisarii duceau liniştit întreprinderea sa la

ruină. Sau îl maltratau până îl obligau să-şi vândă negoţul pe nimic unui gardist, în amândouă cazurile germanii pierdeau.

„De ce nu pun germanii mâna pe România înainte ca gardiştii să o fi ruinat cu totul?”, l-am întrebat pe conte. „Este povestea cu acvariul”, replică el, şi-mi povesti anecdota. La conferinţa de pace, între negocieri, Hitler, Churchill şi Pétain se uitau la un peştişor auriu într-un acvariu. Care din noi va putea să-l prindă mai întâi, s-au întrebat ei, şi fiecare şi-a încercat norocul. Churchill a făcut un laţ din lanţul ceasului său, l-a aruncat după peşte, dar nu l-a prins. Pétain a lăsat să cadă o muscă drept momeală, dar peştele nu s-a sinchisit. La urmă a venit rândul lui Hitler. El a luat un polonic şi cu răbdare a golit acvariul până când peştişorul zăcea neputincios pe fundul vasului, „Acum prăjeşte-], Adolf”, au sugerat Churchill şi Pétain. „O, n-aş face aşa ceva decât dacă m-ar ruga peştişorul să-l prăjesc”, răspunse Hitler modest.

Exista însă un străin care era în stare să facă afaceri cu legionarii. Se numea Dr. A.A. Tester. Pe jumătate german şi pe jumătate englez, adevărat

geniu al afacerilor, el cunoştea destul mentalitatea orientală ca să-i înţeleagă pe români. Un împătimit al mişcărilor naţionaliste (în Anglia era un partizan al lui Sir Oswald Mosley[45], de fapt unul din cofondatorii partidului fascist englez), el afişa pentru gardişti un entuziasm care-i încânta. Dintre toate lucrurile uluitoare care se petreceau pe agitata scenă românească, cea mai uluitoare era că unul din supuşii Maiestăţii Sale Britanice era singurul om care putea să netezească calea germanilor în afacerile româneşti.

Trecut de patruzeci de ani, gras, de talie mijlocie, brunet, purtând monoclu, Tester, înfundat ca într-o găoace în hainele sale încăpătoare croite pe Bond Street, înainta legănându-se prin absida centrală a holului ca şi cum ar fi fost o procesiune cu un singur om. Râzând cu uşurinţă şi vorbind cu glas răsunător, era socotit personajul cel mai sinistru aruncat de război pe ţărmurile Athénée Palace-ului. Nici englezii, nici germanii nu aveau nicio încredere în el. Britanicii îl acuzau de trădare prin faptul că făcea afaceri cu naziştii. Germanii, mai puţin siguri, pretindeau că îşi

45 Oswald Mosley (189&-1980), politician englez, conducătorul Uniunii Fasciştilor Britanici între 1932 şi 1940. (N. t.)

folosea legăturile comerciale şi fascismul numai ca o acoperire pentru munca sa în folosul Serviciului de Informaţii britanic.

L-am întâlnit pe Dr. Tester la sfârşitul lui iulie, scurt timp după sosirea sa la Bucureşti. În cursul săptămânilor şi lunilor, am ajuns să-l cunosc foarte bine şi să-l apreciez. Mie nu mi s-a părut niciodată un personaj sinistru, poate pentru că un bărbat gras, îmbrăcat în halate de culoarea prunei, care târăşte după sine, printr-o lume sfâşiată de război, o nevastă, şase copii, gineri, guvernante, cameriste şi căţei de salon are întotdeauna ceva patetic.

Fiu al unui om de afaceri englez şi al unei cântăreţe germane, Tester se născuse la Stuttgart şi fusese educat în şcoli şi universităţi germane. Spunea cu modestie: „Am trecut prin şcoală cu viteza zborului”. Asta nu-l împiedica să fie însă un om foarte citit: putea să recite pe dinafară pe toţi autorii germani clasici în maniera unor mari actori germani; acelaşi lucru era în stare să-l facă cu Shakespeare în engleză şi cu clasicii francezi în franceză, chiar dacă se exprima în engleză şi franceză cu un accent german. Dacă era dispus, putea să cânte oricare operă

de Wagner, Verdi sau Mozart cu libret cu tot, sau să fredoneze a Cincea de Beethoven fără să se oprească. Obişnuia să spună că ceea ce ar fi vrut într-adevăr să fie era şef de orchestră. În schimb a devenit avocat internaţional şi „finanţist”.

Tester mi-a spus că fusese complet ruinat de trei ori: prima oară în Germania când Dr. Schacht[46] a stabilizat marca. Tester şi-a luat atunci tânăra soţie la Paris şi i-a spus să nu fie îngrijorată, pentru că peste şase săptămâni va avea din nou maşina ei Hispano-Suiza cu doi şoferi în livrea albă. După şase săptămâni, îi avea. De atunci nu şi-a mai dat silinţa să-i spună când era ruinat, pentru că, înainte ca ea să se obişnuiască cu ideea, îşi refăcuse un cont substanţial în bancă şi treburile mergeau iar strună.

Cu vocea sa răsunătoare, Tester anunţa că era „ultimul fascist englez în libertate”, şi omul de legătură „al şefului meu, Sir Oswald Mosley”. La ocazii mari, îşi punea cămaşa neagră, făcea salutul fascist şi striga „Heil Mosley!” După ce trăise în

46 Hjalman Schacht (1877-1970), economist şi finanţist german, a stabilizat marca germană şi a stăvilit hiperinflaţia care a afectat Republica de la Weimar (1923); a condus economia nazistă între 1934 şi 1937. (N. t.)

Anglia în ultimii cincisprezece ani, Tester hotărî să facă o croazieră timp de un an, pe iahtul ce-l dăruise soţiei sale. Războiul i-a surprins în croazieră pe Mediterana. Tester îşi adună nevasta şi copiii în jurul său pe punte, le ceru să se angajeze să uite de fascism şi să nu se mai gândească decât să fie buni englezi. Îşi amintea întotdeauna de această scenă cu multă emoţie şi, pentru că prevedea că partizanii lui Sir Oswald vor trece prin vremuri grele în Anglia, se îndreptă mai întâi spre Port Said, unde-şi predă iahtul Marinei Maiestăţii Sale şi, precaut, se stabili în Grecia. Hotărât să facă şi el ceva pentru ţara sa, se apucă să călătorească prin Balcani, încercând să stabilească legături importante cu scopul de a cumpăra alimente pentru Anglia. Însă autorităţile engleze au întâmpinat eforturile sale patriotice cu deosebită răceală; în ochii lor, tot fascist şi pe jumătate german era.

Toate acestea erau pentru Tester deosebit de chinuitoare pentru că, la fel ca toţi oamenii înzestraţi cu talente contradictorii şi legăminte împărţite, Tester dorea cu fervoare să „aparţină” şi să se bucure de consideraţie pe lângă oameni respectabili. Era de

înţeles ca el să dorească să fie folosit pentru extraordinarele sale aptitudini. Să câştige bani mulţi oriunde şi în orice împrejurare era atât de simplu încât îl plictisea. Avea nevoie să adulmece scena politică şi să se agite. Dacă nu putea figura în distribuţie, ar fi vrut măcar să tragă sforile, să modifice scena, să fie sufleorul şi confidentul starurilor.

Astfel, când autorităţile engleze de la Atena şi de la Belgrad au refuzat să-l trateze ca pe un patriot englez care tocmai predase un iaht Marinei Maiestăţii Sale, ci ca pe unul din băieţii rătăciţi ai lui Sir Oswald şi un semigerman pe deasupra, Tester, ofensat, hotărî că, de fapt, era fascist în fundul sufletului şi începu să se poarte ca atare. Cel puţin aşa suna propria-i poveste.

Tester nu ar fi recunoscut niciodată că lucra pentru germani. El lucra mai degrabă pentru totalitarism, spunea el. Încredinţat că nemţii vor câştiga războiul până la sfârşitul iernii, Tester era convins că numai un regim fascist în Anglia era în stare să obţină o pace onorabilă cu Hitler, o pace care să lase Imperiul britanic neatins. Ceea ce îl încânta în

noua lume fascistă erau, pe lângă problema păcii, posibilităţile ei economice. „Să nu crezi că s-a terminat cu vremea marilor afaceri. De-abia începe”, explica el, şi îşi expunea teoria despre o Europă devenită piaţă comercială pe bază de troc: o întreprindere uriaşă care va dirija economia totalitară europeană mult mai temeinic decât a dirijat vreodată City-ul londonez economia privată capitalistă a Europei. Această piaţă comercială uriaşă îşi va avea desigur sediul la Londra. Fată de obiecţiile scepticilor, anume că o astfel de piaţă comercială va fi administrată la Berlin de guvernul german însuşi, Tester replica, în primul rând, că astfel de înţelegeri nu pot fi realizate decât de oameni de afaceri şi nu de autorităţi, şi, în al doilea rând, că fascismul englez va fi cu mult mai eficient decât fascismul german şi cu mult mai acceptabil pentru alte naţiuni.

„Vă puteţi da seama chiar aici în România, spunea el. Chiar acum, cu toată puterea lor, nemţii sunt toleraţi, nu iubiţi. Nu fiindcă sunt aroganţi, ci fiindcă nu procedează elegant ca englezii. Aceşti români sunt obişnuiţi cu englezii care vin cu un carnet gros de cecuri, semnează un cec de 100.000 de lire şi

îşi cumpără vreo societate petrolieră fără să pună întrebări. Ei nu pot să-i sufere pe oamenii de afaceri germani, care mai întâi îşi trimit experţii, apoi cer o garanţie, după care vor o ipotecă asupra fabricii, iar la urmă se tocmesc ca să o aibă cât mai ieftin posibil. Pur şi simplu aşa ceva nu merge".

Tester, sau „A-T". cum îi spuneau prietenii, atribuia succesul singular ce-l avea cu legionarii faptului că se purta ca un-englez şi că era un fascist atât de autentic. Dar eu cred că succesul lui Tester se datora faptului că felul lui de viaţă corespundea cu tradiţiile orientale ale românilor şi plăcea mentalităţii lor. Tester trăia domneşte, ceea ce românii apreciau. Le plăcea felul cum construise în jurul lui un stat în miniatură care cuprindea rudele, furnizorii, cumnaţii, clienţii, şi *Hausjuden* (evreii de casă) şi în sfârşit o legiune amorfă de pierde-vară, a căror singură ocupaţie vizibilă era să fie prezenţi, să formeze un cor ca în tragediile greceşti, să umple golul de spaţiu şi de timp din jurul protectorului lor. Din trecutul lor îndepărtat, românii au păstrat un cuvânt turcesc pentru a desemna pe aceşti pierde-vară. Ei îi numeau". Mosafiri". În Turcia „mosafirii" aveau un

sindicat şi era socotit o mare onoare să fii un mosafir perfect, aşa cum se cuvine într-o lume unde nimeni n-a dorit vreodată să fie singur. Şi Tester avea oroare de singurătate; cuvântul „intimitate” nu figura în vocabularul său. Chiar în timp ce dormea – ceea ce se întâmpla ziua, pentru că nu se ducea niciodată la culcare înainte de ora 3 dimineaţa, şi de multe ori mai târziu – îi plăcea să simtă că erau oameni care-l aşteptau în camera de alături.

La ora 6 după-amiază, în salonul mare din apartamentul său de la Athénée Palace, se afla într-un colţ o masă de joc cu oameni care jucau cărţi: o principesă română cam trecută care voia să vândă o casă, sau o brăţară cu diamante, sau o fiică; un inspector vulgar, cu obrajii roşii, din poliţia secretă a lui Moruzov, care era pe lista de plată a lui Tester pentru că „nu se ştie niciodată”; un industriaş evreu întristat pentru că Tester era pe cale să-i „arianizeze” fabrica; şi „Colonelul”, un legionar bătrân care era primit la generalul Antonescu şi care făcea parte din majoritatea consiliilor de administraţie ale lui Tester. Un alt grup cuprindea unele din fiicele lui Tester, drăguţe şi cu părul şaten roşcat, un înalt funcţionar de

la Ministerul de Justiţie, un ofiţer de la Marele Stat Major, un om de afaceri de la Hamburg şi câţiva membri din prima camarilă a lui Carol pe care legionarii uitaseră să-i pună la răcoare. Uşa era deschisă spre camera de culcare, unde doamna Tester, o femeie frumoasă încă, vorbea cu soţia unuia dintre miniştrii lui Carol care era la închisoarea Văcăreşti, de unde A.T. promisese că îl va scoate, indiferent ce dificultăţi va întâmpina.

„Lotti”, numele doamnei Tester, diminutiv pentru Charlotte, era germană trecuse de treizeci de ani, o blondă frumoasă cu ochi prelungi încercănaţi, o piele albă şi un surâs încântător care se desfăşura încet şi-i încreţea nasul, de altfel clasic, cum vezi la unii copii. Capul ei mic şedea graţios pe un gât subţire şi pe umerii laţi. Mâinile, gambele şi picioarele ei erau de o indestructibilă perfecţiune. Pentru copiii lui Tester, chiar fetele cele mai mari provenite dintr-o primă căsătorie, ea era „Mămica”, pentru musafiri era „Madame Champagne”.

Pentru că, din momentul tind se trezea dimineaţa târziu, până în momentul când se ducea la culcare a doua zi în zori, Lotti avea la îndemână, într-o frapieră

cu gheaţă, o sticlă de şampanie. Sticle de şampanie goale sau pe jumătate goale erau împrăştiate pe mese, pe scrinuri şi chiar pe scaunele apartamentului şi făceau în egală măsură parte din recuzitele cuplului Tester ca şi halatul din mătase de culoarea prunelor sau mosafirii. Ea golea zilnic trei sau patru sticle de şampanie, fără vreun efect vizibil; era doar pentru că şampania o ajuta să suporte viaţa cu dinamicul şi imprevizibilul Dr. Tester. Aproape şaptesprezece ani de viaţă în comun o goliseră pe frumoasa creatură de orice iniţiativă personală, de orice dorinţă de a se afirma, de orice voinţă de activitate proprie. Ea devenise umbra subţire, tăcută, a acestui soţ voinic, zgomotos, care câteodată o considera ca de la sine înţeleasă, ca un pantof vechi devenit comod, iar alteori se agita în jurul ei ca un elev de liceu la prima sa dragoste.

În primii ani ai căsătoriei lor, A.T. a fost de o gelozie nebună, supraveghind fiecare mişcare a ei, nu-i dădea voie niciodată să se ducă la vreun club sportiv, sau oriunde ar fi putut să întâlnească alţi bărbaţi; telefona după dânsa chiar la croitorese şi modiste. Pentru a evita scene, Lotti se resemnase să ducă o

existenţă ermetic izolată de lume, de parcă ar fi fost favorita vreunui paşă. Deşi avea o maşină cu doi şoferi pentru uzul ei personal, care aştepta zi şi noapte în faţa hotelului, Lotti nu ieşea niciodată de la Athénée Palace. Şi nici nu cobora vreodată în hol sau la restaurant. Coaforul urca la ea; îşi alegea rochiile din colecţii pe care un şir nesfârşit de croitorese le aduceau până la ea. Iot aşa proceda cu parfum un, pantofi, lenjerie şi orice alt articol.

Lotti ştia să se îmbrace şi hainele o prindeau bine, dar foarte rar puteai să o vezi purtându-le – ea spunea „Dormitorul nu este niciodată liber ca să mă pot îmbrăca” – şi de obicei purta pijamale cu un guler rusesc ridicat, şi pe deasupra o jachetă lungă din acelaşi material. A.T. comanda la furnizorul său de cămăşi duzini de exemplare din acest echipament în toate culorile şi materialele posibile. Mă gândeam deseori că era uniforma perfectă pentru un harem modern.

De partea cealaltă a salonului era un mic birou unde Tester putea fi auzit vociferând, făcând complimente, insultând, argumentând în engleză, franceză şi germană. Deşi avea un birou la banca sa,

aproape toate treburile le făcea la hotel. El discuta acum cu avocatul său român, prietenul său cel mai apropiat, un evreu care era avocatul legaţiei engleze, cu ginerele său român şi cu cei doi secretari ai săi, tot evrei. Din când în când apărea la uşă, îmbrăcat într-un halat de mătase de culoarea prunei şi fumând o ţigară imensă. Era un du-te-vino neîncetat de legionari, de oameni de afaceri evrei, de copii Tester şi de guvernante ale lor şi de tot felul de persoane care aveau de vândut ceva.

Scene asemănătoare, cu aceiaşi actori sau cu alţii cam la fel, continuau până mult după miezul nopţii. Conferinţa de afaceri mergea mai departe; între timp, Tester pleca să facă o cursă misterioasă, sau primea un apel telefonic în doi peri: în acel caz ruga pe toată lumea să dispară în dormitor pentru că „cineva doreşte să mă vadă, dar nu vrea să fie văzut”. Acel cineva putea fi Horia Sima, sau Marele Rabin al Bucureştiului, sau un emisar special al lui Mussolini, sau un colaboraţionist britanic oarecare. Pe la miezul nopţii, evrei, legionari, foşti oameni ai lui Carol şi oameni de afaceri din Renania se aşezau cu toţii la masă, cinau, după care A.T. Începea să joace cărţi,

dacă nu cumva era chemat de soţia unui prieten evreu care tocmai fusese ridicat şi dus la Prefectură. Atitudinea sa faţă de teroare şi de persecuţie era cât se poate de detaşată atât timp cât era vorba de teroare în general şi de persecutarea unor necunoscuţi. Dar dacă victima avea cu el vreo legătură personală – fie şi un văr de-al doilea al secretarului său căruia legionarii îi confiscaseră băcănia –, el se dezlănţuia împotriva amicilor săi legionari şi înfrunta tot felul de dificultăţi ca să salveze victima.

Se spunea că Tester dădea partidului gardist 25% din toate beneficiile sale comerciale şi că plătea bacşişuri foarte grase multor membri însemnaţi ai mişcării. În schimb, se spunea că-i ceruse lui Horia Sima şi ciracilor săi să nu se atingă de cei două sute de prieteni evrei ai săi din Bucureşti şi de unii membri ai fostei camarile regale.

Acesta era englezul în stare să facă afaceri cu legionarii. Se zvonea că el nu era decât un intermediar pentru germani şi că lucra cu fonduri germane, dar nu prea cred. Pe cât ştiu, el făcea toate tranzacţiile pe cont propriu, cu propriile sale fonduri

şi cu cele ale unui prieten român. Una din manevrele sale era ca, oficial, să rămână în umbră şi să pună legionari şi prieteni de-ai generalului în consiliile de administraţie ale diverselor sale societăţi. În unele cazuri, el a reuşit cu guvernul legionar ceea ce nu reuşiseră nemţii niciodată: să-i păstreze pe foştii proprietari evrei ca administratori. Cert este că el a cumpărat unele întreprinderi cu intenţia să le vândă unor firme germane, însă rareori a reuşit, dată fiind rezistenţa gardistă. Tester se ocupa de întreprinderile sale în spiritul colaborării cu Germania. El a susţinut şi o firmă comercială care era în parte românească şi în parte germană şi care se ocupa şi de vânzarea de bunuri Germaniei.

În septembrie, când au venit legionarii la putere, el a pariat că va câştiga o sută de milioane de lei înainte de Crăciun. „Pentru că, spunea el, oricum ar merge o revoluţie, nu se poate să nu reuşeşti să câştigi bani de pe urma ei”. Cred că Tester a pierdut pariul, dar până la urmă a izbutit să conducă o serie de întreprinderi arianizate dintre cele mai valoroase, înainte ca aventura legionară să se fi terminat, ceea ce era cea mai mare realizare cu care s-ar fi putut

lăuda un străin. Cu toate că le era de folos, germanii au rămas mereu contrariaţi pentru că nu puteau face afaceri cu gardiştii fără acest englez. Iar englezii socoteau că nu aveau de ce să se bucure.

„Nenorocirea cu mişcarea legionară, spuneau germanii cu părere de rău, este că în afară de câţiva Horst Wessel[47], ei nu au niciun expert aşa cum avem noi pe Wohltat, Funk[48], Schacht, Göring sau chiar pe Hitler. Este o mişcare de martiri”.

În schimb, deşi recunoşteau că faptul de a-l fi lăsat pe la rol să plece şi de a-i fi adus pe legionari era probabil o greşeală, germanii continuau să creadă că puteau să-şi permită să se tină de politica lor de neamestec, şi nu prea vorbeau de pericolul crescând care ameninţa mult dorita lor linişte în domeniul aprovizionării cu materii prime.

Noua Ordine, subliniau pe bună dreptate experţii economici germani, nu se putea obţine ca printr-un mecanism de ceasornic. În planuri la o scară atât de mare, trebuia să laşi loc pentru tot felul de greşeli

47 Horst Wessel (1907-1930), martir al mişcării naziste asasinat în 1930 şi celebrat într-un rin tec devenit imn al mişcării naziste. (N. t.)
48 Experţi economici germani care au ocupat posturi ministeriale atît în Republica de la Weimar cît şi în cadrul celui de-al Treilea Reich. (N. f)

umane, pentru o seamă de întâmplări neaşteptate şi tot felul de insuccese. În toate sferele vieţii, planificarea îşi avea limitele ei. Exact aşa cum nu poţi să prevezi fiecare mişcare în timp ce traversezi o stradă, ci ai în minte numai traversarea străzii, tot aşa nu poţi decât să faci planul Noii Ordini în linii mari, nu a fiecăreia din fazele lui. Aceasta nu înseamnă, subliniau nemţii, că ei nu sunt eficienţi. Ar fi o lipsă de eficienţă din partea lor abia dacă ar uita să includă imprevizibilul şi toate posibilităţile de nereuşită în calculele lor, ceea ce însă nu uitau niciodată să facă. Astfel, spuneau ei, au inclus posibile tulburări în sfera aprovizionării cu materii prime româneşti şi nu şi-au bazat planurile de război pe petrolul şi grânele româneşti. Nu vor fi nevoiţi să „închidă prăvălia” dacă nu le primeau deloc, ipoteză la care nu aveai niciun motiv să te gândeşti. Nu se întâmplase nimic în domeniul materiilor prime care nu s-ar fi putut îndrepta într-un timp foarte scurt, şi aceasta era principalul.

Tulburări temporare nu contau în genul lor de întreprindere, explicau germanii. În această privinţă, ei îşi făceau planurile cu mult înainte, şi le venea să

râdă de corespondenţii străini care vorbeau de dezorganizarea sistemului de transport românesc şi a economiei României ca şi cum ar fi fost definitive şi ireparabile. Aceasta semăna a diletantism, spuneau nemţii, ca şi felul cum corespondenţii străini triumfau răutăcios când într-o campanie podurile erau aruncate în aer sau erau incendiate puţuri petrolifere. Ca şi cum podul distrus în modul cel mai eficient nu putea fi reparat în câteva ore, sau ca şi cum un puţ petrolifer nu putea fi pus la punct în şase luni. Era acelaşi lucru cu mult trâmbiţata dezorganizare a economiei româneşti: nimic, spuneau ei, care să nu poată fi restabilit în câteva luni.

Astfel, în general, economiştii germani nu erau nemulţumiţi de cucerirea fără vărsare de sânge a României în ciuda unor greutăţi temporare pe care le considerau a fi de ordin trecător, specific româneşti. La urma urmei, subliniau ei, germanii erau cei care stăteau de pază la puţurile petrolifere, nu englezii. De asemenea, ei şi-au ameliorat poziţia strategică faţă de Balcani şi Rusia, spre marea satisfacţie a autorităţilor lor militare. Pe deasupra, afirmau ei cu înţeles, erau în măsură să readucă ordinea în sfera aprovizionării cu

materii prime dacă şi când s-ar strica lucrurile din cale-afară.

Şi aveau dreptate, aşa cum aveau s-o dovedească evenimentele viitoare. Totuşi, se punea o întrebare: dacă naziştii nu erau în stare să-şi atingă obiectivul principal fără probleme nici măcar într-o ţară care se predase de bunăvoie, aliniindu-se cu Axa în mod aproape spontan, cum şi unde îşi vor putea ei atinge obiectivele fără greutate?

Misiunea militară

Trecină în revistă istoria naţiunilor europene, nu găsesc niciun exemplu din care să rezulte că dăruirea sinceră şi devotată faţă de bunăstarea paşnică atrage mai mult decât gloria războiului, bătăliile câştigate şi cuceririle.

Bismarck

La 13 octombrie 1940, mult trâmbiţata misiune militară germană a sosit în sfârşit la Bucureşti: misiunea militară pe care Carol al II-lea încercase s-o obţină în iulie cu scopul de a-i speria pe unguri şi pe bulgari, şi pe care, atunci, Hitler o refuzase. Chiar şi generalul Antonescu, anunţând publicului această veste, mărturisise cu modestie că, invitând misiunea

militară, el nu făcuse decât să reia „strălucita idee” a fostului guvern, punând astfel totul în seama guvernului răsturnat de revoluţia sa.

După spusele generalului Antonescu, scopul misiunii militare era să dea armatei române o instruire de prim ordin, aşa cum numai armata germană era în stare să o facă, şi să desăvârşească apărarea antiaeriană a regiunii petrolifere. Dar era evident că nemţii nu şi-ar fi dat atâta osteneală numai de dragul românilor, ci că aveau un scop al lor, bine definit. Având un interes vital în regiunea petroliferă, desăvârşirea apărării antiaeriene era de înţeles. Dar în ceea ce priveşte armata română, voiau oare nemţii să o întărească, întărind astfel poziţia lui Antonescu în caz de revolte posibile? Sau aveau nevoie de trupele române ca să lupte în bătăliile lor – dar în care bătălii? În Balcani? În Orientul apropiat? în Rusia? Unde? Răspunsul avea să vină un an mai târziu.

Sosirea misiunii militare germane a fost precedată de zvonuri exagerate despre divizii germane „revărsându-se” asupra României. În holul de la Athénée Palace numărul acestor divizii se ridicase la 30, 50, 75, înainte chiar ca vreun

locotenent german să fi trecut graniţa. De altfel, nimeni nu vorbea de „misiune militară”. Toată lumea o numea „Forţa de ocupaţie germană”, cu toate că germanii îşi dădeau mare silinţă ca activitatea lor să fie moderată. Dar faţă de cât îi credea lumea, ar fi putut tot atât de bine să meargă până la capăt şi să ocupe toată ţara. Să te porţi frumos doar o dată nu rentează.

În realitate, misiunea militară germană, cel puţin pentru moment, era exact ceea ce autorităţile germane şi române spuneau că este – dar era totuşi ceva mai mult.[49] Era o misiune militară foarte puternică, condusă de un general din forţele aeriene şi de un general din forţele terestre, cu un efectiv de câteva sute de ofiţeri din amândouă armele şi mai multe mii de oameni – nimeni nu ştia exact câte mii erau –, care formau aşa-zisele „cadre de instruire”, unităţi din diverse arme care trebuiau să instruiască trupele române, plus personalul prevăzut pentru apărarea antiaeriană a regiunii petrolifere... Aşa

49 Dimpotrivă, misiunea fusese iniţial plănuită de germani ca o forţă de ocupaţie deghizată pentru a proteja aprovizionarea cu petrol românesc. Ordinele lui Hitler în această privinţă sînt reproduse în Documents on Cermnn Foreign Policy, 1917 1945 (Documente asupra politicii externe germane), seria D, volum XI. (N. ed.)

explica, în acel 13 octombrie, ataşatul american, colonelul J.P. Ratay, ziariştilor americani care, văzându-se confruntaţi cu sute de ofiţeri superiori germani, se agăţau cu încăpăţânare de povestea cu „diviziile germane care se revărsau ca un puhoi”.

„Voi, jurnaliştii, habar nu aveţi cum arată o misiune militară, spunea colonelul Ratay. De aceea vă închipuiţi că în spatele fiecărui general amator de ţuică stă un corp de armată”.

Colonelul semăna cu o căpetenie de cazaci din vreo legendă cu Boris Godunov şi cu zăpadă însângerată sub zidurile Kremlinului; avea un cap pătrat cu păr negru tuns „en brosse”[50], o mustaţă lungă îndoită la vârf şi două şiruri de dinţi puternici care completau tabloul. Pentru mine, era ataşatul militar favorit.

Viaţa la Bucureşti fără Ratay ar fi fost curată plictiseală nu numai pentru că avea o casă frumoasă plină cu lucruri de preţ aduse de la Pekin unde fusese în misiune, că la masa lui se mânca mai bine ca în tot oraşul, că împrumuta cărţi şi chiar ultimele numere ale săptămânalelor americane *Saturday Evening Post*

50 Perie. (M. t.)

şi *Times*, de negăsit atunci în Europa zguduită de război, dar răspundea la întrebările cele mai idioate în materie militară cu nesfârşită răbdare – şi, ceea ce era şi mai important, pronosticurile sale asupra mersului războiului se dovediseră până atunci straniu de corecte, în timp ce diplomaţii americani din Europa continuau să repete clişeele răspândite de Aliaţi cum că Hitler a pierdut trenul, că Linia Maginot era de nepătruns, că generalii germani erau în plină revoltă, colonelul Ratay vorbea despre puterea armatei germane, despre superioritatea comandamentului german, enumera dinainte campaniile germane în ordinea în care s-au succedat efectiv, precum şi victoriile pe care le vor repurta nemţii în aceste campanii. Trebuia să fii deosebit de îndrăzneţ şi de curajos ca să spui astfel de lucruri, căci chiar un ataşat militar aliat putea fi bănuit de simpatie pentru nazişti.

Ca toată lumea în ziua aceea de 13 octombrie, a apărut şi colonelul Ratay înainte de masă în holul de la Athénée Palace, pe care de obicei îl evita. Era o sâmbătă. Se anunţase de dimineaţă că generalul Hansen, şeful misiunii militare, va sosi cu trenul la

amiază, iar şeful misiunii aeriene, generalul Speidel, va veni cu avionul mai târziu, după-amiază, şi că amândoi generalii şi statul lor major vor locui la Athénée Palace. Un steag mare cu svastica fusese ridicat sub fereastra mea, iar etajele doi şi trei ale hotelului fuseseră evacuate în grabă pentru ofiţeri; cei care au fost obligaţi să se mute erau furioşi. Vreo cincizeci de avioane Messerschmidt cu svastică şi 13 bombardiere Henkel în formaţie au trecut urnind deasupra oraşului în dimineaţa aceea, îndreptându-se probabil spre Ploieşti, o privelişte minunată pe albastrul cerului.

Niciodată nu mai văzusem chiar în holul de la Athénée Palace atâta agitaţie: ea umplea literalmente spaţiul dintre coloanele de marmură galbenă şi se simţea în felul în care oamenii se foiau neliniştiţi pe scaune, sporovăind sau bându-şi ţuica cu gândul aiurea. Niciodată nu mai văzusem holul hotelului atât de plin la ora apetitivului de prânz. Diplomaţi, ataşaţi militari, agenţi ai serviciilor de informaţii, petrolişti, ziarişti – toţi veniseră în păr. Veniseră acolo demi-mondene şi doamne din înalta societate îmbrăcate ca pentru atac, în toalete elegante: haine după ultima

modă, din vulpi roşii, şi tocă înaltă împodobită cu coadă de vulpe. Lumea se revărsase şi în bar, iar cei care n-au mai găsit scaune, se rezemau de stâlpii de marmură sau se plimbau de-a lungul lor în absida centrală.

Nici jurnaliştii şi diplomaţii englezi nu s-au putut abţine să asiste la sosirea misiunii militare germane. Era ultima oară când aveau să fie văzuţi, căci câteva zile mai târziu colonia engleză din România şi o parte din personalul legaţiei au fost evacuaţi. Era ultima oară, în această sâmbătă la amiază, tind holul de la Athénée Palace era cuprins de agitaţia războiului în desfăşurare în ambianţa internaţională strălucitoare a marilor hoteluri.

În sala mare a restaurantului decorat în roşu şi aur, care fusese închis în timpul sezonului de vară, se puteau vedea mesele lungi acoperite cu flori la care generalii români aveau să-i ospăteze pe colegii lor germani. Anton, maître-dâiotel-ul austriac, care-şi petrecuse viaţa la Athénée Palace şi nu se mai mira de nimic, stătea lângă uşile larg deschise. Nimeni nu avea voie să intre în sală înainte de venirea generalilor germani.

Deodată, s-a produs o comoţie în holul de la intrare. Conversaţiile s-au oprit şi paharele s-au pus deoparte. Toate privirile erau îndreptate spre ofiţerii germani care-şi făcuseră apariţia. S-a lăsat o linişte atât de mare încât se auzea zăngănitul metalic uşor care însoţea fiecare pas al ofiţerilor ce-şi croiau drum spre salonul verde care le fusese rezervat. Apoi, timp de câteva clipe nu s-a mai auzit decât pocnetul din călcâie al ofiţerilor germani care ridicau braţul pentru salutul nazist adresat diplomaţilor Axei, ofiţerilor şi oficialităţilor române pe care îi prezenta ataşatul militar german. Salutul nazist era un obicei nou în armata germană, o concesie făcută epocii naziste. Ofiţerii nu salutau astfel decât atunci când erau cu capul descoperit, ridicând braţul energic şi păstrând această poziţie ca şi cum ar fi numărat unu, doi, trei; ei nu se mulţumeau cu o fluturare neglijentă a mâinii ca Führerul şi paladinii săi.

Erau vreo optzeci de ofiţeri superiori germani îmbrăcaţi în verde-cenuşiu, unii cu guler roşu şi lampasuri roşii la pantaloni. Cei mai mulţi purtau Crucea de Fier clasa I şi chiar decoraţii mai importante. Nici colonelul Ratay nu ar fi putut spune

de ce tunicile lor erau croite atât de scurt încât silueta lor prezenta o protuberanţă la spate. Toate privirile erau aţintite asupra generalilor şi fiecare gândea: iată deci exemplarele acestei irezistibile armate.

Formau un grup pe care simţeai că te poţi bizui; unii erau frumoşi în chip foarte masculin. Erau câţiva care semănau cu răposatul Herr von Seekt, făuritorul Reichswehrului, cadrul armatei lui Hitler: uscăţivi, subţiri, aristocraţi cu monoclu în arcada sprâncenelor care era parcă anume croită pentru monoclu. Erau de toate vârstele, dar ce mă frapa mai mult era că majoritatea, până şi ofiţerii superiori, aveau trăsături copilăreşti bine marcate şi ten colorat, în contrast cu ofiţerii români cu chipurile lor puhave; în timp ce soldaţii români făceau o impresie foarte bună cu felul lor ţărănesc, ofiţerul român reuşea mereu să dea impresia că petrecuse prea mult în ajun şi că era foarte, foarte obosit. Era ultimul lucru pe care-l puteai bănui despre ofiţerii germani: toţi erau treji, iuţi, sănătoşi şi cu o plăcută atitudine marţială.

Generalul Hansen era foarte chel şi avea o faţă îngustă, colorată; părea tânăr. Se pare că el condusese operaţiile din Olanda. Colonelul Ratav spunea că e un

„om curat”. Nici el, nici vreun altul dintre ceilalţi ofiţeri superiori nu avea acel aer de aroganţă sinistră pe care-l afişau actori ca Eric von Stroheim în rolurile de ofiţeri germani din filmele americane. Erau prea ocupaţi cu treburile lor şi prea demni pentru a fi aroganţi. Erau foarte diferiţi de ofiţerii germani de pe vremea Kaiserului ce au servit de model lui Stroheim, care a făcut din ei automate ce apar pe ecran cu mişcări sacadate, ţepene, lipsite de viaţă, lovindu-şi călcâiele şi având un scop neînduplecat. Ofiţerii lui Hitler erau mult mai puţin ţepeni şi nu-şi loveau aşa des călcâiele, iar mişcările lor erau mai pline de politeţe şi mai reţinute. Mi se părea că vechea tradiţie prusacă, cu simplitatea ei, cu dispreţul pentru bunăstare şi asprimea devizei *noblesse oblige*, se manifesta într-un fel nou. Corpul ofiţerilor germani avea sentimentul că e o castă privilegiată, aşa cum era menită să fie în schema Germaniei moderne. Dar conştiinţa acestor privilegii nu se mai manifesta printr-o atitudine arogantă ca şi cum lumea ar fi fost a lor, ci prin umila mândrie de a fi primul servitor al naţiunii. Câteodată, când îi vedeam păşind pe Calea Victoriei în lungile lor mantale cenuşii, cu spatele

drept şi cu paşi măsuraţi, mi se părea că aveau mai mult din demnitatea însingurată a preoţiei decât din aroganţa marţială legată de obicei de ideea militarismului prusac. Dar aceste impresii le-am avut mai târziu.

După satisfacerea curiozităţii dintâi, holul Athénée Palace-ului şi-a recăpătat glasul. „Dumnezeule, ofta un diplomat englez, ni s-a spus că armata germană este îmbrăcată în celofibră. Nici vorbă, nu au pe ei decât lână din cea mai bună şi piele”. Dar fostele Excelenţe române nu erau impresionate de spectacol. „Toate astea, *chereamie* – şi cel cu barba à la Brătianu făcu un semn spre salonul verde – le-am văzut în 1916. Atunci veneau în chip de cuceritori. Curtea şi guvernul se refugiaseră la Iaşi. Situaţia era mult mai proastă ca azi şi nimeni nu-şi putea închipui atunci că ar putea fi vreodată învinşi. Însă, doi ani mai târziu, erau la pământ, şi aici şi pretutindeni. Când ai trăit astfel de experienţe, devii sceptic”.

În timp ce alaiul ofiţerilor români şi germani traversa holul mergând spre restaurant, vocea uneia din demi-mondene se ridică, plăcută şi cu mflexii

nazale, în germană. PW azi, nu dăduse niciodată de bănuit că ar şti să vorbească altceva decât franţuzeşte, şi probabil că ultima oară tind a vorbit nemţeşte a fost în 1917, când o fi spus unuia din băieţii lui Mackensen „*le*! *t liebe dich*"]. Dar era clar că avea de gând să se adapteze non situaţii.

Toată lumea se îmbulzi în urma ofiţerilor în sala restaurantului. Era o încăpere mare, în care te puteai simţi pierdut, dar azi era plină până la refuz. Chiar şi principesa Elizabeth Bibescu era acolo. Şi-a ales cu grijă o masă vecină cu cea a ofiţerilor germani şi s-a aşezat cu spatele la ei. Această mişcare studiată nu a avut niciun efect: tot atât de bine ar fi putut să ia masa la ea în cameră. Căci, în afară de câţiva englezi şi americani, nimeni nu a dat atenţie strălucitei fiice a lordului Asquith, nemţii mai puţin ca oricare. „S-a ridicat alt rege peste Egipt, care nu cunoscuse pe Iosif."[51]

Stăteam la masă cu un tânăr ziarist american care-mi spunea că scena îi amintea de intrarea trupelor germane în Oslo în aprilie trecut. Mă întrebam neîncrezătoare dacă aceeaşi plăcută

51 Ieşirea, 1.8. (N t.)

curiozitate s-a manifestat şi la Oslo, unde nemţii intraseră în chip de cuceritori, pe când în România erau musafiri, cel puţin cu numele. „A fost aceeaşi atmosferă, spuse tânărul american. Aşa sunt europenii, ca nişte bebeluşi care rid fericiţi, momiţi de un răpitor care pretinde că-i scoate la plimbare”. Înghiţi câteva linguri de ciorbă şi adăugă gânditor: „Desigur, mai târziu se sperie şi plâng, dar asta se întâmplă mai ales pentru că, între timp, noi americanii ne-am sesizat şi protestăm energic împotriva agresiunii şi răutăţii. Altfel ar putea trăi în continuare fericiţi sub germani, exact ca bebeluşii în mâinile răpitorilor”.

Românii nu erau deloc întristaţi de sosirea germanilor şi a forţelor lor blindate. La primirea oficială făcută lui Hansen la gară, guvernul, un detaşament de legionari şi o companie militară i-au ieşit în întâmpinare, cântând *Căpitanul* şi *Horst Wessel*, cântecul lor războinic, pe româneşte, precum şi imnurile naţionale german şi român. Dintr-o primire oficială se puteau trage prea puţine concluzii, dar în conversaţii particulare gardiştii se arătau convinşi că ofiţerii germani îi vor ajuta să ridice o armată cu care-

i vor putea învinge pe unguri, pe bulgari şi pe ruşi şi că vor primi înapoi tot ce pierduseră, şi erau foarte mulţumiţi. Unii se simţeau mai în siguranţă împotriva unei posibile mişcări a ruşilor, acum că se afla la faţa locului un gaj al invincibilei armate germane. Mulţimea care s-a adunat după-amiază în piaţă, căscând gura la maşinile şi camioanele cenuşii ale misiunii militare germane parcate în faţa hotelului şi la ordonanţele care forfoteau ducând bagaje, nu părea pătrunsă de alt sentiment decât de curiozitate.

În aceeaşi după-amiază, şeful misiunii aeriene germane şi corpul ofiţerilor săi sosiră pe aerodromul Băneasa. Era generalul-locotenent Speidel, care până acum ocupase o poziţie înaltă în comandamentul forţelor aeriene în Vest. Avea în jur de 45 de ani şi semăna cu o sculptură de Rodin uşor deteriorată, cu forma capului foarte frumoasă, dar cu nasul puţin ciobit. Tânărul general, cu aparenţa sa de cavaler medieval, arăta ca întruchiparea visului oricărei femei, dar el nu părea dispus să recunoască acest lucru. Treburile războiului păreau să-l absoarbă cu totul, destul ca să te cuprindă furia. Când, la restaurant sau în holul hotelului, privirile doamnelor

romănce îl urmăreau cu prea mare insistenţă, pleoapele sale lungi coborau peste ochii cenuşii cu acelaşi rezultat cu care cortina de fier cade peste scenă. Era fascinant să-l priveşti. Altfel, Speidel era plăcut la vorbă şi prietenos cu ziariştii.

Deoarece fusese ataşat al aerului la ambasada germană de la Washington în 1931, Speidel vorbea cu afecţiune de peisajele americane şi de aviatorii americani. Aviatorii din lumea întreagă, spunea el, se plăceau şi se înţelegeau chiar dacă erau obligaţi să se doboare unii pe alţii. Domnea printre ei o nobilă camaraderie sportivă care nu era de găsit în nicio altă armă. El spunea că această „stranie dragoste întru vrăjmaşi" rămânea reală chiar în toiul celor mai înverşunate lupte aeriene. Era, gândea el, o apropiere fundamentală între oameni care împărtăşeau întinderi atât de tăcute şi de îndepărtate, atât de asemănătoare visurilor, dar totuşi atât de pline de toate energiile vremurilor noastre, o viaţă de o intensitate atât de fantastică, aflată cu totul dincolo de trăirile altor oameni.

Acest sentiment al aviatorului de a fi o fiinţă aparte l-am văzut exprimat în multe conversaţii pe

care le-am avut cu ofiţeri din corpul generalului Speidel. Aceşti tineri în verde-cenuşiu, cu gulere albe şi lampasuri albe la pantaloni, erau tovarăşi foarte agreabili şi reprezentau culmea a ceea ce francezii înţeleg prin „rasă”; aveau o atitudine marţială, subliniată de o lejeritate şi de o însingurare aristocratice.

Colonelul Ratay spunea că atât misiunea aeriană cât şi cea militară în sine erau înzestrate cu oamenii cei mai buni din armata germană, ceea ce arăta că germanii aveau probabil planuri mari pentru România. După părerea lui, aceasta era chiar o indicaţie că Rusia va fi atacată; el credea că nemţii nu şi-ar fi dat silinţa să trimită ofiţeri atât de excepţionali numai pentru o campanie în Balcani. Evenimentele au dovedit încă o dată că Ratay avea dreptate.

Timp de o zi sau două, misiunea militară germană a fost ospătată la hotel, la legaţiile Axei, la Palat şi la Preşedinţie. La vremea dejunului şi a cinei, ordonanţele generalilor şi ale celorlalţi ofiţeri superiori aşteptau în holul de la intrare cu buchete mari de flori învelite în hârtie subţire, pe care stăpânii lor aveau să le ducă stăpânei casei unde erau poftiţi:

era o imagine a unei *douceur de vivre*[52] din vremuri apuse.

Misiunea militară a trecut apoi la acţiuni practice, şi primul lucru pe care l-a făcut a fost să înfiinţeze un bordel pentru soldaţii germani. Bordelurile bine organizate erau, se pare, o realizare a civilizaţiei moderne tot atât de importantă pentru o armată ca şi cantinele. Când japonezii au cucerit Manchukuo, am văzut fetele coreene care au fost trimise la popasuri. Faptul în sine nu prezenta nimic spectaculos.

Ceea ce era spectaculos era numai felul cum procedau nemţii în România, căci cele 80 de fete de care era nevoie trebuiau să fie nu numai sănătoase, dar şi ariene. „Bordelul garantat arian”, cum îl numeau fostele Excelenţe, li s-a părut românilor lucrul cel mai caraghios care se petrecuse vreodată la Bucureşti, şi pentru prima oară după cedarea Basarabiei, românii au râs cu poftă. Nici măcar gardiştii nu au luat în serios logica perversă cu care nemţii îşi duceau ideile la îndeplinire până la punctul în care deveneau curată farsă.

52 trai tihnit. (N. f.)

În primul război mondial, mareşalul Mackensen ar fi spus: „Am venit la Bucureşti cu o trupă de eroi cuceritori şi plec de aici cu o trupă de «gigolo» şi de petrecăreţi”. Ceea ce li se întâmplase sub cerul atât de albastru şi soarele atât de puternic ofiţerilor germani era exact ceea ce se întâmplase cu dinastia de Hohenzollern. Lipsindu-le elementul natural protector care permitea clasei băştinaşe sus-puse a românilor să ducă o viaţă de desfrâu şi corupţie cu o oarecare graţie izbăvitoare şi simţ al proporţiei, aceşti nemţi, care nu văzuseră niciodată aşa ceva, au uitat că există şi limite – chiar în Bucureşti ei i-au întrecut pe români, au iubit prea intens şi fără înţelepciune, şi unii din ei s-au dus de râpă – într-o vâlvătaie de aventuri amoroase şi de scandaluri băneşti murdare.

Hotărâţi să evite asemenea situaţii în viitor, li s-a pus în vedere ofiţerilor germani să se ferească de doamnele din societate şi de demi-mondene, cu atât mai mult cu cât erau socotite agenţi potenţiali ai unui serviciu secret sau altul. Ei fuseseră de asemenea puşi în gardă împotriva pericolului rasial sub forma unor frumoase evreice care pândeau pe după fiecare stâlp de marmură galbenă din holul hotelului.

Astfel, ofiţerii germani se adunau mai ales între ei şi puteau fi văzuţi frecventând în grupuri restaurantele bune şi barurile de noapte din oraş. În acest caz erau îmbrăcaţi civil. Mai târziu, după ce misiunea militară se mutase la hotel Ambasador, sâmbătă seara tinerii ofiţeri puteau fi văzuţi, tot în civil, fiecare cu câte o fată, poposind pentru o noapte la Athenée Palace. Fetele care-i însoţeau pe aceşti ofiţeri arătau ca nişte servitoare „Volksdeutsch” şi erau alese din comunitatea germană de Gauleiterul Conradi, care pusese accentul pe cei patru bunici arieni, dar pe nimic altceva. În vremuri normale, niciodată un ofiţer german nu s-ar fi arătat în public cu asemenea fete, chiar dacă era în civil. El ar fi ieşit cu o demi-mondenă sau cu o încântătoare *petite amie*. Generaţia tânără, mi-a explicat contele, are un mod diferit de a trata aceste lucruri. „Toţi aceşti băieţi au făcut căsătorii bune – din punct de vedere rasial, se înţelege – şi ei cred că nu se cuvine faţă de soţiile lor de acasă să se avânte aici în vreo aventură care i-ar angaja în alt mod decât «funcţional». O astfel de primejdie nu există cu aceste fete «Volksdeutsch»”.

Am spus: „Ce plictiseală groaznică!” El mi-a

răspuns laconic: „Acestei generaţii îi place să trăiască plicticos”.

Atât timp rât a stat misiunea militară acolo, Athénée Palace era împânzit cu agenţi ai Gestapoului militar care nu pierdeau din ochi niciun musafir care ar fi putut deveni un asasin potenţial al generalilor germani. Noaptea, când te întorceai acasă, vedeai câte o figură stranie în holul de la intrare, apărând pe palier sau uitându-se printr-o gaură în oficiul servitorilor. Deoarece misiunea militară dispusese ca toate casele din Bucureşti să fie camuflate noaptea, iar coridoarele şi scările hotelului erau luminate după miezul nopţii doar cu câteva becuri de culoare violetă, aceste figuri cu purtări stranii îţi dădeau frisoane.

Pe de altă parte, nemţii erau destul de neglijenţi. În ceea ce mă priveşte, puteam să urmăresc viaţa particulară a unuia dintre ofiţerii superiori ai misiunii printr-un orificiu de aerisire care se afla între odaia lui de baie şi a mea. Existenţa sa desfăşurându-se între camera de baie şi dormitor, era pentru mine ca o carte deschisă. Deoarece purta conversaţii animate cu ordonanţa sa în timp ce se bărbierea sau era în cadă, nu mă plictiseam niciun moment dimineaţa sau când

se schimba după-amiază. Din păcate, acest personaj avea obiceiul să vorbească numai despre vin, femei şi cântece[53], în timp ce fredona *Liebestod*. Dacă vorbea cu ordonanţa despre război, erau numai reminiscenţe din campaniile din Franţa şi Polonia.

Cel mai aproape să aflu secrete militare prin orificiul de aerisire am fost când l-am auzit vorbind cu aghiotantul său despre bombardarea aeriană a Angliei. A fost un insucces total, spunea şeful, şi nu va produce niciun rău decisiv industriei britanice, şi nici nu va frânge moralul englezilor. Părea să se bucure foarte tare de acest fapt. Băieţii din Luftwaffe, spunea el în esenţă, mai au de învăţat. Ei au procedat ca şi cum ei singuri ar fi câştigat campaniile germane; dar vor vedea acum că forţa aeriană fără o forţă terestră de invazie nu are niciun efect.

Pe vremea aceea – era luna noiembrie 1940 – această părere era cu totul deplasată în gura unui ofiţer gernxan de grad înalt, şi pentru prima oară mi-am dat seama că armata germană se îndoia de eficacitatea bombardării aeriene a 1 ondrei. Câteva

53 În germani, „Wein, Weib und Gesang", expresie consacrată, menită sS caracterizeze o conversaţie frivolă. (N. t.)

săptămâni mai târziu, ofiţerii vorbeau foarte deschis. Bombardarea aeriană cu acest scop, explicau ei, nu mai fusese încercată niciodată, deci ei nu erau în măsură decât să ghicească efectul pe care-l va avea asupra moralului populaţiei civile, asupra producţiei industriale şi asupra obiectivelor militare. Marile raiduri aeriene asupra Angliei din octombrie şi noiembrie îi convinseseră că atacurile aeriene singure nu vor avea niciodată o valoare decisivă nici într-o parte, nici în alta. Germanii nu vor fi în stare să şteargă Anglia de pe hartă, după cum nici englezii nu vor putea face acelaşi lucru cu Germania, chiar dacă puterea lor aeriană ar ajunge s-o egaleze pe cea germană, pentru simplul motiv că Germania era mai departe şi mai întinsă

Se specula foarte mult în privinţa poziţiei pe care o va adopta misiunea militară germană în revoluţia română, pentru că, pe zi ce trecea, situaţia se deteriora tot mai mult. Sub presiunea grupului radical al partidului său, Floria

Sima începu să vireze spre calea terorii absolute. Nu era noapte fără ca temuta poliţie legionară să nu treacă val-vârtej de-a curmezişul pieţei cu

motocicletele, pornită într-unul din raidurile sale asupra unei case evreieşti. Oameni pur şi simplu dispăreau, nu se ştia unde. Era socotit periculos să ieşi singur. Afacerile mergeau foarte prost. Antonescu era consternat. Se zvonea că erau veşnic frecuşuri între Conducător şi reprezentantul pe pământ al Căpitanului; zile întregi, Antonescu se retrăgea plictisit în cortul său de la Predeal, iar prietenii legionari ai lui Horia Sima se lăudau că peste foarte puţin timp Garda de Fier va putea guverna fără general. Dar mai erau frecuşuri şi între Horia Sima şi tatăl lui c'odreanu, ca şi între Horia Sima şi un al treilea grup din mişcarea legionară, grup socotit comunist.

Întreaga revoluţie română depindea de facţiunea ce va fi susţinută de misiunea militară: dacă aceasta va încerca să-l întărească pe generalul Antonescu în dauna lui Horia Sima, sau îl va întări pe Horia Sima în dauna generalului Antonescu. Sau va încerca să împace aceste două forţe. Legionarii înşişi erau convinşi că naziştii vor rămâne legaţi de ei orice s-ar întâmpla, chiar dacă ei l-ar debarca pe Antonescu Motivul lor era mai ales sentimental. Mişcarea

legionară, şi cu aceasta erau toţi de acord, era mezinul care se arătase mereu leal cu naziştii. În realitate, cum am aflat foarte curând, naziştii nu şi-au pus niciodată chestiunea în termeni de fraternitate întru totalitarism. Cu toate că ar fi preferat să păstreze cele două forţe – generalul Antonescu şi Horia Sima – împreună ca o echipă, fără nicio îndoială naziştii aveau să-l sprijine pe cel ce se va dovedi mai puternic şi va garanta mai bine liniştea şi ordinea[54]

Prezenţa acestei misiuni militare atât de numeroase dovedea că România era nu numai importantă ca sursă de materii prime, dar şi ca teren de pe care se vor putea recruta trupe pentru o campanie în Balcani, în Rusia, sau în amândouă. Pentru observatori neutri era foarte clar că, indiferent cât de mult ţineau la tinerii lor camarazi totalitari,

---

54 Aici, informaţiile culese de R. G. Waldeck par să se fi bazat mai ales pe retorica germană. în urma unor cercetări oficiale făcute la Berlin asupra acestor evenimente, s-a descoperit că peste o duzină de activişti ai partidului nazist şi membri ai SS au fost direct implicaţi în instigarea şi susţinerea rebeliunii gardiste împotriva lui Antonescu, iar conducătorii gardişti erau ascunşi la legaţia germană. între timp. militarii germani au ajutat multe din căpeteniile gardiste să iasă din ţară în uniforme militare germane, mai curînd decît să lase să fie prinşi. A se vedea documentele privitoare la România în Documents on German Foreign Policy, 1917-1945 (Documente privitoare la politica externă germană), seria D, vol. XII, doc. 94,118, 29, 661 şi 709. (N. ed.)

germanii nu vor admite haos în spatele armatei lor.

Numai Horia Sima şi ciracii lui refuzau să vadă lucrurile astfel. Până în ultimul ceas de guvernare, ei erau convinşi că erau favoriţii lui Hitler şi ai Wilhelmstrasse, în timp ce misiunea militară germană avea înţelegeri unilaterale pe tărâm politic cu generalul Antonescu.

Însă toţi se înşelau. Misiunea militară germană era poate grupul cel mai departe de politic cu putinţă, cel puţin în măsura în care era vorba de politica românească.[55] Rostul ei era să dea armatei şi aviaţiei române mijloacele la care vor putea apela în viitor şi să pună pe picioare apărarea antiaeriană a regiunii Ploieşti, cu preţioasele sale puţuri petrolifere. Este tot ce o interesa în legătură cu România. Între timp, ei se străduiau cu tenacitate şi cu succes să rămână într-o ignoranţă totală a treburilor româneşti.

Când trecuseră deja două luni de la venirea misiunii militare, în cursul unei conversaţii cu

55 Totuşi, armata germană procurase anticipat arme gardiştilor, inclusiv mitraliere, pe care armata română încă nu le avea. A se vedea Max Axworthy, Cornel Scafeş şi Cristian Crăciunoiu, Third Axis, Fourth Ally: the Romanian Armed Forces in World War II, 1941-1945 (A treia Axă, al patrulea Aliat: Forţele armate române in al Doilea Război Mondial) (Londra, 1994). Au fost ofiţeri germani care s-au oferit ca mediatori pentru a proteja Garda în timpul rebeliunii. (N. ed.)

generalul Speidel, am pomenit numele lui Maniu. „Cine-i Maniu?”, întrebă generalul. Am crezut mai întâi că-şi bate joc de mine, deoarece

Maniu era figura politică poate cea mai cunoscută pe scena românească, dar el îmi aminti cu blândeţe că numai cu câteva săptămâni mai înainte se afla în zbor deasupra Angliei şi nu auzise niciodată de cămăşile verzi sau de Maniu.

Ori de câte ori un ofiţer german afla despre un nou asasinat sau o intrigă legionară, răspunsul obişnuit era: „Slavă Domnului, eu nu am nimic de-a face cu aceste treburi murdare. Eu sunt soldat”.

Totuşi, deşi misiunea militară germană nu prezenta niciun fel de plan politic propriu, simpla ei prezenţă tindea să întărească puterea ce ar fi asigurat liniştea şi ordinea, din oricare parte s-ar fi manifestat această putere. Victimele îngrozite ale revoluţiei legionare se uitau la ofiţerii germani ca la cavaleri în zale care-i vor salva de lăcomia şi sadismul gardiştilor. Evrei hărţuiţi ar fi dat orice pentru ca vilele lor, sau măcar o parte din ele, să fie rechiziţionate de ofiţeri germani. S-ar fi simţit atunci cel puţin la adăpost de raidurile nocturne ale poliţiei legionare.

S-a povestit un fapt semnificativ, întrucât arată ce fel de legendă s-a format în jurul misiunii militare germane: într-o joi după-amiază, în mijlocul unui film care rula într-unul din cinematografele mari de pe bulevardul Brătianu, deodată s-au aprins luminile şi un legionar ordonă ca toţi evreii să iasă din sală imediat. La care, unul din ofiţerii germani s-a sculat şi a ţinut o cuvântare din care era de reţinut că nu aşa se procedează: „Aceşti oameni, a spus el, au plătit la fel ca şi noi, şi dacă ei trebuie să plece, eu şi camarazii mei vom pleca de asemenea”. Deoarece nişte puşlamale legionare aşteptau în stradă ca să-i ia pe evrei în primire şi să-i bată, se poate spune că, practic, ofiţerii germani salvaseră vieţi evreieşti. N-am putut niciodată să verific această poveste; ofiţerii nemţi pe care i-am întrebat negau ferm, faptul nefiind conform cu politica lor de neintervenţie. Însă, adevărată sau apocrifă, povestea arată că în toiul terorii legionare, românii socoteau că misiunea militară germană e un element liniştitor.

12

Das Hohe Tier

Adaug... că această hotărâre rapidă şi curajoasă,

această candoare bărbătească şi sinceră, sarea şi piperul vieţii sociale, nu poate fi găsită în epoca noastră aproape exclusiv decât la ofiţerii educaţi.

Fichte

La sfârşitul lui decembrie 1940, trupe şi echipament german au început efectiv să se reverse asupra României, adeverind astfel zvonurile premature care le anunţaseră în luna octombrie. Între Budapesta şi Bucureşti traficul a fost aproape complet oprit pentru civili; ziariştii americani spuneau că în fiecare zi intrau în Bucureşti douăzeci şi două de trenuri pline cu oameni şi material militar. Piaţa din faţa hotelului Athénée Pal ace semăna cu un cantonament german în plină campanie, cu rânduri peste rânduri de autocare şi camioane cenuşii parcate pe stratul gros de zăpadă.

Mai erau şi alte autobuze cenuşii care cutreierau Bucureştiul transportând soldaţi germani dornici să viziteze oraşul înainte de a fi încartiruiţi în satele dimprejur, unde nu era nimic de văzut. Soldaţii, foarte tineri şi cu obraji bucălaţi, păreau să se distreze de minune. Era clar că aceştia nu mai erau cadre de instruire, şi pentru un ochi cunoscător, nici nu arătau

ca o armată de ocupaţie. Chiar dacă legionarii creau multe probleme, nu ar fi fost nevoie de o armată de ocupaţie de asemenea anvergură. Se ştia că erau de ajuns câteva unităţi de tancuri pentru a strivi orice eventuală revoltă legionară. Pentru experţi, noii soldaţi germani arătau ca trupe care se pregătesc pentru vreo campanie. Despre ce campanie era vorba nu li se părea românilor prea important pe vremea aceea, pentru că Garda de Fier se afla pe locul întâi în preocupările tuturor.

În timp ce şuvoiul verrle-cenuşiu al diviziilor germane se marepta spre sud, mici grupuri de generali apăreau la Athénée Palace, locuiau acolo câteva zile, apoi plecau mai departe. Ei nu aveau nimic de-a face cu misiunea militară germană. Pentru ei nu se dădeau mese, căci păreau să aibă un program încărcat, nu aveau timp de distracţie şi păreau foarte importanţi. Într-adevăr, făceau parte din Marele Stat Major şi puteai fi sigur că, de îndată ce apăreau undeva, se va întâmpla ceva. Aveau revere roşii la şubele lor îmblănite, lampasuri roşii la pantaloni şi tunici cu gulere înalte roşii. Printre ei se vedeau fizionomii frumoase, cu trăsături energice, riduri

multe şi ochi pătrunzători. Unii păreau proaspăt bărbieriţi şi arătau sănătoşi, alţii erau doar bărbieriţi proaspăt.

Generalii germani luau masa într-un colţ al restaurantului, stârnind foarte puţin interes printre ceilalţi meseni, care şi aşa erau mai toţi germani sau italieni. împrăştiaţi printre ei, erau şi câţiva români care văzuseră în ultimul timp prea mulţi generali ca să le mai pese de alţii nou veniţi. Generalii mâncau şi beau cu măsura şi vorbeau cu voce scăzută. Erau prevenitori unii cu alţii, ca de altfel cu toată lumea. Văzându-i astfel aşezaţi, nu ai fi crezut niciodată că erau acolo ca să plănuiască un război. Nu păreau deloc nici încordaţi, nici agitaţi şi nimic nu arăta că petrecuseră noaptea aplecaţi asupra hărţilor. Păreau tot atât de proaspeţi şi disponibili ca o rochie de dantelă de la Chanel.

Am făcut această observaţie pe când vorbeam cu colonelul Ratay, care începu să râdă şi-mi spuse: „Fetiţă dragă, cum vrei să se poarte Statul Major german? Vrei să se răstească unul la altul, să-şi smulgă părul şi să se prezinte cu cearcăne la ochi de oboseală? Nu aşa obişnuiesc ei să lucreze”.

Printre ei se afla un general mic de statură, în jur de cincizeci de ani. Fata lui îmi amintea de mareşalul Moltke, al cărui portret îl văzusem când va: o faţă foarte mobilă, cu buze subţiri, ai un nas ascuţit şi cu o privire care, când te privea, părea că te măsoară; ochii lui cenuşii erau cufundaţi într-un cuib de riduri mărunte. Unul dintre ofiţerii germani din misiunea militară mi-a spus numele acestui general: era un nume foarte cunoscut, iar purtătorul său era ceea ce nemţii numesc „ein hohes Tier", adică „un mare ştab", cum s-ar spune în America. Acest general, care fusese un erou în primul război mondial, era astăzi unul din apropiaţii Führerului. Purta *Pour le mente*, cea mai aleasă decoraţie a imperiului german şi *Ritterkreuz*, cea mai aleasă decoraţie din războiul actual. Amândouă se purtau *aus dem Halse heraus*, la gât, peste guler, nu pe piept, ceea ce le conferea adevărata valoare.

De la masa din colţul unde mânca singur sau cu ceilalţi generali, Marele Ştab se uitase deseori la mine în felul său serios şi apreciativ care părea că te măsoară. Într-o seară, pe când părăseam restaurantul, mi se adresă politicos, cum ar fi procedat oriunde în

lume un domn singur şi respectabil ca să abordeze o doamnă respectabilă.

Mă oprisem lângă masa din hol, pe care erau înşirate ziarele străine. Marele Ştab se opri lângă mine şi observă că toate ziarele erau vechi. Am îngânat şi eu că într-adevăr erau vechi. Apoi îşi murmură numele, şi eu l-am şoptit pe al meu. Ne-am apropiat de una din sofalele joase îmbrăcate în roşu şi ne-am aşezat. Luasem masa devreme şi mai erau câteva persoane care veniseră odată cu mulţimea la ora cocktailului, dar nu venise încă lumea de după cină. Fostele Excelenţe erau aşezate la măsuţa lor strategică, de unde nu le scăpa nimic; mă aşteptam să mă bombardeze mai târziu cu întrebări. Puţin mai departe, într-un grup de diplomaţi, era aşezată frumoasa doamnă româncă, prietenă cu miniştrii plenipotenţiari de la Bucureşti ai Germaniei, Italiei şi Ungariei, şi care se pregătea să-l anexeze şi pe cel al Spaniei – doamna care, fără îndoială, îi inspirase lui Hitler ideea Pactului Tripartit.

Henri, barmanul, se opri la masa noastră. Marele Ştab comandă o ţuică pentru el şi cafea turcească pentru mine. Mă întrebă de câtă vreme eram la

Bucureşti, ce făceam aici; i-am răspuns. Mă întrebă apoi dacă era posibil ca America să intre în război. „Da”, am răspuns eu. El dădu gânditor din cap şi spuse că aşa credea şi el. Apoi reluă cu regret: „Nu vi se pare totuşi că ar fi păcat? Intrarea Americii în luptă nu ar face decât să înăsprească războiul şi îl va prelungi”. Adăugă că intrarea Americii nu va schimba rezultatul războiului, cu toate că el ar fi fost ultimul în stare să subestimeze imensa capacitate de producţie a Americii.

„Noi suntem cu o lungime bună în avans, explică el, şi nu cred că vom aştepta ca America să ajute Anglia pe scară mare. Vom da lovitura decisivă înainte”.

Am întrebat: „Fie că intrăm, fie că nu intrăm în război, nu veţi fi oare nevoiţi să daţi Angliei o lovitură decisivă?” „Nu, nu am face-o, spuse el foarte ferm; dacă Anglia nu ar conta pe ajutorul american, ar încheia pacea”. Am subliniat că dacă lovitura lor decisivă asupra Insulelor britanice ar reuşi, intrarea Americii în război nu l-ar prelungi. Dar Marele Ştab spuse: „O, o dată ce America a intrat în război, s-ar putea întâmpla ca britanicii să se bată mai departe din

Canada sau din Australia. Vom avea un război între lumea nouă şi lumea veche. Deşi nu văd cum ar putea să ajungă lumea nouă în lumea veche, sau invers. Şi nici nu cred că un astfel de război l-ar împiedica pe Hitler să organizeze Europa. Totuşi, război va fi, iar noi vrem pace".

Marele Ştab făcu un zgomot expert din buze, trezind un piccolo care aţipise rezemat de o coloană de marmură, şi comandă alt rând de ţuică şi cafea turcească.

Se întoarse apoi către mine şi întrebă: „Spuneţi-mi, preşedintele dumneavoastră crede într-adevăr că Hitler ar putea cândva să atace Statele Unite?" şi se răsturnă pe pernele sofalei cu atâta violenţă încât decoraţiile sale *Pour le mérite* şi *Ritterkreuz* se ciocniră una de alta. Îşi dădu singur răspunsul: „Dumnezeule, cum ar putea Hitler să treacă în America când de-abia poate să treacă în Anglia?"

Marele Ştab ridică paharul spre mine şi-l dădu pe gât dintr-o înghiţitură. „Oamenii de stat care sunt azi la cârma marilor naţiuni sunt mai însemnaţi decât erau cei din primul război mondial". Mă aşteptam să vorbească despre Hitler şi Mussolini; în schimb, el îi

lăudă pe Churchill şi pe Roosevelt. „Nu te poţi împiedica să-l admiri pe Churchill, iar Roosevelt este un om politic desăvârşit. Înainte de război îi ascultam convorbirile la radio. Dar ce păcat, adăugă el cufundat în amintiri, că un om atât de însemnat ca Roosevelt pierde adevărata sa oportunitate istorică. El putea fi făuritorul păcii în lume, pe o scară mult mai largă decât a putut s-o facă Wilson. Tragedia lui Wilson a fost că a vrut să salveze Germania, pe când partenerii săi Clemenceau şi Lloyd George voiau s-o distrugă. Dar de data aceasta situaţia este cu totul alta. Roosevelt vrea să păstreze Imperiul britanic, ceea ce vrea să facă şi Hitler”.

Am întrebat atunci: „Credeţi oare că Führerul vrea într-adevăr acest lucru?” – „Sigur că da. Führerul îşi dă seama că din toate ţările europene, numai Anglia poate administra Imperiul. El ştie că Germania nu ar fi în stare, pentru că Germania nu are nici tradiţia, nici oamenii necesari pentru asta. Şi Führerul nici nu vrea ca Imperiul, pe care-l consideră ca un mare patrimoniu al Europei, să fie pierdut pentru Europa, împărţit între ruşi, japonezi şi americani. Această perspectivă nu-i place Führerului deloc”.

„Dar, am spus eu, publicul american nu crede niciun cuvânt din ceea ce spune Hitler, şi cert este că nu vor crede că Hitler ar cruţa ceva sau pe cineva, mai puţin ca orice Imperiul britanic”. La care generalul răspunse cu multă blândeţe: „Este foarte trist că lumea nu crede niciodată decât lucrurile rele despre Hitler, niciodată pe cele bune”.

Înainte să pot răspunde, un ofiţer blond cu ochi albaştri se apropie de noi, bătu din călcâie şi se opri cu braţul ridicat, în timp ce, probabil, număra în gând până la trei. Marele Ştab mi-l prezentă ca fiind nepotul său, şi îmi spuse că luptase în campaniile din Polonia şi din Franţa. „Toţi aceşti tineri eroi habar n-au ce este un război adevărat. S-au obişnuit ca inamicul să ridice braţele şi s-o ia la fugă de cum apar. Foarte curând s-ar putea să se trezească la altă realitate. Ei vor întâlni un duşman care se va lupta. Atunci îşi vor putea dovedi adevărata valoare”. El continuă să vorbească de Franţa şi despre moralul francez atât de scăzut, chiar înainte să fi început bătălia. Nu numai lipsa de armament a provocat înfrângerea Franţei, ci şi faptul că francezii nu ştiau pentru ce se bat. „Revoluţia nazistă câştigase deja

bătălia Franţei înainte ca prima noastră divizie blindată să fi intrat în joc”, şi surâse, oarecum stânjenit. „Este împotriva mândriei mele profesionale să recunosc acest lucru”.

Îmi povesti apoi că provenea dintr-o veche familie prusacă care timp de secole dăduse Germaniei ofiţeri şi diplomaţi şi că el însuşi îşi începuse cariera în corpul de paji ai KaâseruM. După război, se hotărâse să studieze dreptul. Nu mai era tânăr şi era însurat. Surâse, năpădit de amintiri: „Soţia mea şi cu mine eram foarte săraci, dar aveam întotdeauna foarte multe cărţi; ne ieşeau din toate buzunarele, şi eram foarte fericiţi”. Nu aveau niciodată grija banului, pentru că banul venea întotdeauna în chipul cel mai neaşteptat. „Am fost foarte norocos, mult peste meritele mele”. Şi arăta umil şi fericit. Acest om îmi plăcea într-adevăr, dincolo de orice curiozitate.

M-a întrebat apoi cum de am reuşit să vorbesc atât de bine limba germană; şi după ce i-am spus că familia mea era din Germania, a vrut să ştie cum de am ajuns să trăiesc în America, i-am spus că ajunsesem acolo cu unsprezece ani înainte, că mi-a plăcut America şi am rămas. Am adăugat că aceasta a

fost pentru mine o întâmplare fericită, deoarece, nefiind ariană, nu aş fi putut lucra în cel de-al Treilea Reich.

Mă fascina întotdeauna să văd reacţia unor germani bine-crescuţi când spuneam acest lucru. Cei mai mulţi păreau întristaţi şi vinovaţi, şi se simţeau stânjeniţi. Puteam. vedea cum trăsăturile lor deveneau rigide, privirea se făcea mai atentă, apoi observam cum gânduri prudente le întunecau ochii încercau să-şi amintească fiecare cuvânt pe care mi-l spuseseră, dacă cumva îmi sărutaseră mâna prea îndelung, şi dacă-i văzuse cineva. Când îşi dădeau seama că nu se întâmplase nimic compromiţător, o destindere vizibilă se aşternea pe faţa lor şi-i făcea să semene cu un şofer oftând uşurat după ce reuşise să nu se răstoarne în şanţ. În această situaţie, cei mai nazişti dintre nazişti erau înfuriaţi împotriva Naturii care ar fi trebuit să le atragă atenţia asupra pericolului apărut sub forma unui nas neîndoielnic evreu, sau picioare, sau ochi caracteristici – sau cel puţin să trezească în ei un instinct ce nu da greş. Contele mi-a spus odată că, pentru un „arian veritabil”, era penibil să descopere că nu văzuse imediat că avea în faţă un nearian.

Marele Ştab a primit mărturisirea mea cu bărbăţie şi spuse că tratamentul aplicat evreilor era ceea ce aproba mai puţin în revoluţia naţional-socialistă. Nedreptatea acestui tratament era greu de suportat.

„Vreţi să spuneţi că este greu de suportat pentru victimă”, am spus eu.

„Este greu de suportat şi pentru cel ce o vede, replică el cu blândeţe. Nu uitaţi că sunt ofiţer prusac, şi ofiţerilor prusaci nu le place nedreptatea”.

„Hitler însă are nevoie de ofiţerii săi superiori. Aţi fi putut lua atitudine împotriva persecuţiei”.

„N-ar fi servit la nimic, spuse el foarte serios. Ar fi creat numai dezbinare, şi pentru a fi puternici, trebuia să fim uniţi”.

I-am replicat că acest punct de vedere era foarte greu de înţeles pentru opinia publică americană. Publicul american nu putea crede că cel puternic avea dreptul să facă rău celui slab, oricât de folositor ar fi fost pentru binele statului. La care se uită la mine cu un larg surâs: „Mă bucur să cred că există un popor bogat şi puternic care-şi poate permite luxul să fie bun”.

Am continuat să vorbim despre război. Generalul răspundea la cele mai multe din întrebările mele. La unele din ele spunea cu răbdare: „Mă tem, *meine gnädigste Frau*], că nu pot răspunde la aceasta”, şi surâdea scuzându-se. El considera campania din Polonia mai interesantă decât cea din Franţa, dar era de părere că, până acum, războiul actual nu a produs vreo bătălie comparabilă cu una din marile lupte din războiul mondial. „Cu excepţia retragerii engleze de la Dunkerque, care a fost o performanţă deosebită”.

Nu am aflat însă ni nuc despre campania pe care nemţii o plănuiau în Balcani şi Orientul Apropiat, şi nici măcar dacă se gândeau la aşa ceva. Marele Ştab spuse că ideea de a desfăşura în România câteva din numeroasele divizii germane nefolosite, i se părea bună, adăugând că s-ar putea ca nemţii să fie nevoiţi să utilizeze aceste trupe dacă, după cum se întrevedea acum, înfrângerile lui Mussolini în Albania vor permite armatei britanice din nordul Africii, liberată acum datorită insuccesselor italiene în Libia, să debarce în Grecia. Am întrebat dacă trupele germane din Balcani erau îndreptate împotriva Rusiei. „Poate”, spuse el, şi adăugă repede, „dar numai în măsura în care se poate

negocia mai uşor cu ruşii în umbra diviziilor germane prezente în Balcani”.

Am constatat că generalul era un adept al pactului germano-rus şi vorbea cu multă căldură despre prietenia tradiţională dintre Armata Roşie şi Reichswehr. Îmi spuse că în noiembrie, tind a venit la Berlin, Molotov voia chiar să intre în Pactul Tripartit, care lega Germania de Italia şi Japonia. Dar, spuse el, Führerul se temea: „Pactul Tripartit ar însemna că ruşii, cu apetitul lor imens, ar putea să ne silească să luptăm în folosul lor mult mai mult după sfârşitul războiului, pentru că ruşii vor câte o nouă provincie în fiecare an. Această perspectivă nu-i place Führerului”.

Molotov, insinuă generalul, nu a fost prea mulţumit când a fost la Berlin în noiembrie, pentru că Hitler nu numai că a refuzat să recunoască pretenţiile Rusiei asupra Turciei, dar a şi declarat că Balcanii, inclusiv Turcia, erau o zonă de interes german şi a cerut ruşilor să facă anumite ajustări politice şi economice. El a admis că, de atunci, relaţiile germano-ruse s-au întunecat în oarecare măsură.

Totuşi, Marele Ştab nu credea că Rusia va înşela Berlinul pe scară mare, pentru că, spunea el, ruşii

prea se tem de armata germană. El credea că prezenţa diviziilor germane în Balcani şi în Polonia va fi de ajuns pentru ca să conserve intactă prietenia germano-rusă; dar dacă nu... „N-ar fi oare interesant dacă ar izbucni un război între cea mai bună armată din lume şi cea care ţine al doilea loc?" întrebă el, şi adăugă gânditor: „Armata învingătoare ar fi singura armată rămasă pe glob în lumea de azi, ceea ce nu-mi amintesc să se fi întâmplat vreodată în istorie". Nu era greu de ghicit pe care din cele două armate o considera ca fiind cea mai bună şi care credea el că va rămâne singura în lume.

Marele Ştab făcu iar un semn şi mai comandă un rând de ţuică şi de cafea turcească. Fostele Excelenţe se tot uitau la noi cu aceeaşi curiozitate indiscretă pe care o rezervau unor intrigi amoroase bizare.

Marele Ştab îmi spuse apoi că după Dunkerque, planul armatei germane era să invadeze Anglia imediat, în loc să cureţe restul Franţei. Dar la 28 mai, a precizat el, Ribbentrop a venit pe neaşteptate să ia masa la Cartierul General german, undeva în Flandra, şi ne-a spus să obligăm Franţa să capituleze necondiţionat, şi că invazia Angliei era amânată.

Ribbentrop a explicat că Franţa va capitula în următoarele săptămâni şi după aceea va începe o mare ofensivă de pace împotriva Angliei. Berlinul era convins că, până atunci, Anglia va fi gata să negocieze pacea.

Am întrebat: „Credeţi că a fost o greşeală că nu aţi invadat Anglia vara trecută?” S-a gândit un moment, apoi a spus: „Vara trecută am fi intrat în Anglia ca-n brânză. Englezii ar fi fost prea surprinşi ca să se apere”. Posibilitatea de a-i surprinde pe englezi a trecut, explică el, dar, între timp, Germania şi-a perfectat pregătirile în aşa fel încât acum această întârziere a fost mult compensată. Totuşi, interlocutorul meu nu era deloc sigur că Germania va invada Anglia. Principiul călăuzitor al Führerului, spuse el, era economia de forţe, şi în timp ce Statul Major credea în reuşita invaziei, Hitler ştia că va costa extrem de multe vieţi.

Un alt motiv pe care l-a expus pentru a arăta că invadarea Angliei nu era o certitudine, era că Führerul încă mai spera să ajungă la o pace negociată cu Londra. Hitler, în mod destul de paradoxal, se temea de două rezultate ale acestui război: desigur,

unul era să nu fie bătut, al doilea era să vadă Imperiul britanic distrus. El credea că Hitler nu va întreprinde invadarea Angliei decât dacă şi când intrarea Americii în război ar anula ultima speranţă într-o pace negociată. Chiar şi atunci s-ar putea ca Hitler să aştepte până tind forţele unite ale Angliei şi Americii vor constitui un pericol real pentru continentul european – ceea ce se va întâmpla peste câţiva ani de-acum încolo. Führerul, insista el, era destul de sentimental în ceea ce priveşte Anglia.

„Datorită englezilor, dl Hitler trebuie să fie foarte mulţumit de rasa nordică”, am susurat eu.

Marele Ştab se uită radios la mine şi spuse: „Mă credeţi sau nu, este într-adevăr mândru”, şi exclamă: „Nu sunt oare britanicii minunaţi? Felul cum anunţă evenimentele în buletinele lor: «Cardiff arde!» Ca şi cum ar fi exact ceea ce trebuie să se întâmple la Cardiff. Secretul măreţiei britanice este încăpăţânarea lor. Nemţii sunt mult mai puţin încăpăţânaţi. Dar într-un război nu este suficient să iei. Trebuie să şi dai”.

„Nu credeţi că într-o zi britanicii vor fi în stare să şi dea? Chiar cu sprijin american?” El dădu din cap: „Nu au unde să debarce în Europa”.

I-am amintit că vorbise de armata anglo-egipteană care ar putea să debarce în Grecia. „A, asta! Nu este o armată, este o dovadă de forţă. Putem s-o dăm afară oricând”. „Scumpă doamnă, adăugă apoi, nu prea ştiţi multe despre treburile militare, şi nici nu aveţi pentru ce. Luaţi bine aminte: noi, oriunde în Europa, putem fi «cei dintâi şi cei mai tari». Ştiind asta, nu veţi greşi niciodată”.

„Şi credeţi că puteţi învinge Anglia?” – „Cred că putem învinge Anglia, răspunse el foarte serios, adăugând cu un zâmbet: Dar să nu mă întrebaţi cum”. – „încă o ultimă întrebare am spus: credeţi că puteţi să învingeţi Anglia în mod decisiv pe oricare timp de bătălie din afara Insulelor? Anume în Mediterana sau în Balcani, sau în Africa?” – „Războiul împotriva Angliei, spuse el cu fermitate, nu poate fi decisiv decât în Insulele britanice”. – „Dar dacă nu invadaţi Insulele britanice? Atunci războiul va continua la nesfârşit?”

„Da, la nesfârşit. Cunoaşteţi, mă întrebă surâzând, cuvintele spuse de Frederic cel Mare în timpul războiului de Şapte Ani? «Sunt ca un om care caută sfârşitul unei epigrame şi nu-l poate găsi. Nu văd cum aş putea pune capăt campaniei mele.» S-ar

putea că aşa să se întâmple şi cu sfârşitul celui de-al doilea război mondial. Nimeni nu va fi în stare să găsească «sfârşitul epigramei»”.

„Nu vreau să spun că un război prelungit, continuă generalul, ar fi pentru Hitler o perspectivă plăcută. Ar ruina multe din speranţele Führerului. Ar pune piedici în felul lui de a construi Noua Ordine. Cu toate astea, el ar putea să organizeze Europa din punct de vedere economic, cu sau fără război”.

„Dar cum va suporta poporul german un război prelungit? Nu se va revolta oare împotriva regimului?”

Râse. Este adevărat că poporul german este imprevizibil, spuse el. E supărător de indiferent faţă de victorii, căci a avut atât de multe în ultimii şapte ani – atât victorii diplomatice cât şi izbânzi militare. Aşa că nu poate fi înşelat cu perspectiva puterii universale; un război prelungit şi toate privaţiunile pe care le implică l-ar obosi. „Însă – Marele Ştab se aplecă brusc în faţă: *Pour le mérite* şi *Ritterkreuz* se ciocniră împreună – ţineţi minte, scumpă doamnă, niciun german nu preferă înfrângerea de dragul păcii, sau din ură faţă de Hitler. Nici chiar socialiştii şi liberalii nu vor pacea cu orice preţ. Nemţii nu au

încredere în propaganda engleză care le promite condiţii de pace onorabile dacă scapă de Hitler. Ei îşi amintesc de pacea din 1918 şi nu se vor lăsa păcăliţi a doua oară. Sunt convinşi că, atunci, condiţiile păcii de la Versailles erau dumnezeieşti în comparaţie cu cele care li s-ar pune acum. Ei ştiu că englezii nu vor numai să-l distrugă pe Hitler, dar şi pe oricare potenţial Hitler viitor. Pentru aceasta ei ar fi în stare să distrugă însuşi poporul german. Cea mai bună propagandă de război germană nu sunt victoriile, ci teama de înfrângere".

Am constatat că generalul citise foarte mult în germană şi franceză, în engleză mai puţin, totuşi. El citea atunci *Histoire de France* de Bainviile, care-i plăcea foarte mult şi pe care o comenta cu fineţe.

„Partea proastă cu dumneata şi cu mine este că suntem al dracului de liberali. Noi vedem întotdeauna punctul de vedere al celuilalt şi nu mâm pe nimeni, ceea ce-i foarte prost". Apoi spuse pe tonul unui conspirator vorbind cu alt conspirator: „Eu îi înţeleg chiar şi pe nazişti, adică pe cei care nu înţeleg, dar *cred*". Şi îmi vorbi despre un aghiotant al său care murise în urma rănilor suferite în Flandra. În ultimele

ore, pe care generalul le-a petrecut cu el, i-a vorbit despre credinţa lui nazistă. Încă nedumerit, generalul adăugă: „Vorbea cu fervoarea lui Alfred Rosenberg şi a editorialelor din *Volkischer Beobachter*. Totul mi se părea numai inepţie. Dar el *credea*, a trăit şi a murit în această credinţă. A fost un soldat minunat”.

Am vorbit apoi despre Hitler. Care a fost contribuţia Führerului la reuşita războiului, am întrebat. „Contribuţia lui a fost totală, spuse el înflăcărat. Viziunea lui Hitler este o viziune revoluţionară, care a inspirat crearea armamentului german, a flotei aeriene şi a conceptului campaniilor germane. Hitler este un geniu în alegerea colaboratorilor săi: mai mult ca oricând, în Germania oamenii cei mai buni sunt în frunte, fiecare la locul potrivit. La fel este şi cu armata. De aceea colaborarea între toate piesele maşinăriei germane este atât de perfectă. În acelaşi timp, Hitler a reuşit să păstreze intactă iniţiativa personală a fiecăruia, în ciuda sistemului totalitar”.

Apoi deveni de-a dreptul entuziast: „El a fost singurul om de stat din lume care a sesizat esenţa războiului total şi a procedat în consecinţă. Hitler a

înţeles că întreaga ţară, în fiecare din funcţiile sale, trebuie să fie organizată pentru război. Şi asta a şi făcut”.

Vorbind cu Marele Ştab, mă miram cu ce emfază pronunţa cuvântul „revoluţionar”. Revenea mereu: „caracterul revoluţionar al corpului ofiţerilor germani”, „elanul revoluţionar” căruia el îi atribuia puterea armamentului german şi miraculoasa coordonare a tuturor forţelor. Personificarea elanului revoluţionar era însuşi Adolf Hitler. Viziunea sa, instinctul alegerii momentului potrivit, îndrăzneala sa purtau aura revoluţionară, datorită căreia reuşea atât de bine. Contribuţia practică la planificarea şi executarea tuturor campaniilor era mult mai decisivă decât ştia lumea.

Dar era oare Hitler în stare să colaboreze? Din ceea ce citisem în memoriile unor diplomaţi străini care l-au întâlnit, el pare să se fi răstit la toată lumea, sau să fi vorbit mereu ca şi cum ar fi prezidat un miting de masă. Marele Ştab răspunse că Hitler se comporta astfel când voia să producă o anumită impresie. Însă cu cei cu care lucra, Hitler era cu totul altfel, avea încredere în experţi şi asculta cu răbdare

părerile altora.

„Lucru curios la Führer, spuse generalul, cu toate că este un revoluţionar şi un geniu, el este în realitate extrem de raţional”.

„Vă place? am întrebat eu. Nu întreb dacă îl admiraţi, ci dacă vă *place*?” Generalul spuse că da, că pentru un geniu, Hitler era un om plin de farmec. Când l-a întâlnit pentru prima oară, avea anumite rezerve pentru că nu se putea obişnui cu cel de-al Treilea Reich. Însă, chiar înainte să-l admire, l-a plăcut.

Mi-a spus că Hitler se înconjura acum cu un ceremonial de curte asemănător cu cel de pe vremea Kaiserului. La recepţiile oficiale de la Cancelaria Reich-ului, foştii lachei imperiali serveau şampanie şi tartine cu icre negre. Hitler se adapta foarte bine acestui fast, fiind el însuşi simplu şi lipsit de ostentaţie, dar atât de demn.

Am spus: „Deseori mă întreb ce gândeşte Hitler despre el însuşi, dacă se minunează mereu de propria lui viaţă de basm. Dacă într-adevăr crede că ceea ce construieşte pentru Germania va dăinui în veci, sau, cum spune tot el, o mie de ani. Dacă simte vreodată că

blestemele milioanelor de oameni pe care-i face să sufere ajung până la el. Dacă se teme de viitor. Sau dacă spune ca Napoleon: «*La vie, que în importe*! *Mon nom vivra aussi logtemps que celui de Dieu*!» „[56]

Marele Ştab n-a putut să-mi dea un răspuns hotărât. Hitler rareori vorbea despre el, dar dădea impresia unui om care crede în ceea ce face şi crede că sunt necesare chiar şi acţiunile dure şi crude. Generalul nu credea că Hitler se teme pentru sine. El pare câteodată foarte conştient de faptul că e un Om al Destinului, ceea ce uita apoi cu desăvârşire, şi atunci vorbea şi râdea ca şi cum s-ar fi distrat enorm. Este într-adevăr un personaj foarte imprevizibil acest Adolf

Hitler.

Generalul adăugă că el personal nu s-a simţit niciodată opresat de Führer. Dimpotrivă, de fiecare dată când se afla în prezenţa lui, se simţea mai inteligent decât era în realitate.

Interlocutorul meu dispreţuia ideea că generalii germani s-ar putea revolta împotriva lui Hitler. „Este

---

56 „Viaţa mea, ce-mi pasă de viaţa mea! Numele meu va dăinui cit cel al lui Dumnezeu!" (N. f.)

ca şi cum te-ai aştepta ca sfetnicii americani ai Casei Albe să t împuşte pe Roosevelt, spuse el. Dacă s-ar produce vreodată vreo mişcare pentru a-l răsturna pe Hitler, ea nu va veni niciodată din sânul armatei". Armata, nu numai că nu se va revolta niciodată împotriva lui Hitler, dar se va agăţa de el ca de o mascotă. Hitler şi revoluţia sa erau foarte potriviţi pentru război.

Casta ofiţerilor prusaci şi nazismul, insista Marele Ştab, se înţeleg perfect. Contrar mitului anglo-saxon al conservatorilor, cei cu particula „Von", casta ofiţerilor prusaci nu se identifica niciodată cu casta aristocratică sau cu cea capitalistă. Dispreţuind bogăţia şi luxul, a fost mereu în esenţă socialistă şi naţionalistă. Desigur, socialismul ei nu se baza pe contrastul dintre sărac şi bogat, ca socialismul marxist. Socialismul prusac se definea în contrastul dintre Comandă şi Ascultare. Libertatea individuală nu a însemnat niciodată mare lucru pentru ofiţerul prusac. Idealul lui era însă disciplina şi colectivismul ca în formula „Toţi pentru Unul şi Unul pentru Toţi".

Mai mult, casta ofiţerească prusacă a fost întotdeauna revoluţionară când s-a aflat la zenit, ca în

războaiele de eliberare din 1813. Blucher şi York von Wartenburg şi Clausewitz au fost copiii Revoluţiei franceze, însă ideea franceză a libertăţii individuale devenise ideea prusacă a libertăţii naţionale.

În ziua de azi, noua castă a ofiţerilor germani nu se mai recruta din rândul vechilor familii prusace, ci în parte din rândurile SS şi altor organizaţii de partid, şi îşi datora astfel existenţa regimului însuşi. Aceste două straturi, vechii prusaci şi noii nazişti, erau atât de bine sudate împreună încât era greu să deosebeşti cine era din vechea castă prusacă şi cine se ridicase din rândurile partidului.

Marele Ştab era mai puţin sceptic în privinţa posibilităţii ca armata să capete supremaţia asupra partidului nazist şi să stabilească o dictatură cu Hitler, dar fără partid, armata fiind, graţie războiului, partea cea mai importantă a maşinăriei statului. Această supremaţie, gândea el, era doar de natură tehnică şi numai pentru durata războiului. El nu credea că există în armată vreo figură cu răspundere care să se gândească la eliminarea partidului, pentru că partidul era baza pe care se sprijinea revoluţia germană. Distrugerea acestei baze ar însemna ca revoluţia să

atârne în gol. Şi, apolitic cum era, corpul ofiţerilor germani era pentru revoluţie – pentru revoluţie ca atmosferă, fără să aibă dorinţa să se amestece cu revoluţia ca acţiune – pentru că revoluţia era benefică pentru război. În tot cursul istoriei, numai armatele revoluţionare şi-au croit drumul spre victorie. Dictatura militară a fost întotdeauna oligarhică şi contrarevoluţionară. Germania nu atinsese încă această fază. Germania avea nevoie de revoluţia sa pentru a câştiga războiul.

L-am mai întâlnit de multe ori pe Marele Ştab în holul Athénée Palace-ului. Ultima oară când l-am văzut era în civil, într-un costum pepit maroniu, prost croit, la care purta o cravată urâtă maronie cu roşu. Astfel îmbrăcat, Marele Ştab îşi pierduse toată prestanţa. Semăna cu un profesor de liceu oarecare, părea chiar foarte neajutorat. Mai târziu, de fiecare dată când numele său era menţionat în ştirile zilei, mi-am amintit de cele ce mi-a povestit: după campania din Franţa, el a trăit câtva timp într-un castel din provincia franceză, şi în fiecare dimineaţă culegea flori în minunata grădină şi le aşeza în vaze prin toată casa.

Noiembrie la Bucureşti

Oamenii îşi resping profeţii şi îi ttcid, dar îşi iubesc martirii şi-i onorează pe aceia pe care i-au ucis.

Dostoif. vski

Noiembrie 1940 a fost o lună foarte bogată în evenimente la Bucureşti. S-au întâmplat de toate: cutremur şi epurări în Garda de Fier, nopţi ale cuţitelor lungi şi funeraliile naţionale întârziate ale Căpitanului – pentru a nu pomeni decât câteva din faptele Domnului şi ale oamenilor. În noiembrie au avut loc şi câteva evenimente politice care priveau direct România, cum era intrarea ei în Pactul Tripartit şi evenimente politice mai îndepărtate, dar care au avut repercusiuni puternice la Bucureşti ca şi în toată Europa: realegerea preşedintelui Roosevelt şi primele înfrângeri ale armatei italiene în Grecia.

Înainte de sfârşitul lui noiembrie, românii spuneau: „Ne-au năpădit cele şapte molime pomenite în Scripturi: ungurii, ruşii, bulgarii, Lupeasca, regimul gardist, misiunea militară germană şi cutremurul”. În ultimele zile ale lumi mai spuneau: „De când am intrat în Pactul Tripartit, mâncăm ca nemţii, avem o armată ca a italienilor, un război civil ca în Spania şi un

cutremur ca în Japonia”.

Când îmi rememorez această lună atât de încărcată, cred că evenimentul cel mai important a fost cutremurul. Poate că fără cutremur nu ar fi avut loc noaptea cuţitelor lungi, adică noaptea întârziatelor represalii. Pentru un popor atât de profund religios şi superstiţios ca românii, acest cutremur înspăimântător a părut o pedeapsă divină pentru că nu şi-au răzbunat martirii.

A fost primul cutremur mare pe care l-am trăit. L-am găsit foarte convingător, în sensul că Domnul, în mânia sa, poate încă să facă mult mai multe decât omul. În mai puţin de trei minute, vreo zece mii de case în Bucureşti şi încă multe alte mii în ţară au devenit de nelocuit. Au fost nenumăraţi morţi. Pagubele produse de natură în aceste câteva minute n-ar fi putut fi egalate de aviaţia britanică sau de Luftwaffe nici în zile sau în săptămâni întregi.

Cutremurul a avut ceva implacabil. Într-un atac aerian, alergi să te pui la adăpost şi faci tot ce au prescris autorităţile. Mortalitatea este comparativ mică. Dar n-ai cum să fii deştept într-un cutremur. Nu poţi face nimic: dacă rezistă casă, totul este bine, dacă

se prăbuşeşte, eşti îngropat dedesubt, fie că te afli la jumătatea scării sau afară din casă, sau în pat. Atât de repede se petrece totul. Senzaţia că eşti neputincios într-un cutremur nu se poate uita; s-au speriat chiar şi soldaţi germani încercaţi: „Spune-mi, întreba un tânăr ofiţer german pe camaradul său: a trebuit să vin aici ca să-mi găsesc o moarte sigură? Într-un atac aerian, omul poate cel puţin să fugă. Dar aici? Am văzut stâlpii de marmură galbenă venind spre mine, şi nu aveam nicio şansă de scăpare. Groaznică senzaţie!”

Cutremurai a început la ora 3.30 dimineaţa, când cei mai mulţi dormeau. Nu m-am trezit decât atunci când stucatura de pe tavan a început să cadă pe patul meu, iar pereţii se înclinau solemn spre mine. Prin fereastră am văzut cum casele din jurul pieţii se legănau ca pomii într-o pădure bătută de vânt. „Ăsta, m-am gândit, trebuie să fie sfârşitul, şi mi-am pus perna pe faţă: nu pentru că aş fi fost mai în siguranţă, dar pentru că mă gândeam că va durea mai puţin când toată tencuiala Athénée Palace-ului va cădea peste mine. Am auzit zgomot de lemn care crapă, aşa cum se aude pe vapor, am auzit cum se desprinde faianţa în baie, cum se sparge sticlă; am auzit voci şi strigăte

afară pe coridor. Nu avea rost să cobor; hotelul s-ar fi prăbuşit probabil în timp ce aş fi fost pe scări.

Cutremurul nu a durat decât două minute şi jumătate, aşa s-a spus mai târziu, dar aceste minute au părut nesfârşi te şi tensiunea îţi măcina nervii. Pereţii se aplecau cu un unghi din ce în ce mai ascuţit, mesele se răsturnau, dulapul se înclina periculos. La viitoarea zguduitură se va prăbuşi, m-am gândit de multe ori. Şi deodată pământul s-a liniştit; lanterna mea, căci se stinsese lumina, mi-a arătat camera răvăşită, fragmente de sticlă şi bucăţi de stucatură peste tot, crăpături mari în pereţi. Camera arăta ca şi cum nu ar mai fi rezistat la o nouă zguduitură. Cineva din familia Tester a bătut în uşă şi mi-a strigat că mai vine un cutremur şi că aş face bine să cobor în hol. Am pus ceva pe mine şi am bâjbâit pe scări.

Lumea din hotel era deja adunată în holul de la intrare, cât mai departe de stâlpii de marmură galbenă şi cât mai aproape de ieşire. Cei mai mulţi erau răvăşiţi şi speriaţi. O tânără nemţoaică, cu haina ei de blană cea mai bună pe spate, avea o criză de isterie. Toată lumea era în toaletă de noapte, în afară de nişte oameni de afaceri de la Hamburg care

sărbătoriseră la bar. Am descoperit cu această ocazie că italienii purtau decoraţiile de partid chiar şi în pijama fiind şi că aveau o slăbiciune pentru halate vărgate în culori aprinse. Germanul prosper, asemănător lui Babbits din literatura americană, arăta în toaletă de noapte exact aşa cum bănuiam eu înainte să-i văd. A fost o noapte care a confirmat multe lucruri şi a adus multe decepţii.

Principesa Elizabeth Bibescu păşea în sus şi în jos prin holul de trecere, ca o tigresă în captivitate – o tigresă îmbrăcată în crêpe de Chine roz cu dantele, ţinută care părea cam răcoroasă în această noapte rece de noiembrie. Părea supărată de faptul că se întâmpla ceva neplăcut în Balcani, ceva pentru care Hitler nu putea fi făcut răspunzător.

…Cineva a auzit-o mormăind: „Acest cutremur mă dezgustă, dar toţi hunii ăştia din preajma mea mă dezgustă şi mai mult”. Perspectiva de a fi îngropată cot la cot cu hunii părea să o îngrijoreze.

„Ai găsit pe cineva în această mulţime cu care ţi-ar fi plăcut să mori?” am întrebat-o pe Priscilla Bibescu, tânăra fiică a Elizabethei Bibescu, un amestec amuzant între ceea ce Occidentul are mai

civilizat şi Orientul mai sofisticat, cu ochi mari luminoşi şi păr arămiu. În contrast cu maică-sa, nu era foarte aplecată spre meditaţii politice şi niciodată nu făcea discriminări împotriva nimănui pe motive naţionale. „Nu credeţi că aceşti italieni sunt drăguţi?”, şi făcu un gest cu mâna spre halatele vărgate.

În rest, se vorbea aproape numai de cutremur. Fiecare îşi dădea cu părerea, spunea ce gândise şi ce făcuse când a început, ce va face când va începe din nou, toată lumea fiind convinsă că aşa se va întâmpla.

Soţul tinerei femei care avea o criză de isterie, a ieşit să-şi ia maşina; credea că este prudent să iasă în afara oraşului, unde nimic nu putea să cadă peste el. Dr. Tester, dimpotrivă, socotea că puteau cădea multe peste tine până să ieşi la câmp deschis, încât era tot atât de bine să rămâi unde erai. Arăta mai puţin ca oricând a revoluţionar îndrăzneţ; drapat într-un halat de mătase de culoarea zmeurei şi înconjurat de soţie, copii, gineri, guvernante şi căţei de salon, era întruchiparea patriarhului Avraam.

A venit vestea că s-a prăbuşit blocul Carlton, îngropând sub dărâmături sute din cei ce locuiau acolo; unii dintre noi au plecat în recunoaştere, sub

ploaia care cădea mărunt. Era întuneric şi vântul sufla tare. Blocul Carlton era un imobil cu apartamente pe bulevardul Brătianu, la mai puţin de cinci minute de Athénée Palace. Era un zgârie-nori cu o sală de cinematograf şi prăvălii la parter. Când am ajuns la locul unde se înălţase blocul Carlton, nu mai era decât o grămadă de moloz, pietre, fiare încâlcite şi plase de sârmă. Grămada nici măcar nu era foarte înaltă, şi ceea ce era mai groaznic, era că se aşternuse peste toate o linişte impresionantă. Se ştia că vreo trei sute de persoane erau îngropate sub această grămadă, şi liniştea făcea ca totul să fie atât de înspăimântător

Arhitectul şi antreprenorii blocului Carlton au fost mai târziu întemniţaţi pentru că s-a descoperit un defect grav în construcţie. În primul rând însă, ei nu ar fi trebuit să construiască zgârie-nori la Bucureşti. „Să nu clădeşti niciodată în Principate”, ar fi sfătuit unul din domnii fanarioţi pe fiul său, gândindu-se la cutremurele şi incendiile care pustiiseră periodic oraşele din Moldova şi Muntenia; până la începutul secolului, casele din Bucureşti nu se clădeau decât cu un singur etaj şi majoritatea tot aşa erau. Aceste case joase erau acum toarte căutate.

O mulţime tăcută era adunată în jurul grămezii care fusese blocul Carlton, uitându-se la soldaţii germani, sute de soldaţi, care săpau de zor. Soldaţii germani au fost primii care au sosit. Atât generalii cât şi statul lor major supravegheau munca, mantalele lor lungi de piele străluceau la lumina torţelor înfipte în jurul grămezii. Se pare că mai erau oameni în viaţă în subsolul Carltonului. Se vorbise cu ei la telefon. Puteau oare să fie salvaţi? Unul dintre ofiţerii germani întrebat, dădu din umeri. Trebuia săpat cu cea mai mare grijă, pentru a nu răni pe cei care mai erau în viaţă. Până acum, scăpaseră fără o zgârietură câţiva oameni care locuiau în garsoniere direct sub acoperiş şi lunecaseră până jos. Nemţii încercau să libereze colivia ascensorului pentru ca să poată coborî pe acolo Pericolul să izbucnească un incendiu era mare.

Cot la cot cu cămăşile verzi şi cu soldaţii români, nemţii au săpat timp de 48 de ore, şi cu toate că oamenii din subsolul Carltonului nu au putut fi salvaţi, românii au fost mişcaţi de eficacitatea şi modul în care soldaţii germani, ca de la sine înţeles, au împărtăşit dezastrul lor naţional. Cum ar fi un individ – cu toţii cunoaştem astfel de oameni – care nu este de mare

ajutor în rutina zilnică a prieteniei, dar care ştie cum să intervină cu folos în caz de nevoie, nemţii au datorat unui cutremur popularitatea lor de scurtă durată.

Cutremurul, venind peste atâtea nenorociri, a avut un efect destabilizator asupra moralului românilor. Şi nu era de mirare! Acum, în România, în afară de refugiaţii din Basarabia şi Transilvania, erau mii de refugiaţi din casele prăbuşite sau care stăteau să se prăbuşească. Preţurile s-au urcat vertiginos. Preţurile maximale fixate de guvern pentru alimente, n-au avut drept rezultat decât o lipsă mare de ouă şi unt în oraşe Desigur lumea spunea că totul mergea la trupele germane, dar aceasta nu era încă adevărat la vremea aceea. Motivul principal era că ţăranii începuseră să stocheze produsele alimentare, în loc să le vândă la un preţ care nu acoperea costul. Un alt motiv a fost eliminarea prea rapidă a intermediarilor evrei, care a întrerupt în parte alimentarea pieţelor. Străzile au fost invadate de câini pe jumătate înfometaţi, pentru că primul lucru pe care l-au făcut românii când au început să se simtă strâmtoraţi, a fost să-şi alunge câinii. Cerşetorii ţigani încercau să te

înduioşeze atât de convingător cu poveşti despre „mama lor aflată pe patul de moarte”, încât aproape că ţi se rupea inima.

În această atmosferă întunecată, un cioban, căruia românii îi atribuiau un mare dar de profeţie, a prorocit că sâmbătă 23 noiembrie se va produce în Bucureşti un cutremur mai mare şi mai înfricoşător, că pământul va înghiţi Bucureştiul şi mai ales acea clădire a pierzaniei, Athénée Palace – o profeţie care a produs un exod al burgheziei înstărite şi a multor musafiri ai Athénée Palace-ului la Sinaia şi Braşov, pentru „sfârşitul de săptămână”. Lumea devenise într-adevăr nervoasă. Eu însămi am început să supraveghez stâlpii de marmură galbenă şi candelabrele care puteau să se prăbuşească dacă venea alt cutremur.

Străzile principale ale oraşului continuau să fie blocate din cauza pietrelor care ameninţau să cadă de pe case; în jurul blocului Carlton se simţea mirosul cadavrelor în descompunere, iar ziarele erau pline de reportaje despre cutremur[57] când, fără veste, generalul Antonescu a plecat la Berlin şi a semnat

57 In româneşte, în original. (N. I.)

intrarea României în Pactul Tripartit. Acest pact era un instrument diplomatic caracteristic Noii Ordini a lui Hitler, în sensul că nici nu încerca să pretindă că puterile mici s-ar putea bucura de drepturi egale cu cele mari. În conformitate cu stipulaţiile acestui pact, România nu avea niciun cuvânt de spus în consiliile celor Trei Mari; ea va participa numai la deliberările de interes vital pentru ea însăşi. Cu toate că intrarea în pact însemna numai că statul legionar recunoştea oficial dominaţia Axei asupra Europei şi supremaţia Japoniei asupra Orientului îndepărtat, presa legionară s-a străduit să prezinte evenimentul ca un succes important al tânărului stat, precursor al unor evenimente şi mai profitabile. Era straniu să vezi cât de optimişti erau legionarii în legătură cu toate aceste evenimente.

Pentru că scăpase de un regim care-l înşelase pe Hitler, România legionară găsea că este îndreptăţită să obţină o revizuire a deciziei de la Viena, provocată, erau ei convinşi, exclusiv de păcatele guvernării precedente. Era foarte bine, argumentau ei, ca Hitler să-l pedepsească pe Carol, dar nu exista nici cel mai mic motiv să-i pedepsească pe lealii săi fraţi fascişti.

Hitler – aşa gândeau ei – le „datora” cel puţin restituirea imediată a regiunii din jurul Clujului în Transilvania. Astfel, când Antonescu s-a întors de la Berlin, legionarii i-au ieşit în întâmpinare, apoi au mărşăluit direct la legaţiile Italiei şi Germaniei, ovaţionând călduros pe cei doi miniştri ai Axei; dar după ovaţii, strigau: „Răzbunare pentru Transilvania!”

În timp ce toate acestea se petreceau în chip destul de paşnic, diplomaţii Axei erau îngrijoraţi pentru că atitudinea legionarilor indicată prin aceste manifestări putea intra în conflict în mod jenant cu necesităţile politicii Axei. Cum ar fi putut Hitler, chiar dacă ar fi vrut, să retrocedeze Transilvania, câtă vreme Ungaria era leal înlănţuită de Axă pe vecie, iar pretenţiile ei revizioniste erau strâns legate de vederile sale? Era cu totul lipsit de realism să şi consideri această eventualitate. Ce se putea face cu aceşti legionari necopţi a căror lealitate faţă de cel de-al Treilea Reich fusese neîntreruptă, dar care erau în acelaşi timp atât de proşti şi de departe de realitate?

Totuşi, deşi nu a adus Transilvania înapoi cu el de la Berlin, Antonescu nu a venit acasă cu mâinile goale. Succesul pe care l-a repurtat, şi care a rămas

atunci neobservat, chiar oarecum secret, era un succes care avea să aibă consecinţe importante. Căci Antonescu făcuse asupra Führerului un efect personal deosebit şi cu totul neaşteptat. Am auzit din surse diplomatice germane că el petrecuse câteva ore singur cu Führerul în tête-à-tête, în timp ce chiar ambasadorul german, Dr. Fabricius, care-l introdusese la Wilhelmstrasse, se frământa nerăbdător în sala de aşteptare. S-a spus după aceea că Führerul ar fi declarat anturajului său că „dintre toţi aceşti latini” – se presupune că el voia să vorbească de Pétain, Laval, Darlan şi poate chiar de Mussolini – acest general român era singurul cu care putea într-adevăr să lucreze. Fără îndoială că în această lungă convorbire de la om la om, generalul s-a justificat de trecutul său antigerman şi de dificultăţile sale prezente cu Horia Sima şi că Führerul l-a sfătuit să facă dovada valorii sale şi i-a promis sprijin.

Sima a făcut o mare greşeală lăsându-l pe general să meargă fără el la Berlin. Aceasta dovedea că revoluţionarul pletos nu avea nici cea mai elementară cunoaştere a relaţiilor dintre oameni; el nu ştia că absenţii nu au niciodată dreptate. Horia

Sima avea două motive să rămână în Bucureşti: unul era că se simţea foarte sigur că el, ca vechi gardist, va fi întotdeauna mai aproape de inima Führerului decât un fost camarad al mareşalului Gamelin – idee care dovedea cât de puţin ştia el despre jocul politic aşa cum îl practica Hitler. În al doilea rând – şi aici avea dreptate – lui Sima îi era frică să întoarcă spatele intrigilor şi neliniştii crescânde din propriul său partid.

Era de înţeles ca masa partidului legionar să fie nemulţumită de cât de puţin a profitat de revoluţia lor. După ce li s-au servit un timp demonstraţii frumoase dar obositoare, ei au trebuit să se mulţumească în ultimele săptămâni cu o serie de funeralii. Românii au o pasiune pentru funeralii, cu cât sunt mai lungi, cu atât le par mai frumoase; ideea de a deshuma martirii partidului şi de a-i îngropa din nou cu toate onorurile părea bună. În mod obişnuit, aceasta ar fi fost cu totul pe placul legionarilor, dar stomacul gol şi lungile marşuri legate de aceste ceremonii, precum şi opririle prelungite în aerul rece de noiembrie, au făcut ca băieţii să-şi dea seama că le era foarte foame. Chiar înainte de cutremur a devenit evident că numai

deshumarea şi reînhumarea cadavrelor nu-i mulţumea pe legionari. Ei aveau nevoie de un alt fel de circ şi mai ales de pâine.

De această nemulţumire crescândă în sânul partidului a profitat bineînţeles Codreanu-tatăl, acest bătrân viclean. Moş Codreanu nu încetase niciun moment să-l hărţuiască pe Horia Sima. O şi-a pus protejaţii pe lista de plată a partidului sau a guvernului – nu ştia nimeni cu ce drept; spunea lucruri înjositoare despre Horia Sima şi până la urmă, la una din marile adunări legionare de la Iaşi, a ţinut în public o cuvântare din care reieşea că dacă fiul său avea un reprezentant pe pământ, acesta era fără doar şi poate el, tatăl. Acest discurs, repede cenzurat în vederea publicării, a fost ascultat de mii de legionari şi nemulţumirea în partid a crescut pe măsură. Un grup radical din partid, cu o netă tendinţă comunistă, s-a aliat cu bătrânul într-un efort comun de a smulge puterea de la Horia Sima. Într-o zi, câteva sute din aceşti gardişti din opoziţie au invadat Casa Verde, replica gardistă a Casei Brune naziste şi cartierul general al partidului legionar la periferia Bucureştiului şi s-au tras focuri. Horia Sima a

procedat la o epurare a cărei întindere nu a fost niciodată cunoscută. Câteva sute de gardişti au fost întemniţaţi şi alţi câţiva împuşcaţi. De Codreanu-tatăl, bineînţeles, nu s-a atins nimeni, dar el pare să fi fost de acord cu un „arest la domiciliu”, cel puţin timp de câteva zile. Cum s-a exprimat el însuşi în felul său şiret: „Îmi place să stau acasă. Acolo mă simt mai ferit de gloanţele comuniste, ştiţi ce vreau să spun”. E limpede că nu la „gloanţe comuniste” se referea el, ci la gloanţele bandei lui Sima.

Dacă Horia Sima a procedat la o epurare minoră ca să scape de opoziţia activă din sânul partidului său, cam în felul în care procedase Hitler când l-a împuşcat pe Roehm şi pe oamenii lui în 1934, acţiunile care au urmat s-au deosebit foarte mult de cele ale lui Hitler. Pentru Hitler, epurarea aripii radicale a partidului său era mijlocul de a ajunge la o înţelegere ai forţele conservatoare ale armatei, o înţelegere care avea să formeze adevărata bază a puterii sale. În schimb, jocul lui Horia Sima era să devină el însuşi capul acestui grup radical, după ce i-a eliminat conducerea.

M-am întâlnit deseori cu gardişti apropiaţi de Horia Sima şi aflaţi în poziţii guvernamentale înalte.

Ei spuneau că era necesar ca Sima să-i cultive pe radicali, altfel nu putea să-şi menţină unitatea turmei. El trebuia să sufere acum de greşeala tactică pe care o făcuse la începutul revoluţiei, când nu a dat frâu liber unei destinderi sângeroase.

Astfel, în sfârşit, în noiembrie, făcând pe placul radicalilor, Horia Sima a ridicat zăgazurile şi le-a dat voie băieţilor săi să aibă acel gen de revoluţie sângeroasă după care tânjeau. Şi pentru că atâta amărăciune, ură şi sete de răzbunare au mocnit prea mult, revoluţia a degenerat într-o orgie de teroare. Gardiştii au obţinut mai întâi ceva ce echivala cu o lumină verde în persecutarea evreilor. Două sute de echipe a câte şase oameni fiecare au fost dezlănţuite în fiecare noapte asupra Bucureştiului, în raiduri asupra caselor evreieşti. Scopul oficial era căutarea de bani ascunşi, dar în realitate aceşti gardişti îi jefuiau şi-i şantajau pe evrei până obţineau argintărie, bijuterii, bani, orice era la îndemână. Figurile acestor băieţi îmbrăcaţi în haine de piele, cu căciulile lor înalte şi motocicletele lor, au devenit o caracteristică nocturnă a Bucureş ţiului, simbolul terorii legionare.

Prăvăliile evreieşti au fost confiscate pe faţă de

gardişti, fără îndeplinirea măcar a formalităţilor de cumpărare, iar proprietarii de prăvălii evrei erau jefuiţi de ultimul ban, în oraşele mici din provincie chiar mai mult decât la Bucureşti. Când elemente de treabă din partid – căci existau şi oameni de treabă în partid – sau naziştii îi cereau lui Horia Sima să facă ceva, el dădea din umeri şi spunea: „Nu pot, nu ar tolera aşa ceva”. Atât de departe se ajunsese.

Dr. Neubacher l-a întrebat odată pe Horia Sima: „Pentru aceasta a murit Căpitanul vostru, pentru ca cei mai înrăiţi criminali să-şi însuşească prada cea mai bogată?” Horia Sima nu mai avea răspuns la astfel de întrebări. Acum era obligat să dea frâu liber revoluţiei sale.

Jefuirea evreilor era numai prima parte a programului. A doua era noaptea cuţitelor lungi, mai multe nopţi ale cuţitelor lungi – răzbunarea martirilor legionari. Încă cu o lună înainte, pentru a împăca aripa radicală a partidului, care nu iertase niciodată fuga lor, guvernul României ceruse guvernului spaniol extrădarea doamnei Lupescu şi a lui Urdăreanu. De fapt, nimeni în afară de gardiştii înşişi nu credea că se va ajunge la extrădare, deoarece formalităţile pentru

extrădarea refugiaţilor politici sunt foarte anevoioase. Nici măcar ţările fasciste nu s-au pretat la extrădarea refugiaţilor politici până când mareşalul Pétain, supus probabil unor mari presiuni, a acceptat o clauză a tratatului de armistiţiu care cuprindea extrădarea refugiaţilor politici către Hitler. Românii nu puteau exercita asemenea presiuni asupra lui Franco; este aproape sigur că nici nu au încercat, pentru că se loveau de împotrivirea a doua persoane importante: Regele Mihai şi Regina Elena. Antonescu însuşi, care, la urma urmei, încercase să păstreze dinastia, nu putea privi cu ochi buni un proces care ar fi compromis-o iremediabil. În ceea ce-i priveşte pe germani, ei se opuneau acestei idei pentru că Führerul, având în inima sa o slăbiciune pentru dinastia Hohenzollern în România, nu dorea s-o implice într-un scandal de proporţii uriaşe.

Deşi guvernele fasciste iau legalitatea peste picior când le convine, ei devin campioni ai legalităţii dacă aşa cer planurile lor. Argumentul legal invocat de diplomaţii Axei împotriva extrădării doamnei Lupescu era că devenise soţia lui la rol.[58] O soţie nu poate fi

58 în realitate, Carol nu s-a căsătorit cu doamna Lupescu decit în

martor împotriva soţului ei şi astfel, ca martor împotriva lui Carol – şi acesta ar fi fost rolul ei în procesul plănuit –, doamna Lupescu era exclusă, şi de aceea diplomaţii Axei proclamau că ea nu putea fi extrădată legal. După câteva săptămâni, nu s-a mai vorbit de extrădarea doamnei Lupescu, dar gardiştii tot mai sperau să fie extrădat Urdăreanu, fiind încredinţaţi că, deoarece oamenii lor s-au luptat şi au murit pentru Franco, regimul franchist le datora o favoare. În holul de la Athénée Palace îţi îngheţa sângele în vine auzind că Urdăreanu a sosit la graniţa română cusut într-un sac, după ce călătorise tot drumul de la Sevilla într-un vagon de vite. Această poveste îi încânta pe români, chiar pe cei care nu erau legionari, dar nu era adevărată. Spaniolii l-au lăsat pe Urdăreanu s-o şteargă din Spania peste graniţă în Portugalia, spre marea uşurare a tuturor, cu excepţia gardiştilor.

Extrădarea principalilor împricinaţi căzând la apă, următorul punct din programul de răzbunare pentru uciderea legionarilor era procesul lui

1947. A se vedea Alice Leone Moateş, Lupescu (New York, 1955) şi Paul D. Quinlan, The Playboy King: Carol II of Romania (Westport, ST, 1995), p. 234. (ZV. ed.)

Marinescu şi al călăilor săi. Membru al camarilei, Gavrilă Marinescu, şeful poliţiei lui Carol, ale cărui isprăvi ar fi făcut să pălească prin comparaţie chiar pe cele ale lui Al Capone, era în mare parte răspunzător pentru teroarea dezlănţuită împotriva Gărzii de Fier. Se spunea de pe acum ziariştilor străini că actul de acuzare împotriva lui Marinescu cuprindea cinci sute de pagini, că fusese tradus în patru limbi şi că vom avea ce citi în el mai mult ca în cele mai proaste romane de doi bani. Procesul avea să fie un eveniment măreţ, care nu putea avea alt sfârşit decât spânzurătoarea publică. Tinerele autorităţi legionare ne spuneau aceasta ca şi cum ar fi fost ceva aranjat în mod specia] în beneficiul nostru, ceva ce nu putea fi aşteptat de noi decât cu nerăbdare.

Într-o zi s-a aflat însă că nu va fi nici proces, nici spânzurătoare publică, pentru că Marinescu şi alţi şaizeci şi trei de prizonieri politici au fost asasinaţi la închisoarea militară de la Fortul Jilava. Alţii care au fost omorâţi au fost Moruzov, despre care se spunea că din spion rus devenise atotputernicul şef al poliţiei secrete a lui Carol; generalul Argeşanu, fost prim-ministru, sub a cărui guvernare a avut loc asasinarea

legionarilor în 1939; toate oficialităţile, jandarmii şi ministrul Justiţiei implicaţi în asasinarea Căpitanului. Era o ştire senzaţională, dar cenzura s-a abătut asupra ziariştilor străini. Numai agenţia oficială germană a putut transmite vestea folosind telefonul legaţiei germane care nu era cenzurat.

Douăzeci şi patru de ore mai târziu, Biroul de Presă a găsit o versiune a omorurilor potrivită pentru a fi transmisă în lume. Iată versiunea sa: un grup de gardişti însărcinaţi cu ridicarea dalei de azbest de pe mormântul Căpitanului, a celor zece „Decemviri" şi a celor trei „Nicadori", au fost atât de înfuriaţi la vederea trupurilor mutilate ale Căpitanului lor şi a camarazilor săi, încât au luat închisoarea cu asalt şi i-au omorât pe toţi cei care fuseseră în legătură cu fapta. Generalul şi flori a Sima dezaprobau omorurile, iar cei vinovaţi erau întemniţaţi şi aveau să fie pedepsiţi.

Adevărul era cu totul altul. Asasinarea în masă a fost într-adevăr înfăptuită după exhumarea celor paisprezece cadavre; versiunea oficială era până aici corectă; însă – şi aceasta era important – acţiunea nu a fost defel spontană: ea a fost, mai bine-zis, plănuită

şi aprobată de cei mai înalţi demnitari gardişti. Asta nu înseamnă că asasinii nu erau cuprinşi de furie, cu siguranţă că erau. Un comunist, care pe vremea aceea era prizonier la Jilava, a spus mai târziu că gardiştii au început prin a-i omorî pe toţi cei implicaţi în asasinarea şefilor lor şi, după ce au terminat, au tras în oricine li s-a aflat în cale. Nu se puteau opri, a spus comunistul; erau cuprinşi de un fel de amoc pe care erau siliţi să-l reverse în afară.

Vederea corpurilor mutilate nu ar fi putut inspira singură gardiştilor această faptă sângeroasă, pentru că ei ştiau dinainte în ce stare vor găsi cadavrele. Ei erau mai degrabă îmbătaţi de setea de răzbunare ţinută în frâu prea multă vreme. Funcţionarul gardist care a transmis povestea presei străine, un tânăr fermecător, crescut în Statele Unite, şi-a terminat raportul cu o declaraţie provocatoare personală prin care preciza că fiecare gardist aproba asasinarea în masă de la Jilava, lucru perfect adevărat.

Unul din cei mai înalţi demnitari gardişti mi-a spus mai târziu că el participase la planurile pentru asasinatele de la Jilava şi că de faţă era şi Horia Sima. Nu am niciun motiv să pun la îndoială veracitatea

acestei poveşti. Unul dintre cei mai însetaţi de sânge, dintre cei mai sadici oameni pe care i-am întâlnit vreodată în încercările mele de a înţelege realitatea, acest om era mândru de propriul său trecut criminal. Nici nu era în intenţia lui să-l calomnieze pe Horia Sima subliniind că şi el ştia ce avea de făcut. Se căzuse de acord – aşa mi-a explicat demnitarul gardist – ca Horia Sima să aibă un alibi solid pentru noaptea masacrului şi că, după aceea se va preface surprins şi şocat.

Singurul care a fost într-adevăr surprins şi şocat a fost Antonescu. Generalul a pus asasinatele la inimă şi nu s-a lăsat înşelat. El şi-a dat seama că Horia Sima făcea jocul aripii radicale a partidului legionar, poate pentru că nu putea face altfel. Detestând violenţa, se spune că Antonescu a vrut cu orice preţ să-şi dea demisia; însă Dr. Fabricius, care, de când cu fericita întâlnire cu Führerul, îl ocrotea pe general cum îşi ocroteşte o cloşcă puii, i-a spus că era dator faţă de prietenia Führerului să facă faţă situaţiei. De asemenea, a sugerat ministrul, Führerul ţinea întotdeauna cu cel mai tare. Aşa se face că Antonescu nu şi-a dat demisia.

În ziua care a urmat după asasinatele de la Jilava, s-a aflat că legionarii i-au omorât de asemenea pe Nicolae Iorga şi pe Virgil Macigearu, acesta din urmă fiind unul din conducătorii partidului ţărănist şi prieten cu Iuliu Maniu. Groaznica moarte a lui Iorga m-a făcut să plâng. Legionarii i-au ridicat din casa sa de la ţară, lângă Ploieşti, l-au dus în pădure şi, înainte de a-l omorî, i-au smuls barba lungă şi albă. Am plâns la gândul de nesuportat că ultimul bărbat goethean a fost asasinat atât de mişeleşte. Este adevărat că profesorul Iorga era numai versiunea românească a unui goethean, dar era ceva genial în erudiţia sa enciclopedică şi deopotrivă plină de graţie, pe care, prin memoria sa prodigioasă şi veşnic trează, o avea întotdeauna la îndemână.

Cu Iorga aveai şi mulţumirea să vezi, prin contrast, un om de ştiinţă care trăia pe picior domnesc, rezervat numai unor bancheri, magnaţi sau producători de filme de la Hollywood. Pendulând între casa lui de pe şoseaua Bonaparte de la Bucureşti, cu minunata sa bibliotecă de cincizeci de mii de volume, universitatea sa de lângă Ploieşti, casa de la Sinaia, şcoala românească de la Fontenay aux Roses în Franţa

şi palatul de la Veneţia care adăpostea şcoala bizantină – Iorga preda din mers, povestind anecdotele sale rabelaisiene, dintre care cele mai multe ieşeau din închipuirea sa, dar el le atribuia lui Rabelais pentru că deveneau astfel mai respectabile. Ca mulţi oameni de talent, îşi schimba deseori părerile, dar el nu găsea nicio lipsă de logică în asta. Toate concepţiile politice îi stârneau curiozitatea şi era în stare să pledeze pe rând pentru fiecare din ele, dar lumea nu-i aprecia versatilitatea.

Din reacţia personală faţă de asasinatele gardiştilor, am constatat că una este să vorbeşti despre nopţile cuţitelor lungi şi alta să le fii martor. Nervii noştri nu se implică în niciun fel în recunoaşterea teoretică a necesităţii unei destinderi sângeroase pentru o revoluţie; dar faptele reale cer o mare rezistenţă nervoasă.

Contele era şi el dezgustat când ne-am întâlnit la apetitiv în ziua care a urmat asasinatelor.

„Iată ce se întâmplă când laşi revoluţia să se înfierbânte”, am încercat eu să-l descumpănesc.

„Probabil, aprobă el umilit, că ar fi trebuit să fie lăsaţi să se dezlănţuie de la început”.

„Credeţi că germanii vor interveni acum?”

„Nu cred, răspunse el nesigur. Lucrurile trebuie să se înrăutăţească înainte să se amelioreze”.

Pentru a încununa această săptămână întunecată de asasinate în masă, rămăşiţele pământeşti ale lui Corneliu Codreanu, ale celor zece „Decemviri” şi ale celor trei „Nicadori” au fost aşezate, sâmbătă 30 noiembrie 1940, în ultimul lor loc de odihnă, în cripta Casei Verzi. Privite retrospectiv, funeraliile naţionale ale lui Codreanu au fost apoteoza scurtei existenţe a regimului legionar. Pentru ultima oară, cu această ocazie, emisarii Axei şi-au făcut apariţia pentru a onora un martir legionar. Pentru ultima oară, generalul Antonescu şi-a pus cămaşa verde, identificându-se astfel ai revoluţia legionară; şi, pentru ultima oară, el şi Horia Sima au apărut împreună în public, făcând astfel front comun.

Ziua aleasă de legionari pentru funeraliile lui Codreanu a fost comemorarea asasinării sale din 1938. Pentru că nu era om care să nu fi fost zdruncinat de asasinatele în masă de la începutul săptămânii, şi de teroarea care a urmat, s-a presupus că funeraliile vor fi amânate în ultimul moment, însă

legionarii n-au vrut să anuleze călătoria trimisului special a lui Hitler, Baldur von Schirach, fostul conducător al tineretului hitlerist, acum Gauleiter al Vienei, şi a lui Herr Bohle, care se ocupa de secţiunea pentru *Volksdeutsche* de la Wilhelmstrasse. Mai mult, legionarii socoteau că funeraliile principalului lor martir erau un final potrivit pentru o săptămână în care moartea jucase rolul principal, final pe care-l voiau macabru. Astfel, funeraliile Căpitanului s-au desfăşurat conform planului.

Românii de toate culorile politice se pricep minunat la funeralii şi le adoră, dar legionarii i-au depăşit pe toţi. Nu-i de mirare că regimul legionar a fost poreclit la Bucureşti *Le regime des pompes funebres*, iar lumea spunea în glumă că, în ciuda numeroşilor martiri, încă nu erau destui pentru a satisface pasiunea gardistă pentru exhumări şi înhumări. Desigur, funeraliile Căpitanului le-au depăşit în lungime pe toate. Au început la ora 8.30 dimineaţa şi s-au terminat la 4.30 după-amiază. În afara demnitarilor şi a presei, majoritatea celor care erau în cortegiu a parcurs pe jos cam şase mile la dus şi şase mile la întors.

Vremea în dimineaţa funeraliilor Căpitanului era în ton cu împrejurarea: cerul era cenuşiu, ninsoarea stătea să înceapă şi sufla un vânt tăios ca la Chicago. Pe bulevardele prin care trebuia să treacă cortegiul, toate lămpile de stradă erau acoperite cu un văl verde, şi la fiecare sută de metri erau panouri mari verzi pe care era scris cu litere mari CORNELIU ZELEA CODREANU PREZENT. Cortegiul s-a format în dreptul bisericii Sf. Ilie Gorgani, pe o stradă laterală de pe bulevardul Elizabeta. Tot exteriorul bisericii şi piaţa din faţa ei erau înfăşurate în draperii verzi. Pe unul din pereţi erau panouri mari de lemn cu imaginea Căpitanului şi a Arhanghelului Mihail; pe celălalt perete era o altă pancartă cu CORNELIU ZELEA CODREANU PREZENT. Postat în faţa bisericii se afla un batalion de soldaţi români şi trupe de cămăşi verzi tremurând de frig. Paisprezece năsălii aşteptau în piaţă pentru cele paisprezece sicrie, şi pe paisprezece mese era aşezată coliva[59], fiertura dulce de grâu care după obicei avea să fie purtată în urma sicrielor.

După exhumarea de la Fortul Jilava, cele paisprezece sicrie au fost aşezate în bisericuţă şi în

59 în româneşte, în original. (N. f.)

ciuda sinistrelor evenimente – sau poate din cauza lor – lumea s-a îngrămădit aici pentru a se ruga lângă sicriul Căpitanului. În ziua respectivă numai familia şi demnitarii au fost admişi în interiorul bisericii pentru scurtul serviciu religios, dar cortegiul era atât de lung încât a trecut câtva timp până s-a format în faţa bisericii. Veneau mai întâi rudele celor paisprezece morţi, apoi trimisul regelui, care mergea singur, îmbrăcat într-o uniformă practic numai din fireturi, urmat de generalul Antonescu şi de Horia Sima în simplele lor cămăşi verzi. Apoi veneau miniştrii Pactului Tripartit: cel german, cel italian şi cel japonez, dar nu şi cel al Ungariei, cu toate că Ungaria făcea parte din Pact. În schimb, era ministrul Spaniei, cu toate că Spania nu făcea parte din Pact. Aceşti miniştri, în uniformele lor diplomatice, erau urmaţi de trimişii speciali ai lui Hitler în uniformele lor SA, iar după ei venea generalul Speidel cu câţiva ofiţeri superiori, apoi ataşaţii militari ai ţărilor din Pactul Tripartit, dintre care lipsea iar cel al Ungariei, dar era iar prezent cel al Spaniei, urmaţi de presă, de diverşi tineri din Hitler Jugend şi de etnici germani, de delegaţii italiene şi spaniole, apoi mii şi mii de cămăşi

verzi.

Unul după altul, sicriele au fost coborî te pe scările bisericuţei acoperite cu drapelul românesc. Pentru fiecare sicriu, toate mâinile se ridicau pentru salut, numai ofiţerii salutau milităreşte. Pentru fiecare sicriu izbucneau bocetele celor ce conduceau doliul în capul procesiunii, cu atâta putere ca şi cum jalea lor data de două zile, nu de doi ani. Ultimul sicriu a fost cel al Căpitanului, şi aici bocetele s-au transformat într-un fel de urlet, aşa cum auzisem pe arabi urlând la Fantasiile din Maroc. Clerul, în veşminte aurite voalate cu negru, s-a rânduit în spatele sicrielor, şi procesiunea a pornit încet pe bulevardele tăcute drapate în verde, cu cămăşi verzi şi cetăţeni de rând înşiraţi pe margini, toţi salutând.

Mergeam pe jos alături de singurul ziarist englez rămas în Bucureşti, domnul Clark, care trebuie să fi dus o existenţă destul de dură şi singuratică în Bucureştiul dominat de nazişti şi de cămăşile verzi, dar care avea mult farmec şi se comporta cu demnitate. împrejurarea fiind atât de tristă, şeful protocolului ne interzisese să vorbim sau să râdem în timp ce imensa procesiune se desfăşura încet pe

bulevarde, dar am reuşit să purtăm o conversaţie pe şoptite, distrându-ne în încercarea de a descoperi cine omorâse pe cine. Pentru că se aflase că asasinii lui Nicolae Iorga şi ai lui Madgearu n-au fost întemniţaţi cum se anunţase oficial, ci erau chiar în mijlocul nostru. Mai erau şi câţiva oameni cu înfăţişare foarte crâncenă, în haine de piele neagră şi căciuli înalte brumării, care mergeau pe lângă rânduri. Făceau parte din temuta poliţie legionară, care şi ea, oficial, fusese lichidată – cel puţin aşa era „scris pe hârtie”, ceea ce nu însemna nimic în realitatea românească.

Casa Verde era undeva la periferia oraşului, unde drumul nu era nici măcar pietruit, ci era numai noroi şi praf. Frigul se înteţise. Chiar şi generalilor germani li se învineţise nasul. Curtea Casei Verzi era mult prea mică pentru a cuprinde miile de cămăşi verzi care înfruntaseră viscolul, venind de departe, pentru a vedea funeraliile Căpitanului lor. Mi-era milă de ei, arătau înfometaţi şi înfriguraţi, dar şefii lor m-au asigurat că gardiştii sunt rezistenţi şi că sub cămaşa verde, ei purtau un cojocel de blană de pisică şi că, în orice caz, „aceşti băieţi sunt fericiţi că li s-a dat voie să însoţească rămăşiţele pământeşti ale Căpitanului

lor, chiar dacă nu puteau asista la slujba religioasă”. Fulgi rari de zăpadă au început să cadă în timp ce clerul în veşminte aurite oficia slujba de înmormântare, iar sicriele Căpitanului, ale „Decemvirilor” şi „Nicadorilor” erau coborâte în mormânt. Avioane ale armatei române şi germane zburau la mică înălţime deasupra curţii, lăsând să cadă coroanele drept în criptă, în faţa căreia alte cămăşi verzi mai în vârstă formau o gardă de onoare, în timp ce fumul de tămâie trecea prin faţa lor şi urca spre cerul cenuşiu. Ofiţerii au dat salutul militar, toţi ceilalţi salutul fascist. Era un frig aproape insuportabil. Câţiva diplomaţi tremurau aşa de tare încât mâinile lor ridicate pentru salut parcă făceau semn de adio. Bocitorii şi-au dat iar drumul, cuprinşi de o nouă jale. Bătrânul Codreanu plângea ostentativ. Speram că, sub cămaşa sa albă de ţăran, purta şi el un cojocel de blană de pisică. Era totuşi surprinzător că mai era încă în viaţă. Horia Sima stătea pe o ridicătură deasupra criptei, ochii lui mici se mişcau repede de la generali la posibili asasini gardişti, înapoi la trimişii Pactului Tripartit, deasupra lui Codreanu-tatăl şi înapoi la generalul Antonescu. Nimic nu-i

scăpa.

După funeralii, unul din generalii germani, pentru a-şi arăta aprecierea, îi spuse lui Horia Sima, în chip de laudă: „A fost o înmormântare foarte frumoasă”. Horia Sima îl cuprinse cu privirea: „Frumoasă? zise el sever. A fost foarte *tristă*”. Generalul, pus la punct cum se cuvine, a observat mai târziu că el nu-şi dăduse seama niciodată cât de teribil de mistici erau legionarii. Însă, de data aceasta, Horia Sima avea dreptate, nu generalul german. Înmormântarea Căpitanului era de o melancolică măreţie: înalţii demnitari străini care reprezentau Puterile cu care în zadar voise Căpitanul ca ţara sa să fie în cele din urmă aliată; uniformele lor strălucitoare care erau într-un straniu contrast cu sărăcăcioasele haine cernite ale mamelor şi văduvelor celor morţi care veniseră de departe pentru a-i onora; tinerii legionari care tremurau în frigul tot atât de neîndurător ca şi soarta care-i lipsise de adevăratele lor căpetenii; peisajul de o jalnică pustietate; fulgii rari de zăpadă; mirosul dulceag al tămâii amestecat cu mirosul înţepător al terorii; tragedia sau tragi-comedia trădării mutuale care se desfăşura în umbra

mormântului Căpitanului.

Mirosul înţepător al terorii se infiltrase în aerul Bucureştiului şi în holul hotelului Athénée Palace, descumpănind chiar pe fostele Excelenţe care vorbeau în şoaptă despre atrocităţi, în loc să rostească în gura mare indiscreţii amoroase, cum le era obiceiul. Părea că nu era om să nu fi avut o rudă sau un prieten printre cei asasinaţi; acum nu numai evreii erau speriaţi de-a binelea, ci toată lumea din România.

Exceptând faptul că Dr. Fabricius a scos din ţară pe unii dintre „foşti" care au cerut protecţia legaţiei germane, printre care Manoilescu, Gigurtu şi Tătărăscu, nemţii nu au intervenit în cursul terorii legionare nici într-un fel, nici în altul – rezervă care a dat naştere la o explozie de critici vehemente. Iuliu Maniu, bătrânul ţărănist, a trimis Führerului una din scrisorile sale caracteristice, care dacă nu a ajuns în mâinile lui Hitler, a fost cunoscută de toţi cei din holul de la Athénée Palace. În această misivă Maniu îi spunea lui Hitler cât de supărător era că astfel de fapte groaznice se petreceau direct sub nasul misiunii militare germane, care şi aşa era prea costisitoare pentru poporul român. (Unul din succesele mai puţin

răsunătoare ale lui Antonescu la Berlin a fost că obţinuse o reducere substanţială a cheltuielilor pentru „musafirii” săi militari, dar acest lucru nu era îndeobşte cunoscut.)

Însă, în general, burghezia română se plângea mai ales de faptul că misiunea militară germană nu era destul de numeroasă. Cu teroarea dezlănţuită în mijlocul lor, românii reclamau acum o armată serioasă de ocupaţie care să-i ţină în frâu pe legionari. La urma urmei, argumentau ei, Hitler le datora protecţie împotriva regimului pe care el însuşi îl susţinuse.

Mai mult: românii considerau că în realitate teroarea se instaurase din vina lui Hitler, nu numai pentru că el susţinuse regimul legionar, dar cu atât mai mult cu cât el introdusese normele fărădelegii care prevalau acum în toată Europa. În timp ce în Germania, sublinia lumea, nemţii interpretau aceste standarde cu mai multă conştiinciozitate birocratică decât sete de sânge – datorită faptului că germanii nu erau aplecaţi spre ură şi că erau prea adânc disciplinaţi ca să-şi facă o trambulină din violenţă – nu se putea nimeni aştepta ca românii să interpreteze fărădelegea în termeni atât de disciplinaţi. Românii,

spuneau ei, erau un popor sadic, pe jumătate oriental, sălbatic, un popor care păstra în memoria sa subconştientă imaginea faptelor sângeroase pe care tot felul de cuceritori străini le revărsaseră asupra lor în decursul veacurilor, păstrând de asemenea în memoria lor conştientă imaginea legionarilor omorâţi şi lăsaţi să zacă pe străzi. Dacă le este dată românilor fie şi o jumătate de şansă să se răzbune sângeros, ei o vor folosi din plin.

Această necontrolată interpretare gardistă a totalitarismului era capabilă să-i compromită pe nazişti ca avocaţi ai totalitarismului. Fără îndoială că, înainte de teroarea legionară, erau mult mai mulţi români care găseau că germanii sunt minunaţi sau cel puţin tolerabili, decât după aceea.

„Gardiştii discreditează totalitarismul ca atare”, i-am spus contelui. „Nu exageraţi, răspunse el molcom. Gardiştii discreditează totalitarismul cam tot atât cât un cimpanzeu dresat să se folosească de cuţit şi furculiţă poate discredita bunele maniere care trebuie respectate la masă”. Dar contele nu avea dreptate. Teroarea legionară a lovit efectiv în prestigiul naziştilor în România.

Probabil că românii nu ar fi îndrăznit în această lună noiembrie să formuleze împotriva nazismului critici atât de pronunţate dacă Axa nu ar fi suferit, pentru prima oară, oarecare înfrângeri. În timp ce, după căderea rapidă a Franţei, România ca şi restul continentului european credea că nimeni nu avea vreo şansă să reziste forţelor Axei, acum neaşteptata rezistenţă a englezilor faţă de bombardamentele germane, precum şi rezistenţa Greciei împotriva agresiunii italiene, au insuflat o nouă energie naţiunilor europene, mai ales celor din ţările mici. Este posibil, gândeau ele, ca armata germană să nu fie invincibilă. Este posibil ca germanii să piardă războiul, acum că Roosevelt a fost reales şi a promis sprijin englezilor. La vremea aceea, toată lumea în Europa, cu excepţia nemţilor şi francezilor de la Vichy, credea că America era în stare să facă sub presiunea evenimentelor minuni pe tărâm militar şi industrial, o convingere întreţinută în mod asiduu de diplomaţii americani şi de distinşi călători.

„Nu cred că există un singur român care să creadă azi că germanii vor câştiga războiul”, îmi mărturisi contele într-o zi din acea lună noiembrie, pe

jumătate în glumă, pe jumătate plictisit.

„Poate aşa crede generalul Antonescu”, am sugerat politicos.

„Poate că generalul Antonescu vrea să creadă, mă corectă contele. Dar oare chiar crede?” Apoi adăugă cu fermitate: „Îşi vor schimba repede această părere ridicolă, românii, în momentul când Führerul, ca un prestidigitator, va mai scoate un iepure din pălărie”.

Într-adevăr, românii şi-au schimbat repede părerea. Cine nu a fost martor nu-şi poate imagina cât de schimbătoare erau părerile în acest război. Qnd, timp de câteva luni, Hitler părea că suferă înfrângeri, lumea paria pe victoria englezilor; dar repede reveneau la convingerea că Hitler avea toate cărţile în mână imediat ce-şi afirma monopolul puterii militare pe continent. Dispoziţia popoarelor Europei este foarte fluidă, ceea ce nemţii înţelegeau prea bine şi nu o luau prea în serios. Atât timp cât dura războiul şi armatele germane erau peste tot în Europa ca să le întărească voinţa, nemţii nu aveau de ce să fie îngrijoraţi.

Totuşi, era fascinant să constaţi cum, de-abia

cinci luni după abjecta sa capitulare faţă de perspectiva unei existenţe veşnice sub Hitler, Europa a început să ridice o oarecare opoziţie Germaniei. Exact cum capitularea României era caracteristică pentru ceea ce se întâmpla în toată Europa, opoziţia sa din noiembrie era imaginea opoziţiei întregii Europe. Această opoziţie, Cât era ea de vremelnică, dovedea un fapt important: Hitler nu câştigase sufletul continentului european după prima înfrângere totală din vara anului 1940. Cel mai mic semn de slăbiciune pe care îl arăta undeva, devenea un semnal pentru încordarea rezistenţei împotriva lui. Trebuia să se manifeste mereu cu tancuri şi paraşutişti. Era nevoit să-şi dovedească mereu puterea sau, aşa cum spunea marele istoric şi sociolog german Max Weber: „Un om care conduce prin carismă, trebuie să-şi dovedească farmecul mereu”.

Ceea ce conta într-adevăr era: cât timp va putea Hitler, sau oricare altul, să-şi dovedească farmecul? Şi cum va putea să-l dovedească în continuare după război, când nu se va mai putea exprima cu tancuri şi paraşutişti? Va putea oare Hitler să câştige sufletul Europei cu Noua Ordine?

Ordinea germană

O, le vom îngădui chiar să păcătuiască, ei suit slal-i şi neajutoraţi şi ne vor îndrăgi ca nişte copii pentru că le îngăduim să păcătuiască. Le vom spune că fiecare păcat va fi ispăşit dacă a fost comis cu încuviinţarea noastră.

Dostoievski

Pe măsură ce trecea toamna la Bucureşti, am văzut cum, încetul cu încetul, se contura modelul noii ordine europene. Acest model m-a făcut să mă întreb dacă nemţii vor reuşi vreodată să pună Noua lor Ordine în aplicare, chiar de-ar fi să câştige războiul. Nu era vorba doar de încurcăturile diplomatice şi politice în care se băgaseră, încurcături care compromiteau până şi proiectul însuşi. Trebuie să admitem – dat fiind că toată lumea, în mod surprinzător, atribuia nemţilor o eficienţă supraomenească – că această confuzie a provocat în cele din urmă prea puţine daune ireparabile, ea nefăcând decât să încetinească eficienţa planurilor germane. Însă, în afară de asta, detectam în modelul însuşi slăbiciuni şi contradicţii intrinseci care păreau să compromită funcţionalitatea Noii Ordini,

determinând propria ei nereuşită. Această confuzie se bătea cap în cap deseori cu aceste contradicţii şi slăbiciuni intrinseci. În acest caz, Noua Ordine nu părea să mai aibă niciun sens.

Ceea ce modelul arăta incontestabil era că, deşi naziştii se pricepeau foarte bine să cucerească, felul cum îşi exploatau cuceririle era contrar intereselor lor, fără a mai vorbi de binele celor cuceriţi. Germanii s-au dovedit foarte inteligenţi în modul cum au reuşit să câştige mentalitatea românilor cu coloana a cincea a lor care a operat cu succes în societatea românească, cu sistemul lor de barter, cu conştiinciozitatea lor desăvârşită care, toate, au adus avantaje de netăgăduit economiei româneşti. Însă din ziua în care căderea Franţei a aruncat în cele din urmă România în braţele lui Hitler, a cincea ţară din lume şi a doua în Europa în privinţa rezervelor de petrol, politica germană s-a transformat într-o serie de improvizaţii neinspirate, duse orbeşte înainte fără elan, fără prevedere şi cu idei foarte puţine. Ceea ce arată că, şi în politica totalitară, geniul nu se manifestă tot timpul vreme de douăzeci şi patru de ore în şir.

Prima greşeală a nemţilor a fost arbitrajul de la Viena care a dat naştere unui nou curent de revizionism românesc, fără a satisface întru totul revizionismul maghiar. Unii observatori argumentau că această hotărâre de la Viena era un mijloc chibzuit cu inteligenţă de politica lui Hitler bazată pe principiul „dezbină pentru a guverna” în Balcani – un mijloc de a perpetua duşmănia dintre Ungaria şi România în aşa fel încât cele două ţări să nu se poată uni împotriva Germaniei. Dar, deoarece Ungaria şi România, chiar unite, nu ar fi putut face nimic împotriva Germaniei, argumentul cădea. Ceea ce îi trebuia lui Hitler în Grossraum-ul din sud-estul Europei nu era tensiunea care mergea mână în mână cu politica bazată pe principiul „dezbină pentru a guverna”, ci măsuri de linişte şi pace. Dimpotrivă, odată cu acest revizionism, surveneau în Sud-Est tot felul de complicaţii, toate de nedorit pentru germani şi toate îndreptate, cu timpul, împotriva Noii Ordini.

Prima consecinţă a deciziei de la Viena a fost abdicarea lui Carol al II-lea. Oricât de bucuroşi au fost românii că au scăpat de el, nu a fost în interesul germanilor să-l lase să plece. Privind retrospectiv,

autorităţile germane înseşi admiteau cu regret că se lucra mai uşor cu un rege balcanic decât cu aceşti gardişti, corupţi şi ei, dar care mai aveau pe deasupra şi multe alte defecte. Carol ar fi devenit până la urmă o unealtă perfectă în mâinile germanilor, aşa cum doar un om cu conştiinţa veşnic frământată de acţiuni duplicitare întreprinse sau plănuite împotriva Führerului, un om detestat de poporul său şi dependent de sprijin din afară, putea fi.

Aceleaşi autorităţi germane mai admiteau că fusese mult mai uşor de lucrat cu cabinetul lui Gigurtu şi Manoilescu, care în ciuda tendinţelor lor de dreapta erau burghezi get-begetşi potrivnici dezmembrării economiei româneşti, decât cu prezentul regim gardist. Guvernul Gigurtu cuprindea nu doar mulţi experţi financiari ci şi economici, în timp ce legionarii se pricepeau doar la răzbunare şi distrugere – dar erau şi mult mai dispuşi să colaboreze cu germanii decât regimul gardist.

În complexitatea modelului de cucerire a României de către Germania, nimic nu reprezenta un indiciu mai bun decât faptul că guvernul gardist, expresia perfectă a totalitarismului românesc, era mai

puţin dispus să colaboreze cu Germania decât guvernul Gigurtu de ale cărui convingeri fasciste naziştii germani se îndoiau pe drept cuvânt.

Această stare de fapt avea puţin sau nu avea deloc de-a face cu confuzia sau cu lipsa de eficienţă a germanilor, ci oglindea mai degrabă slăbiciunile şi contradicţiile intrinseci ale Noii Ordini. Căci dificultăţile pe care le întâmpinau nemţii cu gardiştii nu erau nici pe departe provocate doar de o lipsă de experţi gardişti sau de calitatea revoluţionară a regimului, sau de faptul că atrocităţile înfăptuite de gardişti compromiteau totalitarismul ca atare, a fac tind deci bunăvoinţa cu care fuseseră întâmpinaţi germanii la sosirea lor. Principalul motiv pentru care fascismul românesc nu funcţiona în mâinile Germaniei era că, odată cu revoluţia legionară, un val de egocentrism naţionalist, de neconceput pentru un regim burghez, s-a revărsat asupra României. Acest naţionalism strident, care era raţiunea de a fi a revoluţiei legionare, era sortit să intre în conflict cu interesele germane şi nici nu se limita doar la revoluţia legionară din România. El reprezenta esenţa oricărei revoluţii fasciste, şi de aceea naziştii vor

întâmpina dificultăţi oriunde vor întreprinde o revoluţie fascistă în Europa. Din modelul pe care l-am observat în România, s-ar părea că o revoluţie fascistă în ţări supuse devine în realitate mai periculoasă pentru Germania decât menţinerea oricărui fel de statu-quo.

Iată cum am văzut funcţionând această revoluţie în cazul României: nemţii, cu toate că nu erau peste măsură de satisfăcuţi de revoluţia legionară deoarece era lipsită de conducere, se resemnaseră totuşi cu această idee, pentru că îşi închipuiau că gardiştii, datorând naziştilor însăşi existenţa lor, vor avea ca ţel principal victoria germană, că grija lor fundamentală vor fi interesele germane şi că lealitatea faţă de Germania va exclude orice alt legământ. Dar lucrurile nu s-au petrecut aşa. Gardiştii nu erau lipsiţi de lealitate faţă de Germania, dar în primul rând erau leali faţă de România – ca şi în al doilea, şi al treilea, şi al patrulea rând. Apoi nu mai urma nimic, şi de-abia după aceea se manifesta lealitatea faţă de Germania. Aşa se explică de ce gardiştii uitau aproape mereu că-şi datorau existenţa naziştilor şi de ce se gândeau mai ales la ce ar putea să mai scoată de la ei.

Colaborarea cu Germania nu-i interesa pe legionari decât în măsura în care îi ajuta să-şi întărească sistemul lor militar şi industrial pentru propriile lor scopuri revizioniste, întreaga lor atitudine faţă de Germania era întemeiată doar pe principiul „mai dă-mi”, atitudine pe care Carol, cu conştiinţa sa vinovată, nu ar fi îndrăznit niciodată s-o adopte, dar pe care aceşti virtuoşi revoluţionari fascişti o socoteau perfect firească. Lealitatea lor faţă de Germania era legată mai ales de credinţa lor că Hitler va face din ei o naţiune puternică şi că le va restitui provinciile pierdute.

Primul indiciu al înteţim egoismului naţionalist al legionarilor a fost rezistenţa pasivă la încercările de a germaniza economia românească, lipsa de colaborare a gardiştilor faţă de dorinţa germană de linişte în domeniul materiilor prime. Însă, în ultimele săptămâni, naţionalismul lipsit de orice perdea al gardiştilor a devenit şi mai evident. Spre exasperarea naziştilor, reieşea din ce în ce mai clar că primul ţel al legionarilor nu era victoria germană, ci înapoierea provinciilor pierdute ale României.

Demnitarii gardişti exprimau această speranţă în

două feluri. Cei mai moderaţi ar fi spus: „Trebuie să fim înarmaţi până în dinţi pentru a lupta împotriva ungurilor, a bulgarilor şi ruşilor. De aceea tolerăm misiunea militară germană şi experţii germani care se amestecă în industria noastră: avem mult de învăţat de la ei”. Gardiştii extremişti, cu mult mai numeroşi, spuneau că Führerul le „datora” restituirea imediată a Transilvaniei, ca apreciere a faptului că ei au creat o Românie nouă, cu totul diferită de România duplicitară şi nesigură a lui Carol.

Era fascinant să observi cum egocentrismul naţionalist al fascismului românesc se confrunta cu interesele germane, pentru că, în ceea ce-i privea, nemţii nu aveau niciun interes ca România să fie puternică, şi era exclus să facă ceva în problema Transilvaniei, aşa cum sperau românii. La urma urmei, fascismul maghiar era mai vechi decât cel românesc. Unii nemţi erau destul de sinceri pentru ca să explice aceasta gardiştilor. În prezenţa mea, un diplomat nazist experimentat i-a spus unui conducător gardist că România nu avea nicio şansă la o mie să recapete Transilvania; iar în ceea ce priveşte Basarabia, dacă o luau vreodată înapoi de la ruşi, germanii ar păstra-o

pentru ei. Conducătorul gardist răspunse înfuriat: „În acest caz, monsieur, ne vom lupta împotriva Germaniei cu ruşii”. Şi era sincer.

Aşa arăta lealitatea faţă de Germania într-o ţară totalitară. Egocentrismul naţionalist fiind însăşi esenţa totalitarismului, era inevitabil ca orice ţară care, spontan sau nu, devenea fascistă, să aibă doar un singur scop: menţinerea sau restaurarea independenţei şi integrităţii sale naţionale, şi de aceea era menită să se întoarcă împotriva dominaţiei germane. Şi asta deschidea perspectiva neaşteptată a unei Europe totalitare pronunţând condamnarea patriei totalitarismului.

Toate acestea le discutam ore întregi cu contele, căruia într-un fel pe jumătate serios, pe jumătate ironic, îi plăcea să disece teorii, chiar dacă nu erau favorabile celui de-al Treilea Reich. În punctele principale, el gândea desigur că nu aveam dreptate. Ca cei mai mulţi dintre intelectualii germani, contele nu admitea că popoarele europene ar putea să-i deteste pe nemţi, ci doar că ele se împăcau cu revoluţia totalitară ca raţele cu apă; şi asta nu doar pentru că 85% din popoare nu aveau nimic de pierdut

ci mult de câştigat dintr-o schimbare, ci şi pentru că o fiinţă umană simplă (şi marea majoritate a umanităţii era compusă din oameni simpli) nu ştia ce să facă cu libertatea, nu-i găsea utilizarea.

„Din felul cum au acţionat, era vădit că popoarele europene nu doreau să se lupte pentru libertate”, spunea contele, şi până una-alta avea dreptate. Pentru marea majoritate a popoarelor europene, libertatea era tot atât de necesară cum ar fi o cască de polo, sport eminamente aristocratic, pentru un om fără mijloace, locatar al unui hotel de mâna a patra. Însă acelaşi lucru nu era adevărat în ceea ce priveşte independenţa naţională. Popoarele europene erau pregătite să lupte pentru independenţa lor naţională. Era singurul punct pe care contele îl trecea cu vederea. De ce se împăcau popoarele europene cu totalitarismul ca raţele cu apa? Puţine erau cele care o făceau din dragoste pentru Hitler şi pentru că socoteau fascismul minunat. Majoritatea ţărilor care au devenit fasciste o făceau pentru că erau conştiente că pentru a-şi asigura independenţa naţională, trebuiau să fie puternice, disciplinate şi unite; anume ele trebuiau să tragă o lecţie din cartea lui Hitler,

punând binele public înainte de urmărirea fericirii, nevoile naţionale înainte de câştigul personal, faptul de a fi pregătiţi înainte de libertatea individuală. De asemenea, popoarele Europei n-ar lupta împotriva lui Hitler fiindcă acesta e nazist. Ele ar lupta împotriva lui pentru a răsturna dominaţia germană.

Într-adevăr, ceva asemănător s-a întâmplat în urma Revoluţiei franceze din 1789. Atunci, strigătul pentru libertate a măturat continentul ca o dâră de foc. Dar când Bonaparte a început să supună Europa în numele Revoluţiei franceze, libertatea n-a mai însemnat pentru popoarele Europei libertatea individuală, ci a devenit independenţa naţională. Şi cu strigătul pentru independenţă naţională aprins de avântul revoluţiei, Prusia şi Austria şi Rusia s-au întors împotriva Franţei, patria Revoluţiei franceze şi l-au învins pe Napoleon. Hitler, asemenea lui Napoleon, ar putea fi învins de o Europă totalitară ticluită chiar de el, mai curând decât de o Europă democrată.

Comparaţia între Hitler şi Napoleon era unul din puţinele subiecte care-i enervau pe intelectualii nazişti. „Asta este cu totul greşit”, protesta contele cu indignare. Europa totalitară nu va dori să combată

Germania nazistă pentru că, spunea contele, va fi foarte mulţumită de Noua Ordine pe care o va stabili Hitler. Naziştii nu erau chiar atât de lipsiţi de idei cum îi prezentam eu, şi ei au înfăptuit ceva pentru poporul lor. Drept exemplu, el îmi vorbi despre organizarea la Galaţi a unui lagăr pentru refugiaţii germani din Basarabia. Aceasta era într-adevăr una din cele mai bune realizări germane, insista contele.

„De ce nu aruncaţi o privire asupra Galaţiului? sugeră el. Vă veţi schimba părerea despre capacitatea noastră de a construi o ordine europeană”.

Câteva zile mai târziu, eram pe malurile Prutului lângă Galaţi. Vântul care sufla în jurul meu părea să vină direct din stepele ruseşti mai curând decât din România. Şi venea într-adevăr de acolo, cel puţin în acel moment, căci dincolo de firul subţire şi mâlos al râului, soldaţi ruşi înarmaţi cu baionete păşeau în sus şi în jos. Dincolo de Prut se întindea Basarabia, devenită iar o provincie rusească.

Posomorâtă graniţă era aici! Două poduri aruncate în aer de români în ajunul cedării cu patru luni înainte, ridicau spre cerul cenuşiu tristele lor capete de fier. Soldaţi români cu baionete păzeau unul

din capetele podului de pontoane, anume construit pentru trecerea germanilor basarabeni din Rusia pe teritoriul românesc; la celălalt capăt păzeau ruşi, şi ei cu baioneta la armă. Litre ei, la mijlocul podului, erau două santinele SS neînarmate. În fiecare noapte, soldaţii români desfăceau cu grijă podul de pontoane, nu se ştie de ce, pentru că Prutul era îngust şi puţin adânc în acel loc. Era mai mult un gest simbolic.

De câteva zile deja, germanii basarabeni, cu miile, trecuseră pe podul de pontoane, îndreptându-se spre patrie. În lagărul de la Galaţi ei aveau să stea doar câteva zile, după care aveau să fie îmbarcaţi pe vasele de la Dunăre spre Austria, unde urmau să fie internaţi în alte lagăre până la primăvară, când Führerul avea să hotărască ce se va face cu ei.

Când ruşii au luat Basarabia, autorităţile germane le-au spus celor circa 100.000 de colonişti germani să rămână în continuare la fermele lor până la noi dispoziţii şi să nu le fie teamă de ruşi: Führe ml îi va proteja. Ideea era ca această evacuare în masă să nu se facă decât după suficiente pregătiri. Şi într-adevăr, ruşii i-au lăsat pe ţăranii germani în pace: precauţi, pe fermele germane au pus indicatoare pe

care se putea citi „Proprietate germană”. Cel puţin atunci, nemţii apreciau comportarea „corectă” a cuceritorilor inşi, calificând drept satisfăcătoare înţelegerile privind compensaţiile pentru bunurile pe care emigranţii germani le vor părăsi.

Evacuarea acestor 100.000 de oameni şi transportarea lor în Germania era realizată de aşa-numitul Comandament de Reaşezare, o organizaţie creată de partidul nazist şi compusă din doctori, agenţi SS, infirmiere şi fete din organizaţiile femeilor naziste din România şi Iugoslavia.

În timp ce stăteam acolo în bătaia vântului tăios, un tânăr SS austriac, doctor în filosofie al Universităţii din Graz, care era şeful biroului de presă al Comandamentului de Reaşezare, mi-a spus că agenţii organizaţiei lor cutreieraseră Basarabia în lung şi în lat, ajutându-i pe *Volksdeutsche* să împacheteze, sfătuindu-i ce să ia şi ce să lase, asistându-i în toate felurile. Punerea în mişcare a acestor oameni a durat mai mult decât timpul necesar pentru crearea lagărului de la Galaţi care trebuia să-i primească. Nu erau obişnuiţi să călătorească, aceşti germani basarabeni ai căror strămoşi veniseră din

Württemberg încă din 1775, dar îşi păstraseră limba germană şi obiceiurile germane, cum au făcut colonişti din Transilvania şi cei de pe Volga şi de oriunde s-au aşezat printre naţiunile străine din Europa.

Doar un grup mic îi aştepta pe cei sosiţi din Basarabia; primirea cea mare avusese loc cu o zi înainte. Erau acolo câţiva ofiţeri SScare trebuiau să-i călăuzească pe refugiaţi cu motociclete până la lagăr; mai era acolo, stând de vorbă cu câţiva pompieri veniţi în vizită de la Bucureşti şi de la Berlin, Gauleiterul care conducea Comandamentul de Reaşezare, unul din cei mai competenţi organizatori ai partidului nazist, un om arătos, de vârstă mijlocie, care-şi sucea mereu gâtul cu un tic nervos care amintea de ducele de Windsor. Lângă Gauleiter erau cele două fiice ale sale, două frumuseţi surâzătoare, cu picioare lungi, care lucrau în lagăr ca infirmiere. Nici măcar uniformele cenuşii ponosite nu reuşeau să le ascundă frumuseţea radioasă. Familiarizate cu Cancelaria Reichului, aceste mândre şi răsfăţate copile, sărbătorite în toată Europa dominată de germani, aveau să petreacă sezonul de toamnă şi de

iarnă al anului 1940 în serviciul obositor al Comandamentului de Reaşezare, în lagăre şi pe vase, o muncă ce era departe de a fi o plăcere.

„Iată-i, sosesc”, spuse cineva din grupul nostru, şi departe, la orizontul fără margini de pe celălalt mal, a apărut prima căruţă. Cineva mi-a dat un binoclu Zeiss şi am văzut un spectacol care mi-a amintit de gravurile din perioada colonizării Americii acum 150 de ani: un şir lung de căruţe cu coviltir de pânză, trase de boi, având câteodată pe de lături un mânz sau un cal. Am avut un sentiment straniu la vederea căruţelor cu coviltir, simbol al pionierilor individuali de pe vremea colonizării Americii, devenit simbolul european al Statului totalitar protector.

Germanii basarabeni nu s-au oprit pe partea rusească a Prutului înainte de a părăsi pământul de care erau legaţi prin fiecare amintire şi tradiţie. Prima căruţă înainta greoi pe podul de pontoane. Ajunsă la mijloc unde aşteptau agenţii SS, noii veniţi strigară „Heil Hitler!” în primele două căruţe erau mai multe generaţii ale unor familii, şi plânsetele copiilor mici se amestecau cu cotcodăcitul unor păsări. Când se opriră pe malul românesc, Gauleiterul pronunţă un discurs

de bun-venit punctat de mişcarea nervoasă a gâtului – o călduroasă şi prietenoasă alocuţiune menită să-i facă pe refugiaţi să se simtă în siguranţă, ca la ei acasă. El sublinie că Führerul va avea grijă de ei, iar ei arătau fericiţi şi încrezători.

Organizarea lagărului de la Galaţi reprezenta o performanţă de vârf a eficienţei germane şi dovada consideraţiei şi prieteniei cu care cel de-al Treilea Reich înţelegea să-şi strângă fiii la piept. Lagărul era un fost aeroport militar, unde 16.000 de oameni puteau fi adăpostiţi în hangare prevăzute cu priciuri confortabile acoperite cu paie şi pături. Aceste hangare purtau denumiri: Casa Flandrei, Casa Dunkerque – amintind de recentele victorii germane – sau Casa Stuttgart, Casa Schwartzwald, după fosta patrie a refugiaţilor. Aveau instalaţii sanitare foarte bune (cu ustensile aduse din Germania) şi erau într-o stare de curăţenie care era desigur rară la Galaţi sau în împrejurimile oraşului.

Lagărul începu să freamăte de viaţă. Geambaşi de cai şi de vite se ocupau să cumpere animalele ce nu aveau să fie luate pe vaporul de pe Dunăre. Motociclete ale Comandamentului şi maşinile cenuşii

ale Crucii Roşii intrau şi ieşeau din lagăr, precum şi camioane pline cu alimente care veneau din toate regiunile României, Iugoslaviei şi Ungariei, pentru a nu descompleta rezervele judeţului Galaţi.

Oameni în vârstă erau aşezaţi la soare pe bănci plasate pe o fâşie de iarbă verde, ca o peluză comunală. Femei legate la cap cu basmale ca nemţoaicele din această parte a lumii vorbeau între ele în timp ce spălau rufe în albiile aşezate de-a lungul hangarelor. Sub bolţi acoperite cu verdeaţă, alte femei călcau sau întindeau rufele. Tineretul defila, cânta şi striga „Heil", supravegheat de agenţii SS şi de şoferii *Volksdeutsch* cu uniforma neagră pe care o văzusem în Transilvania. Mi s-a părut că erau aici foarte mulţi copii mici. Ei se jucau sub îngrijirea unor educatoare, cu precădere fete tinere din România şi Iugoslavia care-şi îndeplineau programul de muncă voluntară. Din când în când, un tânăr SS ridica duios câte un copil, îl plimba în braţe sau îl ţinea pe genunchi. Indiferent ce puteau fi aceşti SS-işti în altă parte, aici erau blânzi şi iubitori de copii.

În vastele bucătării ale cantinelor erau fete care lucrau pe lângă cazane enorme, noi şi lucitoare, şi cu

tot felul de aparate culinare, cele mai moderne care se pot imagina, toate aduse din Germania. Ceea ce arăta că industria germană a bunurilor de consum producea intens, în ciuda războiului. Mâncarea era bună şi bogată, ţinând seama de felul de a se alimenta al germanilor basarabeni, un mod pe care dieteticienii din lagăr nu-l aprobau deloc. Ei îl considerau mult prea săţios, mai ales pentru copii.

Refugiaţii mâncau la mese lungi, sub copaci, în soarele plăcut al amiezii. Ai fi zis că este un restaurant popular în aer liber. Cineva cânta chiar din acordeon şi ceea ce îi va fi încântat pesemne cel mai mult pe aceşti oameni era că nu aveau de cheltuit niciun ban. Totul era pe socoteala Führerului.

Am vorbit cu un mare număr de refugiaţi, alegându-i la întâmplare în timp ce înaintam în mijlocul lor – autorităţile germane nu se sinchiseau să mă însoţească. Era uluitor să-i asculţi. După toate normele, ei trăiseră o catastrofă majoră, fiind obligaţi să părăsească pământurile strămoşilor lor. Nu ştiau încă unde şi când vor găsi cămine noi. Perspectiva lor imediată erau alte lagăre, deoarece destinaţia lor finală nu fusese încă hotărâtă. Şi totuşi, tineri şi

bătrâni, bogaţi şi săraci, exprimau foarte puţine regrete şi erau animaţi de o încredere fără margini în viitorul lor în Germania Führerului. Aceşti prolifici descendenţi ai unor prolifici colonişti care vorbeau germana veche a Württembergului de pe vremea lui Schiller, se întorceau în Germania lui Hitler ca în Ţara Făgăduinţei. Fiecare german se simţea un om predestinat. Trebuia să admit că faptul de a fi insuflat o credinţă atât de arzătoare era un mare triumf al lui Hitler. Aici Statul protector se arăta într-adevăr protector în chip măreţ.

Dar ca întotdeauna când te izbea un aspect mai uman al celui de-al Treilea Reich, cum era lagărul de la Galaţi, urma un şoc care ştergea impresia favorabilă.

Românii aveau între Galaţi şi Bucureşti un tren expres, un mijloc de transport cam fantezist, în întregime alb şi foarte rapid, un spectacol cam nepotrivit cu această parte a lumii. Am luat loc într-un vagon mai grozav ca orice vagon Pullman, echipat cu toate accesoriile posibile. În faţa mea erau aşezaţi doi agenţi SS şi o româncă brunetă cu un băieţel tot atât de brunet. Alergând prin tot vagonul, uitându-se la

accesorii, băiatul s-a ciocnit de unul din cei doi SS-işti.

„Pariez că asta trebuie să fie o mămică evreică cu micul ei Moritz”, spuse unul dintre agenţi pe nemţeşte, destul de tare pentru a fi auzit, dacă nu înţeles.

„E român”, îl corectă celălalt SS-ist. Tatăl lui l-a urcat în tren – un ofiţer”.

„E roman, aşa-i? spuse primul. Aşteaptă numai să devenim stăpâni aici, şi atunci băieţii români vor călători în vagoane de vite, nu în Pul Iman”.

Deci, m-am gândit, aceasta este Noua Ordine Europeană. De fapt, nu era decât o ordine germană. Am constatat în lagărul de la Galaţi că naziştii lucrau foarte frumos pentru germanii ce părăseau Basarabia, le dădeau un sentiment de siguranţă, de mândrie, de apropiere unul de altul, cum poate nu existase niciodată între ei înainte. Dar era clar că această Nouă Ordine nu juca decât în folosul nemţilor. Aceşti agenţi SS care mângâiau copiii germani din Basarabia erau neîndurători cu un băiat român sau evreu. Era o ordine în care numai germanii aveau parte de îndurare şi mângâiere, aproape toţi ceilalţi oameni fiind ca şi condamnaţi pe vecie. Şi totuşi ştiam că

niciodată Europa nu va putea fi organizată prin „*Deutschland, Deutschland über alles*”.

Câteva ore mai târziu şedeam la barul de la Athénée Palace cu contele de la legaţia germană. Fusese pentru mine o zi foarte lungă, dar nu eram obosită. De fapt, mă simţeam deosebit de reconfortată din cauza Pervitinului, noul stimulent german pe care mi-l dăduse contele pentru că voia să mă ţină trează ca să-i spun ce cred despre lagărul de la Galaţi.

Germanii au început prin a da Pervitin piloţilor şi ostaşilor care aveau de îndeplinit sarcini deosebit de grele: aceasta ar putea fi o explicaţie pentru poveştile care circulau despre starea de „extaz” în care luptau soldaţii nazişti în Franţa. Acum, în Germania, toţi cei care voiau să reziste ducând o viaţă activă, dar dormind puţin, luau Pervitin, şi aceasta însemna practic toată pătura sus-pusă a naţiunii germane care, înjugată la maşina cuceririlor naziste, nu avea decât foarte puţin timp pentru recreere şi chiar pentru somn.

„Pervertin”, cum mă obişnuisem să-l numesc, spre deosebita iritare a cunoştinţelor mele naziste, putea fi cumpărat în toate drogheriile din întreaga

Europă dominată de nazişti. Este un medicament ieftin şi, după cum mi s-a spus, inofensiv. Efectul său stimulator era produs de un conţinut foarte ridicat de vitamina B, Mult mai târziu, un doctor militar german m-a prevenit împotriva folosirii acestuia „în exces”, pentru că naziştii nu mai erau prea siguri de efectele sale secundare după ce au observat că cei care utilizau Pervitin în mod obişnuit erau predispuşi la coşmaruri şi depresii nervoase.

„Hai să vorbim toată noaptea”, sugeră contele când ne-am întâlnit după înapoierea mea de la Galaţi. Chipul său era tot atât de plin de înflăcărată aşteptare ca acela al unui tânăr cardinal din secolul al XVI-lea. Nu din amor era gata contele să-şi sacrifice noaptea pentru mine, ci din curiozitate. Pentru el, eram cel mai recent observator neutru al giganticei lupte dintre două lumi – un observator sceptic dar tolerant. Aşa mă vedea contele, şi n-am încercat niciodată să-i schimb convingerea, cu toate că nu mă simţeam mereu tolerantă, ci mai degrabă sceptică.

L-am luat la bar fiindcă ştiam că Henri putea fi convins să-l ţină deschis până dimineaţa. În afară de un petrolist american aşezat la o măsuţă cu o

austriacă nostimă şi un grup de tineri nazişti, funcţionari ai Ministerului Economiei Naţionale german, veniţi de curând pentru a pregăti viitorul tratat comercial româno-german, barul era pustiu. Tinerii nazişti schimbară un salut degajat cu contele. Niciunul dintre ei nu avea peste treizeci de ani. Blonzi, cu privirea ageră, cu fălci încleştate, erau exemplare frumoase ale generaţiei naziste de funcţionari care în unele ministere germane, mai ales al Economiei şi Agriculturii, formau de pe acum până la 40% din funcţionărime. Mă întrebam dacă ei moşteniseră gemul prusac pentru birocraţie care de atâtea ori adusese reuşita Germaniei.

Instalându-ne în colţul cel mai îndepărtat al barului, l-am întrebat pe conte dacă nu va avea neplăceri stând alături de o doamnă neariană. Gândul că aş putea provoca sfârşitul abrupt al unei cariere naziste promiţătoare mă supăra din când în când. Însă contele râse doar de îngrijorarea mea şi mă asigură că toate aceste reguli erau numai pentru oamenii de rând. În ierarhia complicată a partidului nazist, insistă el, multe lucruri considerate ca erezii pentru mase erau permise celor „iniţiaţi”. Era, aşa am înţeles eu,

cam în felul cum Biserica interpreta celibatul pe vremea Renaşterii, când cardinalii îşi permiteau să se culce cu fete tinere, ceea ce le era interzis preoţilor de rând. Cu cât urcai mai sus în ierarhie, cu atât erau mai puţine reguli – bineînţeles dacă credeai în principiile cele mai importante ale naţional-socialismului. Chiar dacă un duşman ar încerca să-l incrimineze, explica contele, nu s-ar întâmpla mare lucru. Naziştii duceau lipsă de oameni de calitate şi aveau mare grijă să nu-i îndepărteze fără vreun motiv temeinic. Aceasta era una din deosebirile dintre Führer şi Stalin, care a ucis atâţia dintre cei care i-au condus revoluţia.

Barmanul Henri aduse două sticle de vin alb într-o frapieră plină cu gheaţă şi se retrase. Curând după aceea, petrolistul american şi duduia nostimă au ieşit, apoi tinerii de la Ministerul Economiei au plecat şi ei, salutând lejer. Din când în când, câte un client întârziat arunca înăuntru o privire plină de speranţă, dar cum nu mai era nimeni care să servească băuturi, pleca.

Aşezaţi în barul întunecos şi liniştit de la Athénée Palace, eram ca rămaşi singuri pe lume. Pe masa din

faţa noastră era o lampă cu lumina atât de slabă încât eram aproape invizibili unul pentru celălalt, înseninată de penumbră şi de linişte şi stimulată de vin şi de Pervitin, am spus contelui că lagărul de la Galaţi corespundea întru totul, şi chiar depăşea ceea ce îmi spusese el. Era o realizare impresionantă. Dar mai era şi crâmpeiul de conversaţie surprins în tren între cei doi agenţi SS şi i-am spus că întreaga experienţă de la Galaţi mă convinsese că naziştii nu vor putea niciodată să organizeze Europa, că Hitler, chiar dacă avea să câştige războiul, nu va putea niciodată să câştige pacea. Motivul era că Noua Ordine a lui Hitler era exclusiv germană, nu era o ordine europeană.

„Să presupunem, am spus, că aveţi un plan economic pentru Europa şi că sunteţi chiar capabili să-l duceţi la îndeplinire. Şi cu asta ce aţi făcut? Nu ajunge ca să organizaţi Europa”.

„Au oare democraţiile un plan mai cuprinzător pentru Europa?” întrebă contele politicos. „Nu au”, am admis eu. Şi nici nu eram convinsă că democraţiile vor fi în stare să organizeze Europa. Însă istoria a arătat că starea de fapt putea, comparativ, să meargă mai departe cu puţine idei, în timp ce forţa

uzurpatoare trebuie să prezinte mereu ceva nou, frapant.

„Noi reprezentam ordinea totalitară”, spuse contele. Un lucru de care omul are nevoie şi pe care democraţia nu i l-a dat, continuă el – o ordine care să conţină tot ce a cunoscut şi înţeles orice fiinţă umană obişnuită de la începutul timpurilor: o societate organizată ierarhic, în loc de „fraternite”; conducerea în loc de „égalité”; sacrificiu şi disciplină în loc de „liberté”, precum şi adevărul absolut, în jurul căruia să fie centrat un sistem al păcatului şi ispăşirii, al paradisului şi al infernului.

Ca toţi intelectualii nazişti, contele era convins că practic orice ordine va fi bună, cu condiţia de a fi recunoscută ca atare de popoare. Oricine ar fi în stare să convingă masele că îndoind genunchii de treizeci de ori în fiecare dimineaţă vor ajunge în rai, şi dacă vor omite acest exerciţiu de gimnastică vor ajunge în iad, poate crea, credea el, imperativul categoric prealabil oricărei ordini. Nu era însă destul. Ordinea trebuie să se impună peste orice sferă a existenţei umane, aşa cum reuşise atât de bine Biserica să-şi impună ordinea sa.

Ordinea nazistă se sprijinea pe trinitatea rasei, a naţiunii şi a statului. Biserica naziştilor era ierarhia de partid; Gestapo era Sfânta Inchiziţie; Revoluţia franceză era păcatul lor originar; Dachau era Purgatoriul lor pentru cei care au păcătuit împotriva trinităţii: naţiune, stat şi rasă. Eretic era oricine nu era nici nordic, nici german.

La prima vedere, s-ar fi părut că această ordine era perfectă, chiar dacă la un nivel intelectual scăzut. Însă, examinând-o mai îndeaproape, constatai că lipsea elementul cel mai important, indispensabil oricărei ordini, şi acest element era îndurarea universală. Şi de aceea ordinea germană nu era bună de nimic.

Biserica lasă pe orice eretic care se căieşte şi se luminează să se bucure de îndurare; în Noua Ordine nazistă însă, numai germanii puteau spera să fie mântuiţi. De fapt, raiul le era practic hărăzit pentru că erau germani. Dar polonezul şi cehul, chiar şi latinul, puteau să se roage şi să-şi dovedească priceperea, el nu era pentru Herrenvolk decât gunoi. Iar pentru evreu nu exista nicio îndurare în universul nazist, ci numai condamnare pe vecie. Nici măcar unul dintre

mareşalii lor nu putuse să afle îndurare pentru procentul de sânge evreiesc pe care-l avea: el a fost nevoit să se declare copil din flori şi mama sa adulteră.

Construind ordinea sa în care îndurarea era strict limitată la germani – sau rasa nordică –, Hitler era ca un arhitect în al cărui zgârie-nori scara şi liftul nu duceau decât la etajul întâi. Nu puteai ajunge oriunde.

Această lipsă de îndurare în ordinea totalitară îi luă caracterul universal, atotcuprinzător pe care-l avea orice religie adevărată şi pe care îl avea şi orice revoluţie care devenea o revoluţie mondială. Revoluţia franceză din 1789 poseda această îndurare atotcuprinzătoare şi a cucerit lumea – sau aproape a cucerit-o. Iar Revoluţia rusă din 1917 era atotcuprinzătoare, şi mai avea destule şanse să cucerească lumea.

Această îndurare universală era elementul imperialist în orice ordine, pentru că nicio ordine nu putea spera să cucerească lumea condamnând *a priori* pe vecie rase şi naţiuni întregi. Doctrina lor mărturisită privitoare la *Herrenvolk*

1. Popor de stăpâni. (N. /.) a fost potrivită pentru revoluţia germană propriu-zisă, însă pentru revoluţia mondială sau pentru dominarea Europei era pe de-a-ntregul greşită. Excluzându-i pe polonezi, pe cehi şi pe Dumnezeu ştie ce alte popoare din făgăduiala paradisului, ordinea totalitară a lui Hitler era în esenţă antiimperialista.

S-ar putea concepe ca un sistem să menţină libertatea în cercul restrâns al celor iniţiaţi: aşa făcuse fiecare Biserică, în fiecare ordine, chiar şi justiţia era dependentă de ceea ce era benefic pentru ordinea însăşi. Un singur lucru trebuia să fie însă atotcuprinzător şi universal, şi acesta este îndurarea. Fără principiul unic care acordă tuturor popoarelor Europei făgăduiala paradisului, nemţii nu vor putea niciodată nutri speranţa că vor organiza Europa.

La care contele reacţionă întrebând indignat dacă împărtăşeam ideea democratică neghioabă, deosebit de îndrăgită de americani, anume ca practic toate naţiunile europene să fie puse pe picior de egalitate – un sârb egal cu un francez egal cu un lituanian egal cu un german. Aceasta, insistă el, era curată prostie. Pentru că, dintre toate puterile de pe

continentul european care au avut un efect decisiv asupra istoriei Europei, numai Franţa şi Italia şi Germania – şi Rusia, dacă o număraţi printre puterile europene – mai erau încă mari puteri! Pentru conte era deci de neconceput ca în Noua Ordine a Europei să fie permis tuturor naţiunilor mici să-şi spună părerea în treburi care priveau naţiunile mari, aşa cum li se permisese în Liga Naţiunilor, sau să răstoarne întreaga căruţă europeană pentru propriile lor probleme de minorităţi sau chestiuni de frontieră.

A trebuit să admit că aici contele avea oarecare dreptate. Aceste adunări ale Ligii Naţiunilor în anii douăzeci, în care şedinţe întregi erau acaparate de câte un politician veros, reprezentant al vreunei ţări baltice, erau supărătoare; tot aşa erau şi politicienii balcanici pompoşi, care se umflau în pene pentru că erau pe partea Marilor Puteri, hotărând ei dacă Germania trebuia să încheie sau nu o uniune vamală cu Austria şi alte probleme de viaţă şi de moarte pentru o mare naţiune. Totdeauna am simţit că ceva nu era în regulă într-un sistem care întreţinea ficţiunea naţiunilor mici, pline de ambiţie, dar lipsite de puterea fizică şi de forţa creatoare pentru a realiza

aceste ambiţii prin ele însele, jucându-se de-a Marile Puteri şi îmbâcsind scena internaţională cu intrigile şi doleanţele lor.

Un fel de organizare ierarhică a ţărilor europene care să fi lăsat numai adevăratele puteri să-şi spună cuvântul asupra marilor probleme europene şi unde naţiunile mici să fie chemate doar pentru a discuta problemele care le priveau cu adevărat, mi se păruse a fi de dorit încă din anii douăzeci, în timp ce observam capul leonin al lui Briand[60] moţăind pe masa Consiliului de la Geneva, şi monoclul lui Sir Austen Chamberlain[61] sticlind în lungile ore lipsite de substanţă. Aici însă era vorba de egalitate, nu de îndurare universală. O naţiune ar putea să recunoască un sistem chiar dacă acesta i-ar refuza egalitatea, dar nicio naţiune nu poate accepta o ordine care îi stârpeşte inteligenţia şi îi tratează poporul ca pe sclavi. Şi totuşi, se ştia că germanii anihilau inteligenţia şi în general toată clasa sus-pusă a

60 Aristide Briand (1862-1932), om politic francez, în mai multe rînduri prim-ministru şi ministru de externe al Franţei, animator al Ligii Naţiunilor. (N. f.)

61 Sir Austen Chamberlain (1863-1937), om politic britanic, ministru de externe (1924). (N. f.)

polonezilor şi cehilor, pasibili să se opună dominaţiei germane; şi înainte să termine cu Europa, ei vor face la fel cu alte naţiuni subjugate.

Contele nu negă. „Ca Europa să revină la raţiune, trebuie sacrificată o generaţie (prin raţiune el înţelegea acceptarea dominaţiei germane) şi după aceea toată lumea va fi cu mult mai fericită”. Orice revoluţie fundamentală, orice stabilire a unei noi ordini, observă el, se face cu preţul unei generaţii, poate chiar mai mult.

Poate, dar se punea întrebarea: oare va accepta Europa un sacrificiu atât de mare pentru stabilirea unei ordini care nu a produs până acum decât o singură idee europeană – o idee care nu era originală, ci era împrumutată de la Rusia

Sovietică şi era condamnată *să* piară odată cu sfârşitul prieteniei germano-ruse. Era ideea „tinerelor naţiuni revoluţionare împotriva vechilor naţiuni plutocrate” şi produsese cea mai dinamică lozincă lansată de nemţi în cel de-al doilea război mondial. Era şi singura idee produsă de revoluţia germană care se armoniza cu ideea de îndurare universală inerentă revoluţiilor mondiale, şi atotcuprinderea care ar face

ca un sistem să devină atrăgător pentru Europa.

Cu toate acestea, chiar dacă această idee se etala pe toate paginile ziarului *Volkischer Beobachter*, foarte puţin numeroase erau căpeteniile naziste sincer pătrunse de ea. Mai mult ca toţi ceilalţi, Hitler nu avea încredere într-o idee care-i punea pe nazişti laolaltă cu bolşevicii şi continua să creadă în ideologia rasei nordice ca parte integrantă a revoluţiei naţional-socialiste, ideologie care a fost foarte bună pentru poporul german. El nu părea să-şi dea seama că nu prea era dinamism în ideea unei rase nordice ale cărei naţiuni principale încercau să se alunge cu bombe de pe harta lumii. Şi, mai ales, el nu părea să vadă că aceeaşi ideologie care fusese foarte bună pentru revoluţia germană, era complet greşită pentru revoluţia europeană pentru că speria, descuraja şi înfuria popoarele europene, întărâtindu-le împotriva dominaţiei germane.

Pentru mine era clar că nemţii nu vor putea să domine Europa decât atâta vreme cât se vor putea afirma cu tancuri. Se putea vedea de pe acum că resemnarea popoarelor cucerite începea să slăbească, însă atât timp cât durau urgenţele războiului, modelul

forţei era plauzibil. Războiul îi scutea pe nemţi de efortul de a găsi pentru organizarea Europei alte idei decât cele economice. Se mai putea crede că naziştii au într-adevăr idei legate de organizarea Europei, dar că războiul îi împiedică să le ducă la îndeplinire. Războiul era o binecuvântare pentru Hitler. Odată cu venirea păcii, se va descoperi că-i lipseşte această concepţie europeană. Odată cu venirea păcii, el va trebui să-şi retragă armatele de pe continentul european, altfel nu va fi pace! – şi atunci popoarele europene vor începe să se revolte cu adevărat împotriva dominaţiei germane. Ordinea germană a lui Hitler, aşa cum era, nu avea nicio şansă să supravieţuiască în Europa pe timp de pace.

S-ar putea ca această ordine să capete amploare, să se întindă şi să ia un caracter european. În acest caz însă, nu va mai fi ordinea lui Hitler. Pentru că geniul şi slăbiciunea lui Hitler, sursa intenselor sale succese precum şi a prăbuşirii sale potenţiale, era că el nu putea şi nu voia să gândească în chip de european – ci numai ca un german.

15

Final românesc

Puţinii teroare aţâţă spiritele; *multă teroare le calmează*.

Folosesc acest termen înadins: *ele nu sunt doar subjugate*, *sunt caline*”.

Tocquevii. le

Niciodată nu mi s-a părut Bucureştiul atât de tipic ca în decembrie 1940, contopind în chip fermecător Orientul şi Occidentul, vechiul şi modernul, satul şi oraşul. În ciuda amintirii încă vii a nopţii cuţitelor lungi şi a terorii care, deşi domolită, tot mai mocnea, luna decembrie părea aproape veselă. Zăpada o făcea să pară aşa, ca şi atmosfera de Crăciun şi evenimentele care se succedau atât de repede în Europa. În decembrie, toate mişcările de du-te-vino ale diplomaţilor germani păreau centrate în jurul Bucureştiului. Toţi poposeau în holul de la Athénée Palace într-un moment sau altul, între două trenuri sau avioane, ca atraşi de viaţa intensă şi colorată cu care Bucureştiul îi întâmpina, ca dărnicia unei femei frumoase care, ştiindu-se pe moarte, distribuie tot ce are tuturor fără excepţie. Însă, în realitate, oamenii veneau la Bucureşti pentru că aici era staţia terminus a întregului trafic între Europa şi

Orient şi trebuiau oricum să se oprească aici în drum sau la înapoiere din vreo misiune mai mult sau mai puţin misterioasă. Şi când, în sfârşit, marea rebeliune legionară a izbucnit într-un *finale furioso*, preludiul ei a fost atât de fantastic, cu complot şi contra-complot, intrigă şi duplicitate, încât erai cuprins de o fascinaţie irezistibilă.

Iarna îi şedea bine Bucureştiului. Deodată, peste noapte, toate zgomotele oraşului s-au oprit, fă când loc unui sunet nou: zurgălăii săniilor. O blană groasă albă, ca alb-albastrul absolut al diamantelor pure, a căptuşit totul, întinsă ca perne strălucitoare pe turlele celor aproape o sută de biserici în stil bizantin. În afară de bulevarde, unde tramvaiele împingeau zăpada cu ajutorul unor pluguri de lemn cu totul ineficace, nimeni în Bucureşti nu se atingea de zăpada care-şi păstra astfel nobila prospeţime. Aerul era nemişcat; la amiază era cald când soarele se arăta pe albastrul cerului. Câteodată, un vânt tăios, venind din Rusia, crivăţul[62], despre care bucureştenii spuneau că „are dinţi”, îţi înlăcrima ochii.

Atunci, săraci şi bogaţi îşi trăgeau căciulile înalte

62 In româneşte, în original. (N. t.)

din astrahan negru sau brumăriu, sau de miel alb, peste urechile învineţite. Bărbaţii bogaţi purtau şube lungi căptuşite cu samur sau cu piei de bizam, care le ajungeau aproape până la glezne. Cei săraci purtau cojoace scurte căptuşite cu miel, cu buzunare verticale pe burtă. Ţiganii se înveleau în ziare. Şoşoni şi galoşi înalţi de cauciuc se îngrămădeau în anticamerele birourilor, în holurile hotelurilor, în vestiarele caselor particulare, în pridvorul bisericilor, dând loc la o ceremonie complicată de du-te-vino, pentru că trebuia să stai jos în timp ce însoţitorul sau un servitor te ajuta să-i pui sau să-i scoţi.

Pe străzile atât de pustii încât te speriai de propriii tăi paşi scârţâind pe zăpadă, ţigănuşi vindeau flori de hârtie, trandafiri şi margarete uriaşe, roşii şi albe, aruncau în tine boabe de grâu în timp ce-ţi urau să trăieşti, să-mbătrâneşti, ca un măr, ca un păr, ca un fir de trandafir!

În amurgul prelungit de toată albeaţa dimprejur, bucureştenii se lăsau furaţi de ispitele Căii Victoriei – ultimele parfumuri de la Paris, lâneturi englezeşti, marochinărie vieneză şi munţi de salam, de bomboane şi de marrons glaces. Soldaţi germani cu chipuri de

copil mărşăluiau prin zăpadă purtând în loc de puşti cutii de bomboane decorate cu îngeraşi. Ofiţeri germani cu aspect de cărturari căutau frumoasele broderii ţărăneşti din care se fac bluzele şi cămăşile de noapte cele mai străvezii, şi se opreau la „Cartea

Românească" unde puteau cumpăra cărţi în toate limbile, chiar şi din cele care, în Germania, se ard. Înapoi, spre Athénée Palace, era Luchian, o mică bodegă unde se vindeau cele mai bune icre din Basarabia.

Frigul făcea ca toată lumea să aprecieze felurile de mâncare româneşti – care de fapt erau ruseşti, ungureşti, turceşti, greceşti, vieneze şi poloneze, dar fiecare cu un caracter mai pronunţat. Mâncai ciorbă[63], o supă acrită cu lămâie, cu carne de pasăre sau de vânat sau de vită fiartă în ea şi cu un strop de smântână; carne tocată înfăşurată în foi de viţă, servită cu smântână groasă; pateviri calde; pilaf de raci sau cu ficat de pui; fripturi imense la grătar. Mâncai părţi de animale pe care nici n-ai fi gândit că se pot mânca: ugere de vacă în sos de vin roşu sau – o deosebită delicatesă –, testicule de berbec care pe

63 în româneşte, in original. (¡V. t.)

româneşte se cheamă „fudulii”, gătite cu un sos care conţine toate mirodeniile. Şi masa se încheia cu o dulceaţă de fructe stropită cu maraschino. Toate astea te făceau să pui zilnic pe tine un kilogram şi te îmbolnăveau de gută. Orice român respectabil suferea de gută – adică cele câteva sute de mii de oameni care-şi puteau permite astfel de ospeţe. Marea majoritate a populaţiei mânca zi de zi mămăligă[64], făină de porumb fiartă cu apă, pe care o mâncau fără unt, fără carne şi chiar fără sare, pentru că erau prea săraci.

La început, după ce săptămâna sângeroasă din noiembrie s-a încheiat, se părea că lumea se săturase de teroare. Teroarea îşi vedea de drum, dar mai încet, mai discret; lucrul se datora pe de-o parte calităţii zăpezii de a acoperi zgomotul făcut de motocicletele legionarilor pornite în raidurile lor nocturne, şi pe de altă parte noii legislaţii prin care Antonescu decretase pedeapsa cu moartea practic pentru orice. La acestea se adăugaseră preocupările legate de sărbătorile Crăciunului. Forţele legii şi ale ordinii – generalul Antonescu, nemţii, Biserica şi armata – timp de câteva

64 în româneşte, in original. (N. f.)

săptămâni păreau să se fi strâns împreună şi aveau situaţia în mână. Gardiştii nu-şi vor mai putea face de cap.

De exemplu, campania gardistă pentru „sanctificarea lui Codreanu” fusese un fiasco lamentabil. Se pare că legionarii au intervenit pe lângă Sfântul Sinod, consiliul suprem al Bisericii ortodoxe în România, cerând ca Biserica să facă din Codreanu un sfânt. La care Sinodul le-a răspuns cu blândeţe să revină peste două sute de ani, căci de atâta timp era nevoie pentru a crea un sfânt.

Şi în alte privinţe gardiştii păreau trecuţi pe locul al doilea. Nemţii, conştienţi în sfârşit că teroarea gardistă nu dăuna numai liniştii în sfera materiilor prime, dar şi propriului lor prestigiu, au făcut unele gesturi oportune ca să arate că, deşi nu doreau să se amestece în treburile interne ale României, erau totuşi prezenţi.

Prima lor mişcare a fost o paradă în care misiunea militară a arătat românilor o parte din accesoriile şi oamenii săi. Pe o zi liniştită şi însorită, s-a construit la Şosea o tribună, de unde regele şi Antonescu, amândoi în uniformă, împreună cu cei doi

generali germani ai misiunii, au asistat la defilare. Tânărul Mihai părea interesat şi punea generalilor o serie de întrebări în tribună se aflau multe femei frumoase înfăşurate în blănuri şi diplomaţi ai Axei în uniformă. Mult firet lucea în soarele iernatic. Îţi amintea puţin de vremuri trecute în Europa – vremuri dinaintea primului război mondial, când accentul era pus fără sfială pe uniformele militare.

Întreg Bucureştiul era aliniat pe Şosea, şi în timp ce treceau tancurile germane iar pe sus zburau avioanele în formaţie, românii exclamau „Formidabil”[65] şi erau încântaţi. Era o paradă frumoasă, dar, cum spunea colonelul Ratay, „toate paradele sunt frumoase”. Aceasta era mică, nu cuprindea mai mult de 6.000 de oameni şi puţine mijloace tehnice. Totuşi, pentru popor era o parte din magica armată germană.

Eram cu doi tineri jurnalişti americani care, în tot timpul paradei, înjurau în sinea lor împotriva acestei demonstraţii a puterii militare germane şi păreau să nu-i guste precizia şi eleganţa de muzică de cameră. Ei detestau într-adevăr militarismul ca atare,

65 în româneşte, în original. (N. t.)

atitudine pe care am întâlnit-o la mulţi tineri americani şi care era întrucâtva contradictorie pentru că ei simţeau în acelaşi timp că America ar trebui să aibă o armată ca să-l bată pe Hitler. Dar cum putea America să bată cea mai bună armată din lume dacă tinerii americani detestau militarismul? Meseria de soldat este ca dragostea: ca să o faci cum se cuvine, trebuie să ia şi inima parte la ea.

Câteva zile mai târziu, misiunea militară germană a făcut în afara Bucureştiului manevre la care au asistat din nou regele şi Antonescu. „Ne-am gândit că va fi o schimbare plăcută după atâtea funeralii”, a spus cu delicateţe unul dintre generali.

În acelaşi timp, experţii economici germani au intrat în acţiune. Ei au trimis în România două mii de tractoare de fabricaţie germană şi au înfiinţat în toată ţara şcoli pentru tractorişti. Ideea era să instruiască cinci sau şase tractorişti pentru fiecare tractor, care să cultive în primăvara viitoare fiecare palmă de pământ în schimburi de zi şi de noapte pentru a compensa, măcar în parte, pierderile teritoriale ale României. Aceasta era una din performanţele uimitoare şi inimitabile ale organizării germane în

toiul războiului, care nu-şi pierdea nimic din merit prin faptul că nemţii nu o realizau atât pentru români cât pentru propriul lor beneficiu.

Tractoarele şi şcolile pentru tractorişti erau exemple a ceea ce nemţii aveau să facă pentru România în cadrul noului tratat comercial germano-român semnat recent la Berlin. Acest tratat comercial a luat forma unui plan pe zece ani şi, o spuneau înşişi economiştii germani, era schiţa unui sistem de tratate comerciale menite să formeze coloana vertebrală a noii economii europene, în sensul că scopul acestor tratate era să cultive bogăţia naturală a fiecărei ţări şi să dezvolte sursele sale naturale şi industriale.

În România, tară predominant agricolă, tratatul comercial punea în valoare intensificarea producţiei agricole. Cu acest scop în minte, germanii aveau să furnizeze maşini agricole şi instalaţii pentru mari proiecte de drenaj şi irigaţii, pentru îmbunătăţirea drumurilor şi a căilor de comunicaţie, planuri la care vor colabora tehnicieni români şi germani.

Era un tratat ambiţios, dar nu era niciun motiv care să te facă să te îndoieşti că germanii îl vor putea duce la îndeplinire, în ciuda războiului, o dată ce

revoluţia română va fi trecut de stadiul de teroare. Din punct de vedere pur economic, nemţii au făcut pentru agricultura poloneză tot ce republica poloneză nu reuşise să facă în douăzeci de ani. Şi în Franţa germanii realizau lucruri uimitoare. Fără îndoială că 85% din poporul român va beneficia imens de pe urma unui astfel de plan. Germania era singura dintre toate puterile lumii care avea imaginaţie şi era direct interesată să-şi dea silinţa să întocmească şi să îndeplinească un astfel de plan în care oricare altă mare putere nu ar vedea decât un proiect caritabil şi, ca atare, fără niciun rost. Lucru dovedit prin douăzeci de ani de eforturi neproductive ale Franţei şi Angliei pentru eliminarea influenţei germane în Balcani, eforturi din care au rezultat sărăcirea Europei răsăritene şi restaurarea triumfală a influenţei germane, chiar înainte de venirea lui Hitler la putere. Din nefericire, nicio altă putere nu a produs pentru România un plan economic nici pe departe atât de constructiv ca acest plan german pe zece ani. Ceea ce arăta cât de greşită a fost ideea de a exclude Germania din viitoarea Europă. Numai Germania, ca mare putere, putea să facă pentru ţările din răsărit

ceea ce trebuia făcut. Cu toate că eram ferm convinsă că pentru a organiza Europa nu ajungea numai un plan economic, mi-am dat seama că nu era nimic de dispreţuit aici şi că, pentru mari părţi ale popoarelor europene, un astfel de plan putea să aibă o importanţă mult mai mare decât unele planuri economice ale americanilor.

Ar fi o prostie ca acest fapt să nu fie privit în faţă. Nu ţine nici obiecţia că Hitler l-a aplicat impunând muncă forţată. Din ceea ce am văzut în ultimii douăzeci de ani în Balcani şi în Polonia, ştiam că munca forţată era doar o frază, căci aceste popoare nu cunoscuseră niciodată condiţii cu mult diferite de cele impuse de Hitler, şi era lesne de închipuit că, pe măsura trecerii timpului, condiţiile pe care le vor avea sub Hitler vor fi mai bune decât cele pe care le cunoşteau înainte, cu condiţia, bineînţeles, ca el să nu decidă exterminarea lor ca rasă inferioară sau periculoasă pentru *Herrenvolk*. Dar aceasta este o altă poveste.

Cea mai mare piedică în îndeplinirea planurilor economice ale Germaniei în Europa nu era războiul, nici bălmăjelile politice şi diplomatice, ci lipsa de

experţi. Toţi germanii recunoşteau că problema era unde să găsească experţii de care aveau nevoie în diferite ţări. Desigur, nu toate ţările aveau atâta nevoie de experţi ca România, dar totuşi, peste tot, talentele locale erau rare şi nesigure din punct de vedere politic. Germanii duceau mare lipsă de specialişti, practic în fiecare domeniu, şi o ameliorare a situaţiei în viitorul apropiat nu era de aşteptat. În consecinţă, fiecare era nevoit să depună un efort dublu şi triplu.

Nu am văzut niciodată pe nimeni muncind atât de mult, de exemplu, ca actuala primă figură a economiei germane, Dr. Carl Clodius care, în calitate de şef al secţiei „W" („Wirtschaft", economie) din Wilhelmstrasse, alerga în toată Europa încheind tratate comerciale. El a venit deseori la Bucureşti în acea lună decembrie 1940, pentru o zi-muncă de 24 de ore între două avioane. Deoarece îl cunoşteam bine din vremuri mai puţin agitate, acum cincisprezece ani când era al treilea secretar la ambasada germană de la Paris, găseam că ritmul nou în care lucra era uluitor, dar lui părea să-i placă.

Clodius a fost întotdeauna unul din oamenii cei

mai afabili şi fermecători pe care i-ar fi putut produce orice serviciu diplomatic. Înalt, corpolent, în jur de 45 de ani, cu faţa plină, ochi frumoşi şi o voce limpede, Dr. Clodius putea trece drept un gentleman sub orice regim. Studiase economia la Heidelberg şi la Berlin şi îmi aduc aminte că încă din 1926 discutasem împreună – cu toate că în chip teore tic – despre naţional-socialism. Câţiva ani mai târziu, a devenit evident că el înclina spre nazişti. Fund o persoană blândă şi cu totul lipsită de fanatism, această tendinţă ar fi putut părea curioasă dacă n-ar fi fost vorba de doi factori. Clodius crezuse întotdeauna în Anschluss-ul cu Austria şi fusese mereu preocupat de problema minorităţilor germane în Balcani. El găsea că felul cum naziştii abordau ambele chestiuni era extrem de raţional. Am constatat mai târziu că partizanii cei mai de folos ai lui Hitler nu erau cei care înghiteau nazismul prosteşte, cu momeală cu tot, ci acei cărora le plăcea felul său de a aborda cutare sau cutare problemă. Dintre aceştia făcea parte Clodius. De asemenea, nu-şi arunca complet peste bord facultătile sale critice. El şi oameni ca el găseau că erau multe de obiectat în cel de-al Treilea Reich, însă, cântărit faţă

de ceea ce găseau valabil, tot ce era de obiectat nu avea prea mare importanţă.

Clodius era un caz interesant prin faptul că el ar fi deţinut probabil aceeaşi poziţie sub Republica de la Weimar sau oricare alt regim în Germania, nefiind astfel un profitor al nazismului. Era tipul funcţionarului german care nu serveşte un regim, ci serveşte întotdeauna Germania. Clodius era animat de dinamismul revoluţiei naţional-socialiste, dinamism care pătrundea întreaga maşinărie militară şi birocratică a Germaniei lui Hitler. La toţi înalţii funcţionari – cunoscusem de-a lungul întregii mele vieţi pe mulţi dintre ei, şi pe unii i-am întâlnit din nou în această lună decembrie la Athénée Palace – am găsit acest elan, chiar la cei care şovăiseră mult mai mult decât Clodius până au acceptat cel de-al Treilea Reich. Erau ca într-o stare de beţie. Toţi spuneau că niciodată nu s-au simţit atât de liberi în munca lor ca acum când nu mai era niciun Reichstag care să intervină la momentul inoportun, că niciodată nu le-a fost permis să dezvolte atâta iniţiativă personală ca acum, sau să se bucure de atâta apreciere de la cei de sus.

Am crezut la început că aceasta se datora numai faptului că era plăcut să fii de partea câştigătorilor. Dar nu era numai atât. Aceşti oameni nu erau deloc siguri că se află de partea celor care vor câştiga. Mi s-a părut că cei mai mulţi dintre ei credeau că războiul se va termina printr-un compromis între revoluţie şi starea de fapt, aşa cum se termină cele mai multe revoluţii. Toţi erau convinşi că, oricum se va termina războiul, sau dacă se va termina, naţional-socialismul va trece prin mari schimbări care numai în parte vor veni din presiuni exterioare, majoritatea rezultând mai ales din nerăbdarea generaţiei tinere faţă de o existenţă în care sfera personală şi viaţa particulară erau reduse la minimum.

„Dacă ne gândim bine, spunea un funcţionar superior german, oamenii cărora le convine cel mai bine totalitarismul sunt cei de vârstă mijlocie, care sunt prea bătrâni ca să se mai înflăcăreze pentru propria lor persoană şi destul de tineri ca să se înflăcăreze pentru un ţel impersonal”.

Oamenii aceştia, din rândul cărora mulţi aveau copii la vârsta adolescenţei, mi-au spus că, printre membrii cei mai dotaţi din punct de vedere intelectual

ai mişcării de tineret hitleriste, se ivise o rezistenţă crescândă faţă de imixtiunea statului şi partidului în viaţa personală. Această rezistenţă nu va putea fi trecută cu vederea la infinit. Dar şi aceasta făcea parte din sarcina zilnică, pentru că în revoluţie totul este fluid, şi esenţa ei este însăşi schimbarea. Faptul că erau conştienţi de acest lucru nu diminua cu nimic imboldul pe care aceşti oameni îl găseau în munca lor.

Pentru câtva timp, nimeni nu mai discuta situaţia din România.

Germanii vorbeau acum despre Italia şi am constatat că, de când cu capitularea Franţei, nimic nu a dat nemţilor un atare imbold ca eşecurile italienilor. Toate bancurile bune despre italieni erau inventate de germani, care nu-i iubeau în mod deosebit şi păreau să fi păstrat în sinea lor un resentiment pentru faptul că fascismul fusese creat de italieni şi nu de ei, ceea ce însă nu admiteau. De la început îi supăra aroganţa italienilor pe care îi acuzau de tot ce nu ieşise bine din punct de vedere diplomatic în acest război: pretenţiile mari ale Italiei asupra Franţei împiedicaseră o înţelegere germană cu Pe tain, iar presiunea exercitată de

Ciano[66] produsese nenorocitul arbitraj de la Viena – toate acestea erau sigur exagerate şi chiar neadevărate. Dar în orice caz ei sperau că dezastrele militare îl vor potoli oarecum pe Mussolini.

Nici italienii nu erau mulţumiţi de nemţi. Erau mulţi oameni de afaceri acum la Bucureşti, cei mai mulţi erau în legătură cu „Prahova”, o societate petrolieră care era, pare-se, proprietatea Eddei Ciano[67]. Toţi purtau însemnele partidului, dar erau fascişti lipsiţi de entuziasm şi nu aveau nicio indulgenţă pentru îl duce. Ei spuneau că ce nu e în ordine în Italia este că ignoranţa în care a fost ţinută naţiunea atâta vreme afecta acum guvernul. Aceşti oameni credeau în victoria germana şi considerau că nu este bine să fii de partea câştigătorilor ca perdant; dar că e totuşi mai bine decât să nu fii deloc de partea câştigătorilor. Aici în România aveau multe păsuri împotriva nemţilor, unul din ele fiind presiunea morală exercitată asupra lor pentru a-i determina să-i concedieze pe funcţionarii lor evrei, care erau apoi

66 Galeazzo Ciano (1903-1944), om politic italian, ginere al lut Mussolini şi ministru de externe al Italiei fasciste. (N. f.)
67 Fiica lui Mussolini, soţia lui Ciano. (N. t.)

imediat angajaţi de nemţi Nemţii respingeau această acuzaţie cu vehemenţă, dar era adevărată.

Italienii şi germanii vorbeau de vizita lui Molotov la Berlin, despre care tocmai începeau să apară rapoarte stranii. Se părea că Molotov îl supărase pe Führer cu pretenţiile sale asupra Dardanelelor şi a Moldovei, că refuzase reducerea drastică a Armatei Roşii cum îi ceruse Hitler, nici n-a vrut să retragă Cominternul din Europa şi să facă ajustări regimului cu scopul garantării unei cooperări economice totale. De la vizita lui Molotov, criza ruso-germană intrase în faza acută. Ceea ce nu înseamnă că germanii luaseră deja hotărârea să declare război Rusiei. Majoritatea militarilor erau însă pentru război, căci decizia finală fiind în orice caz inevitabilă, era mai bine să termine cu ruşii acum când aveau o armată uriaşă şi nu aveau unde s-o ducă. Era foarte greu, argumentau ei, să menţii moralul e unei armate atât de mari când era nefolosită de atâta vreme. Un grup important de diplomaţi şi economişti care-l înconjurau pe Ribbentrop pledau pentru o înţelegere cu Rusia pe cale paşnică. Argumentul lor principal era că, şi după o victorie, organizarea unei ţări populate cu ruşi

potrivnici care timp de douăzeci de ani sabotaseră propriul lor guvern, va fi foarte anevoioasă. Aceşti economişti şi diplomaţi nu luau prea în serios şantajul sau duplicitatea lui Stalin. „O, va încerca desigur, spuneau ei înţelegători, şi ce dacă? Este un om atât de deştept! în realitate el nu vrea să se războiască cu noi”. Aveau şi motive ideologice tind susţineau teza înţelegerii pe cale paşnică: ei considerau că actuala lor lozincă: „Tinere Naţiuni Socialiste împotriva Vechilor Naţiuni Plutocrate”, era cea mai dinamică lozincă de război şi şi-au dat seama că era şi singura lor lozincă universală cu care-i puteau atrage pe europeni. Se temeau că o campanie împotriva Rusiei nu numai că va îndepărta de revoluţia germană muncitorimea din Germania însăşi şi din toată Europa, dar va slăbi chiar dinamismul revoluţiei germane. Atracţia exercitată asupra Europei de o Cruciadă Sfântă împotriva Rusiei părea îndoielnică de la început.

Între aceste facţiuni pro şi contra războiului, lupta era aprigă în Germania. Hitler nu se pronunţase încă; dar în timp ce ambele părţi credeau că el tot mai încerca o soluţie paşnică, ele erau totuşi convinse că o

campanie împotriva Rusiei va fi singura în care Hitler îşi va pune toată inima. Nu era un secret pentru nimeni faptul că Hitler era nemulţumit de campania împotriva Angliei. Hitler credea sincer în desăvârşirea rasei nordice şi-i admira pe englezi. El nu încetase niciodată să considere că pactul cu Rusia era printre cele mai sinistre necesităţi ale războiului şi nici nu se domolise ura sa împotriva ruşilor şi comunismului. Militarii germani erau destul de siguri că vor reuşi cu timpul să-l aducă pe Hitler de partea lor pentru campania în Rusia.

Între două trenuri, diplomaţii germani de la Athénée l'alace îmi spuneau: „De ce mai zăboviţi la Bucureşti?

Nimic nu se va mai întâmpla aici. Povestea e pe cale să se termine". Dar asta nu era adevărat. În timp ce eram preocupaţi cu iarna, cu pregătirile de Crăciun, cu campaniile europene viitoare, evenimentele înaintaseră pe nesimţite, însă ca un înotător sub apă, astfel încât, atunci când au ieşit iar la suprafaţă, România se îndrepta către o înfruntare finală între generalul Antonescu şi Horia Sima, între guvernul român şi partidul gardist.

Demonstraţiile militare din ultimele săptămâni se centraseră fireşte în jurul lui Antonescu şi-l lăsaseră pe Horia Sima în afară. Erau calculate în aşa fel încât să arate gardiştilor că forţele liniştii şi ordinii se strângeau în jurul generalului. Horia Sima a înţeles acest lucru prea bine şi nu i-a plăcut.

Mai mult, aparenta prietenie a generalilor germani şi a Dr. Fabricius pentru Antonescu şi tonul mai ferm şi mai sigur pe care-l adoptase acesta de când se întorsese din vizita sa la Führer, îl călcau pe Horia Sima pe nervi. Urmând instrucţiunile severe ale lui Hitler privind instaurarea măcar moderată a liniştii în sfera aprovizionării cu materii prime şi zdrobirea influenţei comuniste în sânul partidului gardist, generalul se arăta hotărât să-i doboare pe terorişti. În plus, Antonescu căzuse de acord cu Hitler pentru instalarea în România a unor „comisari” economici şi politici germani şi a unor agenţi ai Gestapo în fiecare minister, la Banca Naţională şi la Prefecturi, pentru a garanta condiţii normale de lucru. Horia Sima a înţeles că se pusese în mişcare contrarevoluţia al cărei succes însemna sfârşitul propriei sale conduceri. El reproşa prosteşte generalului că a întors spatele

gardiştilor care-l aduseseră la putere, în loc să se critice pe sine pentru că îşi ţinea partidul atât de slab în mână încât era silit să accepte tendinţele sale cele mai teroriste într-un moment când, în sfârşit, germanii trebuiau să asigure aici linişte din motive economice şi mai ales strategice.

Sima se hotărî să-l doboare pe Antonescu înainte să fie prea târziu. Folosind metoda de a-i întări tă pe nemţi împotriva acestui oportunist nou-venit în care Hitler nu trebuia să aibă încredere, Sima se puse pe treabă după tipicul bizantin caracteristic tuturor regimurilor din România.

Unul din oamenii cu gradul cel mai ridicat în ierarhia gardistă îmi spuse în cursul unui dineu: „Ca jurnalist, poate că vă interesează să aflaţi că generalul Antonescu tolerează un post de radio secret care emite spre Anglia”.

Într-o ţară revoluţionară este periculos pentru orice străin să se amestece în confidenţele unui partid revoluţionar. Dar eram curioasă şi am întrebat de ce ar face generalul aşa ceva. Gardistul răspunse că generalul nu credea în victoria finală a germanilor şi că juca astfel de partea englezilor pentru ca, în caz de

victorie britanică, să poată pretinde că a fost mereu filo-englez. Şi adăugă în grabă că generalul nu făcea asta pentru propria lui poziţie, ci fiindcă asta socotea el că era datoria sa patriotică. Apoi mai spuse că singurul om din România în care Germania putea să aibă încredere era Horia Sima.

A doua zi, această poveste cu postul secret de radio se răspândise în tot Bucureştiul. Gardiştii porniseră o campanie de zvonuri şi în fiecare zi alte ştiri de felul acesta erau lansate cu scopul de a submina încrederea nemţilor în Antonescu. În capul acestei campanii de zvonuri era un fost prefect de poliţie legionar care fusese obligat de Antonescu să-şi dea demisia. Potrivit legendei, acest ofiţer înlesnise revenirea frauduloasă a lui Carol de la Paris şi intrase apoi în rândurile gardiştilor. Nu am văzut niciodată un om atât de pătruns de ură; el nu vorbea şi nu gândea decât în termeni de teroare.

Când acest om nu a mai avut ce spune împotriva lui Antonescu, se legă de prietenii generalului, victima sa preferată fiind generalul Rioşanu, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, devotat lui Antonescu. Gardiştii răspândiseră zvonul că era francmason, că

noaptea, în secret, îl vizita pe ministrul plenipotenţiar al Angliei, Sir Reginald Hoare, şi că soţia lui era evreică. Nimic din toate acestea nu era o recomandare pentru nemţi.

Acelaşi ofiţer gardist nu numai că alimenta campania de zvonuri, dar avea cunoştinţă şi de comploturi în vederea asasinării generalului. Trebuie să recunoaştem că aceste comploturi semănau mai mult cu intrigi de operetă, însă acesta era felul de a complota în această parte a lumii, şi eu însămi nu pot încă să înţeleg cum de Antonescu a rămas teafăr. Este adevărat că de atunci Rioşanu a „murit” în campania ruso-română, şi s-ar putea să aflăm într-o bună zi că a fost asasinat de un gardist.

Complotistul principal era o anumită doamnă din înalta societate. Într-o zi, la apetitiv, contele m-a făcut să râd informându-mă că putea să-mi pună la dispoziţie asasinul generalului. „Nu vreţi să o întâlniţi?” Însă nu era o glumă. Această doamnă îşi pusese în minte să-l asasineze pe general, sau să pună pe altcineva să-l ucidă. Contele mi-a spus că ea locuia într-un apartament elegant şi, în afară de faptul că voia să salveze revoluţia legionară eliminându-l pe

general, ducea o viaţă foarte normală. Se părea că doamna adunase o celulă legionară compusă din 13 oameni aleşi anume duri şi neînfricaţi, şoferi de taxi, măcelari, sportivi etc. Aceştia, legaţi de ea prin toate jurămintele gardiste, îi erau devotaţi şi gata să comită orice omor le-ar fi cerut să săvârşească.

Iniţierea unui nou membru în celula ei era o ceremonie extraordinară, un amestec de obiceiuri trace vechi, de vendetă siciliană şi de Liturghie Neagră, doamna oficiind în chip de Mare Preoteasă. Era îmbrăcată cu o rochie verde lipită de corp, ceva între o cămaşă verde gardistă şi o rochie de casă care nu ascundea nimic. Era foarte slabă, dar avea umeri şi sâni frumoşi. După ceremonie, ea reţinea întotdeauna pe unul din musafiri şi leşina în braţele lui sub cuvânt că ceremonia de iniţiere o lăsase sleită de puteri şi se simţea singură, atât de singură – ceea ce, trebuie să admitem, era un sfârşit banal comparat cu minuţioasa pregătire. Lucrurile s-au înrăutăţit însă şi mai mult când doamna s-a lăudat că era virgină, ca şi cum o virgină trecută de patruzeci de ani ar fi putut atrage şi pe altcineva în afară de un distrugător de tancuri.

Oricum o fi fost, această doamnă remarcabilă era

ferm hotărâtă să-i omoare pe Antonescu şi pe Rioşanu, mica ei organizaţie de oameni duri fiind potrivită pentru acest scop. Nemţii râdeau de se prăpădeau; eu însă nu o luam atât de uşor, dar nici atât de în serios ca gardiştii cărora doamna le inspira un mare respect. Mai comic era că planurile ei sinistre nu erau tratate ca un secret. Chiar şi gardiştii erau foarte vorbăreţi în această privinţă.

Ziua de Crăciun la Bucureşti a fost numai alb strălucitor şi linişte adâncă, întreruptă de zurgălăii săniilor şi de clopotele bisericilor. Soldaţi germani umblau forfota cu brazi în braţe; erau munţi de mâncare; maşini şi camioane cenuşii ale Wehrmacht-ului se opreau în zăpadă în faţa Athénée Palace-ului, în drum spre sud. Slujba de Crăciun la miezul nopţii într-o capelă mică şi întunecată, la lumina pâlpâindă a lumânărilor pe icoanele ferecate în aur, se desfăşura misterios dincolo de fumul de tămâie.

De Crăciun a fost o serbare pentru misiunea militară germană, la care au asistat tânărul rege şi Regina Elena. Era şi un scamator care scotea porumbei din pălărie; unul din porumbei s-a aşezat pe chelia generalului Hansen, în timp ce regina salvă

situaţia spunând: „Ce încântător! Porumbelul păcii pe capul unui general!”

Crăciunul a prilejuit o pauză temporară în teroarea gardistă, dar nu a adus un armistiţiu în lupta pentru putere dintre generalul Antonescu şi Horia Sima.

Antonescu a ţinut de Crăciun una din cuvântările sale directe şi mişcătoare, ce părea inspirată dintr-o poveste pentru ţărani a lui Tolstoi, foarte departe de politică, precum vorbele mângâietoare ale unei mame pentru copilul ei. În esenţă, el spunea: „Ştiu că anul acesta a fost pentru voi toţi o mare încercare. Vouă, celor bogaţi, vă este frică să săräciţi, iar voi, cei săraci, vă temeţi să nu deveniţi şi mai săraci. Îmi pare rău pentru fiecare dintre voi şi vă rog să aveţi răbdare şi curaj, şi cu ajutorul Domnului, ne vom descurca”.

În această cuvântare, spre furia lui Horia Sima şi a ciracilor săi, Antonescu nu a pomenit nici măcar o singură dată de Garda de Fier. Gardiştii au fost şi mai înfuriaţi când generalul s-a retras la vila sa de la Predeal şi a petrecut sărbătorile în cea mai strânsă intimitate cu Dr. Fabricius, acela care, după părerea gardiştilor, ar fi putut să împiedice asasinarea

Căpitanului dacă ar fi vrut; acum bănuiau că mai ales el era cel ce trăgea sforile împotriva lui Horia Sima.

Gardiştii au fost încântaţi când, puţin înainte de Crăciun, a fost numit un nou ministru al Germaniei, Manfred von Killinger, fost consul general la San Francisco. Killinger, socoteau gardiştii, va fi mai tolerant faţă de teroare decât bătosul Fabricius, căci Killinger intrase până în gât în activităţile diverselor „Freicorps”[68] care combătuseră forţele de la Versailles în Silezia şi Renania prin anii douăzeci îşi denumise chiar autobiografia sa *Froeliches aits dau J. Ebcii elnes Putscliisten* – Amintiri vesele din viaţa unui purist.

Sima şi ciracii săi au considerat acest schimb de diplomaţi ca o victorie clară pentru cauza lor. De aceea, în cercurile gardiste, bucuria a fost mare. În realitate, schimbarea s-a produs în urma unui accident străin de lupta Sima-Antonescu, iar Hitler o ordonase din motive care n-aveau nicio legătură cu speranţele lui Sima.

Povestea care explica rechemarea lui Fabricius aruncă o lumină semnificativă asupra modului de a lua

68 Organizaţii paramilitare naziste. (N. t.)

hotărâri al lui Hitler. După cum mi s-a explicat mai târziu, între Fabricius şi Gauleiterul Conradi se iscase un diferend în legătură cu comisarii germani care trebuiau plasaţi în diferitele ministere româneşti. Gauleiterul considera că aceşti comisari trebuiau să-i fie subordonaţi lui în calitate de reprezentant al partidului nazist la Bucureşti, în timp ce Fabricius era de părere că trebuiau să fie puşi sub autoritatea sa ca reprezentant al statului german. Problema a fost ridicată la Berlin, dar Wilhelmstrasse şi partidul nu s-au putut pune de acord în privinţa ei. Până la urmă chestiunea a fost adusă în faţa lui Hitler însuşi, care s-a gândit puţin şi a anunţat calm: „Fabricius are dreptate: comisarii trebuie să fie subordonaţi ministrului. Numai că Fabricius nu este ministrul potrivit pentru aşa ceva. Ne trebuie alt ministru”.

De aceea, în timp ce rechemarea lui Fabricius, căruia aproape i se rupsese inima, nu avea nimic de-a face cu problema Antonescu-Sima, numirea lui Killinger avea dimpotrivă foarte mult, deoarece Hitler nu-l alesese pentru că era autorul unor amintiri vesele, ci pentru că-şi dovedise eficienţa prin felul cum a ştiut să impună interesele germane în Slovacia.

Killinger nu era dispus să suporte nimic ce ar fi fost în detrimentul intereselor germane, şi astfel a fost trimis la Bucureşti. Cu toate că Sima încă nu o ştia, venirea lui Killinger la sfârşitul lui ianuarie era nu doar o veste proastă pentru el, ci însăşi pierderea lui.

Când, copil fiind, am văzut *Hamlet* pentru întâia oară, am fost atât de prinsă de focul acţiunii încât la scena duelului mi-am enervat tatăl, strigându-i furioasă lui Hamlet: „Opreşte-te, prostule, spada lui e otrăvită!” Acelaşi lucru îl simţeam privindu-l pe Horia Sima aroncându-se orbeşte înainte; acum însă crescusem, nu-mi mai venea să ţip. Am urmărit în schimb, fascinată şi tăcută, cum se încurca mai tare, cu fiecare acţiune întreprinsă, în plasa ce avea să-l sufoce.

Până la jumătatea lui ianuarie 1941, naziştii nici nu visau să-l elimine pe Sima şi partidul gardist. Naziştii cei mai convinşi îl preferau lui Antonescu pentru că îl mai considerau un frăţior fascist, pe când Antonescu era pentru ei un general oportunist. Ceilalţi germani, chiar cei mai conservatori diplomaţi din jurul Dr. Fabricius, nu vedeau o Românie independentă decât sub forma unei dictaturi de partid, căci o

dictatură militară, după părerea lor, nu ar avea niciun prestigiu în ţară. Dacă au ales să-l susţină pe Antonescu, e fiindcă vedeau în el un bărbat puternic în stare să restaureze ordinea şi liniştea necesare obiectivelor lor economice şi militare. Dar intenţia lor nu a fost niciodată ca el să guverneze fără Sima sau fără influenţa acestuia asupra maselor gardiste.

Dacă ar fi înţeles să coopereze leal cu Antonescu în scopul de a suprima grupurile activiste şi teroriste, în loc să comploteze împotriva lui şi să-i pună beţe în roate, în ceea ce-i privea pe nemţi, Sima ar fi putut să meargă liniştit mai departe. Dar germanii nu puteau tolera ca Antonescu să fie eliminat. Aici interveni misiunea militară germană care de altfel nu se interesa de politică. Era vădit că Antonescu era omul lor şi acum aveau mai multă nevoie de el ca oricând. Cu un război sigur în Balcani, şi un război posibil în Rusia, germanii nu puteau tolera dezordine în spatele armatelor lor. Toate acestea au arătat că nemţii erau practic siliţi să-l sprijine pe Antonescu dacă era să se ajungă la o confruntare între el şi Horia Sima. Cu toate că lucrul era clar, Sima n-a făcut decât să-şi înăsprească atitudinea faţă de Antonescu.

Niciodată nu văzusem înainte atât de clar cum oameni şireţi şi căliţi în ale vieţii judecă personalităţi şi situaţii politice după clişee sentimentale copilăreşti, în loc să ţină seama de *Realpolitik*. Astfel, un bărbat ca Malaxa miza pe Horia Sima pentru că, argumenta el, ca revoluţionar fascist Sima trebuia să fie „mai aproape de inima lui Hitler”, şi pentru că Hitler nu-şi putea permite să trădeze nicio revoluţie fascistă nicăieri în lume – argumente plauzibile în împrejurări normale, dar fără nicio importanţă pentru Hitler într-o situaţie de urgenţă în care primul lucru de luat în considerare era o măsură de linişte şi ordine în România. Însă, încrezându-se în aceste argumente şi pentru că era personal interesat să scape de Antonescu care-l detesta, se spunea că Malaxa i-a procurat arme lui Sima şi ciracilor lui. Erau destui oameni cu influenţă care gândeau ca Malaxa şi-l încurajau pe Sima pe calea periculoasă pe care se angajase.

Două au fost acţiunile care au precipitat căderea lui Horia Sima. Una dintre ele ţinea de clasicul *cherchez la femme*, cealaltă era politică. Una a fost o provocare, cealaltă o trădare. Amândouă i-au convins

pe nemţi că era imposibil de lucrat cu Sima.

Într-o zi, la mijlocul lui ianuarie, un ataşat al legaţiei germane mi-a spus că noaptea trecută, poliţia legionară a făcut o descindere în casa frumoasei române care era prietena miniştrilor plenipotenţiari german, italian şi maghiar. „Papi” – voia să spună Dr. Fabricius – a fost furios, recunoscirid mâna lui flori a Sima în această descindere. În toiul meselor şi recepţiilor care se dădeau în onoarea plecării din Bucureşti a lui „Papi”, raidul a însemnat salutul de rămas-bun al lui Sima.

Pe deasupra, doamna a rămas convinsă că va fi împuşcată în momentul când „Papi” va fi părăsit Bucureştiul.

„Nu era nevoie de mai mult pentru a-l convinge pe «Papi» că trebuie să scăpăm de Horia Sima”, mi-a spus ataşatul legaţiei germane.

Am obiectat că Excelenţa Sa cunoştea foarte bine obiceiul gardiştilor de a face descinderi. De ce s-a sesizat abia acum, când a fost vorba de prietena sa? De ce nu a spus nimic după asasinarea lui Iorga, faptă mult mai cumplită? Ataşatul mă asigură însă că numai acum „Papi” descoperise toată oroarea regimului

gardist, pentru că acţiunea lor îl atinsese direct. Aceasta îmi aminti de întz Thyssen, marele industriaş german, care după şapte ani de atrocităţi naziste în cursul cărora nu protestase deloc, deodată s-a supărat aflând că un om murea într-un lagăr de concentrare, acel om fiind nepotul său. Se pare că imaginaţia oamenilor fără imaginaţie are nevoie de un stimulent imediat pentru a se pune în mişcare. În orice caz, ataşatul a început să fie foarte pesimist în privinţa lui Horia Sima, şi m-a sfătuit să fiu tot aşa.

Chiar în aceeaşi seară am auzit de acţiunea politică ce a precipitat căderea lui Sima. Tester a fost cel care mi-a spus, ca o mare noutate, că Horia Sima trimisese la Berlin un curier special cu o scrisoare personală pentru Führer – o scrisoare foarte ciudată. Căci fusese scrisă de Antonescu în 1937 tânărului său prieten Corneliu Codreanu. În această scrisoare Antonescu îi spunea lui Codreanu că era de acord cu el în cele mai multe privinţe, dar că niciodată nu va putea fi de acord în chestiunea colaborării cu Germania. După părerea sa, a generalului, singura cale pentru România era colaborarea cu Franţa. Sima se aştepta, spunea Dr. Tester, ca această scrisoare să

aibă un mare efect asupra Führerului, sperând că-i va deschide ochii asupra adevăratelor sentimente ale generalului.

Enormitatea acestei gafe a lui Sima mi-a tăiat respiraţia. Era ca povestea cu celebrul bancher din Berlin care întrebat fiind: „Ghici cine a murit noaptea trecută?" a răspuns voios: „Oricine ar fi, nu-mi pasă". Aşa simţeam şi eu văzând că Horia Sima era pe cale să se distrugă.

„Nu vi se pare o idee bună?" mă întrebă dr. Tester cu oarecare îngrijorare.

„Hitler nu i-o va ierta niciodată!" am răspuns eu. Pentru că Hitler ştia de mult că Antonescu fusese francofil şi nu filogerman. Neubacher îmi vorbise de aceasta în iunie, şi se putea presupune că, la Berlin, Cancelaria Reichului era de mult informată. Führerul se va simţi aşadar jignit de presupunerea lui Sima că Hitler şi oamenii săi nu ştiau ce fac. Mai mult, Hitler şi Antonescu avuseseră în noiembrie întrevederea personală în care generalul menţionase probabil convingerile sale trecute, însă Hitler, aşa cum ştia toată lumea, rămăsese după această întrevedere încântat de general. Hitler va considera acţiunea lui

Sima ca o încercare de a pune la îndoială judecata lui. Mai presus de toate însă, Sima a comis o trădare de cea mai joasă speţă: a trădat pe şeful unui guvern român sprijinit de Hitler. S-a dovedit a fi astfel un individ în care nu se putea avea nici încredere, nici siguranţă. Contele, de acord cu mine, rezumă situaţia încheind sever: „Aceşti copilandri gardişti nu vor dura mult. Nu au *savoir-vivre*”.

Câteva zile mai târziu, avionul personal al lui Hitler a venit la Bucureşti să-i ia pe Antonescu şi pe Dr. Fabricius şi i-a adus la Führer. Nu am putut afla niciodată dacă Hitler îl invitase pe Antonescu în urma scrisorii lui Sima, sau dacă Antonescu a fost acel care ceruse să-l vadă, şi pentru care motiv. În orice caz, Antonescu a fost din nou primit singur de Führer, iar Sima a jucat din nou rolul „absentului care nu are dreptate”. Timp de două zile cât a lipsit Antonescu, gardiştii din anturajul lui Sima au fost destul de neliniştiţi, ca şi cum ar fi avut o presimţire. Dar la înapoierea lui Antonescu, s-a răspândit zvonul lansat de naziştii cei mai înfocaţi de la legaţia germană şi de cercurile triumfătoare ale gardiştilor că întrevederea a fost furtunoasă şi că Führerul şi-a însuşit punctul de

vedere al lui Sima, făcându-i tărăboi lui Antonescu. Dar toate astea nu prea aveau rost. Ca să aflu adevărul, am încercat să-mi păcălesc interlocutorul luându-l prin surprindere.

„Nu aveţi dreptate, am spus, prefăcându-mă sigură de mine. Hitler n-a acceptat cele spuse de Sima. El i-a promis lui Antonescu că-l va susţine mereu”.

„Cine v-a spus, răspunse contele mirat. Apoi adăugă gânditor: „Bine că aici avem cenzură şi că nu vă veţi putea folosi de informaţie”.

„Deci, este o informaţie?” am întrebat.

„Desigur, surâse contele, nevrând să se arate mai puţin bine informat ca mine. Domnul i-a spus micului său Ion să fie cuminte şi tare şi îl va susţine. Dar cine v-a spus?”

Am mărturisit că nu-mi spusese nimeni nimic, că mi-am închipuit atitudinea lui Hitler în felul cum a procedat prostul satului când a găsit o maimuţă, întrebându-se unde s-ar ascunde dacă ar fi el în locul ei. Un mod de a gândi care, de douăzeci de ani de când observ desfăşurarea evenimentelor politice, m-a dus de cele mai multe ori la concluzii mai corecte

decât aşa-zisele informaţii.

Totuşi, câţiva nazişti continuau să răspândească versiunea că Hitler îl susţinuse pe Horia Sima. Oare aşa ar fi dorit ei să fie, găsind că era greu de crezut că Hitler va lăsa să cadă o mişcare fascistă, sau scopul lor era să nu precipite o acţiune disperată a lui Horia Sima? Sau poate amândouă?

Până să mă hotărăsc, marele duel între generalul Antonescu şi Horia Sima, lupta pentru putere între statul român şi partidul gardist, a intrat neaşteptat de repede în faza finală.

România se afirmă prin asasinate. A fost deci firesc ca rebeliunea gardistă să înceapă cu un asasinat, a cărui victimă a fost maiorul Doring, un membru al misiunii militare germane. El a fost împuşcat în noaptea de 18 ianuarie 1941 în restaurantul Bucureşti de pe bulevardul Brătianu. Maiorul era un specialist în căile ferate române din celălalt război şi de aceea fusese ataşat la misiune. Era unul din membrii mai în vârstă ai misiunii, un om şters, un anonim, însă dacă ar fi fost ucis unul dintre principalii generali, fapta nu ar fi putut produce o senzaţie mai mare.

Poliţia română l-a prins pe asasin, un grec care avea asupra sa devize britanice şi un carnet gros de cecuri de la National City Bank din Londra. Versiunea oficială a fost deci că asasinul fusese instigat de Serviciul Secret Britanic. O versiune mai puţin oficială, dar tot atât de plauzibilă, era că asasinatul fusese pus la cale şi plănuit de Horia Sima şi oamenii lui în cadrul campaniei de compromitere a administraţiei lui Antonescu faţă de Hitler.

Fiecare din aceste interpretări ale asasinării maiorului Döring era aproape tot atât de plauzibilă. Mai era însă o interpretare care nu avea niciun sens, aceea pe care a făcu i-o presa străină câteva zile mai târziu: anume că asasinatul era semnalul pentru dezlănţuirea unei revolte armate împotriva politicii filogermane a lui Antonescu şi mai ales împotriva prezenţei misiunii militare. În stadiul actual nu era niciun dubiu că problema prieteniei cu Germania nu intra în discuţie, căci nu era nicio deosebire de păreri între Sima şi Antonescu în privinţa politicii externe. Nici chiar grupul activist al partidului, cu tendinţele sale comuniste, şi nici cel din jurul familiei Codreanu, ale căror gusturi teroriste erau alimentate de Sima

pentru a-i ţine în frâu, nu visau să renege principiul de bază a testamentului lui Codreanu: prietenie cu Germania. Lupta între Antonescu şi Sima, între stat şi partid, era determinată exclusiv de deosebiri de păreri asupra politicii interne, adică asupra ritmului şi intensităţii revoluţiei, şi de ambiţiile lui Sima şi ale prietenilor săi.

Duminică, după asasinarea lui Döring, s-au produs alte evenimente semnificative. În toate oraşele mari din România au avut loc cincizeci şi patru de demonstraţii de masă ale legionarilor, care în intenţia lui Sima erau desigur o trecere în revistă a forţelor partidului înainte de marea bătălie şi o pregătire propagandistică pentru o lovitură de stat. Asasinarea maiorului Döring şi demonstraţiile gardiste erau cert legate între ele şi amândouă au influenţat evenimentele viitoare.

Pentru că, dacă gardiştii au încercat să arunce vina asasinatului asupra lui Antonescu, acestuia nu i-a fost greu s-o arunce asupra gardiştilor. Luni, Antonescu i-a concediat pe ministrul de Interne legionar, generalul Petrovicescu, pe directorul legionar al poliţiei de stat, prinţul Alexandru Ghyka,

pe prefectul de poliţie legionar, Mironovici; toţi trei au fost înlocuiţi cu militari. În raportul oficial, el a atribuit această măsură lipsei de eficienţă a celor trei funcţionari gardişti în rezolvarea problemei ridicate de asasinarea maiorului Doring şi în protejarea misiunii militare germane.

În aceeaşi zi, Antonescu a emis un decret prin care desfiinţa comisarii gardişti care fuseseră puşi în întreprinderi, evreieşti sau nu, şi care ruinaseră economia românească prin incapacitatea şi corupţia lor. Acest decret era gata pregătit de câteva săptămâni şi fusese elaborat mai ales la instigaţia economiştilor germani, dar publicarea sa în această zi a completat impresia că gardiştii au fost răsturnaţi, într-o singură zi, gardiştii au pierdut aproape tot ce câştigaseră prin revoluţia lor: poziţii-cheie în guvern şi beneficii financiare. Era clar că nu vor întâmpina contrarevoluţia cu mâinile în sân.

Nu încăpea îndoială că Antonescu luase toate aceste măsuri cu binecuvântarea şi întregul sprijin al legaţiilor germane, atât cea din str. Victor Emmanuel III cât şi cea economică din str. Wilson, şi mai ales a misiunii militare, toate temeinic trezite de asasinarea

unui ofiţer german şi hotărâte acum să restabilească ordinea cu orice preţ. Totuşi, dintr-o serie de conversaţii pe care le-am avut cu prieteni apropiaţi de ai lui Horia Sima în seara acestei zile fatale – ultima oară când am dat ochii cu ei – am înţeles că şefii legionari tot mai credeau în sprijinul german împotriva generalului. Ei mergeau până într-acolo încât erau convinşi că trupele germane vor lupta împreună cu trupele române în eventualitatea unei confruntări. Aproape că îmi era milă de aceşti oameni atât de orbiţi de dorinţa lor centrată întru totul în jurul speranţei în lealitatea lui Hitler faţă de orice mişcare fascistă, bună sau rea.

În toată după-amiaza de luni, gardiştii erau chemaţi prin radio să se adune imediat în diversele lor centre. În noaptea aceea a fost o ceaţă deasă, dar de la fereastra mea de la Athénée Palace vedeam grupuri de gardişti, ca o armată de umbre tăcute, alergând în pas forţat prin piaţa acoperită de zăpadă. Câteva ore mai târziu ei au înscenat o demonstraţie de protest în faţa Preşedinţiei, cerând concedierea generalului Rioşanu, prietenul lui Antonescu, subsecretar de stat la Interne, acuzat de a fi francmason şi răspunzător de

asasinarea maiorului Doring. Ei au cerut de asemenea formarea unui guvern exclusiv legionar. Fapt curios, l-au ovaţionat pe Antonescu, care nu s-a arătat. După care demonstraţia s-a împrăştiat.

Dar în aceeaşi noapte gardiştii au pornit un pogrom, în parte ca gest de protest, în parte pentru că dintotdeauna au tânjit după un pogrom şi în parte hotărâţi fiind ca, dacă erau să piară, atunci să piară într-o vâlvătaie de teroare sângeroasă, trăgând după ei cât de mulţi oameni puteau. În acea zi de luni, înainte să fi avut efect concedierea oficialităţilor gardiste, poliţia legionară a făcut mai multe sute de arestări, cu precădere evrei bogaţi, sub cuvânt că aceştia făceau parte din complotul Serviciului Secret Britanic pentru asasinarea lui Doring. Ei au fost aduşi la prefectură şi mulţi dintre ei au fost torturaţi cu atâta cruzime încât unii s-au sinucis. Mulţi au fost târâţi la abator, unde au fost mutilaţi, apoi agăţaţi ca pulpele de porc, marcaţi cu o etichetă mare: „Carne Cuşer”. Unii au scăpat de moartea în mâinile gardiştilor numai din întâmplare şi nu au fost salvaţi decât atunci când forţele lui Antonescu au „cucerit” Prefectura de poliţie în miercurea următoare.

Să mori în ziua când o revoluţie este înfrântă este ca şi cum ai fi omorât în acţiune în ziua când se declară armistiţiul, când totul s-a sfârşit. Pe de altă parte, răsturnarea revoluţiei a înteţit setea de sânge a masei gardiste care, înfuriată de prezent, disperată faţă de ce-i rezerva viitorul, frustrată în trecut, s-a dezlănţuit ca o fiară. Timp de două zile şi două nopţi au jefuit, au violat, au omorât în cartierul evreiesc din jurul străzii Lipscani, cartierul plin de culoare, zgomotos, oriental al Bucureştiului, asemănător cu partea de jos a Broadway-ului. Au fost arse sinagogi, soţii au fost siliţi să se uite cum le erau dezonorate soţiile şi fiicele înainte să fie ei înşişi omorâţi în chip atât de bestial încât femeile lor nu aveau altă scăpare decât să-şi piardă minţile. Nicio revoluţie şi niciun pogrom din secolul XX, nici măcar cel atât de cumplit de la Chişinău, care a avut totuşi o anvergură mai mare, nu a înfăţişat orori comparabile cu cele care s-au săvârşit la Bucureşti în acele două zile, dacă exceptăm măcelurile săvârşite de turci asupra armenilor. Gardiştii erau apucaţi de o frenezie a sângelui dincolo de orice închipuire, cu atât mai mult cu cât nu mai aveau nimic de împărţit cu nimeni. Pe

Calea Victoriei, un tânăr cu cămaşă verde a fost văzut trăgând ca un bezmetic cu puşca în trecători, râzând ca şi cum detunătura şi vederea oamenilor căzând l-ar fi umplut de bucurie.

Marţi, revolta s-a înteţit. Prefectul gardist Mironovici a refuzat să-şi predea funcţia succesorului său militar şi s-a baricadat în Prefectură cu un grup de rebeli gardişti. Era evident că lovitura fusese pregătită de gardişti cu săptămâni înainte. Erau foarte bine înarmaţi, probabil de către Malaxa, şi au purces repede să ocupe toate punctele strategice. Marţi seara, cea mai mare parte a Bucureştiului era în mâinile lor. Numai cazărmile, gările şi ministerele mai erau ţinute de Antonescu.

Generalul se codea să verse sânge şi se hotăra greu să folosească trupe împotriva gardiştilor. După ce doi gardişti au murit în urma unui asalt asupra Prefecturii, trupele s-au retras pentru a-i lăsa pe gardişti să-şi ridice morţii de pe teren. Această reţinere în a-şi folosi trupele a fost pe nedrept atribuită temerii lui Antonescu că trupele ar putea trece de partea rebelilor. Cu toate că la postul de radio controlat de ei, gardiştii se străduiau să atragă

armata de partea lor şi că se zvonea că generalii din provincie veneau în ajutorul rebelilor, armata a rămas credincioasă lui Antonescu – şi aceasta a hotărât soarta gardiştilor.

Miercuri, Bucureştiul răsuna de focuri de armă, de ţăcăniturile mitralierelor, de bubuiturile surde ale tunurilor. Gardiştii erau curajoşi. Armata i-a blocat în diverse cartiere unde se baricadaseră şi i-a somat să depună armele; însă gardiştii au deschis focul cu toate că ştiau că nu au nicio şansă. În unele cartiere au apărat fiecare casă, şi-au incendiat baricadele şi au aruncat sticle cu benzină inflamate, menajându-se tot atât de puţin cât menajau pe „inamic”, însă încăpăţânarea, curajul, furia şi chiar mitralierele nu puteau face nimic împotriva câtorva tancuri. Câteva tancuri pot secera orice rebeliune, ceea ce pare să anihileze orice speranţă că revolte antigermane în ţările dominate de germani îl pot distruge pe Hitler. Asta este doar o iluzie. Revoltele pot deveni stânjenitoare, dar atâta timp cât Hitler va avea câteva companii blindate, ele nu pot face mare lucru. Nemţii însă nu au intervenit deloc. Au plimbat pe Calea Victoriei o companie de infanterie şi câteva unităţi de

tancuri cu boturile îndreptate în sus, spre ferestrele caselor, ca să arate că mai erau acolo, gata să intre în acţiune în caz de nevoie. Dar trupele române s-au descurcat foarte bine singure.

Antonescu ar fi putut să înăbuşe revolta în câteva ore, dar în încercarea de a vărsa cât mai puţin sânge, el le-a dat de mai multe ori posibilitatea rebelilor să depună armele şi să negocieze. Însă gardiştii atacau din nou cu sălbăticia turcilor şi dispreţul pentru moarte al ruşilor, fără să aştepte sfârşitul acestor armistiţii. Când au atacat palatul telefoanelor, un zgârie-nori de pe Calea Victoriei, au forţat cu patul puştii femei şi copii să se aşeze în faţa lor, şi când în sfârşit armata a deschis focul, mai mulţi dintre aceştia au fost ucişi.

Timp de două zile chipul Bucureştiului era răvăşit de durere. Maşini şi autobuze erau abandonate în mijlocul bulevardelor din lipsă de combustibil. Tramv aiele s-au oprit, oraşul mirosea a case incendiate, iar oamenii erau înspăimântaţi şi îndureraţi. Atunci Horia Sima a ieşit din ascunzătoare. Nu se ştiuse nimic de soarta lui în ultimele zile. La Athénée Palace se spunea ba că se ascunde la legaţia

germană, ba că se împăcase cu generalul şi lupta de partea lui împotriva rebelilor. Se pare că într-adevăr era peste tot, îndemnându-şi băieţii să reziste pe ultimele lor poziţii disperate, cu toate că ştia că erau pierduţi. Apoi, joi 23 ianuarie, Horia Sima a dat ordin gardiştilor să înceteze lupta şi să „revină la normal”, ceea ce – a spus Antonescu în declaraţia sa oficială – dovedea că Sima însuşi era autorul rebeliunii. De fapt, rebeliunea scăpase de sub control. În ciuda ordinului dat, lupta continua. Acum armata a intrat serios în acţiune şi în câteva ore rezistenţa a fost înfrântă. În acea noapte, împuşcăturile au încetat: strigătele şi demonstraţiile s-au oprit; strigătele de luptă, ţipetele de spaimă, ţipetele de moarte, atât de jalnice încât nu desluşeai dacă le visai sau dacă erau reale, tot mai răsunau prin noapte, dar cu lungi intervale de linişte. Zăpada era foarte murdară, iar sinagogile ardeau.

Horia Sima fugise, nu se ştia unde. Nici acum, tind scriu aceste rânduri, nu se ştie unde se află. Se zvonea fie că trecuse în Rusia ca să lupte cu comuniştii împotriva nemţilor, fie că naziştii îl duseseră în Germania, unde îl păstrau ca o sabie a lui Damocles deasupra capului lui Antonescu.1

Mii de oameni din Bucureşti şi din provincie erau în închisoare, printre care şi doamna care plănuise asasinarea lui Antonescu. Şi, în sfârşit, a fost îndeplinită şi dorinţa lui Max Auschnitt: o celulă, şi nu din cele mai confortabile, a fost pregătită pentru Malaxa care de data aceasta a mizat greşit. El a fost condamnat la zece ani de muncă silnică. Garda de Fier a fost dizolvată, România nu mai era stat legionar şi, ca prin farmec, portretele Căpitanului au dispărut din birouri. Dar oamenii tot mai fredonau cântecul Căpitanului. Nu puteai scăpa de această melodie obsedantă.

Antonescu era acum singurul stăpân al României. El a anunţat că va forma un guvern pe baze militare ca „expresie a unităţii şi disciplinei cerute de împrejurări”. În proclamaţia sa a spus că imediat ce totul va fi sub control, „voi proceda la reorganizarea politică a statului. Pentru că la 6 septembrie 1940 eu am pus bazele statului naţional-socialist”. Aşa suna noua expresie sigură de sine a generalului Antonescu, Conducătorul[69] României.

Oboseala şi liniştea s-au aşternut acum asupra

69 în româneşte, în original. (N. t.)

Bucureştiului şi a întregii ţări. Românii erau înspăimântaţi de capacitatea lor pentru excese şi prea sleiţi de puteri ca să mişte măcar un deget sau să gândească. Aveau sentimentul că orice era mai bun decât coşmarul gardist din ultimele zile şi săptămâni. Generalul va guverna cu armata, care nu a luptat – Să-i fie de bine! Nu avea nicio importanţă, germanii erau şi ei în spatele lui cu armatele lor. N-au fost germanii tot timpul mai mult sau mai puţin în spatele a tot ce s-a întâmplat? Ei au dat Garda de Fier României şi acum au luat-o înapoi. Nu era lesne de înţeles, dar românii erau prea obosiţi ca să le pese.

Şi gardiştii erau obosiţi şi dezgustaţi de ei înşişi. După ce au ţinut puterea timp de cinci luni, acum au devenit iar ţărână, primul regim fascist care s-a dus de râpă. Şi aceasta într-o ţară sub protecţie germană. Garda de Fier era iar lipsită de conducere şi erau mulţi care gândeau că România s-a săturat pe veci de experienţa gardistă. Eu nu credeam că e chiar aşa. Nereuşita regimului gardist a fost vina tuturor. A generalului Antonescu pentru că a calculat greşit dinamismul revoluţionar al unei mişcări care s-a ridicat la putere direct din negura persecuţiei; a lui

Horia Sima care a fost prea slab în satisfacerea activiştilor de partid, prea lipsit de experienţă politică şi revoluţionară, ceea ce nu era o chezăşie pentru imensele sale ambiţii; a naziştilor pentru că nu s-au manifestat cu fermitate, lăsându-i pe toţi să le ghicească doar intenţiile. Totuşi, în ciuda lipsei de conducere, Garda, ca mişcare şi concepţie, aparţinea unei serii de mişcări revoluţionare care determină azi fizionomia Europei. Atât timp cât în Europa va domina fascismul, Garda de Fier va fi singura mişcare naţională posibilă în România. Chiar dacă Antonescu ar încerca să preia ideile lui Codreanu, el ar avea nevoie de partidul gardist ca bază largă pe care să-şi sprijine revoluţia. Partidul gardist era la pământ, dar nu ieşise din joc.[70]

Germanii ştiau aceasta. La 30 ianuarie, noul ministru german, Herr von Killinger, declara în prima sa cuvântare că, deşi Führerul îl recunoştea pe generalul Antonescu în calitate de conducător al

70 Germanii au continuat să insiste ca Antonescu să regenereze Garda de Fier, iar Hitler nu înceta să critice refuzul generalului de a forma un partid care să-1 susţină. A se vedea de ex. The Goebbels Diaries, 1939-1941 (însemnările lui Goebbels) (Londra, 1948), p. 138, precum şi Documents on German Foreign Policy, 1917-1945 (Documente asupra politicii externe germane), seria D, vol. XI, documente 705 şi 709, şi vol. XII, doc. 129. (N. ed.)

Statului Român, speră ca „grupurile naţionale şi forţele sănătoase ale României, care din punct de vedere ideologic sunt foarte aproape de noi, îşi vor regăsi drumul spre Patria lor”.

Germanii aveau acum tot ceea ce le trebuia: bărbatul puternic, Antonescu; linişte în sfera materiilor prime; şi o ţară prea obosită pentru a mai reacţiona, loc de popas ideal pentru o armată. Însă germanii plătiseră un preţ extrem de ridicat în schimbul a ceea ce au primit. Au plătit cu trădarea regimului fascist susţinut de ei în România, o performanţă care le va scădea prestigiul pe lângă toţi cei care colaborau sau ar fi colaborat cu ei şi pe lângă regimurile fasciste din întreaga Europă. Este adevărat că necesităţile economice şi militare au făcut ca această trădare să fie de neînlăturat, dar a fost chiar vina germanilor, care prin bălmăjeala lor au dus la o situaţie imposibil de suportat. Prin politica lor cumplită în România, germanii au pierdut bunăvoinţa unei naţiuni care era pregătită să-i iubească şi să-i admire. În doar cinci luni, ei i-au lipsit pe români de regele lor, de cele mai bune provincii, de revoluţia lor şi i-au făcut să se dedea la o orgie a terorii care a lăsat

urme ca după o boală necruţătoare. Nu astfel se poate organiza Europa.

Într-una din aceste zile de teroare, stăteam de vorbă în holul Athénée Palace-ului cu un tânăr boier român. În vestibulul de la intrare erau mitraliere păzite de soldaţi. Era înainte de masă şi cele câteva persoane din hol purtau conversaţii fără şir, înecate la intervale în tirul mitralierelor. Un grup de ofiţeri germani s-a apropiat, umblând cu pasul lor cadenţat între stâlpii de marmură galbenă, imperturbabili şi politicoşi. Au intrat în restaurant, unde toţi ceilalţi meseni s-au îngrămădit cât au putut mai aproape de masa ofiţerilor, simţindu-se mai în siguranţă în preajma armatei germane. Dar tânărul prinţ se uită în urma neamţului cu o expresie de ură pe faţa sa frumoasă şi spuse: „Cât de mult rău ne fac nouă şi cât rău ne obligă să facem, bestiile!” îşi acoperi faţa cu mâinile şi izbucni în plâns.

Nu, o astfel de Nouă Ordine nu va reuşi niciodată.

Epilog

Am părăsit Athénée Palace la sfârşitul lunii ianuarie 1941, încredinţată că cucerirea fără vărsare

de sânge a României de către germani era desăvârşită, ca şi când armatele sale i-ar fi călcat ţarina şi avioanele sale i-ar fi bombardat oraşele. Neinspirată cum era, şi cu metodele sale favorizând risipa, diplomaţia germană în România a produs rezultatul dorit: Bucureştiul, ultima capitală de strălucire internaţională pe continentul european, nu mai era acum decât un loc de popas pentru trupele germane care se scurgeau spre sud.

Vântul din stepele ruseşti sufla aspru în ziua în care mă duceam la gara de la Bucureşti, şi un strat nou de zăpadă acoperea pământul, foarte albă şi pură. Era dimineaţă devreme şi, uitându-mă în urma mea, am văzut crăpătura care cresta faţada albă a hotelului, amintire de la cutremur, vizibilă ca o cicatrice pe faţa unui om dormind. Această cicatrice nu atacase structura Athénée Palace-ului, îi marcase doar albeaţa şi părea să se potrivească acum cu impresia cea mai puternică pe care o păstram despre România după aceste şapte luni: indestructibila calitate a acestui popor îngăduitor, realist, fatalist, aşezat de soartă la graniţa între Orient şi Occident. Două mii de ani de aspră stăpânire venetică, de invazii

barbare, de cuceritori lacomi, de domni răi, de holeră şi cutremure, au dat românilor sentimentul semeţ al calităţii temporare şi trecătoare a lucrurilor.

Aici nimeni nu se plângea de „sfârşitul civ ilizaţiei” numai pentru că Hitler a încercat să întemeieze un imperiu de o mie de ani. Un popor care a văzut venirea şi plecarea Imperiului roman, care a supravieţuit tuturor cotropitorilor barbari, nu crede că ceva poate avea un sfârşit irevocabil. Un astfel de popor are o înţelepciune instinctivă în privinţa straniilor căi ale istoriei, care pare mereu să ajungă la un compromis; de aceea ei se tem mai puţin decât multe alte naţii mari ale Occidentului. Românii posedă în cel mai înalt grad capacitatea de a primi relaxat loviturile sorţii. Ei ştiu să cadă cu artă, cu fiecare muşchi şi fiecare încheietură relaxate şi moi, aşa cum numai cei antrenaţi ştiu să cadă. Secretul artei de a cădea este, desigur, să nu-ţi fie frică, şi românii nu se tem, aşa cum se tem occidentalii. O lungă experienţă în supravieţuire i-a învăţat că în fiecare cădere se pot găsi nebănuite oportunităţi şi că, într-un fel sau altul, vor reuşi să se pună iar pe picioare.

Şi în timp ce scriu aceste rânduri, se pare că

România a dus-o mai bine sub dominaţia germană decât s-ar fi putut aştepta cineva. Diviziile române sub comanda generalului – sau potrivit ultimelor buletine de război, a mareşalului Antonescu – au luat înapoi Basarabia şi Bucovina, la nici măcar un an după ce au fost pierdute, şi au anunţat luarea Odessei, pe care au încorporat-o într-o provincie nouă administrată de români, denumită „Transnistria”. Probabil că Hitler i-a spus roşcovanului general cu faţa pistruiată pe care-l aprecia atât de mult, că nu era chip ca decizia de la Viena să fie anulată şi că Transilvania nu putea fi restituită, dar dacă Antonescu era dispus să anexeze teritorii în Est, era liber s-o facă. Astfel, Antonescu a mers înainte şi a luat Transnistria, cucerind astfel un teritoriu nou pentru România.[71] Şi, pe lângă aceste

71 Aici, R. G. Waldeck se face ecoul propagandei Aliate din acea vreme. în ciuda încurajărilor repetate ale lui Hitler, Antonescu a refuzat să anexeze oricare alt teritoriu in afara celui pierdut prin invazia şi ocuparea sovietică a Basarabiei şi Bucovinei şi prin ocuparea de către Ungaria a Transilvaniei de nord.
A se vedea Foreign Relations of the United States, 1941. (Relaţii externe ale Statelor Unite), vol. I (Washington D. C.: U. S. Government Printing Office, 1958), şi OSS Research and Analysis Report 1518, Rumania: The Present Situation, 17 December 1943 (Raport 1518 de cercetare şi analiză a OSS: România, situaţia prezentă, 17 dec. 1943), p. 14, Fişe ale Departamentului de Stat, Arhivele Naţionale ale Statelor Unite, care afirmă că „deşi a consimţit să administreze provincia, Antonescu a rezistat oricărei sugestii de a o anexa la România..." (N. ed.)

câştiguri teritoriale, faptul că armata română, în sfârşit, a luptat şterge cea mai adâncă umilinţă suferită de România în anul care a trecut: o ţară ruptă în bucăţi, fără luptă.

Pentru că victoria şi sacrificiile au restituit armatei române prestigiul care i-a lipsit în 1940, unii observatori cred că o armată victorioasă şi încercată ar putea să elimine complet şi să înlocuiască Garda de Fier ca mişcare populară. Nu împărtăşesc această părere. Antonescu ar putea guverna România pentru o perioadă nedefinită ca dictator militar susţinut de Germania, dar Garda de Fier nu poate fi eliminată ca cel mai puternic şi singurul factor în politica României, atâta timp cât mişcările fasciste determină soarta Europei şi oricine guvernează România trebuie să ţină seama de nenumăratele celule de treisprezece oameni concepute de Corneliu Zelea Codreanu.

Iuliu Maniu, veşnica speranţă a liberalilor, i-a scris o scrisoare lui Antonescu, în care spune că, acum că Basarabia şi Bucovina reveniseră la sânul României, trupele româneşti nu mai aveau ce căuta luptând pentru gloria lui Hitler. Fără îndoială, mulţi români gândesc ca Maniu, dar din nenorocire

războaiele lui Hitler nu sunt conduse ca o excursie în munţii Elveţiei, unde cei care obosesc pot aştepta la jumătatea urcuşului la o cabană, în timp ce cei care rezistă urcă până în vârf.

Până acum nu se ştie ce a devenit revoluţionarul Horia Sima. În ceea ce-l priveşte pe Regele Mihai, un zvon recent pornit de la Londra pretinde că el ar vrea să abdice pentru a se căsători cu fiica lui Malaxa – al cărei tată este tot la închisoare – ceea ce, dacă este adevărat, arată că într-adevăr soarta acestei familii este să-şi ia legăturile de dragoste în serios. Potrivit ultimelor rapoarte, se spune că Mihai, implicat într-un complot împotriva naziştilor, a fost îndepărtat cu forţa de pe scena românească de Gestapo. Această interpretare cu totul improbabilă a unei scurte vacanţe a lui Mihai departe de regimul sever al generalului Antonescu, în clima mai blândă şi mai neutră a Florenţei, în Italia, îşi are originea în México City, unde Carol, Lupeasca şi Urdăreanu au găsit un refugiu temporar. Prietenii lui Carol din Statele Unite şi din Anglia desfăşoară o mare activitate în folosul regelui lor exilat. Departamentul de Stat de la Washington şi Ministerul Afacerilor Externe de la

Londra sunt asaltate de propagandişti care încearcă să convingă pe cei de la putere că numai înapoierea lui Carol poate salva democraţia românească. Mâini experte au întreprins o importantă operaţie de reabilitare. În faţa ochilor am un articol de Elsa Maxwell despre Duduia, ce frumoasă femeie este, ce mult bine a făcut românilor, ceea ce mă face să mă întreb ce s-ar fi întâmplat dacă Elsa Maxwell ar fi fost în preajmă pentru a o promova pe doamna Lupescu în România în ultimii zece ani. Poate că astfel Carol ar fi rămas pe tron. Între noi fie vorba, cât a fost de detestat Carol de poporul său, posibilitatea revenirii sale pe tronul strămoşilor săi nu ar trebui trecută cu vederea. Şi acesta este un lucru pe care l-am învăţat la Athénée Palace: rumeni nu este atât de detestat încât, câţiva ani mai târziu, altcineva să nu fie detestat şi mai mult, ura veche se pierde în uitare în faţa unei uri proaspete.

Postfaţă

Când contesa Waldeck şi-a început misiunea la Bucureşti, la 14 iunie 1940, în ziua în care armata germană a intrat în Paris, România se afla la începutul celei mai umilitoare şi tulburi perioade, care a durat

opt luni, din istoria agitată şi deseori tragică a acestei ţări. Când a plecat, la sfârşitul lui ianuarie 1941, România fusese ciuntită de Basarabia, Bucovina de Nord şi Herţa de către Uniunea Sovietică, de nord-vestul Transilvaniei de către Ungaria şi de sudul Dobrogei de către Bulgaria. Astfel, în mai puţin de un an, România a pierdut o treime din suprafaţa ei, aproape 100.000 km², şi peste şase milioane de locuitori din populaţia ei – totul fără să fi fost tras un singur foc de armă. Doar Polonia suferise mai mult, fiind împărţită între Germania nazistă şi Uniunea Sovietică şi astfel ştearsă de pe harta Europei. Însă armata poloneză se luptase cu bravură de pe poziţii inegale împotriva celor două armate terestre cele mai mari din Europa, se retrăsese cu onoarea naţiunii poloneze peste graniţă în România şi avea să lupte mai departe în război ca Forţa Poloneză Liberă şi Armata Naţională. Spre deosebire de Polonia, România a suferit agresiunea sovietică, a fost apoi pe jumătate violată de prezenţa militară germană şi pe jumătate sedusă prin făgăduieli inconsistente că i se vor restitui teritoriile pierdute şi, în ciuda legăturilor ei istorice cu Aliaţii occidentali, a intrat cu Germania

într-o alianţă menită să o apere împotriva pericolului mai mare ce o ameninţa din Răsărit. *Athénée Pnhice* este descrierea plină de culoare, câteodată impresionistă dar mereu interesantă şi pătrunzătoare, a acestei tragice devoluţii făcută de un observator inteligent şi foarte cultivat. Camera ei la primul etaj de la Athénée Palace era plasată în rândul întâi pentru a observa o serie de evenimente cruciale din istoria României, a Balcanilor şi a Europei.

Contesa Waldeck era născută Rosa Goldschmidt, la 24 august 1898, fiica unui bogat bancher germano-evreu din Mannheim, Baden, în Germania. A avut o singură soră, Ella, cu cinci ani mai tânără. Amintirile ei din copilărie sunt destul de confuze; a învăţat la şcoala primară locală, apoi la o şcoală secundară umanistă. Un rol important în educaţia ei l-au avut vizitele la muzee de artă şi la teatre, dar ea se simţea în general exclusă din societatea burgheză sigură de sine, care constituia Germania imperială dinainte de război.[72] Acceptarea ei de către societate nu s-a

72 Următoarele amănunte despre tinereţea lui R. G. Waldeck pînă la cea de-a doua căsătorie sînt preluate din autobiografia ei Prelude to the Past: The Autobiography of a Woman , by „R. G." (Preludiu la trecut: autobiografia unei femei) (New York, William Morrow and Co. 1934). Autorul acestor rînduri prezintă relatarea de faţă atrăgînd atenţia

ameliorat când, la vârsta de opt ani, a iniţiat o colegă de şcoală printr-o scrisoare însoţită de desene ilustrând realităţile vieţii: când scrisorile au fost descoperite, era cât pe ce să fie exmatriculată. A debutat astfel devreme în erotism, care nu a rămas niciodată ascuns, nici în scrierile ei, inclusiv în Athénée *Palace*, şi nici în viaţa ei. O a doua aventură de acest fel s-a concentrat asupra unui anume Michael, un institutor cu care a avut o legătură clandestină, dar neconsumată, timp de aproape şapte ani. Despre aceasta îşi amintea ca de cea dintâi şi cea mai durabilă dragoste din viaţa ei, care va fi modelul aventurilor ei amoroase cu bărbaţi mai în vârstă.

Protejată cum era prin averea şi poziţia familiei, primul război mondial nu a adus schimbări imediate în viaţa ei. Însă, la sfârşit, a ajuns să urască războiul, raidurile aeriene care o terorizau pe mama ei şi lipsurile care i-au obligat familia să facă rezerve ilegale, aşa cum au făcut mulţi germani în acea perioadă. Admiratorul ei, Michael, a fost scutit de

---

asupra faptului că unele autobiografii sînt mai aproape de ficţiune decît de adevăr. Datele ei de naştere sînt extrase din registrul Administraţiei Asigurărilor Sociale (ediţia Asigurărilor Sociale, index de decese — 1988, Versiune 1.13, fişă individuală: Waldeck, Roşie, p. 1).

serviciul militar din cauza tuberculozei, dar la optsprezece ani ea avea mai mulţi prieteni în cimitirele de pe Somnie şi din Vosges decât colegi în viaţă la şcoală. În 1917 a absolvit în sfârşit liceul, izbutind să treacă examenul de matematică la care a avut mereu nevoie de meditaţii, dar obţinând un premiu pentru o compunere despre Schiller.

În toamna anului 1917 a plecat de acasă la München, unde a urmat ca audientă cursuri de istoria artelor, asistând la conferinţele lui Wolflin şi la cele ale lui Fritz Strich despre romanticii germani. Dificultăţile pe care le avusese mai înainte cu matematica s-au manifestat din nou sub forma unor cecuri fără acoperire; entuziasmul ei pentru teatru şi pentru bărbaţi mai în vârstă s-a menţinut neabătut. Noul ei interes mergea către boema studenţească din cartierul Schwabing şi către socialiştii şi revoluţionarii care ieşeau în faţă în epoca de declin al Kaiserului. La începutul primăverii anului 1919 şi odată cu sezonul carnavalului, farmecul revoluţiei şi al noii Germanii pălise, şi în martie a părăsit München-ul cu o reputaţie nemeritată de „Femeie a Baricadelor”, reputaţie care nu făcea niciun bine băncii tatălui ei. A

plecat fără multe regrete sau prietenii durabile, după care s-a întors rareori la München.

Cu o atitudine cu totul diferită şi o ambiţie bine determinată, Rosa Goldschmidt s-a instalat la Heidelberg, unde s-a apucat de un doctorat în sociologie, hotărâtă să-şi treacă diploma la 20 iulie 1920, la sfârşitul celui de-al şaselea semestru. Universitatea de la Heidelberg era atunci în zilele ei de glorie. Spiritul lui Max Weber şi al fratelui său Alfred în sociologie, spiritul lui Karl Jaspers în filosofie şi al lui Friedrich Gundolf în istorie literară pătrunseseră în toată universitatea, iar ea înflorea în această atmosferă umanistă, în calea ei spre doctorat nu s-a oprit decât pentru a prezenta o comunicare despre cartea recent publicată a lui Oswald Spengler, *Declinul Occidentului*, una din primele lucrări asupra unei cărţi care va deveni un reper în viaţa intelectuală dintre cele două războaie. În aprilie 1920, i-a predat lui Alfred Weber dizertaţia ei asupra condiţiilor necesare pentru inimiţarea unui teatru al minorităţilor, şi-a trecut examenele orale la 22 iulie şi şi-a luat doctoratul *sumnul a un laude*, singurul doctorat care a fost atribuit în trimestrul acela şi

oricum o cinste rară la Heidelberg, cu atât mai mult pentru o femeie care nu împlinise încă douăzeci de ani.

Timp de câteva luni a încercat să urmeze o carieră academică la universitate sub conducerea lui Alfred Weber, dar la începutul anului 1921 a intrat ca stagiară la banca berlineză Carsch, Simon & Co. În anii 1920 Berlinul nu era doar capitala Germaniei, ci şi una din capitalele intelectuale ale lumii. Rosa Goldschmidt s-a avântat în viaţa socială a oraşului cu entuziasm, însă şi-a redus mult activitatea în cariera bancară despre care a hotărât curând că e mult mai puţin interesantă. Era şi mult mai puţin interesantă decât Dr. Ernest Graefenberg, un eminent ginecolog de la Berlin de care s-a îndrăgostit şi cu care s-a căsătorit. Potrivit predilecţiei ei pentru bărbaţii maturi, el era cu vreo şaptesprezece ani mai în vârstă decât ea. Avea o clinică-apartament pe Kurfiirstendamm, unde s-a mutat, hotărâtă să dea mariajului timp de trei ani o şansă de reuşită. După cum povesteşte ea însăşi, Dr. Graefenberg era mult prea implicat în obligaţiile meseriei lui pentru ca să aibă timp să satisfacă dragostea ei pentru viaţa

mondenă, iar ea nu se simţea în largul ei în locuinţa lor, vecină cu clinica. S-a întors să-şi completeze stagiul la bancă. După ce a terminat, s-a mutat la o firmă industrială şi foarte repede s-a încurcat cu directorul societăţii. În 1925 era divorţată.

Cea mai mare parte a următorilor patru ani i-a petrecut în afara Germaniei, călătorind, începând cu Parisul. Şi-a petrecut primii ani la Paris frecventând societatea, mai ales în compania unor exilaţi precum Kerenski, citind *Histoire de France* a lui Jacques Bainville şi, cu ni era de aşteptat, având o aventură, de data aceasta cu un francez. A lucrat scurt timp pentru corespondentul de la Paris al unui concern de presă catolic german, debutând astfel în cariera de jurnalist pe care o va urma cu intermitenţe în următorii treizeci de ani. Curând însă, a înfiinţat Agenţia de Presă de la Paris, împreună cu un ziarist vienez. În primăvara anului 1926 s-a stins iubitul ei tată după o lungă boală. Acum, pentru prima dată, a fost nevoită să se gândească temeinic la administrarea propriilor bani, dat fiind că tatăl ei, bancher, îi completa întotdeauna cu dărnicie venitul. Câteva săptămâni după ce s-a înapoiat de la funeralii, a plecat

în Marocul francez, unde era atunci pe sfârşite războiul între Riffi şi Kabili şi unde un vechi prieten tocmai fusese numit secretar general al Protectoratului francez. După ce a vizitat Rabat, Marrakesch şi Casablanca, s-a întors la Berlin şi a început o aventură cu un nobil italian, observând că „pentru mine, fidelitatea pe vremea aceea era o chestiune de geografie”, în timp ce amantul ei francez se afla iar în siguranţă la Paris. Pare să fi călătorit deseori între Paris şi Berlin, frecventând societatea mondenă în amândouă oraşele şi lărgindu-şi contactele printre cei avuţi, iluştri şi puternici.

Încă din 19251-a întâlnit pe Dr. Franz Ullstein, al treilea din cei cinci fraţi care înfiinţaseră Casa Ullstein, un important consorţiu editorial din Berlin, care controla atunci un mare număr de ziare, reviste şi cărţi. Aptitudinile lui Franz Ullstein l-au adus în capul edituni. Fascinat de Rosie Graefenberg, el a angajat-o în 1927 ca să facă un reportaj asupra conferinţei Ligii Naţiunilor de la Geneva. Credincioasă obiceiului ei, s-a încurcat repede cu un diplomat german, identificat în autobiografia ei doar cu numele suspect de Kobra. Oricât ar fi absorbit-o dragostea

pentru Kobra, munca ei pentru Casa Ullstein a fost destul de apreciată pentru ca, în 1928, să fie trimisă să facă un reportaj asupra Uniunii Sovietice văzută de o femeie. Itinerarul ei a durat patru luni şi a dus-o la Moscova, Leningrad, Nijni-Novgorod, Saratov, Tiflis, Baku, Armenia, Kiev, Harkov şi înapoi la Moscova. A părăsit Uniunea Sovietică fără să fi devenit o prietenă a comunismului, ci o apărătoare a liberalismului occidental, atitudine pe care a păstrat-o toată viaţa. Reportajul ei a fost reprodus pe prima pagină a ziarelor Ullstein şi în tot imperiul lor de reviste; de acum încolo, ea putea să privească cu încredere către un viitor reuşit în ziaristică.

Viitorul apropiat, două luni mai târziu, a însemnat o călătorie în Africa Occidentală franceză, pornind de la Dakar şi călătorind prin interior cu maşina până în adâncul brusei spre Gaoua, Ouagadougou, Bobo-Dioulassor şi Segou, apărându-se la fiecare etapă de nedorita atenţie a administratorilor coloniali francezi necăsătoriţi sau neînsoţiţi. Curând după înapoierea ei la Berlin, Dr. Franz Ullstein, de-acum văduv, a cerut-o în căsătorie. La vremea aceea, Roşie Graefenberg avea aproape 31 de ani, iar,

potrivit obiceiului ei, Dr. Ullstein avea, la 63 de ani, de două ori vârsta ei. Dacă prima ei căsătorie a fost o greşeală, a doua a fost un dezastru. Cum era de prevăzut, ceilalţi patru fraţi Ullstein cu familiile lor, fără a-i menţiona şi pe cei doi copii din prima lui căsătorie, au considerat-o pe Frau Dr. Ullstein ca o aventurieră în goană după bani. Mama ei, care era cu doisprezece ani mai tânără decât Dr. Ullstein, era împotriva căsătoriei, observând că el era prea bătrân chiar pentru dânsa. Perspectivele acestei căsătorii n-au fost probabil simţitor ameliorate prin hotărârea lui Rosie de a-l păstra pe Kobra drept amant, fapt îndeobşte cunoscut în clanul Ullstein. Este cert că perspectivele nu s-au ameliorat nici când Franz Ullstein a apărut în prima zi după înapoierea lor din călătoria de nuntă de la Paris cu faţa paralizată, ceea ce a fost imediat atribuit unui atac de apoplexie provocat bietului bărbat în vârstă de mult mai tânăra lui soţie.

Când fraţii Ullstein au văzut că nu pot convinge perechea să divorţeze prin bună înţelegere, şi-au unit eforturile cu unii din editorii lor şi cu un francez identificat de Rosie ca fiind un şantajist notoriu, şi au

pornit o campanie de defăimare, pretinzând că era spioană; amănuntele asupra acestei campanii complicate şi asupra procesului care a urmat acoperă ultima sută de pagini din autobiografia ei.

În diferitele faze s-a pretins că Rosie făcea spionaj pentru Germania împotriva Franţei, pentru Franţa împotriva Germaniei, pentru Franţa împotriva Uniunii Sovietice sau pentru Rusia Sovietică împotriva Franţei. Pe scurt, subiectul s-a răspândit în presa Ullstein şi mai departe şi a fost rezolvat într-un proces complicat de calomnie care s-a judecat până la urmă la Tribunalul Moabit din Berlin în martie 1931. La sfârşitul acestui proces prelungit şi costisitor, nevinovăţia lui Rosie în materie de spionaj a fost stabilită, însă între timp, căsătoria ei cu Ullstein s-a terminat cu un divorţ în luna decembrie a anului ce trecuse. Din procesul de calomnie au rezultat scuze prezentate pârâtei; însă despărţirea de Ullstein, potrivit spuselor avocatului ei, a asigurat-o pentru tot restul vieţii.

Scurt timp după terminarea procedurilor legale, după toate aparenţele cândva în 1931, Roşie pare să fi făcut prima ei vizită în Statele Unite, căci a făcut o

critică ucigătoare numărului din 17 octombrie al săptănynalului *Saturday Evening Post*, şi anume unui articol din acesta intitulat „As Noble Lenders" (Ca nobili zarafi) de Garet Garrett. Semna Dr. Roşie Graefenberg şi se identifica drept „colaborator la *Tage-Buch*, un săptămânal radical berlinez", publicaţie care o susţinuse pe ea şi pe Dr. Ullstein în recentele neplăceri privitoare la spionaj. Ea răspundea printr-o scrisoare editorilor revistei *Living Age*, în care a fost publicată într-o rubrică numită „As Others See Us"[73]. Singurul articol din săptămânalul *Saturday Evening Post* cu care se arăta de acord era o nuvelă de Sinclair Lewis, *Dollar Chasers* (Vânători de dolari), pe care o descrie ca o satiră spirituală despre acei Babbitt, provinciali (aluzie la Babbitt, eroul romanului bine cunoscut al lui Sinclair Lewis, *n. t.*) care se închină în faţa fiecărui pretins Mesia din Europa, „o categorie de oameni care ei i se păreau că formează majoritatea cititorilor săptămânalului *Saturday Evening Post*. Ea obiecta împotriva articolelor politice ilustrate cu fotografii şi a nuvelelor ilustrate „cu desene pe care

73 Dr. Roşie Graefenberg, „As Others see Us", Living Age, 341 (ian. 1932), pp 465-466.

noi le-am socoti de mâna a doua”. Aprecierile cele mai veninoase le rezervă articolului lui Garet Garrett cu editorialul asociat, „Wilson Was Wrong” (Wilson greşea). Ambele articole critică Statele Unite pentru că împrumută bani şi se implică în treburile europene, sentiment izolaţionist pe care ea îl respinge drept „un strigăt din inima burghezului american”. Interesantă este observaţia „suntem mereu tentaţi să îndrăgim idei false şi să dăm toată vina pe francezi”. Folosind persoana întâi plural, ea sugerează că hotărâse deja să emigreze şi să rămână în Statele Unite. Totuşi s-a întors ocazional prin anii 1930 pentru vizite în Germania: de exemplu era la Berlin în martie 1936 când armata germană a intrat în Renani a, precum şi în iarna următoare.[74]

În 1934 a publicat *Prelude to the Past*: *The Autobiography of a Woman* (Preludiu la vremea trecută: Autobiografia unei femei), identificându-se pe prima pagină numai cu iniţialele R.G. Lucrarea este o

74 R. G. Waldeck, „Dictatorship for the Good Cause" (Dictatură pentru Cauza Justă), American Mercury, 48, oct. 1939, pp. 205, 207. Autoarea pomeneşte aceste călătorii în două cărţi: Athenee Palace, p. 9 (toate citatele din Athenee Palace sînt luate din prezenta ediţie); şi Meet Mr. Blank: The Leader of Tomorrow's Germans (Mr. Necunoscut, conducătorul germanilor de mîine), New York: G. P. Putnam's Sons, 1943, p. 30.

relatare pitorească, deseori amoroasă şi plină de duh a tinereţii, educaţiei, carierei şi căsătoriilor ei, până la legătura cu Ullstein şi plecarea în Statele Unite, Cartea a fost în general primită, aşa cum era şi intenţia autoarei, ca o relatare sinceră şi sofisticată. În recenzia pentru *Books*, F.H. Britton sublinia calităţile ei, „duritatea şi independenţa pe care numai dragostea pare să le fi putut tulbura”[75]. „F.S.A”. În *Boston Tratiscript* a considerat cartea drept „produsul unei minţi puternice, limpezi şi cultivate”[76]. O indicaţie a impactului pe care l-a avut cartea poate fi găsită în faptul că Malcolm Cowley i-a făcut o recenzie deosebită în revista *Ne*» *Republic*: [77] Ceea ce nu a surprins, pentru că, în momentul acela (1934), atât Malcolm Cowley cât şi *New Republic* reprezentau o voce importantă a stângii americane. Recenzia nu socotea ca deosebit de atrăgătoare nici pe autoare, nici societatea în care trăia, pe cea dintâi pentru că „a scos de la Dr. Franz Ullstein cât a putut de mulţi bani, fără a-i restitui vreodată ceea ce el i-a dat”, şi că „tot

75 F, H. Britten, Books (11 noiembrie 1934), p. 34.
76 F.S.A. Boston Transcript (5 ianuarie 1935), p. 3,
77 Malcolm Cowley, „Valuta Girl", New Republic, 81 (5 dec. 1934), pp. 107-108.

ce se poate spune în favoarea ei este că moralitatea sa era aceea a lumii nebune în care trăia”; pe cea de-a doua „pentru că era o societate cu totul lipsită de principii”. La sfârşitul acestei recenzii de circa 1 900 de cuvinte, Cowley trage iritat concluzia: „După ce ai citit această carte a ei, nu-l apreciezi mai mult pe Hitler, dar poţi să înţelegi de ce atâţia oameni l-au considerat drept un mântuitor. Există epoci căzute atât de jos sub nivelul demnităţii umane, încât chiar şi un mântuitor fals şi corupt pare, pentru moment, mai bun decât nimic”.

O recenzie tot atât de demnă de a fi luată în seamă este aceea, ceva mai scurtă, a lui Dorothy Thompson în paginile prestigioase ale săptămânalului *Saturday Review of Literahire*? Thompson vede cartea ca o relatare de primă importanţă: „un document social de importanţă primordială; într-o zi istoricii care vor descrie prăbuşirea civilizaţiei burgheze în Europa secolului XX vor căuta surse de prima mână. Eu sper că, atunci, această carte va mai exista”. În loc să o condamne, Thompson o vede pe Graefenberg drept un simbol al epocii şi al ţării: „Roşie nu este o fiinţă de rând, ea este profund reprezentativă, un fel

de apoteoză a burgheziei decadente”, ea merită laude pentru lipsa de exhibiţionism cu care „îşi etalează viaţa pe masa de disecţie, aşa cum ar face un om lovit de o boală necunoscută care şi-ar lăsa trupul prin testament unui laborator ştiinţific”.

În cuprinsul recenziei, Thompson dă impresia că o cunoaşte pe Graefenberg personal când o descrie drept o „femeie tânără plină de vitalitate, în perfectă stare de sănătate, care caută să-şi câştige existenţă (fără a avea nevoie) înfiinţând o agenţie europeană de ştiri independentă”.

Având în urma ei o autobiografie reuşită, recenzată favorabil, Roşie Graefenberg a revenit în lumea jurnalismului serios. În primăvara anului 1937, *Femign Affnirs* a publicat o lucrare profundă, *The Gr cât New Migintion* (Marea migraţie), în care autoarea noastră studiază problema refugiaţilor din primul război mondial în lume.[78] Ea povesteşte situaţia tragică a ruşilor, armenilor, grecilor, bulgarilor, asirienilor, nemţilor, a celor din regiunea Saar, a ungurilor şi spaniolilor, care au devenit refugiaţi în

78 Contesa Waldeck, „The Great New Migration" (Migratia cea mare), Foreign Affairs, 15 (aprilie 1937), pp. 537-546.

ultimii nouăsprezece ani, care s-au bucurat de atenţia Comisiei Nansen şi de aprobarea paşaportului conceput de Dr. Nansen pe vremea când era înalt Comisar pentru Refugiaţi la Liga Naţiunilor, din 1921 până în 1930. În a doua parte a articolului ea face un puternic dar echilibrat şi bine motivat apel la compasiune pentru nevoile celor 115.000 de germani, dintre care 100.000 erau evrei, care au fugit de nazişti în ultimii patru ani din 1933 încoace. Subliniind că numărul lor va creşte probabil în viitor şi că problema devenea din ce în ce mai acută din cauza depresiunii economice, ea sugerează restabilirea Comisiei Nansen la Liga Naţiunilor şi lansarea unui împrumut de circa 10.000.000 de dolari pentru a-i permite să funcţioneze. Face o pledoarie abia deghizată în favoarea intensificării imigrării germane în Statele Unite şi încheie cu o descriere a avantajelor oferite de asemenea emigranţi plini de vitalitate, de resurse, de însuşiri, ferm angajaţi pentru libertate şi valori democratice, dornici şi pregătiţi să se asimileze imediat ce ar găsi de lucru.

Pentru prima oară, Roşie Goldschmidt-Graefenberg-Ullstein semnează în 1937 aceste pagini

din *Foreign Affairs* „contesa Waldeck”, un nume de care se va servi mereu de-acum înainte, deşi nu întotdeauna însoţit de titlu. Folosirea acestui nume şi al titlului este oarecum un mister. Implică desigur existenţa unui conte Waldeck şi, la un moment dat, undeva, o a treia căsătorie a autoarei germano-americane. Se pare că există două familii nobile europene în secolul XX cărora le-ar putea aparţine un conte Waldeck Prima este aceea a prinţului de Waldeck şi Pyrmont, un mic principat în Germania imperială, cu capitala la Arolsen în actualul land Hessa, în Germania. O ramură colaterală a acestei familii cu reşedinţa la Bergheim poartă titlul de conte de Waldeck şi Pyrmont. O a doua familie este aceea a contelui de Bentinck şi Waldeck-Limburg cu reşedinţa la Midachten, aproape de Arnheim. O ramură colaterală a familiei era stabilită în Marea Britanie.[79] însă nicăieri în scrierile sale contesa Waldeck nu menţionează un soţ cu numele de conte Waldeck, şi nu explică cum a ajuns la acest titlu. În 1942, revista *Time*, recenzând *Athénée Palnce*, observă fără a da

79 Ahnaimch de Gotha: Anmiaire Genenlugup/e el Statishque (Gotha, Germania: Justus Perthes, 1910), pp. 102-104, 117-119.

alte amănunte: „Mai târziu, s-a căsătorit cu contele maghiar Waldeck, o căsătorie în care prietenia şi un paşaport german au fost combinate cu dibăcie.”[80] Până la noi dovezi în această problemă, autorul acestor rânduri se alătură părerii lui John Günther, care o cunoştea pe Rosie Waldeck personal şi care scria în 1951: „În ceea ce-l priveşte pe contele Waldeck, al treilea soţ al ei, ştiu prea puţin, dar între noi spunem în glumă că n-a existat în realitate niciodată”. n Astfel se pare că contesa Waldeck este un *nom de pitime*.

En octombrie 1939, o lună după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, R.G. Waldeck a publicat în American *Mercunj* o incriminare usturătoare a liberalilor americani.[81]

Deoarece unele concluzii şi atitudini din acest articol vor reapărea mai târziu la Bucureşti şi aiurea, provocându-i neplăceri, merită să le acordăm oarecare atenţie. Articolul începe prin evocarea unui dejun în primăvara anului 1933, în sufrageria unui săptămânal

80 Time, 39 (16 februarie 1942), p. 88.

81 R. G. Waldeck, „Dictatorship for the Good Cause" (Dictatură pentru Cauza Justă), American Mercunj, 48 (11 octombrie 1939), pp. 205-211.

newyorkez liberal. Cu acea ocazie ea a făcut uimitoarea observaţie potrivit căreia Hitler probabil va „intra în istorie drept Cel Mare sau Cel Bun”. Nu era o părere ce ar fi putut fi bine primită într-un astfel de cerc în 1933, şi încă mai puţin în 1939. Notând că „puţini oameni aveau mai multe resentimente personale împotriva naziştilor ca mine”, căci pierduse o avere, posibilitatea de a se exprima profesional şi mulţi prieteni, totuşi „nu-mi voi lăsa supărările să-mi deformeze disciplina intelectuală”. Printre adevărurile nedorite pe care le dezvăluia liberalilor americani era acela că „Hitler nu e un debil mintal, aşa cum presupuneţi, ci un politician periculos de viclean şi de perseverent”. Masele germane şi armata erau în spatele lui, o nemulţumire generală sau manevre subterane mai însemnate nu existau. Germanii resimţeau acum „mândria propriei lor importanţe colective”. „La sfârşitul dejunului eram cuprinsă de senzaţia că mă scufund, că devenisem subversivă. Violasem o misterioasă etichetă politică a acestor liberali americani”.

În cursul anului 1930 a început să identifice „o dictatură intelectuală drept tot atât de totalitară, de

lipsită de logică ca oricare alta – Dictatura Cauzei Juste" care era „tot atât de primitivă şi de plicticoasă ca aspectele intelectuale ale oricărei dictaturi". Liberalii asociaţi cu Dictatura Cauzei Juste nu numai că respingeau faptele ce nu le plăceau, dar erau de asemenea pregătiţi să răspândească zvonuri, să apeleze la defăimarea persoanelor pentru a distruge reputaţia celor care le atrăgeau atenţia asupra acestor fapte stânjenitoare. Astfel, Roşie Waldeck se plângea: „Pe mine nu se putea conta din punct de vedere politic, eram poate chiar un spion nazist plătit", Articolul se încheie cu o declaraţie a crezurilor sale personale: „Sunt liberală nu în primul rând pentru că aş crede într-o lume mai bună – în care deseori cred şi fasciştii şi comuniştii, toate utopiile fiind straniu de asemănătoare –, ci pentru că mă străduiesc să observ lumea în mod inteligent, să o înţeleg fără patimă, să mă bucur de ceea ce-i frumos fără să ţin seama de etichete şi să râd chiar de această Dictatură a Cauzei Juste".

În luna noiembrie a acelui an, ea şi-a publicat speculaţiile asupra chestiunii „Există oare o «Altă Germanie»?" în *Neiu Republic*, unul din acele

strălucitoare săptămânale liberale pe care, cu numai o lună înainte, Waldeck le găsea „primitive şi plicticoase, în serviciul Dictaturii Cauzei Juste”.[82] Acestei întrebări retorice, ea îi răspundea în mod definit: „«Cealaltă Germanie» este o iluzie”. Comuniştii germani au fost trădaţi prin pactul Ribbentrop-Molotov şi probabil se vor alătura naziştilor; tineretul german îl urma pe Hitler cu entuziasm, conservatorii germani au primit favorabil apropierea de ruşi, propaganda aliată nu avea niciun efect. În rezumat, nemţii se înstrăinaseră de liberalism, credeau în totalitarism ca într-un val al viitorului şi susţineau apelul lui Hitler la dominarea lumii; în orice caz, represiunea nazistă pătrundea destul de adânc pentru a reduce orice sprijin pentru „cealaltă Germanie”. Cu deosebită perspicacitate, Roşie Waldeck scria în încheiere că singura speranţă realistă într-o Germanie ne-nazistă era ca, după ce Aliaţii vor fi câştigat războiul, „cealaltă Germanie” să contribuie la pacea viitoare, căci ea nu va face nimic ca să scurteze actualul război.

---

82 R. G. Waldeck, „Is there another Germany?" (Există o altă Germanie?), Neiv Republic, 101 (8 noiembrie 1939), pp. 10-11.

În martie 1940, Waldeck făcea dovadă de mai puţină perspicacitate când scria „Extremele se întâlnesc împotriva lui Hitler" pentru *Neiu York Times Magazine.1** Acest articol conţinea speculaţii asupra direcţiei şi conducerii ideologice a celui de-al Treilea Reich în era post-Hitler. Waldeck se oprea asupra a doi conducători posibili: amândoi îl sprijiniseră pe Hitler la început, dar în 1940 trăiau amândoi în exil. Primul, care reprezenta forţele conservatoare industriale ale regiunii Rin-Ruhr, era Fritz Thyssen, care dirijase interesele familiei în Vereinigte Stahivverke (Oţelăriile Unite), fusese consilier de stat prusac şi membru al Reichstagului până la ruperea relaţiilor cu Hitler din pricina diferenţelor de opinie în privinţa războiului. Pentru această erezie, Hitler îi dăduse de ales între exil şi un lagăr de concentrare. Thyssen a plecat în Elveţia. Cealaltă posibilitate era Dr. Otto Strasser care reprezenta aripa de stânga, revoluţionară a partidului nazist şi care îşi pierduse un frate în Noaptea Cuţitelor Lungi. El a plecat curând în exil şi se credea că, de acolo unde era, dirija o mişcare antinazistă subterană denumită Frontul Negru. Waldeck evită prudent să se pronunţe asupra unuia

din cei doi, preferând să lase desfăşurările viitoare ale revoluţiei naziste să hotărască dacă schimbarea se va face într-o direcţie conservatoare sau într-una radicală.

La puţin timp după aceasta, după toate aparenţele în primăvara anului 1940, Roşie Waldeck a plecat în Europa să-şi exercite noua ei ocupaţie de corespondent pentru *Neivsweek* la Bucureşti. A rămas în România de la căderea Franţei până la reprimarea rebeliunii legionare, după care a plecat, la sfârşitul lui ianuarie 1941. În cele şapte luni şi jumătate cât a stat în România, este clar că ea a transmis regulat ştiri la biroul ei de la New York, căci în România se aduna o mare cantitate de informaţii şi o cantitate şi mai mare de zvonuri pe măsură ce ţara se precipita dintr-o criză într-alta. Însă, în timpul cât a stat în tară, nu reiese clar din reportajele din *Newsweek* asupra evenimentelor din România, cât din scrisul ei original a scăpat de sub pana celor care rescriau reportajele la New York. Deşi articolele ce conţineau ştiri nu erau semnate, anumite întorsături de frază sau metafore sună din când în când familiar; şi este cert că principalele relatări despre evenimentele din România

se datorau în mare măsură contribuţiilor sale. De exemplu relatările despre cotropirea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord care acopereau patru pagini în numărul din 8 iulie 1940, articolul foarte lung despre abdicarea lui Carol, cu 10 fotografii în numărul din 16 septembrie, reportajul despre reînhumarea lui Codreanu şi scenele de violenţă imediat următoare în numărul din 9 decembrie, precum şi descrierea revoltei Gărzii de Fier, publicată la

3 februarie 1941 – toate trebuie să fi fost scrise după depeşele ei.[83]

La sfârşitul lui ianuarie 1941, confruntaţi cu violenţa dezlănţuită şi cu dominaţia germană care se simţea din ce în ce mai mult, majoritatea ziariştilor britanici părăsiseră România de mult. Cei câţiva americani care mai rămăseseră îşi făceau bagajele, inclusiv Roşie Waldeck. Ea a traversat Europa via Italia şi a luat vaporul spre casă, îmbarcându-se la Lisabona la 21 februarie pe vaporul *Exeter* al Companiei American Export Lines. A ajuns cu bine marţi

83 Newsweek, „Red Grab" (8 iulie 1940), pp. 25-28; „Exit Carol" (16 sept. 1940), pp. 26-28; „Chaos in Rumania" (9 dec. 1940), pp. 25-26; „Blow-up in Rumania" (3 febr. 1941), pp. 22-24.

4 martie la Jersey City şi a fost intervievată în joia imediat următoare de Peter Kihss de la *World Telegram* din New York.[84] Ziaristul a fost fascinat de această „purtătoare a unui titlu maghiar", care era „scundă, vioaie, vorbăreaţă, dar realistă". Cu obişnuita-i energie, la două zile după ce se înapoiase acasă, Roşie Waldeck nu numai că a avut interviul cu Kihss, dar a avut şi o discuţie cu Robert M. McBride & Co. despre o carte asupra experienţei sale în România, după care a plecat să ţină conferinţe în Midwestul american, organizate de W. Colston Leigh.

Cartea despre care discutase cu Robert M. McBride & Co. a fost publicată de această editură sub titlul *Athene Palace*, cu „Contesa Waldeck" pe pagina de titlu, în februarie 1942, la două luni după intrarea Americii în război. Data apariţiei era ideală pentru ceea ce, într-un anumit sens, era ultima carte scrisă de un american înainte ca uşa să se închidă asupra Europei dominate de nazişti. S-a dovedit a fi un best-seller pe timp de război, urmat scurt timp după aceea

84" Ştiri privind mişcarea vapoarelor, Neil' York World-Telegram (4 mart. 1941), p. 23; şi Peter Kihss, „Conntess Who Watched Start of Wars" (Contesa care a văzut izbucnirea războiului), New York World-Telegram, (6 martie, 1941), p. 9.

de o ediţie engleză publicată de editura Constable spre sfârşitul anului 1942 şi selecţionată de National Travel Club pentru membrii săi.[85]

Cartea a fost întâmpinată imediat cu o critică excelentă. *Christian Science Monitor*, cu obişnuita-i reţinere asupra unor astfel de subiecte, a numit-o „o consemnare savuroasă a unor observaţii făcute în mijlocul uneia din populaţiile cele mai nestatornice din lume din punct de vedere social şi diplomatic".[86] *Atlantic* a descris-o ca având „un ritm alert şi citindu-se foarte uşor".[87] *New Republic o* prezintă ca o „lucrare de senzaţie a literaturii antinaziste", [88] *Time* o felicită pe contesa Waldeck pentru că „a scos istoria din *funerarium* şi a aşezat-o într-un Grand Hotel" în *Nation*, Rustem Vambery numeşte Bucureştiul contesei Waldeck „cazanul vrăjitoarelor din Balcani" şi continuă, recomandând celor interesaţi de „maşinaţiile unor politicieni români corupţi, de intrigi

85 Contesa Waldeck, Athene Palace (New York: Robert McBride & Co. 1942; Londra: Constable, 1942; New York: National Travel Club, 1942).
86 „Twilight in Rumania" (Amurg în România), Christian Science Monitor (29 mai 1942), p. 12.
87 R.E.D. (Richard Ely Danielson): „The Atlantic Bookshelf" (Raftul cu cărţi), Atlantic (aprilie 1942).
88 Sybille Bedford, New Republic (2 martie 1942), pp. 304-306.

feminine înşelătoare, de strălucire balcanică şi de comploturi subterane naziste”, să nu piardă această carte fascinantă şi plină de duh.[89]

Comentarii favorabile au atras stilul şi tonul contesei Waldeck. Numai Sybille Bedford a observat că *Athénée Palace* „nu este deosebit de bine scrisă”, dar mai departe se contrazice adăugând că „este bine alcătuită, deseori spirituală şi antrenantă la citit”.[90] Rustem Vambery era impresionat de talentul narativ al autoarei şi de privirea ei ascuţită: „poveşti încântătoare se împletesc cu relatarea unor evenimente tragice, dovadă a unui spirit de observaţie foarte ascuţit”.[91] Unii recenzenţi, printre care Virgilia Sapieha în *Saturduy Review of Literature*, se arată oarecum iritaţi de această putere de observaţie care ocoleşte emoţia şi judecata de valoare. Sapieha consideră acest jurnalism drept simptomatic pentru vremurile actuale şi îşi începe recenzia cu o descriere sarcastică a celor ce-l practică şi a cititorilor lor: „Observatorul profesionist, o persoană care vede tot,

89 Rustem Vambery, „Nazi-Ridden Rumania" (România scăpată de naziști), Nation 154 (21 martie 1942), p. 343.
90 Idem, Nation, 154 (21 martie 1943), p. 343.
91 Idem.

nu scapă nimic, abil în a descrie păienjenişul motivelor omeneşti oricât de complexe şi care, cu toate acestea păstrează o ironie obiectivă – acest individ dat naibii este istoricul model al vremurilor noastre. Doamne fereşte ca o atare cronică să fie influenţată de convingeri! Noi vrem ca astfel de istorici să fie blazaţi, să nu-i impresioneze nimic, să-i amuze situaţiile şi răsturnările de situaţii, să nu fie mai mult decât plictisiţi de dezastre, căci atunci vom fi siguri că ceea ce ni se serveşte este adevărul”. Printr-o metaforă complicată şi confuză, Sapieha continuă comparând-o pe Rosie Waldeck cu o pasăre, sau poate cu un păianjen, în orice caz este un exemplu desăvârşit al istoricului model: „Aproape lipsită de trufie sau prejudecată, ca atare ziaristă ideală, netulburată în cuibul său luxos de înţepăturile intrigilor, ea adună fapte, păreri, zvonuri şi bârfe, apoi împleteşte aceste sculuri diferite într-o formă din care reiese inexorabilul destin.”[92] Şi *Christian Science Monitor* observă stilul ei lipsit de patimă: „ea priveşte atrocităţile cu o detaşare jurnalistică, înregistrând

92 Virgilia Sapieha, „Balcony in Bucharest" (Vedere de pe balcon la Bucureşti), Saturday Review of Literature, 25 (14 febr. 1942), p. 9.

concis ororile rebeliunii”.[93] Richard Danielson laudă şi el felul ei calm de a relata faptele, sobru, fără a le supraestima, urmărirea acurateţei şi perspectivei: „Autoarea cedează rareori emoţiilor. Ea sugerează mai curând decât spune. Însă analiza ei este pătrunzătoare, iar evaluarea critică a prezentului se sprijină pe o apreciere istorică sănătoasă care justifică temerile şi speranţele ei pentru viitor.”[94]

Tema principală din *Athénée Palace* este tocmai aceea a „speranţelor pentru viitor” ale contesei Waldeck şi felul subtil în care ne face să înţelegem că relatarea ei este o consemnare nu atât despre români, cât despre naziştii din România, care-şi croiesc nesigur calea spre război şi dezastrul final. *Christian Science Monitor* şi-a dat seama că „deşi povestea românească este interesantă şi importantă, mulţi vor găsi că relatarea ei despre părerile naziştilor şi motivele anumitor căi de acţiune ale lor „sunt şi mai interesante.[95] în primul capitol al cărţii, ea defineşte „speranţele ei pentru viitor”. „Când am sosit la

93 „Twilight in Rumania", Christian Science Monitor, op. cit.
94 R.E.D., „The Atlantic Bookshelf", op. cit.
95 „Twilight in Rumania", Christian Science Monitor, op. cit.

Athénée Palace în acea după-amiază toridă de iunie, în 1940, eram o americancă încredinţată, chiar împotriva a ceea ce doream, că Hitler ar putea câştiga nu numai războiul, dar că va câştiga şi pacea, şi că în acest caz va organiza Europa. Când am părăsit Athénée Palace într-o zi friguroasă la sfârşitul lunii ianuarie 1941, eram convinsă că în niciun caz Hitler nu va putea să câştige pacea sau să organizeze Europa.”[96] Contesa Waldeck descoperise în contextul bâjbâielilor diplomaţiei germane în problema Transilvaniei şi în relaţiile româno-ungare dovezi evidente că naziştilor le lipsea într-adevăr un plan atotcuprinzător, că se împotmoliseră rău de tot şi se vor mai împotmoli.[97]

În aceasta constau „speranţele pentru viitor” pe care le descoperise Danielson în *Athénée Palace*. Sybile Bedford şi-a însuşit şi ea aceste speranţe legate de încurcăturile germane: „Capitolul despre ordinea germană merită să fie citit. Contesa Waldeck nu se ridică prea mult împotriva acestei ordini; ai senzaţia câteodată că ar putea să protesteze mai mult. Însă totul i se iartă până la urmă când reiese că

96 Waldeck, Athénée Palace, p. 9.
97 pp. 108-110.

observaţiile ei sunt tot atât de perspicace pe cât îi sunt de agreabile concluziile. Naziştii nu sunt deloc eficienţi, spune ea; ei pot să rezolve amănuntele, însă în problemele mari bâjbâie. Şi, câteodată, nici nu ajung să le rezolve, ci reuşesc numai să le încurce.”[98] *Saturday Review of Literature* ajungea la aceeaşi atitudine de optimism reţinut ca şi contesa Waldeck, dar se mândrea într-un fel că a ajuns acolo mai devreme şi cu mai puţină răceală: „Impecabilă sub raportul lipsei de patimă, ea ajunge la capătul relatării ei la aceeaşi concluzie la care am ajuns şi noi, ceilalţi, de mult, dar cu ceva mai multă patimă: anume că Noua Ordine nu poate să dureze. Caracterul ei înşelător, afirmă contesa, constă în lipsa ei de îndurare. Ea admite că în programul lor îndrăzneţ, plin de imaginaţie, naziştii au uitat că îndurarea este un element necesar pentru ca orice plan uman să aducă roade.”[99]

În iulie 1942, contesa Waldeck a publicat „Fetele s-au comportat frumos sub Hitler”, articol bogat ilustrat cu şapte fotografii, în acelaşi *Saturday*

98 Bedford, Neiv Republic, op. cit.
99 Sapieha, „Balcony in Bucharest", op. cit.

Evening Post pe care-l judecase atât de sever cu numai zece ani mai înainte ca fiind vocea „clasei mijlocii din provincie”.[100] Articolul comentează condiţia femeilor în Germania nazistă, felul cum propaganda nazistă a fost întocmită ca să le atragă şi ridicarea Gertrudei Scholtz-Klink la rangul de conducător al Femeilor Reich-ului, devenind astfel, potrivit autoarei articolului, „femeia cea mai puternică din lume”. Contesa Waldeck o văzuse pe Scholtz-Klink pentru prima oară în holul hotelului Athénée Palace, unde conducătoarea nazistă organiza repatrierea minorităţii germane din Basarabia şi

Bucovina de nord, ocupate de ruşi. Contesa stătea în momentul acela de vorbă cu inefabilul conte austriac devenit diplomat nazist, pe care nu-l numeşte, dar care joacă un rol însemnat în *Athénée Palace*. Cu acel prilej, el s-a sculat de pe scaun pentru a se înclina şi a şoptit cu respect: „Este Scholtz-Klink”. Roşie Waldeck nu s-a lăsat impresionată şi a observat răutăcios: „Dacă n-ar fi avut o fustă cu cel puţin douăzeci de centimetri prea lungă, cucoana ar fi putut

100 Countess Waldeck, „The Girls did well by Hitler" (Fetele au dus-o bine sub Hitler), Saturday Evening Post, 215 (July 11, 1942), p. 14.

trece drept bine îmbrăcată”.

Un alt mijloc de exprimare a ideilor contesei Waldeck şi mai puţin potrivit decât *Saturday Evening Post* a fost *Good Housekeeping* (Cum trebuie ţinută gospodăria) în care, în luna septembrie care a urmat, ea a publicat un articol intitulat „Instinctul Fericirii”[101]. Articolul dă sfaturi mamelor care au fiice ai căror iubiţi sunt plecaţi de acasă, mobilizaţi în forţele armate. Potrivit contesei Waldeck, aceste mame n-ar trebui să încerce să-şi oblige fiicele să iasă cu alţi bărbaţi, ci să considere faptul că au rămas singure ca o ocazie de a le obişnui să se descurce singure, să le încurajeze să citească literatură serioasă, să se ocupe cu plăcere de gospodărie sau de arta feminină a cusutului. Astfel de sfaturi sunt desigur neaşteptate venind de la o sursă a cărei viaţă pare să se fi desfăşurat până atunci în mijlocul celor puternici şi bogaţi, înconjurată de servitori sau locuind în marile hoteluri continentale cu personal veşnic la dispoziţie. Nu mai puţin surprinzătoare este observaţia că, începând de la vârsta de doisprezece

101 Countess Waldeck, „The instinct for Happiness", Good Housekeeping, 115 (sept. 1942), p. 26.

ani, „aş permite fiicei mele să citească orice carte – cu excepţia celor de ordin strict pornografic”. Sfat dat de o persoană care povesteşte în autobiografia ei că a fost aproape dată afară din şcoală pentru că, la vârsta de opt ani, a desenat şi a răspândit prin clasă desene erotice. Deoarece contesa Waldeck nu pare să fi avut vreodată copii, este cu atât mai remarcabil că s-a aventurat în domeniul sfaturilor domestice. Poate credea că era ceva ce trebuia spus în contextul stărilor de stres create de război. Nu putem decât să speculăm asupra reacţiilor unei mame la citirea sfatului cuminte şi plin de elevaţie morală al contesei Waldeck în această împrejurare şi, pe de altă parte, să facem legătura cu „R. G.”, a cărei autobiografie apărută în urmă cu opt ani o prezenta ca stăpâna desfrânată a Germaniei de la Weimar.

În 1943, figurând acum pe pagina de titlu numai ca „R. G. Waldeck, ea revine la speculaţiile privind orientarea viitoare a politicii germane. În *Meet Mr. Blank, The Leader of Tomorroio's Germans* (Mr. Necunoscut, conducătorul germanilor de mâine), ea încearcă să-l identifice pe cel care va conduce

Germania de după război.[102] Această carte a fost de asemenea publicată într-o ediţie britanică în care Mr. Blank este înlocuit peste tot cu „Excelenţa Sa X”.[103] Ocupându-se pe rând cu grupuri ca monarhia, generalii, birocraţii, industriaşii, liderii sindicali, refugiaţii, capii Bisericii şi liberalii, contesa Waldeck cercetează posibilităţile unor eventuali disidenţi ca moştenitorul prezumtiv prinţul Ludovic-Ferdinand, feldmareşalii List, Rommel şi von Paulus, Dr. Friedrich Gauss şi Carl Clodius de la Ministerul de Externe, numeşte iar pe Fritz Thyssen, pe refugiaţii politici Karl Spiecker şi Heinrich Bruening, Hermann Rauschning şi încă o dată pe Otto Strasser, pe conducătorii religioşi Martin Niemoeller, Cardinalul Michael von Faulhabver şi episcopul conte August von Galen. Pentru autoare, cel mai promiţător din acest grup este Rommel, şi ea scoate în relief firea sa tinerească, voinţa de fier, curajul personal, calităţile de conducător şi priceperea cu care a ştiut să stabilească între el şi oamenii săi un spirit de

102 R. G. Waldeck, Meet Mr. Blank: The Leader of Tomorrow's Germans (New York: G. P. Putnam's Sons, 1943).
103 R. G. Waldeck, Excellence X (Londra: G. Bles, 1944).

camaraderie şi ţeluri comune, toate acestea fiind însuşiri însemnate, vitale chiar, ale unui Mr. Blank într-o Germanie învinsă, postnazistă. Ea consideră că este foarte important ca un general german să fie prezent şi să fie văzut semnând actul de capitulare, pentru ca să nu se repete greşeala din 1918 şi un alt mit al unui *Dolchstoss* – lovitură pe la spate – să nu submineze viitoarea politică germană şi să absolve Statul-Major şi OKW – Comandamentul suprem al Forţelor Armate – de responsabilitatea pentru război şi pentru ruşinoasa înfrângere germană.

Însă contesa Waldeck pare atrasă de o comparaţie între Germania învinsă de după război, dar nu cu Germania Kaiserului din 1918, ci cu Franţa napoleoniană din 1814 – 1815. Trei capitole din *Meet Mr. Blank* sunt închinate acestei comparaţii. Ea enumeră motivele aproape inevitabile care l-au forţat pe Ludovic al XVIII-lea să accepte în guvernul Restauraţiei din Franţa pe fostul regicid Joseph Fouché, duce de Otranto şi ministrul poliţiei lui Napoleon, al cărui nume, timp de mai bine de zece ani, a terorizat întreaga Europă, dar care, în urma înfrângerii lui Napoleon, a format un guvern

provizoriu la Paris. În calitate de nou ministru al poliţiei, detestatul Fouché, în care nimeni nu avea încredere, a netezit calea înapoierii triumfale a lui Ludovic al XVIII-lea la Paris. Eliminând pe Goebbels ca prea lipsit de popularitate în rândul germanilor, şi pe Flimmler ca prea fanatic pentru a fi un viitor Fouché, Waldeck examinează posibilitatea unui Rudof Hess, dar se opreşte asupra lui Hermann Göring ca cel mai promiţător în lumina popularităţii sale pe lângă germani şi a legăturilor sale cu cercurile conservatoare, militare, industriale şi străine. Mergând mai departe cu comparaţia, autoarea speculează asupra personalităţii unui Talleyrand german şi cercetează însuşirile secretarului de Stat Otto Meissner, pe care în ultimă instanţă îl respinge, înlocuindu-l cu Dr. Hjalmar Schacht, cel care a stabilizat marca germană în 1923 şi a condus economia germană nazistă din 1933 până în 1937.

Lucru interesant, numele lui Konrad Adenauer nu apare niciodată în carte, dar aceasta este o lipsă care se observă numai când priveşti retrospectiv. În 1943, în toiul războiului, analiştii au găsit alte defecte. Harold Ettiinger bănuia că Rosie Waldeck avea un

plan secret de susţinere a facţiunii germane care trăgea sforile în spatele scenei şi care le va trage din nou dacă i se va da prilejul.[104] El recunoştea că *Meet Mr. Blank* era bine scrisă, cu argumente plauzibile, dar că aceasta o făcea cu atât mai periculoasă. L.T. Maurer o aprecia pentru că era o carte „spirituală, sofisticată, extrem de plăcută de citit", însă nu i-au plăcut implicaţiile pe care le-a găsit în ea, anume că la sfârşitul războiului naziştii nu trebuiau trataţi prea sever.[105] Roşie Waldeck a avut un apărător în Max Fischer care observa în *Commonweah* „Majoritatea cărţilor asupra viitorului Germaniei apărute anterior sunt dogmatice şi partizane – scrise de aceeaşi coterie care acum o atacă pe autoare pentru că este în dezacord total cu ceea ce ar fi dorit ei să se întâmple".[106]După succesul foarte amestecat al lucrării *Meet Mr. Blank*, Waldeck şi-a pus talentul la încercare într-o întreprindere literară cu totul nouă, romanul istoric: în 1946 a apărut *Lustre in the Sky* (Glorie în cer) [107].

---

104 Harold Ettlinger, Book Week (10 octombrie, 1943), p. 6.
105 L. T. Mowrer, Weekly Book Reviexu (17 octombrie, 1943), p. 2.
106 Max Fischer, Commonweal, 39 (29 octombrie, 1943), p. 48.
107 R. G. Waldeck, Lustre in the Sky (Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 1946).

Subiectul însă nu era nou pentru ea, se referise deja la el în *Meet Mr. Blank* şi îl atinsese în alte scrieri: Talleyrand şi Congresul de la Viena. Pe de o parte, este povestea idilei prinţului de Talleyrand cu asistenta sa de încredere, secretara, metresa şi, întâmplător, soţia nepotului său, Dorothea, contesă de Perigord. Pe de altă parte, este povestea ultimelor strădanii reuşite ale lui Talleyrand pentru a reda Franţei învinse şi pustiite de război poziţia ei diplomatică: aceea de mare putere a Europei. În această a doua ipostază, romanul este o încercare aproape transparentă de a descrie o similitudine complicată între Franţa din 1814 şi Germania din 1945. În unele locuri, în eforturile ei, autoarea pare greoaie, ca de exemplu atunci când Talleyrand se plânge de „Cei Patru Mari”. Oricât ar fi de interesant din punct de vedere intelectual, romanul nu convinge; căci Hitler nu a fost numai un alt

Napoleon şi nici Europa nazistă nu era alt imperiu napoleonian. Cu vremea, ea şi-a dat seama că similitudinea era departe de a fi perfectă şi a scris mai târziu: „Hitler este asemenea unui element, o forţă distructivă a naturii, pe când Napoleon rămâne mereu

un om – un om însemnat, un om înspăimântător, însă un om.”[108]

Criticii nu au pierdut ocazia să descopere această intenţie a autoarei şi au primit cu reţinere felul ei de a trata istoria în roman. Unul din ei observa că „textul nu câştigă în acurateţe prin tratarea facilă a consilierilor ţarului Alexandru sau îmbrăcând Congresul de la Viena în veşmintele de la Teheran şi Yalta” Un alt critic a recunoscut totuşi că era „o relatare plăcută la citit a sfârşitului unui alt război, a unei alte mese de joc internaţionale, în jurul căreia erau adunaţi câţiva oameni, aşa cum se adună alţii şi azi, în timp ce în lumea întreagă milioane de neputincioşi aşteaptă rezultatul jocului”.[109]

Doi ani mai târziu, Roşie Waldeck publica *The emperor's Duchess* (Ducesa împăratului), un al doilea roman istoric tot în cadrul Europei napoleoniene; de data aceasta este povestea romantică a generalului Andoche Junot, guvernator al Parisului şi duce de Abrantes şi a ducesei sale Laure Permon Junot, care a

---

108 R. G. Waldeck, Europe Between the Acts (Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 1951), p. 47.
109 Virgilia Peterson, Weekly Book Review (21 aprilie, 1946), p. 8.

scris 18 volume de memorii pline de culoare şi deseori vindicative, după sinuciderea labilului ei soţ şi căderea lui Napoleon. Acest roman a fost primit şi mai puţin favorabil decât precedentul; unul din recenzenţi l-a respins ca fiind „adecvat, însă nu remarcabil; este sub nivelul ultimului roman al lui Waldeck”.[110]

Cele două incursiuni în ficţiunea istorică aşezate în perioada napoleoniană oglindesc interesul pe care contesa Waldeck l-a purtat toată viaţa pentru Franţa şi cultura franceză. Ea crescuse la Mannheim, unde prin tradiţie studenţii germani stăpâneau limba franceză tot atât de timpuriu cum învăţau engleza concetăţenii lor din nordul Germaniei, la Hamburg şi Bremen.[111] După primul ei divorţ, ea s-a instalat cu plăcere în societatea pariziană, a circulat fără efort în Imperiul francez, a înfiinţat o agenţie de presă reuşită la Paris, unde şi-a petrecut a doua lună de miere. Scrierile sale, cum am mai menţionat, sunt presărate cu referinţe la istoria Franţei şi la istoricii ei; în cursul primei sale şederi la Paris citea *Histoire de France* a lui Jacques

110 M. H., San Francisco Chronicle (16 ianuarie, 1949), p. 21.
111 R. G., Prelude to the Past, p. 10.

Bainville. [112]Amândouă romanele sale au fost traduse în limba franceză şi s-au bucurat în această limbă de un succes pe care nu l-au avut în original. În jurul lui 1950, fiind în vizită la Paris, contesa Waldeck a fost plăcut surprinsă să afle de acest succes şi să fie prezentată drept „autoarea acestui minunat roman despre Talleyrand”.[113] Ea a atribuit popularitatea cărţii nostalgiei francezilor pentru imperiul lor şi entuziasmului stârnit după război pentru romanele americane.

În noiembrie 1948, contesa Waldeck a revenit la subiectul feldmareşalului Erwin Rommel. Intitulat „Ultimele zile ale lui Rommel”, articolul era una din primele relatări adresate publicului cititor de limbă engleză privitoare la evenimentele care au dus la sinuciderea lui Rommel [114]Versiunea lansată de nazişti cum că el murise de pe urma complicaţiilor după rănile suferite anterior era încă larg acceptată; iar *The Desert Fox* (Vulpea deşertului) a lui Desmond Young care a dezvăluit întreaga poveste şi din care

112 Prelude to the Post, pp. 144, 149.
113 Waldeck, Europe Between the Acts, pp. 45, 47.
114 Countess Waldeck, „Rommel's Last Days" (Ultimele zile ale lui Rommel), Forum, 110 (noiembrie, 1948), pp. 279-282.

Hollywood a făcut un film, nu a fost publicat decât doi ani după ce articolul lui Waldeck a apărut în rezumat în *Reader's Digest*, la o lună după publicarea textului ei original.[115]

Rommel, cel din articolele sale din 1948, nu era conducătorul plin de culoare şi carismă pe care-l alesese în *Mcet Mr. Blank* drept „acela dintre generalii germani care ar fi cel mai indicat să joace un rol însemnat în formarea viitorului neamului său".[116] Recunoscând „comportamentul său seducător de militar" care l-a făcut să apară drept „singurul general legendar produs de al doilea război mondial"[117], ea nota cu câtă lipsă de imaginaţie accepta el tirania atât timp cât nu încălca interesele sale şi pofta ce-o avea pentru publicitatea care-l proslăvea. Însă, ceea ce apărea extrem de criticabil în ochii contesei Waldeck era felul în care, plecat voinţei lui Hitler, el a înghiţit otrava şi i-a lăsat pe nazişti să se folosească mai departe de numele său: dacă s-ar fi ştiut că generalul

115 Countess Waldeck, „What Really Happened to Rommel?" (Ce i s-a întîmplat lui Rommel cu adevărat?), Reader's Digest, 53 (decembrie, 1948), pp. 129-133.
116 Waldeck, Meet Mr. Blank, p. 26.
117 Waldeck, „Rommel's Last Days", p. 279.

german cel mai popular s-a întors împotriva lui Hitler, efortul de a-l răsturna pe tiran ar fi fost mult înlesnit.[118]

Roşie Waldeck a reluat subiectul Rommel în 1951 în *Europe between the Acts* (Europa în antract), după toate aparenţele ultima ei publicaţie. De data aceasta felul de a-l trata pe Rommel era minuţios şi cuprinzător, ocupând un capitol întreg de 65 de pagini, „Report on Rommel".[119] Când a apărut acest articol, *The Desert Fox*, biografia hagiografică a lui Desmond Young, tocmai ieşise de sub tipar, iar reputaţia lui Rommel, asemănat cu un cavaler medieval şi un antinazist, era în plină ascensiune. Contesa Waldeck a împărtăşit prea puţin acest entuziasm. Ea a făcut portretul unui ofiţer german înfumurat, egocentric, a cărui educaţie nu depăşise limitele înguste ale profesiei sale, care, nefiind membru în partid, era totuşi un admirator sincer al lui Hitler, care avea un limbaj jignitor faţă de ofiţerii săi mai în vârstă, era mult prea lipsit de cumpătare în

118 Ibid., p. 281.

119 R. G. Waldeck, „Report on Rommel", capitolul al treilea din Europe Between the Acts (Garden City, N. Y.: Doubleday & Co., Inc., 1951), pp. 93-159.

ambiţiile sale şi în iluziile sale în comparaţie cu colegii săi generali care fuseseră crescuţi în tradiţia atitudinii modeste a Statului Major prusac.

Capitolul despre Rommel este o parte separată dintr-o carte care face un rezumat al impresiilor contesei Waldeck despre Europa apuseană de după război. Începe cu o vizită în Marea Britanie în iunie 1948, iar postfaţa este datată München, 1 octombrie 1950. În cea mai mare parte a timpului ea pare să-şi fi stabilit cartierul general la Paris, de unde se aventura pentru şederi prelungite în Germania, Italia, Suedia, Danemarca, Finlanda, Olanda, Belgia şi Elveţia. Aşa cum sugerează titlul, ea credea că Europa se afla între două valuri de realizări, învârtindu-se ameţită de distrugerile războiului şi încă nesigură în privinţa direcţiei în care se va îndrepta în viitor. Este în totul o carte personală, compusă din întâlniri şi interviuri cu vechi cunoştinţe, o lucrare bazată pe impresii, care nu pretinde să prezinte o imagine echilibrată, imparţială sau cuprinzătoare a faptelor.

Ca de obicei, contesei Waldeck îi place să scandalizeze sensibilitatea burgheză a cititorilor ei, ca de exemplu atunci când descrie meschinăria vieţii de

familie în provincia franceză şi acele mame posesive capabile să extragă toată plăcerea din incest.[120] Ea evită de asemenea părerea, corectă din punct de vedere politic, a vremii ei despre colaboratorii nazişti. Pétain, şi chiar Laval, sunt cercetaţi cu simpatie.[121] Finlandezii sunt foarte lăudaţi pentru că „îşi judecau «colaboraţionişti» lor cu atâta bun-simţ, contrar francezilor sau a altora care-i ucideau şi-i persecutau pe aceia dintre oamenii lor de stat care mizaseră greşit…”[122] Dând la o parte „tot ce era în esenţă «fals» în procesele politice”, R.G. Waldeck respingea programul de denazificare ca o „idee absurdă de reeducare a germanilor”.[123] Procesele de la Nürnberg sunt descrise ca „o uriaşă vitrină în care erau expuse virtuţile democraţiei americane”, dar care până la urmă s-au soldat cu „un fiasco total”.[124] Ea relatează povestea unei bătrâne prietene care a supravieţuit lagărului de concentrare nazist de la Belsen, de unde a ieşit fără ură. Era o femeie, după cum credea

120 Waldeck, Europe Between the Acts, p. 55.
121 ¡bid., pp. 66-69.
122 Ibid., p. 269.
123 Ibid., pp. 68, 180.
124 Ibid., p. 182.

Waldeck, pe care „mulţimea celor care au petrecut acele vremuri grele în securitatea plăcută a New York-ului nutrind ură pentru Germania, nu ar fi întâlnit-o cu plăcere”.[125]

Deloc surprinzător, criticii au fost întrucâtva tulburaţi de această tratare neconvenţională a evenimentelor şi personalităţilor europene. Max Fischer a considerat-o ca o prezentare serioasă, „în ciuda tuturor mofturilor ei”.[126]

John Gunter găsea că „era greu să-ţi păstrezi răbdarea faţă de unele discuţii politice”, dar încheia scriind că, la urma urmelor, „cartea era un reportaj din cele mai pline de discernământ şi de sofisticare din câte am întâlnit de multă vreme încoace”. Considerabil prinos de laudă din partea unui coleg ziarist care el însuşi excelase mulţi ani în comentariile europene.[127]

Odată cu publicarea cărţii *Europe between the Acts*, Waldeck, în vârstă atunci de 53 de ani, pare să fi pus capăt carierei sale de autor şi ziarist plină de

125 Ibid., p. 277.
126 Max Fischer, Commonweal, 53 (26 ianuarie, 1951), p. 404.
127 John Gunther, „Roşie Knows Everybody", pp. 33-34.

pitoresc şi de înverşunare. Autorul acestor rânduri nu a găsit nicio altă publicaţie ulterioară înregistrată. Reşedinţa ei era la New York City când a murit, după vreo 31 de ani, în august 1982.

În ciuda faptului că în ultimii treizeci de ani nu s-a mai auzit nimic despre ea, viaţa contesei Waldeck nu poate fi descrisă decât ca o viaţă atrăgătoare şi pasionantă. Primii treizeci şi doi de ani i-a petrecut în mare parte în Germania şi au fost destul de plini de evenimente ca să justifice o autobiografie captivantă care nu şi-a pierdut nimic din farmec nici cu o jumătate de secol mai târziu. Romanele ei despre perioada napoleoniană, cercetate cu migală şi autentice în privinţa amănuntelor, vor continua să atragă pe cei ce studiază istoria Franţei. Cele trei volume de reportaje asupra evenimentelor europene şi mai ales germane, înainte, în timpul şi după cel de-al doilea război mondial, vor fi citite în continuare, graţie comentariilor spirituale, exprimate fără reţineri şi pline de perspicacitate ale unei femei inteligente, cultivate, care era tot atât de familiarizată şi vorbea la fel de curent limbile Europei continentale şi ale Americii de Nord. Însă din cele trei cărţi, *Athénée*

Palace este aceea care a fost cel mai mult citită şi cel mai favorabil primită la vremea când a fost publicată şi pare sortită să poarte titlul cel mai des asociat cu contesa Waldeck şi Bucureştiul din această perioadă atât de frământată.

Odată cu căderea Franţei şi cu retragerea Marii Britanii din Europa continentală, Germania nazistă controla sau era aliată cu aproape toată Europa la nord de Balcani şi la apus de Uniunea Sovietică. Nu mai existau decât câteva capitale neutre de unde ziarişti americani şi englezi puteau să observe şi să trimită rapoarte asupra mersului războiului. Lisabona, Madrid şi Stockholm erau prea departe de prezenţa germanilor şi de oricare ostilităţi viitoare ca să poată fi de folos. Ideală ar fi fost Elveţia, dar Elveţia era ferm hotărâtă să nu primească ziarişti străini. Temându-se că activităţile şi reportajele ziarişti lor englezi şi americani vor atrage mai devreme sau mai târziu atenţia defavorabilă a autorităţilor naziste, elveţienii erau hotărâţi să nu dea germanilor ocazia să se îndoiască de neutralitatea elveţiană. Mai mult, ei bănuiau că ceea ce făcea ca ţara lor să atragă strădaniile ziarişti lor o făcea tot atât de atrăgătoare şi

pentru activităţi de informaţie în folosul serviciilor britanice sau americane, activităţi care vor atrage mai mult decât o atenţie pur şi simplu defavorabilă din partea autorităţilor germane. Această temere nu era deloc zadarnică la elveţieni; în 1940, cel puţin doi dintre ziariştii englezi de la Bucureşti lucrau şi pentru Intelligence Service, iar un ziarist presupus canadian de la United Press era de fapt un comunist ceh care lucra pentru Uniunea Sovietică.[128]

Astfel, prin eliminare, Bucureştiul a devenit, în perioada dintre căderea Franţei şi campaniile germane din Iugoslavia şi Grecia în primăvara anului 1941, singurul oraş oarecum satisfăcător de unde ziariştii britanici puteau să acopere evenimentele de pe continent. Deoarece America, contrar Marii Britanii, nu intrase încă în război, ziariştii americani mai aveau încă alte posibilităţi. Dar în condiţii de cenzură foarte relaxată, a unei rate de schimb

128 David Walker de la Daily Mirror şi Archie Gibson de la Times lucrau amîndoi pentru Serviciul de Informaţii Britanic. Cehul Stephen Pollak, cu numele unui canadian, Saul Stephen Skup, era corespondent al United Press, dar lucra în acelaşi timp pentru Serviciul de Informaţii Sovietic. Ase vedea: David Walker, Death at my Heels (Londra: Chapman & Hall Ltd., 1942), şi de acelaşi autor, Lunch with a Stranger (New York: W. W. Norton & Company, Inc., 1957); Stephen Pollack, Strange Land Behind Me (Londra, The Falcon Press, 1953).

favorabile, a unei populaţii prietenoase din tradiţie şi a unui nivel de trai confortabil, chiar luxos, Bucureştiul era oraşul de departe cel mai atrăgător şi pentru ziariştii americani.

Din cei peste patruzeci de ziarişti anglo-americani despre care se ştie că au lucrat în Balcani în această perioadă, majoritatea erau la Bucureşti sau îşi făceau la un moment dat rapoartele de acolo în cursul acelui an. Datorită importanţei pe care a căpătat-o Bucureştiul după căderea Franţei, ziarele, serviciile telegrafice şi staţiile de radio trimiteau cei mai buni şi mai experimentaţi ziarişti ai lor. Reporteri ca Robert St. Tohn şi Robert Parker de la Associated Press, Cyrus Sulzberger de la *New York Times*, ca şi Cedric Salter de la *Daily Mail* şi Clare Hollingworth de la *Sunday Times* s-au distins în continuare în carieră ca ziarişti şi autori. Strădaniile lor alături de cele ale colegilor lor care trimiteau rapoarte din Balcani sub nasul trupelor germane au făcut ca această perioadă să fie realmente vârsta de aur a corespondentului străin devenit corespondent de război.[129]

129 O dare de seamă a memoriilor ziaristice privind această perioadă în România poate fi găsită într-un articol al autorului acestor rînduri, „Ziarişti englezi, americani şi agenţi speciali la Bucureşti în ajunul

Prezenţa multor ziarişti importanţi la Bucureşti în 1940 reflectă de asemenea importanţa strategică a României, care avea graniţe comune, aşa cum era situaţia atunci, cu mai mulţi vecini incomozi sau incomodanţi. La răscrucea Europei sud-estice, ţara se află pe o arteră majoră a imperiului, Dunărea. Mai mult, ea producea o resursă strategică constând în surplusul de petrol şi de produse agricole. Germania avea nevoie de amândouă pentru a-şi alimenta economia de război şi nu le putea obţine decât pe căile interioare, dată fiind blocada engleză. Odată cu căderea Franţei în iunie 1940, însemnătatea strategică a României s-a amplificat. Cum Germania adusese între timp întreaga Europă apuseană în sfera ei de influenţă, singurele direcţii de expansiune care au rămas erau spre est în Uniunea Sovietică sau spre sud în Balcani. În ambele cazuri, România era ca un pivot aşezat pe căile de înaintare. Uniunea Sovietică nu putea fi atacată fără ca flancul sudic al înaintării să fie ancorat pe Marea Neagră, adică prin România. Singura înaintare prin Balcani potrivită pentru armata

---

conflagraţiei mondiale", Magazin Istoric, serie nouă, Anul XXVIII, nr. 10 (331), octombrie, 1994, pp. 15-20.

germană înalt mecanizată era prin timpi a Dunării, apoi spre sud peste Bulgaria. Iar prin câmpia Dunării însemna din nou prin România. Pe măsura desfăşurării evenimentelor, România a devenit o victimă a expansiunii germane în ambele direcţii, dar numai în primăvara şi vara anului 1941, tind toţi ziariştii anglo-americani părăsiseră de mult Bucureştii.

Peste aceste consideraţii, în toată această perioadă, România însăşi genera informaţii de interes mondial. Nouă crize majore în spaţiul românesc, şi legate de acestea o serie de ştiri, s-au produs în timpul şederii contesei Waldeck la Athénée Palace, relatări care au reţinut atenţia lumii zile întregi şi chiar săptămâni, atrăgând în consecinţă la Bucureşti alţi corespondenţi străini care să trimită rapoarte detaliate asupra evenimentelor. Odată cu capitolele respective din *Athénée Palace*, indicate între paranteze, enumerăm aceste evenimente:

Căderea Franţei şi evacuarea forţelor britanice de pe continentul european, iunie 1940. Din primele zile ale luptei sale pentru independenţă, România a depins de prietenia şi sprijinul Franţei. Un mare număr de români îşi făcuseră educaţia în Franţa şi

adânci legături sentimentale existau între cele două ţări care vorbeau limbi latine. Franţa, Marea Britanie şi România luptaseră ca aliaţi în primul război mondial, şi faptul că şi-au dat seama că Franţa nu mai era în măsură să-i ajute şi că erau acum singuri faţă de duşmanii lor, a fost o deşteptare traumatizantă pentru mulţi români. (Capitolele I şi II)

Criza Basarabiei începând cu ultimatumul dat de Soviete României la 26 iunie 1940 şi sfârşind cu ocuparea Basarabiei de către Soviete şi instalarea guvernului progerman al lui Ion Gigurtu la 4 iulie 1940. (Capitolul V)

Criza Transilvaniei începând public la conferinţa româno-germană de la Salzburg la 26 iulie 1940, continuând cu întâlnirile româno-ungare de la Turnu Severin din 16 – 24 august, Dictatul de la Viena din 30 august şi anexarea ulterioară a Transilvaniei de Nord de către Ungaria în luna septembrie. (Capitolul VI)

Criza politică românească provocată de Dictatul de la Viena, rezultând în demisia guvernului Gigurtu la 4 septembrie 1940, abrogarea Constituţiei din 1938 cu asumarea puterilor dictatoriale în ziua următoare de către generalul Ion Antonescu, apoi într-o coaliţie

cu Garda de Fier, şi abdicarea regelui Carol al II-lea în dimineaţa zilei de 6 septembrie 1940. (Capitolele VII şi VIII)

Sosirea la Bucureşti a misiunii militare germane sub comanda generalilor Hansen şi Speidel la mijlocul lunii octombrie 1940. (Capitolul XI)

Cutremurul de la ora 3.30 a.m. din 4 noiembrie 1940, cu prăbuşirea blocului Carlton şi distrugerea a mii de clădiri, cu pierderi de vieţi omeneşti şi evacuarea a mii de oameni fără adăpost. (Capitolul XIII)

Nelinişti provocate de Garda de Fier, „Masacrul de la Jilava" în noaptea de 26 – 27 noiembrie 1940, asasinarea lui Virgil Madgearu şi Nicolae Iorga în noaptea următoare. (Capitolul XIII)

Împuşcarea maiorului Doring la 18 ianuarie 1941 şi „Puciul Gărzii de Fier" în săptămâna care a urmat. (Capitolul XV)

În timpul tuturor acestor evenimente, contesa Waldeck era în Bucureşti; pe măsură ce se desfăşurau, ea le descrie şi le discută în *Athénée Palace*, cu mintea sa pătrunzătoare, o privire ascuţită pentru detalii şi câteodată cu o vioiciune caustică. Ceea ce a conferit

memoriilor ei un interes şi o importanţă deosebite la vremea când au fost publicate pentru prima oară, a fost efortul ei de a înţelege politica şi punctul de vedere al germanilor. Succesul pe care l-a avut în această privinţă nu scade nimic din interesul şi importanţa *Athénée Palace*-ului azi, la peste cincizeci de ani de la prima editare. Desigur, prin naştere şi educaţie, ea era în mod ideal potrivită ca să stabilească contactele necesare şi să tragă foloase de pe urma lor pentru a învăţa şi a înţelege politica germană. Ea trebuie să fi avut pe deasupra şi foarte mult farmec şi să fi inspirat simpatie, căci, la urma urmei, era la origine o evreică germană foarte cunoscută, iar autorităţile naziste (cu care era în legătură) erau de rang foarte înalt. Remarcabile sunt relatările unor conversaţii şi întâlniri cu personalităţi ca Dr. Neubacher, în capitolul III, Edith von Coler, în capitolul IV, omul de afaceri anglo-german Dr. A.A. Tester, în capitolul X. în capitolul XII, ea prezintă conversaţia poate cea mai interesantă, purtată cu un ofiţer superior din Statul Major german. Numele lui nu este dezvăluit, şi ea se referă numai la „die Hohe Tier” – „un Mare Ştab”. Dacă a fost într-adevăr o

persoană reală sau un amestec a diferite conversaţii purtate cu generali germani, este greu de spus. În orice caz, este limpede că intenţia autoarei este ca el să reprezinte un tip, aşa cum procedează şi cu tânărul diplomat nazist tot atât de anonim care apare în mai multe rânduri, contele austriac.

Printre persoanele cel mai uşor de identificat dintre cele întruchipate în paginile *Athénée Palace*-ului, cel mai interesant este Locotenent-colonelul american John Paul Ratay, numit de R.G. Waldeck „ataşatul meu militar favorit”. [130]El se născuse la Poznan, în Polonia, într-o familie germano-polonă care a imigrat în Statele Unite când el era foarte tânăr.[131] Ofiţer de carieră, participase activ la luptele din primul război mondial ca ofiţer de artilerie. Între cele două războaie a servit în China unde, cu deosebitul talent ce-l avea pentru limbi, a putut să înveţe limba chineză foarte repede. Într-adevăr, cunoştinţele sale

130 Waldeck, Athenee Palace, p 201.

131 în afară de Atlienee Palace, informaţiile personale privindu-1 pe Ratay provin de la Robert St. John, Foreign Correspondent (Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 1957), pp. 102-103, 108, 140, 281); şi de la Clare Hollingworth, There's a German Just Behind Me (Londra: Seeker & Warburg, 1942; şi Londra: The Right Book Club, 1943, ediţia menţionată aici), pp. 36-37, 205.

despre limba chineză i-au permis să scrie un ghid de conversaţie pentru chineza modernă.[132] însă cel mai potrivit cu munca lui la Bucureşti a fost trimiterea sa în Germania, unde a urmat cursurile Şcolii de Război germane, şi-a perfecţionat cunoştinţele de limbă şi s-a familiarizat cu activitatea ofiţerilor de Stat-Major german şi cu planurile lor de război pregătite deosebit de meticulos. Se născuse în 1893 şi nu era căsătorit când era la Bucureşti; era cunoscut pentru marea sa ospitalitate şi avea o foarte frumoasă locuinţă în Bucureşti, bogat împodobită cu colecţia sa de artă chinezească. Pe lista invitaţilor săi figurau deseori naziştii germani importanţi din oraş. Contesa Waldeck era fireşte atrasă de acest voinic, impunător holtei, cu celebra sa mustaţă cu vârfurile lăsate în jos, cu vocea sa răsunătoare şi temeinica sa cunoaştere a maşinăriei militare germane şi a vieţii berlineze. Observaţiile sale spuse cu asprime dar temeinic gândite, împreună cu o evaluare severă, realistă, a capacităţilor germane şi aliate, îi câştigaseră afecţiunea şi respectul ei. Cum era de prevăzut,

132 John P. Ratay, Current Chinese or Shih yung Itsin cluing hua yu (Londra: K. Paul, Tren Trubner & Co., Ltd., 1928).

aceste observaţii enervau comunitatea britanicilor care nu aprecia analiza sa critică a calculelor politice greşite şi a înfrângerilor militare ale ţării lor. Previziunile sale exacte privind mersul războiului îi aduceau lui Ratay adeziunea românilor, dar nu făceau decât să-i exaspereze şi mai mult pe britanici. Pretinzând că informaţiile sale erau progermane, ei au încercat să obţină rechemarea lui, dar fără succes. În memoriile unui ziarist britanic este menţionat (cu gradul arbitrar coborât) ca „binecunoscutul germanofil, maiorul Ratay”.[133] După intrarea Americii în război, Ratay s-a alăturat armatei combatante, a luptat în Africa de Nord, în Italia şi în Franţa şi a fost decorat în repetate rânduri. A ieşit la pensie cu gradul de general de brigadă, după care a intrat în afaceri la Chicago.

Unul din musafirii germani care nu era străin de mesele celebre ale lui Ratay a fost Edith von Coler. După cum ne arată capitolul IV din *Athénée Palace*, ea nu era o străină nici pentru contesa Waldeck. La prima vedere, asocierea între o agentă germană nazistă recunoscută şi o evreică refugiată, liberală

133 Hollingworth, There's a German Just Behmd Me, p. 205.

germană pare stranie. Dacă ne uităm însă mai îndeaproape, vedem în fundalul vieţii lor nişte similitudini uimitoare. Von Coler apare pentru prima oară în memoriile vremii la începutul verii anului 1933, în calitate de director dramatic de curând numită la *Staatstheater*. Tatăl ei era sculptorul Profesor Ludwig Mancei. Atunci este descrisă ca având ochi albaştri, un coc de păr blond bogat, „frumuşică, eficientă”, plăcută, „cu minte vioaie, erudită”, energică, „blândă, adaptabilă”, o muziciană desăvârşită, „graţioasă şi fermecătoare”.[134] Se spunea că von Coler fusese măritată cu un general finlandez cu care a avut o fiică, Jutta, care avea optsprezece ani în 1933. S-a măritat din nou cu un om de afaceri bogat, dar căsătoria s-a destrămat pentru că soţul nu era arian atestat după normele naziste. Unele persoane spuneau că Jutta provenea din a doua căsătorie şi că aşa-zisul general finlandez n-a existat niciodată. Nu reiese limpede cine era protectorul lui von Coler. După unele zvonuri, susţinătorii ei erau doi

134 Această descriere şi materialul următor despre von Coler înainte de sosirea ei la Bucureşti provin din jurnalul zilnic la data de 23 şi 25 iunie 1933 (pp. 117-118 şi înregistrarea la index von Coler, p. 305) a lui Bella Frorrvm, Blood and Banquet: A Berlin Diary 1930-1938, New York et al.: Simon & Schuster, A Touchstone Book, 1992).

actori vedete de la *Staatstheater*; alte zvonuri făceau legătura între ea şi Dr. Joseph Goebbels, a cărui preferinţă pentru femei blonde, frumoase, era notorie. Foarte devreme, a fost identificată drept una dintre spioanele de salon ale Berlinului. Atrăgătoare, cu o versiune cam întunecată a căsătoriei ei, cu un nume care era un atu social, o carieră reuşită şi mai mult decât o simplă aluzie la o activitate de spionaj, toate acestea erau desigur factori proeminenţi şi în biografia contesei Waldeck.

La începutul şederii ei la Bucureşti, Edith von Coler a fost identificată de comunitatea anglo-americană drept agent nazist. Unii, ca Derek Patmore, corespondent al ziarului *News Chronicle* de la Londra, credeau că era căpetenia neobosită a principalei agenţii germane de informaţii din Bucureşti.[135] Concetăţeanul acestuia David Walker, corespondent al ziarului *Daily Mail* şi de asemenea agent secret britanic, nu-i atribuia acelaşi grad de importanţă în ierarhia serviciilor naziste de informaţii, dar nota cu oarecare nostalgie în ambele memorii expediate, că ea

135 Derek Parmore, Balkan Correspondent (New York şi Londra: Harper & Brothers, 1941), pp. 103-104,107.

se bucura de acces aproape nelimitat la regele Carol al II-lea.[136] Alţi corespondenţi americani cum erau Robert St. John şi Robert Parker, amândoi de la Associated Press, erau fascinaţi de von Coler, fie ca super-spioană, fie ca femeie fatală.[137]

În *Athénée Palace*, von Coler pleacă din Bucureşti în mod precipitat şi inexplicabil. Clare Hollingworth, corespondentul britanic pentru *Daily Express*, atribuie această plecare neaşteptată incapacităţii ei de a justifica spre satisfacţia Berlinului sumele considerabile de bani care-i treceau prin mâini. Când a fost rechemată la Berlin şi întemniţată, ea a dat vina pentru aceste socoteli nesatisfăcătoare pe ministrul german la Bucureşti, Wilhelm Fabricius. Deoarece von Coler fusese una din cele două metrese ale lui iar soţia sa era rudă cu Hermann Göring, treaba a părut prea complicată pentru Ministerul de Externe german, şi ministrul a fost de asemenea

136 Walker, primul memoriu, Death at my Heels (a se vedea pp. 24,26,71) este scris de el în calitate de corespondent. Al doilea memoriu, care cuprinde aceeaşi perioadă şi în care repetă aceleaşi observaţii despre von Coler, este Lunch ivith a Stranger (a se vedea pp. 69, 75 şi 83).

137 St. John, Foreign Correspondent, pp. 89,108, 140,179,182; si Robert Parker, Headquarters Budapest (New York, Toronto: Farrar & Rinehart, Inc., 1944), p. 197.

rechemat.[138] Oricare va fi fost povestea, R.G. Waldeck notează într-un articol publicat în iulie 1942 că von Coler scăpase de dizgraţia care o lovise, că era în viaţă şi sănătoasă şi că lucra acum în Turcia.[139]

Ironia sorţii face că Waldeck pare să se fi înţeles mult mai bine cu germanii decât ceilalţi jurnalişti americani de la Bucureşti, pe care ea îi găsea îndeobşte naivi şi neinformaţi. Ceea ce critica mai ales era că ei ignorau componenta germană deosebit de importantă în situaţia României la vremea aceea. „Cu toate că socoteau că naziştii jucau rolul principal în România, ziariştii americani de la Bucureşti nu le luau aproape niciodată interviuri – probabil pentru că simţeau faţă de ei mai multă ură decât curiozitate. Eu eram, spre deosebire de ei, şi curioasă.”[140] Delimitându-se de ceilalţi americani, ea îşi impunea să se întâlnească deseori „cu gardişti apropiaţi de Horia Sima şi aflaţi în poziţii guvernamentale înalte”.[141]

Felul ei de a-şi critica colegii pare să fi fost bine primit, oricât de neplăcut ar fi putut să pară. Fără

138 Hollingworth, pp. 41, 85.
139 Waldeck, „The Girls Did Well by Hitler", p. 60.
140 Waldeck, Athenee Palace, p. 54.
141 Ibid., p 238.

excepţie, erau toţi împotriva naziştilor, deoarece fuseseră în unele cazuri de partea republicanilor în Războiul Civil din Spania, în alte cazuri se aflau la Varşovia sau la Oslo când maşina de război germană a intrat acolo. Dacă Waldeck îi critica, ei o criticau pe ea şi mai mult în unele cazuri, dar mai puţin justificat. Desele ei asocieri cu autorităţi naziste i se păreau lui Robert St. John ca o trădare a moştenirii ei evreieşti. Scriind la şaptesprezece ani după evenimente şi referindu-se la contesa Waldeck pe care o numeşte Goldie Horowitz potrivit sfatului avocaţilor editorului său, St. John observa: „Goldie Horowitz era naturalizată cetăţean american şi era dreptul ei să ia masa cu cine voia… Dar noi cu toţii ştiam, şi ştiau şi naziştii, că era evreică. Şi până acum (sfârşitul anului 1940), aproape orice persoană ştiutoare de carte era la curent cu sentimentele naziştilor faţă de evrei. Şi înainte să se termine, unii dintre ofiţerii nazişti cu care avusese relaţii sociale, aveau să fie executaţi drept criminali de război…”[142] Era clar că Waldeck şi St. John nu erau sortiţi să fie prieteni. În *Athénée Palace* ea îl descrie ca pe „un tânăr slab şi palid, cu o

142 St. John, Foreign Correspondent, p. 182.

barbă brună” care „semăna cu bărbatul care joacă rolul lui Iisus în Patimile Mântuitorului de la Oberammergau, cu diferenţa că fuma o pipă Dunhill”.[143] însă St. John nu s-a lăsat mai prejos, şi a descris-o pe Waldeck-Horowitz drept „singura femeie reporter pe care am cunoscut-o vreodată ce încerca să acopere războiul din holul unui hotel”.[144]

Robert St. John nu era singurul care o găsea pe contesa Waldeck greu de înghiţit. Ea povesteşte un incident petrecut în timpul unei parade militare când doi ziarişti americani tineri şi naivi o însoţeau, bombănind mereu *sotto voce* despre maşina de război germană şi negăsind nimic plăcut în ceea ce Waldeck numeşte „precizia şi eleganţa de muzică de cameră”.[145] Ray Brock de la *New York Times* îşi amintea incidentul ca o corvoadă şi se descria pe el şi pe Leigh White de la CBS în această împrejurare: „Însoţiţi de contesa Waldeck, de care nu fusesem în stare să ne descotorosim, am luat un taxi până la bulevardele periferice ca să vedem parada. Contesa

143 Waldeck, Athénée Palace, p. 50.
144 St. John, Foreign Correspondent, p. 100.
145 Waldeck, Athénée Palace, p. 276.

Waldeck, o femeie de vârstă medie care bântuia Athénée Palace ca să prindă fărâme de informaţii de la ziarişti anglo-americani, mergea şontâc pe lângă noi". Când trei bombardiere germane ME-109 au trecut la vreo 150 m deasupra lor cu 450 de km pe oră, Waldeck s-a uitat în sus şi a exclamat: „Minunat!" Brock a întrebat-o ce găseşte atât de minunat la ele şi ea a răspuns: „Sunt atât de lustruite, atât de rapide, atât de frumoase!" Brock, iritat, a întrebat-o dacă s-a aflat vreodată sub tirul uneia din maşinile astea atât de curate şi de rapide.[146]

Leigh White acumulase deja o antipatie puternică faţă de Waldeck. El o însoţise pe ea şi pe alţi ziarişti în luna august la Cluj înainte de anexarea ungară.[147] Vizitând o şcoală *Volksdeutsch* (a minorităţii germane) nazistă la Care II Mari, cu elevi în uniformă şi cu svastica la vedere, White îşi amintea: „Totuşi, singurul american care părea impresionat era o contesă-prin-căsătorie germano-evreică naturalizată care, ca Louis Matzhold, pretindea că este corespondentă la

146 Ray Brock, Nor Am/ Victory (New York: Reynal & Hitchcock, 1942), pp. 86-87.
147 Waldeck, Athénée Palace, pp. 119-123.

Nezoszveek."[148] Sinistra şi într-adevăr jignitoarea legătură făcută între Waldeck şi Matzhold se referă la un corespondent de la *Newsweek* cu sediul la Budapesta în primăvara anului 1940. S-a observat că el trăia cu mult peste cât i-ar fi permis venitul său aparent şi că se ducea deseori în Germania. Într-o fază mai târzie a războiului, s-a raportat că Matzhold stabilise sediul activităţilor sale aproape de legaţia Germaniei din Budapesta şi că fusese desemnat de Himmler ca şef al operaţiilor Gestapoului în Ungaria.[149]

Oricare ar fi adevărul privitor la activitatea dubioasă a lui Matzhold, este cert că White bănuia că Waldeck era agent german de vreun fel sau altul. Şi nu era nici singurul ziarist american care să fi ajuns la această concluzie. Autorul acestor rânduri nu a fost însă în stare să descopere vreo dovadă convingătoare cum că aceste bănuieli aveau la bază altceva decât conflicte personale şi emoţii înfierbântate din vreme de război. Este clar că personalitatea contesei

148 Leigh White, The Long Balkan Night (New York: Charles Scribner's Sons, 1944), p. 87.
149 Ibid., pp. 31-32.

Waldeck îi luă pe unii americani în răspăr. Determinarea ei de a-i privi pe Hitler şi pe nazişti în mod pe cât posibil obiectiv şi realist îi deranja desigur pe mulţi care vedeau în nazişti numai răul şi se aşteptau ca orice refugiat german evreu să li se alăture pentru a-i condamna, nu să se ţină deoparte cu aparentă imparţialitate academică. Aceasta îi dezamăgea la culme şi-i făcea să reacţioneze atacând-o personal, aşa cum ea însăşi prevăzuse că se va întâmpla atunci când îi criticase pe liberalii americani în „The Dictatorship for the Good Cause”.

Dacă R.G. Waldeck era altceva decât o ziaristă sinceră, cinstită şi inteligentă, aşa cum pretindea ea că este, chiar dacă întrucâtva excentrică, acuzaţia este gravă şi va trebui justificată mai mult decât prin dezamăgiri şi bănuieli, plutind în voie fără bază. Până apare o atare justificare, şi autorul rândurilor de faţă se îndoieşte că ea va apărea vreodată, ea va rămâne o ziaristă plină de avânt şi agreabilă, a cărei carte *Athénée Palace* prezintă imaginea simpatică, dar din care nu lipseşte critica, a unor personaje, politici şi naţiuni aruncate într-un război dezastruos pentru care vina o purtau toţi cei implicaţi. Abilitatea cu care a

ştiut să pice într-o ţară pe care nu o vizitase niciodată sau căreia nu-i acordase înainte nicio atenţie, rapiditatea cu care a înţeles personalităţile şi problemele de seamă şi apoi, mai puţin de un an mai târziu, a publicat textul unei cărţi al cărei conţinut şi stil justifică o reeditare peste o jumătate de secol mai târziu, este fără îndoială marca ziaristului de frunte şi a scriitorului talentat care a fost, cu certitudine, contesa Waldeck.

Ernest H, Latham Jr.

Cuprins

Mulţumirile autoarei 5
Scena românească
Athénée Palace
Germanii 49
Coloana a cincea 66
Basarabia 84
Transilvania 104
Regele 130
Abdicarea 148
Regina Mamă 160
Revoluţie fără vărsare de sânge 173
Misiunea militară 199

Das Hohe Tier 214
Noiembrie la Bucureşti 229
Ordinea germană 252
Final românesc 272
Epilog 302
Postfaţă 306

La preţul de vânzare se adaugă 2%, reprezentând valoarea timbrului literar ce se virează Uniunii Scriitorilor din România.

Cont nr. 2511.1 – 171.1 / ROL, B.C.R. Filiala sector 1, Bucureşti

Redactor VLAD RUSSO

Apărut 2000 BUCUREŞTI – ROMÂNIA

Tiparul executat sub comanda nr. 109

Compania Naţională a Imprimeriilor „CORESI” S.A. Bucureşti ROMÂNIA

Alte apariţii în colecţia Spectacolul istoriei

EDWARD BEHR Ultimul împărat

Cartea de faţă este povestea biografică a ultimului împărat chinez, Pu Yi, încoronat în 1908 în legendarul Oraş Interzis din Beijing. La patru ani după încoronare, China devine republică, iar tânărul împărat este detronat. Acesta e doar începutul

traseului sinuos, neobişnuit şi tragic al vieţii lui Pu Yi.

Volumul lui Edward Behr, bazat pe cercetări temeinice şi pe mărturiile celor care l-au cunoscut personal pe Pu Yi, reface portretul unui supravieţuitor de profesie, capabil să reziste succesiv pierderii tronului, expulzării din Oraşul Interzis şi numeroaselor comploturi care i-au marcat viaţa, exilului şi închisorii, spre a sfârşi ca cetăţean de rând în China comunistă.

Scrisă cu un recunoscut fler jurnalistic şi impresionant documentată, biografia revelatoare a lui Edward Behr a stat la baza filmului lui Bernardo Bertolucci, *Ultimul împărat*.

YASUSHIINOUE

Lupul Albastru. Romanul lui Genghis-han

Fragmentare şi disparate, cele câteva informaţii sigure pe care le avem despre viaţa lui Genghis-han lasă în umbră o parte din personalitatea omului.

Depăşind graniţa dintre legendă şi realitate, Yasushi Inoue nu face un portret fidel al lui Genghis-han, ci unul fictiv, în manieră proprie. Întemeietorul marelui Imperiu mongol nu este, în primul rând, un războinic însetat de cuceriri, ci un om frământat de

îndoieli până la capătul vieţii. Două motive se întrepătrund de-a lungul romanului: nostalgia originilor şi a strămoşului mitic, «Lupul Albastru», şi căutarea identităţii, temă recurentă a literaturii japoneze de după cel de-al doilea război mondial. Inspirat din *Istoria secretă a mongolilor*, un poem epic din secolul al XIII-lea, *Lupul Albastru* este un roman iniţiatic de o impresionantă forţă artistică.

În pregătire

ROBERT HARRIS Arhanghelul

Ziaristul englez Robert Harris (născut în 1957) s-a impus ca romancier de mare succes în genul poliţist-politic. *Arhanghelul* (1998) este povestea unui istoric american aflat, în zilele noastre, la Moscova. Într-o lume măcinată de corupţie, sărăcie, lupte pentru putere şi nostalgii comuniste, istoricul american întâlneşte un bătrân gruzin care îi face destăinuiri uimitoare despre noaptea morţii lui Stalin. Investigaţiile istoricului conduc spre un jurnal secret al dictatorului, conţinând revelaţii cutremurătoare.

ROBERT HARRIS Patria

Deopotrivă roman poliţist şi utopie neagră, *Patria* lui Robert Harris nu e departe de *1984* al lui Orwell.

Câştigând în 1964 războiul, Germania ocupă întreaga Europă; armatele ei poartă, de douăzeci de ani, dincolo de Urali, lupte cu gherilele sovietice sprijinite de americani. În Berlinul care se pregăteşte pentru a 75-a aniversare a lui Hitler, are loc o crimă, iar ancheta Sturmbannführerului March – condusă, în urma intervenţiilor Gestapoului, pe cont propriu – dovedeşte legătura dintre cei asasinat şi planurile de exterminare a evreilor din vremea războiului. Harris foloseşte documente autentice într-o poveste plină de suspans, desfăşurată în Reich-ul atotputernic în care individul e anihilat, iar denunţul înlocuieşte legea morală.

TALON DE COMANDĂ Carte Humanitas prin poştă

Citiţi pe verso despre avantajele utilizării serviciului nostru direct de distribuţie şi despre procedura de comandă.

Nr. cri.	Titlu, autor	Preţ (lei)	Nr. ex.

1	Cleopatra BENOIST – MECHIN	39.000	
2	Cultură şi naţionalism în România Mare IRINA LIVEZEANU	69.000	
3	Două secole de mitologie naţională LUCIAN BOIA	34.000	
4	Elena, regina mamă a României ARTHUR GOULD LEF.	69.000	
5	Geneza identităţii naţionale la românii ardeleni SORIN MITU	79.000	
6	Ideologia naţionalistă şi „Problema evreiască” LEON VOLOVICI	44.000	

7	Istoria Gărzii de Fier; 1919 – 1941) FRANCISCO VERGA	6 4.000	
8	Legiunea „Arhanghelul Miluit” ARMIN HF. INEN	1 70.000	
9	Lupul albastru YASUSHIINOUE	4 0.000	
10	O scurtă istorie a românilor povestită celor ţineri NEAGU DJUVARA	4 5 O (X>	
11	Rusia sub avalanşă ALEKSANDR SOUENI jin	6 5.000	
12	Sfârşitul lumii. O istorie fără sfârşii LUCIAN BOIA	5 9.000	
13	Ultimul împărat EDWARD BI. HR	5 0.000	
14	Un secol de spionaj JEFFREY T.	1 89.000	

	RICHELSON		

CARTE HUMANITAS PRIN POŞTĂ cu plata ramburs / la primirea coletului

Avantajele dumneavoastră: 10 % reducere din preţul de librărie, indiferent de cantitatea comandată taxe poştale gratuite / suportate de Humanitas materiale promoţionaie la zi privind apariţiile noastre.

Cum comandaţi: Bifaţi pe TALONUL DE COMANDĂ precedent titlurile care vă interesează Adăugaţi, dacă e cazul, alte titluri Humanitas Indicaţi, pentru fiecare titlu, numărul de exemplare dorite Ţineţi cont de faptul că lista de titluri disponibile şi preţurile înscrise în TALONUL DE COMANDĂ erau valabile la data trimiterii în tipografie a cărţii de faţă Pentru informaţii la zi privind titlurile disponibile şi preţul lor, sunaţi la tel. 01/223 15 01.

Cum transmiteţi comenzile: prin poştă, telefon, fax, e-mail sau Internet (căutaţi pe site-ul nostru bonul de comandă).

Editura Humanitas

Piaţa Presei Libere I

79 734 Bucureşti – România

Tel: 01/ 222 90 61, Fax: 01 /224 36 32

E-mail: cpp agora. humanitas.ro

Internet: www.humanitas.ro

Datele dumneavoastră

Nume

Semnătura

Data i

Adresă

Telefon, fax

Informaţii suplimentare (completaţi aceste rubrici pentru a fi inclus în baza noastră de date destinată unui viitor direct-mail)

Data naşterii Profesia

Preferinţe de lectură / domenii de interes

Un roman-reportaj despre dramaticul an 1940 în

România, scris „la cald" de corespondenta săptămânalului american *Newsweek* la Bucureşti, publicat succesiv în SUA şi Marea Britanie (1942), întâmpinat elogios la apariţie, dar repede îngropat sub avalanşa necruţătoare a istoriei şi apoi uitat – iată, în câteva cuvinte, destinul acestei cărţi.

Ea ne aminteşte astăzi de un Bucureşti din alte vremi, frământat de evenimente politice contradictorii

şi imprevizibile, dar capabil încă să le privească cu scepticism şi ironie; un Bucureşti devenit placa turnantă a serviciilor secrete europene şi teritoriul de experimentare a noii ordini economice naziste; un oraş în care farmecul strălucitor al unei capitale europene se îngemănează cu vraja lucirilor stinse ale Orientului.

Dar mai presus de amintiri şi de nostalgia inerentă lor, romanul contesei Waldeck este făcut parcă să trezească uimirea faţă de adâncimea cu care un *spirit liber* poate privi, din holul unui Grand Hotel european, un oraş, o ţară şi o întreagă lume aflate în pragul catastrofalei lor prăbuşiri în noaptea istoriei.

Alte apariţii în aceeaşi colecţie

YASUSHI INOUE *Lupul Albastru. Romanul lui Genghis-han*

EDWARD BEHR *Ultimul împărat*

ISBN 973 – 50 – 0094 – 6

1. Stingerea. (N. *t.*).

1. Cea mai bună biografie a lui Carol până la ora actuală este cea a lui Paul Quinlan, *The Playboy King*: *Carol of Ramania* (Westport.

1. *Observatorul popular*, ziar al partidului nazist

apărut în 1920 şi devenit organul de propagandă al partidului; şi-a încetat apariţia la căderea celui de-al Treilea Reich, în 1945. (N. f.)

1. „Iată gigoloul cel mai periculos din Bucureşti”. (*N. t.*)

1. „Suntem singurele persoane discrete din Bucureşti”. (N. /.)

11 r» i Iiisiv în interesul dezvoltării economice. (N. /.)

1 I Vutsches Nachrichtenbüro, numele sub care a funcţionat agenţia germană de ştiri în perioada 1933 – 1945. (N. /.)

1. În româneşte, în original. (*N. t.*)

1. Naţionalitate. (*N. t.*)

1. Caldă. (N. t.)

1. Arest la domiciliu. (*N. t.*)

1. Te iubesc. (*N. t.*)

1. Mult stimată doamnă. (N. f.)

1. Aceasta a fost confirmat mai târziu de interpretul lui Hitler, Paul Otto Schmidt, în interogatoriul care i s-a luat în 1945, şi apoi în cartea sa, Hitler S *Interpreter* (Londra, 1951). (*N. ed.*)

1. Acesta a fost sigur unul din motive: aşa cum

au notat observatori britanici şi polonezi şi cum a declarat Antonescu însuşi mai târziu, o mare parte din recruţi erau membri, sau înrudiţi cu membri, sau în legătură ai membri ai Gărzii de Fier. Numai după ce gardiştii au ars de vii câţiva militari, Antonescu s-a convins că trupele vor fi în mod covârşitor de partea lui. (*al. ed.*)

1. Germanii, mai ales SS, au ţinut într-adevăr Garda de Fier în Germania ca o ameninţare pe care au încercat să o folosească în decembrie 1942, iar mai târziu i-au permis lui Sima să plece la Roma ca să înceapă pregătirea unui puci. A se vedea de ex.: Heinz Hohne, *The Order of the Death Head*: *The Story of Hitler's*

SS (Ordinul Capului de mort: istoria SS a lui 1 litler) (New York, 1977), pp. 327 – 329 şi Walter Hagen (pseudonim al lui Wilhelm

FIoeul) *Dil Geheime Front* (Frontul secret) (Linz, 1950), pp. 283 – 290. Antonescu a răspuns arestând circa 2000 de gardişti cunoscuţi. (*N. ed.*)

7. Dorothy Thompson, „The Decline of the Bourgeoisie" (Declinul burgheziei), *Saturday Review of Literature*, 11 (1 decembrie 1934), p. 323.

11. John Günther, „Roşie Knows Everybody” (Roşie cunoaşte pe toată lumea), *Saturday Revue of Literature*, 34 (13 ianuarie, 1951), p. 33.

14. R.G. Waldeck, „Extremes Meet, Against Hitler” (Extremele se întâlnesc, împotriva lui Hitler), *New York Times Magazine* (3 martie, 1940), pp. 9 – 10.